

lattia olisi niinisessä matossa. Rusthollariakin janottaa ja häntä vetää samalle lähteelle kuin herrasmiestä. He nyökäyttävät molemmat toisilleen vesilasini yli ja sitten tuppaavat he kättä. Sen tehtyään he menevät kukin pulpetilleen. Istuutuessaan katsahtavat he kuulijain lehterille ja herrasmies taivuttaa niskaansa jollekin tuttavalle.

Mutta yhä useammin alkaa aukeilla ovi ja ukkoja tulee kaksittainkin sisään. Muutamilla on mietintöjä ja kirjoja kainalossa, toisilla irtaallaan, toisilla sitä varten laitetuissa kansissa, joihin on kultakirjaimilla painettu: »Propositioner.» Ne pannaan pulpetille, jonka sisässä pää ja kädet vähän aikaa toimivat. Pulpettien päälle on asetettu uusia mietintöjä. Rusthollari ottaa kynän taskustaan, pyöräyttää sen kärkeä suussaan ja kirjoittaa hyvin totisen näköisenä nimensä vihkon ylälaitaan.

Tulleet alkavat muodostaa ryhmiä lattialle. Heidän keskusteluistaan rupeaa syntymään surinaa salissa. Toiset ovat herrasmiesten näköisiä, pitkissä halkohelmatakeissa, toiset käyvät kotikutoverassa, kauluksissa ja manseteissa. On niitäkin, joilla on harmaa sarkanuttu ja liivien yläreunan yli käännetty paidan kaulus. Mutta pieksuja ei näy kuin yhdellä ainoalla. — »Tuolla tulee puhemies.» — Hän on kumarahartiainen, pyöreäotsainen, tukeva talonpoika. Mennä jurrittaa juuri ketään tervehtimättä kansliahuoneeseen. Kun hän aukaisee oven, kuuluu sieltä naurua. Ja tietä annettuaan puhemiehelle astuvat sieltä peräkkäin ulos edusmiehet Meurman ja Avellan. Edellinen on varmaankin sanonut jonkun kompasanan, koska jälkimmäisen niska vielä pulpetinkin ääressä nyökkäilee. Herra Avellan viittaa luokseen rusthollarin, joka nojaa kyynärpänsä pulpettiin. Herra Meurman menee toisen istuvan rusthollarin luo ja laskee kätensä hänen selkäänsä. Puhuu hänelle ja

kohottaa käsiään, olkapäitään ja silmäkulmiaan hänelle omituisella venäläisellä tavalla. Hän nähtävästi selittää jotain tuiki tärkeitä »asianlaitaa». Mutta kun rusthollari on ymmärtänyt asian, niin herra Meurman häntä ystävällisesti taputtaa hartioille. Molemmat rakastavat he rusthollareja ja rusthollarit rakastavat heitä.

— »Onko tuo Castrén!» Hän se on. Hän on juuri tullut sisään ja liittynyt muutamaaan ryhmään perempänä salia. Hän seisoo suorana ja hajasäärin. Kalpeanlaiset kasvot tekee sähkövalo vieläkin kalpeammiksi. Mutta silmälasista välähtää se terävästi takaisin. Tavallisesti on herra Castrénilla suuri pinkka kirjoja kädessään, perustulakeja ja muita lakeja. Nehän ne ovatkin edusmiehen oikeita aseita. Ja mainita sopinee tässä sivumennen, että herra Castrén hyvin taitavasti niitä heiluttaa. Milloin pistää hän yksityisellä pykälällä, milloin lyö vastustajaansa päähän koko valtiopäiväjärjestyksellä, että jymähtää.

*

Mutta yhtäkkiä kuuluu kolme koputusta puhemiehen pöydän pintaan. Hän on kiivennyt paikoilleen ja istuutunut sihteerin viereen. Ryhmät hajoavat ja kukin kiiruhtaa paikoilleen.

»Puhemiesneuvosto», alkaa tavallisesti herra Slotte, »on ollut koolla ja meerenyt istuntoja pidetteveksi tulevalla viikolla tiistaina ja lauantaina. — Talmanskonfiransen ha' haft sammanträde o bistämt att plena ska' hållas i nästa vikka tisdag och lördag.»

Heti kohta sen jälkeen alkaa sihtööri lukea viime istunnon pöytäkirjaa: »Ote talonpoikaissäädyn pöytäkirjasta, joka tehtiin valtiopäivillä Helsingissä, helmikuun

20 päivänä 1888 j. n. e.» Mutta pöytäkirjan lukemista ei tavallisesti kukaan kuuntele. Säädyn jäsenet hommaavat joko pulpettinsa kanssa tai selailevat niitä uusia mietintöjä, joita vahtimestari parhaallaan jakelee kunkin eteen. Levottomimmat, niinkuin esimerkiksi herra Castrén, saattavat jo tehdä pieniä matkustuksia lattialla ja istuinten välisillä käytävillä.

»Onko seedyllä miten muistuttamista ylösluettua pöytekirjaa vastaan?»

Sääty murahtaa jotain ja puhemies vahvistaa vasaran lyönnillä murahduksen hyväksymiseksi.

Sittenkun se on tehty, antaa sihteeri puhemiehelle käteen jonkun paperin.

»Esiteten ennen pöydelle pantu taalousvaaliokunnan mietintö (se ja se siitä ja siitä asiasta)... fyridragas föryt bordlagda äkonomäj-ytskottes bitänkande» (j. n. e.)

Mietinnössä esitetty asia saattaa olla hyvinkin vähäpätöinen. Tiedetään, että se on yhdellä vasaran iskulla päätetty kaikissa muissa säädyissä. Eikä ole kuulunut ääniä siitä, että asiasta olisi tässäkään säädyssä eri mieliä. Toivotaan sentähden ainakin kuulijain lehterillä, että ei synny keskustelua, ei ainakaan pitkää, ja että pian päästään johonkin toiseen paljoa hauskempaan asiaan.

Mutta jos mieli jonkun asian mennä talonpoikaissäädystä läpi ilman keskustelua, niin pitäisi puhemiehen esittää se varkain, parille kolmelle miehelle kuiskaten ja pyytää heitä, »etteivät virkkaisi kellekään mitään».

Nyt hän on kuitenkin esittänyt asian kuuluvalla äänellä.

»Herra puhemies!» — »Puhemies!» — »Herr Talman!» — »Herra Puhemies!» »Herra Puhemies!» — »Talman!» — »Herra Puhe. .! Herra Puh.» j. n. e.

Siis kilvan, toinen toisensa uhalla! Kaikillako heillä on jotain sanomista?

Herra »puh.» koettaa panna paperille nimiä, minkä kerkiää, mutta tämä tehtävä käy yli hänen voimiensa..

»Kyllä minun taas taitaa teytyä lukia ylös niitten nimet, kun niitä on niin monta, kuin ovat pyyteneet puheen vuoroa.» Ja sitten hän ne luettelee A:sta O:hon. — Oikein ovat kaikki muut paitsi J., joka ilmoittaa, että hän E:n jälkeen pyysi puheenvuoroa, ja T., joka pyysi puheenvuoroa ennen kuin S.

Kappaleen aikaa kyntelelee puhemiehen kynän tynkä paperin pintaan Ojasia ja Teittisiä, Hedbergejä ja Svedbergejä. Ja jokaisen vaon välillä hakee lyijykynän pää mehua kielen kärjestä, jossa pyörähtää pari kertaa, ennenkuin alkaa uuden.

Vihdoin ovat kaikkien puheenvuoroa pyytäneiden nimet »kirjoitetut ylös».

»Edusmies H:lla on puheenvuoro.»

*

Ja nyt alkaa keskustelu. Keskustelu, josta ainoastaan sen tiedät, mistä se tulee, mutta et sitä, n inne se menee. Sen eri vaiheita en yritäkään kertomaan. Se huojuu sinne, huojuu tänne. Kiertää asiata pitkissä soikuloissa niinkuin pyrstötähti aurinkoa. Välistä on niin kaukana siitä, ettei luulisi takaisin tulevankaan. Toisen vuoron tulee niin likelle, että näyttää siihen suistuvan ja samassa loppuvankin.

Mutta maailma loppuu, ennenkuin keskustelu talonpoikaissäädystä sellaisesta asiasta, joka jo itsestään on selvä. Juuri kun puhemiehen vasara on pöytään putoamaisillaan keskustelun päättäjäisiksi, kuuluu jostain salin perältä:

»Herra Puhemies!» Siellä on joku, joka on keksinyt pienen pikkuruisen vielä täyttämättömän aukon, ja siihen hän kiiruhtaa sormensa pistämään. Kovertelee, kovertelee sitä suuremmaksi ja suuremmaksi. Toinen ei salli tuota tehtävän ja hän tahtoo täyttää aukon. Yksi liittyy yhteen, toinen toiseen. Mikä »kannattaa», mikä ei »kannata». Eräs sanoo olevansa aivan samaa mieltä »etellisten arvoisain puhujiin kanssa, jotka ovat jo ehtineet sanoa paljoa selvemmin ja asiallisemmin sen, mitä minnäi olin aikonna sanoo». Ja ettei hänen suinkaan epäiltäisi voivan puhua yhtä selvästi ja asiallisesti, niin näyttää hän heti kohta pitkällä puheella toteen sen, että edelliset puhujat todellakin ovat paljoa selvemmin ja asiallisemmin sanoneet sen, minkä hän nyt sanoo.

Toinen taas tahtoo ilmoittaa, että hänen mielipiteensä on peräti päinvastainen kuin edellisen puhujan; jonka tähden hän yhtyy kaikkiin niihin, jotka ovat tätä puhujaa vastustaneet.

Mutta nyt on vanha ukko Päivärinta jo pitkän aikaa osoittanut levottomuutta. Hän pyytää puheenvuoroa ja ehdottaa, että keskustelu toki vihdoinkin lopetettaisiin ja herettäisiin yhtä asiaa iänkaiken »jankkaamasta ja jankkaamasta». — »Hyvä!» huudetaan yli koko salin ja varsinkin yhtyvät siihen sydämestään kuulijat, jotka ahtaalle lehterille ahtautuneina, takimaiset etumaisten sulkemina, jo kauan ovat poispäästäkseen odottaneet tämän »kansan näytännön» päättymistä. Mutta vielä on eräällä puhujalla käyttämättä tämänpäiväinen sananvalta. Hän ei sano tahtovansa »kuluttaa säädyn kallista aikaa», mutta pyytää ainoastaan »saada huomauttaa muutamista kielivirheistä suomalaisen mietinnön ponnessa!» Pilkut eivät myöskään ole kaikin paikoin sijoillaan... Nuo hän

luettelee, ja hänen takanaan istuja häntä täydellisesti kannattaa.

Keskustelun kestäessä ovat edusmiehet salissa koettaneet huvittaa itseään parhaansa mukaan. Mikä heistä on kulettanut sinne seinänvierustuoleille emäntänsä, mikä muun tuttavansa. Heitä puhutellaan ja heidän vieressään istutaan. Ja vähän väliä juodaan Riihimäen lähdevettä. Leskimiehet taas, ne näet, joilla on rouvat kotona, lohduttelevat itseään toisella puolella käytävää olevassa »tupakkavaliokunnassa», josta tietävät sähkökellon kutsuvan äänestämään, jahka se aika kerran maailmassa valkenee.

Kuuntelijat täällä lavalla ovat ehtineet ajatella monenlaisia ajatuksia. Taampana olija on saattanut, jos on sitä tahtonut, laskea jokaisen hiuksen hänen edessään istuvan neitosen leikkotukasta; tuumia, mahtaneeko tuo toinen olla kenenkään kanssa kihloissa; mieltä hänen vieressään olevaan, unohtaa hänet ja rakastua tähän nuoreen solakkavartaloiseen naiseen, joka on heittänyt hienonahkaisen turkin hartioiltaan ja silloin tällöin katsahtanut mustilla silmillä hänehen, joka on häntä katsonut. Mutta sillaikaa kuin tulkki melkein sanasta sanaan on kertonut aivan vastikään pidetyn puheen, on lehterillä istuja ehtinyt unohtaa mieltymyksensä ja rakkautensa. Hän on haukotellut ensin kouraansa, mutta sitten uljaasti ihan ikkunata vasten.

Missä hänen mielensä menneekin, sitä hän tuskin itseään tietää, kun vihdoin viimeinkin kuulee puhemiehen sanat:

»Onko keskustelu peettynt? — Kan diskusionen anses vara afslutat?»

»Herra puhemies!»

Sun horna nielkөөn! Mitä ihmettä hänelläkin on vielä?

»Edusmies K:lla on puheenvuoro.»

K. nousee puhumaan niin rauhallisesti kuin olisi keskustelu vasta alussa ja hänen se pohjustettava.

»Kun tämä asia on varsin tärkeää laatua ja kun mielipiteet säädysssä eivät siitä näytä aivan vakaantuneilta (minusta niitten olisi pitänyt jo ainakin kolme kertaa kivettyä), niin ehdottaisin minä, että mietintö vielä pantaisiin pöydälle tulevaan istuntoon.»

Ja sitä hän ei saattanut tehdä paria kolmea tuntia aikaisemmin! Hän istuu niin rauhallisesti kuin noussutkin oli, niinkuin olisi täyttänyt velvollisuutensa eikä muuta mitään.

»Minä pyydän saada kannattaa.»

»Koska kaksi seedyä jäsentä on pyytännyt mietinnön pöydälle seuraavaan istuntoon — Då tvenne ståndes lidamöter ha'yrka' på bordläggning» (j. n. e.).

Ja kussa puhemies on siirtänyt äskeisen mietinnön syrjään, saa hän sihteeriltä eteensä toisen. Hän lukee päällekirjoitusta ja kuulijat kuulevat, että se on jotakin semmoista kuin »yleisen vaalitusvaliokunnan mietintö numero kolme koskeva . . koskeva» . . (tuota tai tätä, esimerkiksi jotain sellaista maailmaa mullistavaa ehdotusta kuin Laatokan rantojen viitoittamista).

Onnellinen se, joka on jäänyt oven suuhun istumaan. Hän pääsee ulos kadulle hengittämään raitista ilmaa. Mutta minä olen perimmäisenä sillinä tässä tynnyrissä ja saan istua loppuun saakka.

Voisinhan kostaa pahan pahalla ja saattaa lukijani samaan asemaan kuin minutkin on heidän tähtensä saatettu, voisin kertoa ensimmäisestä sanasta tuon keskustelun, joka nyt on alkanut. Mutta minä olen jalomielinen. En tahdo enempää ikävystyttää heitä kertomuksella, josta ei toden totta voisi tämän haus Kempaa tulla, jos näet oikein todemmukaisesti tahtois kuvata talonpoikaissäädyn istuntoa.

Pyydän vain lopuksi saada mainita, miten äänestäminen eli toisin sanoen päättäminen tapahtuu, joka tällä kertaa tapahtui noin puoliyön aikana.

Kun kukaan ei ole enää pyytänyt puheenvuoroa, niin puhemies julistaa keskustelun loppuneeksi. Sitten sanoo hän, että »keskusteluksessa on ilmaantunut kaksi mielihetkeä, joista toinen on puolustanut ja toinen vastustanut valiokunnan mietintöä».

— »Jos ne, jotka puolustavat mietintöä, vastaavat: jaa, ja ne, jotka vastustavat: ei. Hyväksyykö seety eonestysesityksen?»

»Hyväksyy.»

»Jos seety sitten suullisesti vastaa »jaa» eli »ei?»

»Jaa — ei — jaa!»

Puhemiehen mielestä on »ei» voitolla, mutta joku vaatii lippuäänestystä. Sen täytyy siis tapahtua.

»Eonestysesitys on kirjallisesti ylös pantu ja lujetaan hyväksyttäväksi.»

Kun se on »lujettu» ja hyväksytty, alkaa notarius hakea paperista edusmiesten nimiä ja samassa järjestyksessä heittävät nämä lippunsa uurnaun.

Siksi aikaa kun ääniä lasketaan, menevät edusmiehet tupakkahuoneeseensa.

Minä tein viimeisen ponnistuksen ja käyttäen hyväksi liikettä lehterillä tunkeuduun kuin tunkeuduinkin ulos.

Olen istunut kuusi tuntia yksillä istuimillani kuuntele-massa melkein yksiä ja samoja puheita. Jos kotia mennessäni ajattelen, että vaikka puhuminen on hopeaa, olisi vaikene-minen kuitenkin kultaa, niin ei sääty minua siitä sentään kovin soimanne. Sillä kunkin puhujan ajatus on samanlainen kuin minunkin, paitsi siinä, mitä tulee — häneen itseensä.

PAPPISSÄÄDYN ISTUNNOSSA

huhtikuun 13 p:nä 1888.

On aina totuttu sanomaan ritaristoa ja aatelia maamme »ensimmäiseksi» säädyksi. Mutta se, joka tästä lähin niin sanoo, panettelee pappissäätyä. Sillä senjälkeen, mitä näillä valtiopäivillä yleensä on tapahtunut ja mitä erittäin tapahtui istunnossa viime tiistaina, on pappissääty ehdottomasti julistettava maamme ensimmäiseksi säädyksi — tietysti myöskin siihen nähden, että se on ensimmäiseksi poistettava.

Ja se on kunnia, joka ei tule joka miehelle.

Suurin kunnia on mielestäni olla tien raivaaja, tunne-
lin poraaja läpi kovan kallion, joka estää edistyksen kulke-
masta suorinta tietä. Mutta sen jälkeen on suurin kunnia
olla kalliona, tuona mustana muurina, kääntämässä edis-
tyksen virtaa perinpäin, jonka muuttamiseksi, en tahdo
sanoa murtamiseksi, vaaditaan muitten mitä pinnistävim-
mät ponnistukset.

Että pappissäädyn enemmistö meillä on tuosta osas-
taan ylpeä, se käy selville miltei jokaisesta keskustelusta,
jossa sillä vain on tilaisuus asettua vanhoillaan olemisen
mielipiteitä edustamaan.

Vaikka olisi kysymyksessä kuinka pienen kelkan teke-
minen tahansa, jolla sen luontoon katsoen keula on luon-
nollisesti eteenpäin, niin heti kohta kasvaa se pappien sil-
missä jättiläisreslaksi. Johtajat tarttuvat koko vakuutuk-
sensa voimalla kaplaihinkin kiinni, toiset heittävät siihen kai-
ken ominaisen painonsa, joka tässä säädyssä ei ole vähäi-
nen, ja niin tulla huristaa pieni kelkka suurena rekena alas
mäen päältä, johon juuri oli pääsemäisillään.

Niin tapahtui esimerkiksi kirjailijapalkkioasiassa ja
samalla tavalla kävi kysymykselle naisten päästämisestä
yliopistoon.

On ihana huhtikuun iltapäivä. Aurinkoa ei näy, harmaa pahanhajuinen usma peittää kaupungin ja lika lotisee kantapäissä. Happamen näköisinä vaeltavat edusmiehet Ateneumia kohti ja raskasjalkaisina kohoavat he ylös sen rappusia.

Teidän kirjeenvaihtajanne aikoo tällä kertaa pappissäätyyn. Sen istuntohuone on ylimmässä kerroksessa ja leveä on se tie, joka sinne johtaa . . . niin leveä, että koko sääty sopisi sitä rinnakkain käsi kädessä kävelemään. Sitä tietä, jonka yläpäässä seisoo Ilmarisia ja muita alastomia epäjumalia, ei kuitenkaan tarvitse kuulijain kulkea. Heitä varten on olemassa tie kaitainen ja portti ahdas, joka Ateneumin itäisestä päästä vie ylös kuulijalehterille.

Juhlallinen ja totinen on se näkö, joka lehterille tultua aukeaa eteen. Se on kuin Herran temppeli surujumalanpalveluksen aikana. Puhemiehen pöytä on kuin alttari, verhottuna tummaan verkaan. Valo ei ole tuota tavallista maallista valoa, jota muihin ihmisten asuntoihin tunkee kadulta. Katosta se suoraan vuodatetaan alas ja jos silmänsä tekisikin mieli ulkomaailmaan luomaan, eivät ne kohtaisi muuta kuin avonaisen taivaan. Yksin pulpetitkin näyttävät kyyristyvän matalammiksi sen painon alla.

Mustiin kaapuihin ja valkoisiin kaulahuiveihin puetut edusmiehet näyttävät tuntevan paikan pyhyiden. He kokoontuvat kuin jumalanpalvelukseen. Heitä ei edes seuraa heidän omat varjonsa, sillä valo tulee kohtisuorasti ylhäältä. Sitä herttaista, hauskaa kodikkaisuutta, joka niin miellyttää esim. talonpoikaissäädystä, ei täällä näy. Askeleet ovat ylen arvokkaat ja liikkeet raskaat. Tervehdykset tehdään suurella kunnioittamisella ja puhelu on puoliäänistä tuumittelua. Professori Palmén on ainoa, joka antaa hiukan eloa maisemalle. Hän liikkuu vilkkaasti,

puhelee iloisesti ja pyörähtelee kantapäillään. Mutta melkein kaikista muista näkyy, että he tietävät seisovansa Kaikkein Korkeimman suoranaisen katselun ja kaitselun alaisina.

Ja se näkyy myöskin, että esimiehiä on läsnä. Puheen-
vuoroa pyydetäissä esimerkiksi sanotaan harvoin, niin-
kuin muissa säädyissä: »herra puhemies!» vaan melkein
aina: »herra arkkipiispa!» — ja hyvin usein: »herra tohtori
ja arkkipiispa!» Jos talonpojat ja porvarit noudattaisivat
samaa tapaa, pitäisi heidän huudahtaa: »herra herras-
tuomari!» ja »herra kauppaneuvos!»

Ja kun joku piispoista puhuu vakavasti jollekin sääty-
veljelleen, niin on tämä kahta vertaa vakavamman näköi-
nen. Jos piispan kasvojen piirteitten totisuutta merkittäi-
siin 2:lla, niin olisi toisen kasvojen totisuus 2^2 . Vaan niin
pian kuin piispa suvaitsee antaa hymyilyn vilahtaa kas-
voilleen, kirkastaa hänen puhuttelemansakin piirteitä täysi
päiväpaiste. Ja kun sitten seuraa ystävällinen taputus
olkapäälle, tuntuu syrjäisen ja osattomankin sisässä, kuinka
onnenosaisen sydäimestä valahtaa lämpimän haalakka hy-
vän mielen verivirta läpi ruumiin ja alitse mustan kauhtanan.

Semmoisia suloisia tunteita eivät saa koskaan tuntea
muitten säätyjen edusmiehet, sillä heidän johtajansa eivät
ole heidän esimiehiään. Mutta eipä heidän johtajiensa sa-
noilla olekaan sitä painoa kuin esimerkiksi pappissäädyn
johtajain. Kuinka suuri tuo paino on, sen huomasi sil-
loin, kun oli kirjailijapalkkioasia ensi kerran esillä. Kuulija-
lehterin erottaa tupakkahuoneen ovesta lautaseinä. Sei-
soin seinää vasten ja kuulin kaksi ääntä ahtaassa käytävässä
keskustelevan. »Tiedätkö, mitä mieltä on piispa —?» —
»Minä luulen hänen vastustavan.» — »Ei sitä voikaan
puolustaa.» Ja kysymys raukesi, niinkuin tiedätte.

Pappissäädyssä aloitetaan istunnot aina rukouksella ja päätetään myös. Kun arkkipiispa kopauttaa vasaransa pöytään, humahuttaa koko sääty seisoalleen ja heidän kanssaan tavallisesti myöskin joku määrä tätejä kuulijalehterillä. Rukous on vuorotellen kunkin säädyn jäsenen pidettävä. Jos se sattuu jonkun professorin tai muun maallikon osaksi, niin lukee hän tavallisesti vain isämeidän paljaaltaan. Kuuluipa kerran erällä edellisillä valtiopäivillä tapahtuneen sekin, että sinä päivänä, jona erään professorin oli rukoiltava, löydettiin hänen pulpetistaan katkismus levällään auki herranrukouksen kohdalta. Varsinaisen papin ei kuitenkaan sovi rukoilla yksistään »hänen omalla opettamallaan rukouksella». Jos mieli olla oikea rukoilija, kuuluu asiaan panna hiukan omiaan. Hän laittelee sanansa sentähden kauniille kihermälle, johon on kunkin »lahjain» mukaan kudottu kukkasia ylevistä ajatuksista ja sointuvista sanoista. Näissä kukkasissa välkkyilee hyvin usein helmiksi muuttuneita kyyneleitä »nykyajan epäuskosta». Mutta kukkaskihermän keskestä ikäänkuin kiertyy esiin aina silkinen nauha, jossa jokainen juuri epätoivoon joutumaisillaan saa lohdutuksen lukea, että »Suomen kansa on toki uskonnollinen kansa». Sen kansan puolesta me olemme tänne päättämään tulleet. Sen elinasioita ratkaistaan. Mutta ennen kaikkea Hänen kunniakseen toimimaan, Hänen tahtoaan täyttämään. Hän johtakoon meidän päätöksemme oikeaan. Hän meitä valaiskoon. Oma järkemme on pimitetty ja sillä yksin emme mitään voita.

Ja kun sanat ovat tehneet vielä muutamia somaisia sulavia kaaria ilmassa, solmitaan ne ihmeteltävällä kätevyydellä isämeitään. Mutta kun amen on sanottu ja vähän aikaa äänettömyys vallitsee, niin tuntuu siltä kuin äsken solmittu kiehkura kyyhkyiseksi muuttuneena liihoittelisi

läpi lasisen katon ja yli tämän syntisen kaupungin tuonne pyörryttävään korkeuteen.

Tuollaisen rukouksen jälkeen saatetaan ensimmäiseksi keskusteluaineeksi ottaa varsojen laitumelle laskeminen taikka kysymys papiston palkkain järjestämisestä. Enkä ole huomannut kenenkään keskustelujen aikana turvautuvan muuhun mihinkään kuin omaan järkeensä.

*

Tällä kertaa on ensimmäisenä päivälustalla pienten palkkioiden myöntäminen kotimaisille kaunokirjailijoille.

Joka sinä iltana sattui säätyyn, sai mitä parhaimman tilaisuuden tutustua sen kantaan ja eri puolueihin. Kantoja on sillä pääasiassa kaksi: kivikonservatiivisen enemmistön ja hiukan (sanoo: hiukan) uudenaikaisemman vähemmistön.

Suvaitsemattomuus eri lailla ajattelevia kohtaan ilmaantui mitä peittelemättömimmällä tavalla. Ja samalla miltei kuoleman kammo niitä kohtaan, jotka tavallisesti kaikissa maissa kantavat edistyksen lippua.

Kotimaiselle kaunokirjallisuudelle näet, joka, puhukoot muutamat papit mitä tahansa, on juuri sen kautta, että se on asettunut »siveellisten voimain palvelukseen», saavuttanut varsinaisessa kansassa parhaimman kannatuksensa, ei annettu melkein minkäänlaista arvoa. Kirjailijoita, joita kuitenkin juuri rakkaus kansaansa on varsin vaikeissakin oloissa ylläpitänyt, kuvattiin miehiksi, joita ei elähytä isänmaanrakkaus eikä totuus. Ne kuvaavat vain paheita mitä viehättävimmässä muodossa. Ne jäytävät siveellisen maailmanjärjestyksen perustuksia. Neroa niillä kyllä on, se täytyy tunnustaa, mutta henki on huono

ja jalot aatteet puuttuvat. Sentähden ei heitä sovi kannattaa kansan eduskunnan. Eräs puhuja piti »parempana, että ennemmin kaikki kunnolliset jäävät palkintoa saamatta kuin että yksi ainoa, joka ei ole palkintoa ansainnut, sellaisen saisi». Yhden ainoan luullun mätämunan pelosta ovat kaikki muut munat särjettävät. Mitähän jos Pettersson-paran tähden joku ehdottelisi desimeerausta siinä poikueessa, jonka pesän hän on pilannut? Silloin tietysti hyvällä syyllä nousisi huuto mitä kauheimmasta vääryyden teosta. Mikä suuri ero siis noiden valon vartijain mielipiteissä ja Hänen, joka antaa päivänsä paistaa niin hyvälle kuin huonoillekin ja joka muistaakseni olisi säästänyt Sodoman ja Gomorran kymmenen vanhurskaan tähden!

Mikä toivoton pessimismi sen ohessa! Eikö siis elä kansassa enää jaloja ja puhtaita tunteita, isänmaan ja totuuden rakkautta ja uskonnollista mieltä sen vertaa, että se saisi luoduksi itselleen nerokkaita ja viehättäviä edustajia niillekin? Ei ole suuri silloin luottamus omaan asiaan, jos sitä epäillään. Myönnetäänkö todellakin, että nero siis on siirtynyt kokonaan pahan palvelukseen? Puuttuisiko näiden miesten edustamalta »hyvältä» siihen määrin tuoretta elinvoimaa, että se kykenisi synnyttämään ainoastaan keskinkertaisia kykyjä?

Mutta suurin suvaitsemattomuus ilmaantui tämän keskustelun kuluessa kuitenkin siinä, ettei muulle totuuden hakemiselle mitään arvoa anneta kuin sille, joka jo edeltäpäin tahdotaan kammeta juuri niihin johtopäätöksiin, joihin ennen on tultu ja joihin on isketty valtiokirkollisen opin hyväksymä leima. Suvaitsemattomuus ja samalla mitä suurin epäjohtonmukaisuus. Sillä viime valtiopäivillä pyysi ja sai sääty palkankoroitusta yliopiston opet-

tajille. Vaan silloin ei tahdottu erottaa sen saamisesta niitä, jotka puolustavat kehitysoppia ja ylistävät Darwinia.

Osaksi näillä syillä osaksi muilla koetti pappissäädyn vapaamielisempi vähemmistö estää hylkäävän päätöksen tekemistä ja karkoittaa sitä varjoa, joka nyt kuitenkin lankeksi kuin lankesikin säätyyn kokonaisuudessaan. Muun muassa vedottiin vielä vanhoihin traditsioneihin, lausuttiin se toivomus, että pappissääty osoittaisi talonpoikaissäädylle, joka oli tehnyt kirjailijapalkkion antamisen miltei sydämensä asiaksi, entistä myötätuntoisuutta sen hyväksymällä. Mutta hämmästyttävällä rohkeudella heitettiin vasten talonpoikaissäädyn kasvoja se epäluottamuksen osoitus, ettei se edustakaan Suomen talonpoikaista rahvasta, ettei se tunnekaan kansan mieltä, jonka ainoastaan tuntevat ne ja ne papit. Kun huomautettiin siitä, että palkkioita tulisi antamaan hallitus kirkollistoimiston päällikön senaattori Yrjö-Koskisen ehdotuksesta ja että siis ei suinkaan voisi olla mahdollisuuttakaan olemassa epäsiivellisen kirjallisuuden kannattamiseen, sanottiin suoraan, että herra Erkko, joka äsken siltä taholta on saanut tunnustuksen, kuuluu niiden kirjailijoiden joukkoon, joiden palkitsemisesta pappissääty ei voisi vastata kansan edessä. Lopuksi löi professori Donner pöytään viime valtin, joka usein ennen on kaatanut koko pakan. Hän vetosi »siihen säätyyn, joka aina on osoittanut olevansa korkeampien etujen valvoja» (som städse visat sig vara en representant af de högre intressen). Puhui hän myöskin jotakin pappissäädyn »valistuneesta mielestä».

Nämä kiitokset tuntuivat kuitenkin edellä käyneen keskustelun jälkeen ilmeiseltä ivalta. Ja eivätkö liene papit niitä siksi käsittäneetkin, koska vastustus siitä vaan kiih-

tyi. Ja kiihtyessään muuttui se samalla hyvin hauskaksi. Ei enää voinut olla suutuksissakaan, vaikka olisi kuinkakin koettanut. Rypyt kuulijain otsilla silisivät tai siirtyivät suupieliin.

Pari minulle tuntematonta pappia, joista en saanut nähdä muuta kuin mustan selän, pitivät näet pitkiä puheita kirjallisuuden tarpeellisuudesta, mutta sortuivat siihen lopputulokseen, että kirjallisuus on tarpeeton. Kun he koettivat todistaa suomalaisen kirjallisuuden hyötyä, niin tulivat he siihen johtopäätökseen, että kirjallisuus on Suomen kansalle vahingoksi. Ainoastaan muutamat 10—15 vuoden vanhat historialliset romaanit kelpaavat luettaviksi. Vaikka puhuja ei maininnut noiden hyödyllisten kirjain nimiä, arvelen kuitenkin, että hän tarkoitti »Välskärin kertomuksia», »Ivanhoeta» ja aivan varmaan »Hatanpään Heikkiä ja hänen morsiantaan».

Kaikista hupaisinta oli kuitenkin kuulla, mihin kaikkien nykyiset kirjailijat ovat tehneet itsensä syypäiksi. Romaanit päättyvät itsemurhilla — sen sijaan että niiden kai pitäisi loppua mitä herttaisimmilla häillä, joissa nuori maisteri saa ikuisiksi omakseen pulloposkisen pappilan mamsselin. Se vaikuttaa takaisin yhteiskuntaan, niin kuin sen pahempi nyt usein nähdään ja kuullaan.

Syytös itsemurhain kuvaamisesta koski tietysti ainoastaan uudenaikaisia realistisia kirjailijoita. Mutta niin ollen unohti puhuja varmaankin kirjailijat sellaiset kuin ovat Shakespeare, Göthe, Schiller, Runeberg ja Topelius, joiden draamoissa useinkin henkilöt tusinoittain pistävät puukon kurkkuunsa. Kun uudempien kirjailijain kuvaamat itsemurhaajat kuolevat mitä kammottavimmalla todellisella tavalla, niin tekevät vanhain mestarien sankarit itsemurhansa niin viehättävässä muodossa ja kaatuvat

teatterin permannolle niin kauniiseen järjestykseen, että vesi ei tule ainoastaan silmiin, mutta myöskin suuhun kiehahtaa heitä niin ajatellessa. Kun »Regina von Emmeritz» imeksittyään myrkkypaperia keikahtaa selälleen maahan, pitää Kustaa Aadolf hänelle ruumissaarnan, paljastaa päänsä ja huutaa lopuksi: »Soturit, kunniaa!» Ja pappienkin olen nähnyt sille tapaukselle taputtavan helliksi kämmennensä. Semmoisenhan siis, jos minkään, oikein kehoittamalla pitäisi kehoittaa päivänsä päättämään.

Ylipäänsä kuulikin tottuneempi korva hetikohta, että puhujain tiedot kirjallisuudesta eivät juuri ole laudatuuri-tietoja. Kaiken uudemman kirjallisuuden asettaminen saman pannan alaiseksi osoittaa mitä suurinta tietämättömyyttä tästä kirjallisuudesta, jonka tuotteissa on toisistaan aivan vastakkaisia virtauksia. Tuntui melkein siltä kuin eivät nuo arvoisat kirjallisuuden arvostelijat olisikaan saaneet mielipiteitään alkulähteestä, vaan että se, mikä nyt tuli ulos, oli ammennettu sisään »Finlandin» kauhalla.

Ihme ei siis kaikkeen edelliseen nähden olekaan, jos kirjailijat, joita niin vähässä arvossa pidettiin ja joita niin vähän tunnettiin ja tahdottiin ymmärtää, jäivät pappis-säädyn puolelta kaikkea kannatusta vaille.

Synti olisi kuitenkin sanoa, että he ihan ilmankaan jäivät. Tosin heille ei edes sallittu niiden murujen kokoamista, joita rikkaitten pöydiltä putoo. Mutta heille suotiin paljoa enemmän. Heidät heitettiin »Jumalan haltuun». Hänen asiakseen jätti muuankin semmoisten kirjailijain palkitsemisen, »jotka Hänen kunniakseen ja isänmaan hyväksi toimivat».

Epäilemättä hän sen tekeekin.

Mutta miksei Hänen asiakseen jätetä pappienkin palkkaamista? Miksei hänen anneta määrätä, ketkä heistä

»Hänen kunniaukseen ja isänmaan hyväksi toimivat». Pelätäänkö kenties, että rästikirja kasvaisi tavallista paksumaksi? Että syntyisi papin puute Suomessa?

Mutta miksi minä häiritsen sopimattomilla kysymyksillä! En sitä teekään enää. Sillä luulen saavuttaneeni sen, joka oli tarkoituksenani: antaa ulkopiirteissään kuva pappissäädyn kannasta näillä valtiopäivillä.

Olisivat ehkä ulkopiirteet vielä »varjosteltavat». Mutta varjot saavat tällä kertaa langeta itsestään. Ja itsestään ne lankeavatkin, niin pian kuin aurinko alenee keskitäivaalta ja alkaa lähetä laskujaan.

Sanotaan, ettei pappissäädyn aurinko näiden lausunnoiden jälkeen enää talonpoikaissäädyn silmissä ole niin korkealla kuin ennen. Ainakin antoivat tähän arveluun aihetta muutamat lauseet siinä istunnossa, jossa hyväksyttiin naisten pääseminen yliopistoon, kysymys, jonka pappissääty vähää ennen oli hylännyt.

»Savo», toukok. 17 p:nä 1888.

SUOMALAINEN KLUBI.

Jos tahtoo nähdä, millaista on niin sanoakseni valtiopäivämiesten perhe-elämä, niin on käytävä jonakin iltana heidän yhteisessä isopirtissään, Suomalaisen Klubin kokoushuoneessa. Siellä he esiintyvät kotikarvassaan, siellä he pitävät tupakkapuheensa ja seurustelevat keskenään taitelujen väliajalla.

Keskellä keskimmäistä Helsinkiä, Pohjois-Esplanadikadun varrella on tuo komea ja kuuluisa Kämpin hotelli. Korkea on Grönqvistin kivimuuri, mutta vielä korkeam-

malle kohoavat Kämpin katolta viiritangot, joiden nenässä melkein joka päivä liehuu kolme kauas näkyvää lippua. Tässä talossa on Suomalainen Klubi saanut yhden nurkan asuakseen.

Kluuvikadun puolelta menee holvin tapainen portti-käytävä tuon suuren hotellin ahtaaseen pihaan. Käytävän päässä on pienet rappuset ja kaitaisenlainen ovi. Oveen on kirjoitettu, että ainoastaan klubin jäsenillä on oikeus sitä avata ja jäseniksi pääsevät ainoastaan oikeauskoiset fennomaanit. Tulemme aamupäivällä klubiin. Huone, johon astumme, on pitkä, soikulainen ja hämärä. Se on kuin pilarikäytävä, sillä kattoa kannattaa kaksi pylväsriiviä, jotka jakavat salin sisäiseen osaan ja ulko-osaan. Pitkin salin pituutta on pöytä, jonka yhdestä päästä tuskin toista erottaa. Perempänä on toinen pöytä poikkipuolin ja ikkunain luona ynnä siellä täällä seinämällä on niitä myöskin. Oven suussa on korkeajalkainen n. s. viinapöytä, josta kävijät iltaisin tyydyttävät ruumiilliset tarpeensa. Sitä voi sanoa, puhuakseni valtiopäiväkielellä, yhdeksi klubin ponneksi eli klämmiksi. Toinen ja paras ponsi on klubilla kuitenkin tuo parin sylen pituinen sanomalehtihylly. Iltasilla kenties useampi saapuu klubiin syödäkseen, mutta näin aamupäivällä käy jokainen tulija hetikohta sanomalehtihyllyn kimppuun. Kaikki oman maan lehdet ja useita ulkomaisia on siellä saatavana. Mikä niistä minkin tempaa mukaansa ja kiiruhtaa johonkin valoisampaan paikkaan niitä lukemaan. Kun usealla klubin jäsenellä on kotonaan ainakin joku pääkaupungin lehdistä, niin näytään tavallissimmin tartuttavan maaseutulehtiin. Varsinkin valtiopäivämiehet seuraavat tarkkaan paikkakuntainsa kuulumisia. Lukiessaan pitäjänsä asioita johtuu heille mieleen olot kotipuolella. Tuolloin tällöin tulee maaseutukirjeissä

esille valitsijamiesten mielipiteitä valtiopäivillä käsiteltävistä asioista ja saattaa niidenkin huomioon ottaminen olla paikallaan. Jotenkin tunnokkaasti näyttävät varsinkin talonpoikaissäädyn jäsenet tahtovan noudattaa valitsijainsa heille lausumia toiveita.

Vähän on kuitenkin aamupäivällä väkeä klubissa. Niin pian kuin kävijät saavat särvityksi luettaviensa lehtien sisällön, pujahtavat he tiehensä, menen mikä kotiinsa mietintöjä lukemaan, mikä valiokuntiin mietintöjä tekemään. Tavallisin näkö aamupäivällä klubiin pistäytyessä on seuraava: Joku tai pari tai kolme miestä istuu sanomalehtiin tuijottaen mikä perä-ikkunan alla, mikä sohvassa hyvin mukavaan asentoon heittäytyneenä, mikä lämpiävän uunin edessä jalkojaan sen hohteessa hautoen. Tuolloin tällöin kahisee paperi lukijain hyppysissä ja kuuluu kyökin puolelta astiain kolinaa.

Mutta iltapäivällä on klubissa toinen elämä. Kun astuu ovesta sisään, tulvaa tulijata vastaan kirkasta sähköä. Ja sen valossa näkee miehiä kuin haamuja pitkän salin sisässä. Ne ovat kiedotut ainaisen savun huntuun, joka aaltoilee ympäri huonetta kuin sisäänlämpiävissä pirtissä. Se tekee olon kodikkaaksi. Tuon pitkän pöydän ääreen istuu mies miehensä perästä ja vääntää eväspussinsa esille. Millä on olutseideli saatavana, millä tuutinki tehtävänä, mikä pyytää »pihviä», mikä vaatii vasikkata. On muuan savolainen, joka aina tilaa »sikkoo» (gigot).

Ja ruuan niinkuin juomankin ääressä istutaan siinä sitten eri ryhmissä ja rupatellaan. Talonpojat istuvat tavallisesti talonpoikain kanssa, porvarit porvarien ja papit pappien. Välistä, kun oikein hyvin sattuu, ei yhden pöydän ympärillä istu muita kuin hengen miehiä. Seideliä ääressä

pistetään siinä tarinaa, niin että yhtenä surinana käypi. Hyvin hupaiselta näyttää varsinkin silloin, kun joku »johdaja», joita papeillakin on, selittää jotain tärkeätä asiaa. Kaljut päät pakkautuvat niin likelle toisiaan kuin suinkin ja muodostavat hyvin kunnioitettavan kehyksen seidelein, punssilasien ja poroastiain ympärille.

Samanlaisia erityisryhmiä muodostavat talonpojatkin. Rauhallisina ja tyytyväisinä istuvat he ja tekevät totiaan. Tuon tuostakin lähenee heitä joku helsinkiläinen, pistäytyy pariin, kättelee ja alkaa innokkaasti puhella. Käsiällä ja kielellä koettaa hän nähtävästi saada maaseutulaisille ymmärrettäväksi, mitä pääkaupungissa ajatellaan siitä taikka tästä asiasta. Ukot kuuntelevat ja katsahtavat toisiansa silmiin. Mistä on puhe ja mitä puheeseen vastataan, ei minulla ole tilaisuutta kertoa, kun istun loitommalla. Mutta jonkun ajan päästä näen helsinkiläisen nousevan ja menevän toiseen samanlaiseen ryhmään ja tekevän samalla lailla.

Kun on ollut kiihkeitä keskusteluja säädyissä tai valiokunnissa, silloin on väkeä tavallista enemmän Suomalaisessa Klubissa. Silloin on liike siellä vilkkaampaa, puhe kova-äänisempää ja nauru hohottavampaa. Vaihdetaan yli pöytien mielipiteitä tai tarttuu joku toistaan käsipuoleen, kulettaa pilarin taakse ja selittää ja selittää. Käsien liikkeistä ja kasvojen väänteistä näkyy, vyörytetäänkö siinä jotain kiveä paikoiltaan vai telkitäänkö entisiä vielä lujempaan. Koko kämmenellä tehty varoittava ja rauhoittava viputtelemine kai merkitsee sitä, että pitää olla varovainen . . »varovainen», ei tiedä kuinka voi käydä. Sitä vastoin tekee toinen kiivaita liikkeitä, avaa ja sulkee kätensä ja näyttää tahtovan tehdä ymmärrettäväksi, että mitä hän on sanonut, sen hän on sanonut. . että valiokunnan mietintö . . ettei hän voi luopua mielipiteestään. . .

Kun valiokunnat istuvat iltaisinkin, odotetaan niiden jäseniä uteliaasti tulevaksi. Ja kun ne tulevat ja kun kuuluaan äänestyksen tulos, alkaa keskustelu, usein kiivas-kin, tehdystä päätöksestä. Valiokuntain jäsenet saavat kenties monestikin puolustaa tingempään mielipiteitään yksityisissä keskusteluissa kuin julkisissa. Sillä juomapöydän ääressä on lupa koskea vaikuttimiinkin, ja niitä on usein yhtä vaikea salata kuin puolustaa.

Hyvin tavallinen näkö on klubissa joku frakkiin ja valkoiseen huiviin puettu valtiopäivämies. On ollut jotkut päivälliset, jotka joko on pitänyt säädylle puhemies tai sääty puhemiehelle, maamarsalkka muitten säätyjen puhemiehille ja varapuhemiehille tai muitten säätyjen puhemiehet maamarsalkalle. Ne ovat alkaneet noin klo 4 ja päättyneet silloin, kun muut alkavat syödä illallistaan. Ne ovat kestäneet niin kauan, että lopettaessa on tullut jo uusi nälkä. Sentähdenpä näkeekin usein, että tulija hetimitä käypi viinapöydän kimppuun ja syö niinkuin olisi paastonnut 40 yötä ja 40 päivää. Muuten ovat tuollaiset päivällisiltä tulijat tavallisesti — niin saattaapa sanoa aina — jotenkin hyvällä mielellä. Kun he uutisten nälkäisille sanomalehtimiehille ovat saaneet tehdä selkoa päivällisillä pidetyistä puheista, istuvat he johonkin iloiseen pöytään, ja jos siellä keskustelut ovat tavallista äänekkäämmät ja kätten ja kasvojen liikkeet vilkkaat kuin venäläisillä, niin ei se muuta kuin lisää yhteistä iloa ja innostusta Suomalaisessa Klubissa.

Mainitsematta on vielä eräs ryhmä suomalaisen klubin jäseniä. Ne eivät ole valtiopäivämiehiä, mutta kuitenkin kuuluvat he valtiopäivämiehiin. He ovat edusmiehiin verraten samassa suhteessa kuin taiteenharrastajat taitei-

lijoihin. Nuoria maistereja, ylioppilaita, helsinkiläisiä virkamiehiä — semmoisia, jotka hyvin tarkasti seuraavat kaikkea, mitä valtiopäivillä tapahtuu ja ovat läheisiä tuttavina valtiopäivämiesten kanssa. Itse he miltei lukevat itsensä valtiopäivämieheksi, lausuvat hyvin varmasti mielipiteensä esillä olevista asioista tahi antavat hyväntahtoisia neuvoja ja viittauksia siitä, miten heidän mielestään olisi asiat päätettävät. »Jos minä saisin olla puhumassa ja äänestämässä, niin kyllä tietäisin, kuinka . . .» Ja ellen erehdy, niin moni heistä aikookin vielä kerran olla puhumassa ja päättämässä.

Noista ryhmistä on kirjavanlainen Suomalainen Klubi koottu. Sen huoneistossa kohtaavat toisiaan kaikki etevimmät sekä valtiolliset kyvyt että muutkin suomalaisen puolueen »nerot», ne näet, jotka ovat Helsingissä. Ja koska helsinkiläiset itse erittäin mielellään puhuvat siitä, että ainoastaan täällä on neroja ja kykyjä, niin jääkööt he kernaasti siihen luuloonsa.

Loppuvaikutus, mikä jää kunakin iltana Suomalaisesta Klubista lähtiessä, on se, että suomalainen puolue pääkaupungissakin on jo vahva ja vankka puolue, joka vaatii itselleen tunnustusta ja kunnioitusta tai että se ainakin itse jo tuntee oman arvonsa.

»Savo», marrask. 20 p:nä 1888.

RITARIHUONEEN LEHTERILLÄ.

Nyt, kun meillä on olemassa säätytalo kolmea aateli-tonta säätyä varten, jossa ne kaikki saa nähdä yhdessä ryhmässä, unohtuu usein ikäänkuin itsestään, että on ole-

massa neljäskin sääty, s. o. maan ensimmäinen sääty. Se on siellä Servaalissaan niin erillään muusta eduskunnasta, että suuri yleisö ainoastaan sattumalta sitä muistaa.

Ritaristo ja aateli ei kuitenkaan, pelkän uteliaisuuden-
kaan kannalta katsoen, ansaitse tätä syrjäyttämistä. Ulko-
asuunsa samoin kuin jäseniinsä nähden on se epäile-
mättä hauskin ja vaihtelevin sääty.

Ja sen istuntohuonekin antaa katsojalle enemmän ajankuluketta ja enemmän viihdytystä kuin muiden sääty-
jen, vaikka ne nyt ovatkin vaihtelevammat kuin ennen. Hätäisen silmäyksen luotuaan alas saliin ryhtyykin lehte-
rille tulija ensiksi ritarihuoneen seiniä tarkastelemaan. Jos hän on sukukilpien ihailija, niin olisi hänellä työalaa koko valtiopäiväkaudeksi tutkiessaan noita outoja merkkejä, joiden pitäisi kuvata niitä avuja, mitkä sen ja sen suvun esi-isille kerran maailmassa ovat olleet ominaisia. Kuinka paljon itsensä kiitosta lienee noissa monivärisissä kilvissä ja useinkin hiukan pöyhkeileviltä tuntuvissa synboolisissa kuvioissa, ei aina niin varmaan voi sanoa, mutta että niiden monenkin kautta herää muistoja isänmaan historian kunniakkaista tapahtumista, sitä ei voi kieltää. Ritarihuone on tavallaan kuvilla varustettu kansamme loistoajan historia ja ainakin siihen nähden se varsinkin tähän aikaan säilyttää paikkansa säätyjen joukossa. Aate-
lissukujemme historia on lehti itsenäisen kehityksemme historiaa. Onhan siellä tosin korkealla kunniasijalla suuri joukko sellaisiakin kilpiä, joita ei ole kaikin puolin kan-
nettu kansan kunniaksi ja jotka eivät koskaan ole välkky-
neet muulloin kuin silloin, kun ylhäältä päin tuleva aurinko on niihin sattumalta säteensä luonut. Mutta on siellä niitäkin, joilla on oma kirkas loistonsa ja jotka ovat sinne kohotetut palkinnoksi isänmaalle tehdyistä palveluksista,

olkootpa nämä sitten tehdyt tappotantereella taikka yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa työssä.

Kun sitten seiniltä siirtyy alas lattialle, niin kohtaa sielläkin silmää suurempi vaihtelevaisuus kuin muissa säädyissä. Istuntohuone on iso ja iloinen, ikkunat ovat suuret ja tavallisesta lasista, niin että päivä pääsee himmenemättä paistamaan sisään. Lehterillä istuessa voi nähdä ulos tuohon pieneen ritarihuoneen edustalla olevaan puistoon ja välkkyy sieltä tuolta ulompaa palanen eteläsatamaa ja avonaista mertakin. Maamarsalkan ja sihteerin pöydät ovat verhotut punaisella veralla, ja säädyn jäsenten pulpetit ja istuimet tekevät valoisan ja keveän vaikutuksen.

Maamarsalkan ulkomuoto, hänen vieressään oleva pitkä kultanuppuinen sauva, jota hän kantaa virkansa merkiksi, virkahännyksiin puetut virkamiehet, virkasolmukkeilla varustetut vahtimestarit ja korkeaselustimiset tuolit lasien puoleisella seinämällä antavat tuolle keveydelle kuitenkin jonkunlaisen virallisen arvokkuuden, joka niin hyvin sopii yhteen säädyn muistojen ja hengen kanssa.

Tuossa ympäristössä liikkuvat sitten ritariston ja aatelin jäsenet ja vetävät sekä seiniltä että sisustuksesta huomiomme pian puoleensa.

Ei missään säädyssä ole niin vaihtelevia ja erilaisia tyyppejä kuin ritaristossa ja aatelissa. Se tulee kai siitä, että ei mikään muu sääty ole kokoonpantu niin kirjavista aineksista kuin tämä. Kaikki muut ammatit paitsi papin ammatti, ovat siellä jollain tavalla edustetut — ja onhan siellä sekin, sillä pappejahan ovat hrat Björkenheim ja Boije, vaikka ovatkin maallikkopappeja. Ritaristossa ja aatelissa istuu, paitsi muutamia harvoja maanviljelijöitä ja sotilaita, liikemiehiä, teollisuuden harjoittajia, virkamiehiä monelta eri alalta, varsinaisia ammattilaisiakin,

niinkuin esim. hra von Wright, eikä sieltä puutu taiteenkaan harjoittajia ja harrastajia, kun muistaa, että professori v. Becker on aatelismies ja että samassa säädysssä istuu vanha herra B. O. Schauman.

Ritariston ja aatelin ulkomuotoa tarkastaessa pistävät hetikohta silmään erittäinkin muutamat muista helposti erottuvat vartalogit ja kasvot.

Maamarsalkka itse, vaikka hän ei olisikaan niin huomattavalla paikalla kuin on, vaan istuisi tavallisen aatelmiehen tuolilla, saisi muutenkin hetikohta silmät itseensä kääntymään. Pitkä, solakka vartalo, niin pitkä, ettei sille näytä loppua tulevankaan, musta ihonväri ja hoikat kasvot muistuttavat kovin elävästi jotain synkkämielistä itämaalaista ruhtinasta, jonka oikea puku olisi valkoinen viitta ja uljas turbaani. Mutta omituisen arvokkaalta hän näyttää frakkipuvussaankin, kun hän sauva kädessään saapuu sisään kumartaen kohteliaasti kaikille tahoille ja vastaanottaen samanlaisen tervehdymisen paikoillaan seisovilta säädyn jäseniltä.

von Haartmanin vastakohtana kilpailee katsojain ensi huomio ta August Schauman, joka on täydellinen perikuva pohjoismaalaisesta. Hänen leveät hartiansa, rehevä vartalonsa, kohotettu päänsä ja ennen kaikkea nuo lempeät ja avonaiset, lainehtivan valkoisen parran ympäröimät kasvot näyttävät viittaavan siihen, että niiden kantaja polveutuu jostain vanhasta skandinavilaisesta muinais-sankarisuvusta.

Hra Schaumanin veli hra B. O. Schauman, joka muuten on säätynsä ja kenties koko eduskunnan alkuperäisimpiä ilmiöitä, näyttää kuitenkin olevan todistus siitä, että Schaumanin suku on itsepintaista suomalaista perijuurta.

Ulkomuodoltaan samoin kuin muultakin esiintymiseltään on säädyn komeimpia miehiä hra L. Mechelin, jonka huomaa hetikohta, kun hän astuu sisään. Hän on kenties säädyn ryhdikkäin mies ja näyttää kiinteälle napitetussa takissaan melkein sotilaalta siviilipuvussa.

Sitävastoin luulisi sota-asiain päällikköä, senaattori Procopéta siviilimieheksi sotapuvussa. Hän on kuin lauhkea, hyvinvoipa tilanomistaja, joka, univormu höllästi ruumiin ympärillä ja lahkeet pehmeissä laskoksissa, tyyneesti ja hiukan veltosti käyskentelee tuolla kuin tiluksillaan, kädet mukavasti selän taakse solmittuina.

Kamariherra Taube on myöskin niitä miehiä, joista ei voi olla kysymättä, kuka hän on tuo pieni, ketterä kääpiö, joka näyttää olevan pelkkää jäykkää vanhan kansan kohteliaisuutta. Samaa maata on juhlamenojen ohjaaja, parooni Linder, jonka kumarrukset ja täsmälleen lukkoon napsahtavat jalkatemput palautuvat iäti yhtäläisinä valtiopäiviä avattaessa ja päätettäessä. Yleensä saa ritaristossa ja aatelissa nähdä erittäin kohteliaita, välistä melkein kylmän arvokkaita kumarruksia — muitten säätyjen jäsenet näkyvät pään nyökkäyksistä päättäen olevan vanhoja veljiä keskenään —, mutta ei sentään milloinkaan niin täydellisesti onnis uneessa muodossa kuin silloin, kun nämä kaksi kamariherraa sattuvat vastakkain. Siinä viihtäessä silloin esiin jotain vanhaa kustavilaisuutta, joka ei ole yhden sukupolven saavutettavissa. Useissa säädyn nuoremmissa aatelismiehissä on kenties enemmän pariisilaista chic'iä, mutta ei se ole kuitenkaan sitä samaa vanhan hovi- tai tallimestarin niin sancaksen me sisällisestä vakauksesta lähtevää liikkeitten tasapainoa, joka aina tietää, mille puolen ja miten paljon kallistuu.

Eivät sentään säädyn huomattavimmat miehet läheskään kaikki astu esiin näin ensi silmäyksellä.

Vasta sitten, kun istunto on alkanut ja he ovat asettuneet paikoilleen, tulevat etevimmät kyvyt kuuluville.

Vaikka ritariston ja aatelin jäsenet istuvatkin arvon mukaisessa järjestyksessä, nimittäin siten, että istuimien sisimmässä kehässä ovat kaikkein jalosukuisimmat kreivit ja ulommaisimmassa tavalliset aatelismiehet, joiden jalosukuisuus on eilispäiväistä, ei tuo jakoperustus enää pidä paikkaansa etevyyteen nähden. Päinvastoin tuntuu siltä, että kyky laajenee kehän mukaan ja että viimeiset takarivin miehet tulevat ensimmäisiksi.

Poikkeuksia kuitenkin on, ja ensimmäinen niistä on ritariston ja aatelin ensimmäinen mies, professori vapaaherra R. A. Wrede, joka edustaa ensimmäistä kreivillistä Creutzin sukua ja jonka omankin suvun juuret pistävät kauas menneisyyteen. Vapaaherra R. A. Wrede on säätynsä kaikista etevimpiä ja taitavimpia miehiä. Hän on tavattoman tarkkapäinen lakimies ja aina johdonmukainen lausunnoissaan, jotka kyllä tuntuvat hiukan kuivilta, mutta sattuvatkin sentähden aina ytimeen, niinkuin hyvin laaditut lakipykälät. Kaikkia hänen lausunnoitaan kuuntelee sääty hiljaa ja tarkkaavasti, ja jos hänen mielipiteeseensä yhtyy hra L. Mechelin, niin on äänestyksen tulos selvä. Jos taas nämä molemmat säädyn parhaat lakimiehet sattuvat olemaan eri mieltä, niin seuraa sääty tavallisesti mieluummin vapaaherra Wredeä kuin Mechelinää. Hän on hiukan kumarahartiainen ja puhuu vaatimattomalla, melkein nöyrällä äänellä, muistuttaen sekä ulkomuodossaan että esiintymisessään hiukan senaattori Y. Z. Yrjö-Koskista.

Vapaaherra Wreden henkiystävä, vaikkakin luonteeltaan hänen täydellinen vastakohtansa, on ruotsinmielisyystään kuuluisa Sarvilahden parooni V. M. von Born. Nämä molemmat vapaaherrat kulkevat keskusteluissa usein rinnakkain ja kannattavat toisiaan. Heidän nimensä tulee aina mainitsemaan yhdessä näiden valtiopäivän historiassa, sillä ne olivat molemmat tuon tunnetun postanomuksen alla. Vapaaherra von Born näyttää muuten olevan mies, joka todenteolla koettaa toteuttaa ohjetta *noblesse oblige* ja sovittaa käytös- ja katsantotavan suoruutta myöskin politiikkaan, jossa valitettavasti kyllä ei suu aina saa puhua, mitä sydän tahtoisi sanoa.

Näistä molemmista miehistä saa siirtyä kappaleen matkaa, ennenkuin katsoja kohtaa jonkun huomattavamman miehen. Teollisuushallituksen intendentti hra L. Gripenberg on ulkomuodoltaan vähäpätöinen ja vaatimaton, mutta sen sijaan yksi eduskunnan kyvykkäimpiä, teräväpäisimpiä ja työteliäimpiä jäseniä. Varsinkin on hän rautatieasioissa ensimmäisiä auktoriteetteja ja tuo paljon kiitetty rautatievaliokunnan mietintö lienee hänen kirjoittamansa. Taitavia fakkimiehiä ovat myöskin alallaan eräs meidän suurimmista ja innokkaimmista suurviljelijöistämme, maanviljelysneuvos N. Grotenfelt, ja eräs laajaliikkeisimpiä liikemiehiämme, kauppaneuvos W. Hackman, joka on valtiovaliokunnan puheenjohtaja.

Kuuluisimpia ja tunnetuimpia ei ainoastaan meillä, vaan myöskin naapurimaissa ja muualla ulkomailla ovat nuo »separatistin» brutus-nimeä kantavat eronneet hallituksen jäsenet hrat L. Mechelin, R. Montgomery ja von Weissenberg. Heidän olonsa ritaristossa ja aatelissa antaa tälle säädylle, sen päätöksille ja lausunnoille paljoa tärkeämmän merkityksen kuin on muilla. He tuntevat »ase-

man» likempää kuin kukaan muu ja heidän sanansa ovat painaneet ja painanevat vieläkin paljon siinä kultavaa'assa, josta tätä nykyä nähdään yleinen mielipide ulkopoliittikkamme suhteen. — Hra Mecheliniä kuvaa sitäpaitsi vielä näilläkin valtiopäivillä se, että hän kokee pysytellä tavallisen puoluejakomme ulkopuolella ja että hän, äskettäin vielä hallitusmies ollen, antaa kannatuksen hallituksen toimenpiteille, joista monet muuten vielä ovat hänen omiakin toimenpiteitään. — Hra Montgomeryllä on eräs näiden valtiopäiväin suurimpia luottamustoimia: hän on lakivaliokunnan puheenjohtaja, sen valiokunnan, jossa ovat laaditut mietinnöt postiasiassa ja rikoslakiasiassa. — Mitä sitten hra von Weissenbergiin tulee, niin ei hänellä kenties valtiopäivämiehenä ole ollut niin huomattavaa asemaa kuin edellisillä, mutta hän saa olla tyytyväinen laakereihinsa. Hän sanoi kerran sanottavansa omantuntonsa mukaan ja poistui nauttimaan kansansa kiitoksesta ja kunnioituksesta.

Ritariston ja aatelin vaikuttavia ja sen puheliainpia miehiä on hra K. Antell, joka useimmiten käy yhdessä vapaaherrain Wreden ja von Bornin kanssa.

Lähellä häntä, tuolirivin viimeisessä kaaressa istuu hra Th. Rein. Hän on itsenäinen ja selväkantainen. Ollen säädyn harvoja suomenmielisiä ei hänen mielipiteensä puolueasioissa taikka niiksi tehdyissä saavuta säädyn kannatusta. Mutta hänen lausuntonsa ovat kuitenkin aina sellaisia, että niitä on vaikeanlainen olla huomioon ottamatta. Ne ovat perinpohjaisia ja opettavia, ja niillä on se suuri etu usean muun rinnalla, että ne aina asettuvat n. s. periaatteen kannalle.

Säädyn äärimmäisessä laidassa, maamarsalkan vasemmallalla puolella, istuu kouluylihallituksen esimies, talous-

valiokunnan puheenjohtaja hra L. Lindelöf, jonka nimi usein näkyy referaateissa ja joka varsinkin kouluasioissa lienee auktoriteetti.

Vastapäätä häntä, kaukana toisella puolen salia on hra Yrjö-Koskisen paikka — mutta ennenkuin tulemme häneen, merkitkäämme sivumennen muistoomme muutamia säädyn nuoremmista miehistä, niistä näet, jotka eivät istu aivan ääneti. Näitä ovat hrat Kustavi Grotenfelt, joka äänekkäästi ja innokkaasti kannattaa Yrjö-Koskista; — vapaahra R. F. von Willebrand, joka iältään on nuori, vaikka mielipiteiltään vanha, ja jonka kykyä kuvanee yleisen valitusvaliokunnan mietintö kirjailijapalkkioasiasta, mikä lienee ollut hänen kirjoittamansa; — maisteri E. G. Lagus, joka on pontevasti esiintynyt kouluasioissa; sekä vapaahra Langenskiöld, joka tarkkaan valvoo sitä, että lakitekstit ovat oikein laaditut ja joka mielellään näkyy ilmoittavan varovaisuuden politiikkaa kannattavansa. Yhteydessä näiden kanssa sopinee mainita raittiusliikkeen johtaja A. A. Granfelt ja työväenliikkeen johtaja tehtailija v. Wright, jotka eivät koskaan laiminlyö esiintyä silloin, kun heidän asiainsakin tulevat esille.

Yrjö-Koskinen sitten? Hän on Suomen nuorimpia aatelismiehiä ja istuu säätynsä melkein viimeisenä miehenä. Mutta ainoastaan nimeksi, sillä kieltämättä on hän kykyyn nähden sen ensimmäisiä. Tavallisesti ei häntä näe istunnoissa läsnä. Ainoastaan harvoin, silloin kun on joku hänen alkuunpanostaan syntynyt armollinen esitys käsiteltävänä tai kun joku muu ohjelmakysymys on tuleva esille, nähdään hänen astua nyökkäsevän sisään ja asettuvan tuolilleen, johon hän painautuu kasvot melkein kiinni asiapapereissa. Hänen tulonsa herättää aina huomiota ja vielä enemmän, kun hän pyytää puheenvuoroa. Koko

sääty lähtee vaeltamaan hänen puolelleen salia, ettei menisi hukkaan ainoakaan sana. Siinä mustassa arvosteleavan näköisessä ryhmässä, joka täten muodostuu suomalaisen puolueen vaikuttavimman miehen ja sen politiikan johtajan ympärille, herättävät huomiota varsinkin kaksi miestä, jotka näyttävät kokoavan korviinsa jokaisen sanan puhujan suusta. Nuo kaksi ovat senaattori vapaahra von Alftan ja vapaahra Hisinger, jotka molemmat ovat vähäkuuloisia. Edellisellä on ääniaaltojen kokoamista varten hampaissaan kahvitarjottimen kokoinen metallilevy, jota purren hän tuimasti tuijottaa virkatoveriaan suoraan silmiin, seisoen aivan hänen edessään. Jälkimmäinen taas kääntyy selin puhujaan, mutta ojentaa häntä kohden tuntosarvena mustan kuulotorven eikä hievahdakaan, ennenkuin puhe on päättynyt. Syrjäistä tuo ryhmä hiukan hymyilyttää, mutta sääty näkyy hyvin tottuneen sitä näkemään.

Senaattori Yrjö-Koskisen lausunnot ovat usein pitkiäkin, mutta aina tietysti asiallisia ja hyvin mietityitä. Usein herättävät ne ankaraa vastustusta, sillä ritaristo ja aateli ei ole se sääty, johon pystyisivät kirkollisasiain toimituskunnan päällikön ja entisen pappissäädyn johtajan syyt ja terävät, tyynellä, varmalla kädellä tehdyt pistot. Mutta puheet eivät nähtävästi ole aiotutkaan omaa säätyä varten. Ne ovat ylipäällikön ohjeita esikunnan kenraaleille pappis- ja talonpoikaissäädissä. Sanomalehdissä julkaistuina vaikuttavat sitäpaitsi hra Yrjö-Koskisen lausunnot semmoisinaanakin näiden kahden säädyn uskollisiin sotamiehiin.

Kun hän on lopettanut ja jälleen vaipunut istuimelleen, hajoo ryhmä ja sääty on valmis äänestämään, ja melkein säännöllisesti äänestämään kumoon sen ehdotuksen, jonka puhuja on tehnyt. Joskin siihen useimmiten vaikuttaa-

kin vastakkainen maailmankatsantotapa ja periaatteellinen eroavaisuus mielipiteissä, niin tuntuu välistä siltä kuin ehdotus menisi kumoon siksi, että sen tekijä on — Yrjö-Koskinen.

Nämä ovat ritariston ja aatelin huomattavimmat miehet ainakin sen mukaan, mitä lehteriltä katsoen voi päätätä. Miehiä on tosin muitakin, sillä ritaristossa ja aatelissa on näillä valtiopäivillä valtiopäiväkalenterin mukaan 112 miestä. He eivät kuitenkaan koskaan avaa suutaan, ei edes ilmoittaakseen, mitä mielipidettä he milloinkin kannattavat. Mutta yhden sellaisen tyhjän täytteenä olevan itseoikeutetun miehen pois pantu lippu voi kuitenkin ratkaista koko maalle ylen tärkeitä asioita. Tuossa on kyllä yksi ritariston ja aatelin varjopuolia, mutta se on asia, joka ei tähän aikaan puhumalla paranne. Ritaristoon ja aateliin, samoin kuin eduskuntaan yleensä, täytyy nyky-aikaan tyytyä sellaisena kuin se on ja sitä siltä kannalta arvostella.

»Päivälehti», toukok. 23 p:nä 1891.

SAMAN KATON ALLA.

Sanottakoon mitä tahansa siitä, että nykyiset valtiopäivät kokoontuvat aikana, jolloin ei juuri tee mieli mitään iloisin mielin katselemaan ja että edusmiehet surullisin tuntein astuvat istuntohuoneisiinsa, on kuitenkin yksi seikka, joka mieltä hiukan keventää. Suomen säädyillä on oma kotinsa, oma lietensä, oma katto päänsä päällä. Ja sen merkitys on suurempi kuin kenties ensi hetkellä voi ajatellakaan. En puhu siitä käytännöllisestä hyödystä, jonka tuottaa oman huoneen mukavuus. Se on kyllä suuri

etu sekin, kun ei tarvitse hakea toisiaan milloin mistäkin tilapäisesti vuokratusta yksityisestä koulusalista, ja erit-
täinkin ovat siitä kuulijat kiitolliset. Mutta huoneen suu-
rin merkitys on sen aatteellinen puoli, sen yhdistävä
merkitys. On epäilemättä turvallinen tunne se, kun saa
kokoontua likelle toisiaan, painautua ikäänkuin kylki kyl-
keen kiinni. Se synnyttää luottamusta, se luo mieliin tun-
teen siitä, että nuo kolme ovat yksi. Edusmiehet veljey-
tyvät, tapaavat toisiaan, ovat pakotetut seurustelemaan
keskenään ja tulevat tuntemaan toisensa mielipiteet yksi-
tyisessäkin sananvaihdossa.

Ja onhan sitäpaitsi tämä rakennus jo nyt tulos edus-
kuntamme yksimielisyydestä. Se valmistui juuri siihen
aikaan, jolloin säätyjen eri ainekset olivat ehtineet vaikut-
taa toisiinsa niin paljon, että ne voivat kansamme tärkeim-
missä elinkysymyksissä sulautua yksimielisyyteen. Eri
saikeet, jotka aikoinaan useinkin pyrkivät vetämään eri
haaroille, ovat nyt punoutuneet yhdeksi ainoaksi vahvaksi
köydeksi. Ja kun siihen oli kehitytty, silloin kohosi sääty-
huonekin sisältönsä oikeaksi ja sitä sattuvasti kuvaavaksi
ulkomuodoksi.

Huolimatta kaikesta saattaa siis tieto tästä mielen rau-
halliseksi ja turvalliseksi. Tuntuu siltä kuin laki ja oikeus
voisivat paeta tänne niinkuin alttarin juurelle, jossa olisi
pyhyden rikos niitä häiritä. Katosta tuleva himmeähkö
kirkon valokin vielä lisää tätä vaikutusta.

Säätyhuoneen juhlallisuus yhdessä aikain totisuuden
kanssa vaikuttaa epäilemättä koroittavasti jokaiseen valtio-
päivämieheenkin. Tavallista jäykempinä, tavallista huo-
leikkaampina, mutta samalla kasvon piirteet päättäväisinä,
näkyvät he astuvan leveitä ulkoportaita myöten pääoven
edessä olevien pilarien välitse tähän palatsimaiseen raken-

nukseensa. Hiljalleen heittävät he päällysvaatteensa alikäytävään ja kohoavat istuntosaleihinsa toiseen kerrokseen, jonne kolmannesta kerroksesta katsoja kunnioituksella ja osanotolla seuraa heitä.

Ylhäällä istuntohuoneen parvella on sama mielia'a kuin alhaallakin. Edusmiesten vastuunalaisuuden tunne kohoaa tännekin ja tunkee läpi senkin, joka itse ei tiedä voivansa mitään suoranaista tehdä. Se enentää myötätuntoisuuden heitä kohtaan melkein ihailuksi. Sillä senhän on kuullut heidän puheistaan ja senhän tiesi jo ilman sitäkin, että he ovat valmiit tekemään kansansa hyväksi kaiken, mikä heidän voimissaan on, ja että he myöskin paljon kykenevät, sen on heidän entinen toimintansa osoittanut.

Yhdeltä tiukasti koossa pysyvältä joukolta he näyttävät. Eikä tule päähänkään heitä jakaa eri puolueihin. Ei porvarissäädyn lehterillä nyt enää ole niin vierasta ja kylmää suomenmieliselle katsojalle kuin ennen aikaan. Epäkansallinen enemmistö näyttää sulautuneen suomenmieliseen vähemmistöön yhdeksi isänmaalliseksi kokonaisuudeksi. Suomenkielen puhumista eivät ruotsinkielen käyttö, ät näy katsovan miksikään protestiksi: se on luonnollinen, totuttu tapa, jota kunnioituksella kohdellaan.

Pappissäätyyn meni ennen sillä mielellä kuin menee seuraan, jonka mielipiteet eivät useassa asiassa sovi omiin. Hienoinen pilkan hymy huulilla siellä yleisö kernaasti laiteli mielessään sukkeluuksia »mustasta seinästä», ylhäältä päin tulevasta valosta ja muusta semmoisesta. Ajat ovat muuttuneet. Mutta seinä on nyt muuri, jonka suojaan mielummin tahdottaisiin turvautua kuin käydä sitä rikkomaan.

Talonpoikaissäädyn parvelle tultuaan oli ennen useimman kuulijan ensimmäinen mielitehtävä hajoittaa edusmiehiä eri ryhmiin, etsiä »vanhoja» ja »nuoria», laskea Meurmannin miehet ja Castrénin miehet. Kuka sitä nyt ajattelee? Eivät ainakaan nämä »johtajat» itse. Ennen olivat he sijoittuneet toisistaan niin kauas kuin mahdollista, koko sali oli väliä, mutta nyt istuvat he likempänä toisiaan, samalla puolen huonetta, ainoastaan jonkun pulpettirivin erottamina. Usein näkee heidän yhdessä totisesti tuumivan ja keskustelevan hartaasti keskenään. Aivan varmaankin on satiirinen vanhus säästävä pistopuheensa iloisempiin aikoihin ja hra Castrénin vastaukseksi tähdätyt repliikit koettanevat olla vähemmin terävät.

Tällainen on vaikutus ensimmäisestä käynnistä säätyjen istunnossa. Ja jos on totta, että on oikea ja pysyvä se äkkivaikutus, minkä saa jostain henkilöstä häntä ensi kerran kohdatessaan, niin tuskinpa se sääntö tulee tässäkin tapauksessa suuresti muuttumaan.

»Päivälehti», tammik. 27 p:nä 1891.

SAKARI TOPELIUKSEN TALVITTELOILTA.

Vaikutelmia käynnissä Koivuniemessä.

Monet ovat ne, jotka ovat Topeliuksen Koivuniemessä käyneet ja näistä käynnistä kertoneet. Sallittakoon kuitenkin vielä minunkin kertoa vaikutelmiani vanhan

MUISTEMIA JA MATKAKUVIA.

van edustajan kirjellisen suomenkielisen opetta. Aina silloin tällöin hän on voinut aikoinaan pikanaalisissa pistelyissä Heisingissä, jonne hän kuitenkin silloin silloin ilmaantuu, silloinkun Taitelijaseuran viettää vuosijuhlansa, Eläinseuraksi yhdistyneen puoleen vuosikokouksensa ja työtölköt Luetaan päivinä kokoontuvat joulukuusen ympärille. Silloin silloin Sakari Topelius vanhaan päivänsä leppästä, arjaisesta, kauniista Koivuniemessä. Hiltainen vastustamaan ja sulite viennon on hän silloin silloin suuren ja monipuolisen työn suorittanut. Ja vielä hiljaisuus on hän nyt loppuelämänsä kirjittänyt. Sopuisuudesta ja tansista on hänen vaikutuksensa ollut jättämään palveluksessa. Jos mahdollista sitäkin sopuisuudesta pidetään hänen päivän silloin tällöin tyynen merenlahden rannalla, jota vain silloin tällöin enää tuulahtavat hänen sanansa ja kauniit ajatukset sovinnollisena suven hankkijaksi mahdollittamaan päivän tansseista hiljaisuudesta suulla.

MUISTELMIA JA MATKAKUVA.

omina

on:

SAKARI TOPELIUKSEN TALVITELOILTA.

Vaikutelmia käynnistä Koivuniemessä.

Monet ovat ne, jotka ovat Topeliuksen Koivuniemessä käyneet ja näistä käynneistään kertoneet. Sallittakoon kuitenkin vielä minunkin kertoa vaikutelmiani vanhan runoilijan talvimajasta. Sillä harvoin saamme enää nähdä keskuudessamme hänet itsensä, tuon ainoan elossa olevan edustajan kirjallisen suuruutemme ajoilta. Ainoastaan silloin tällöin hän on viime aikoina pikimmältään pistäytynyt Helsingissä, jonne hän kuitenkin säännöllisesti ilmaantuu, silloinkun Taiteilijaseura viettää vuosijuhlaansa, Eläinsuojelusyhdistys pitää vuosikokousta ja tyttökoulut Lucian päivänä kokoontuvat joulukuusen ympärille. Sillävälin elää Sakari Topelius vanhain päivänsä lepolassa, syrjäisessä, kauniissa Koivuniemessään. Hiljaisena, vaatimattomana ja miltei vienona on hän elämänsä suuren ja monipuolisen työn suorittanut. Ja vielä hiljaisemmaksi on hän nyt loppuelämänsä järjestänyt. Sopusointuista ja tasaista on hänen vaikutuksensa ollut isänmaan palveluksessa. Jos mahdollista sitäkin sopusointuisempina kuluvat hänen päivänsä siellä tyynen merenlahden rannalla, josta vain silloin tällöin enää tuulahtavat hänen sanansa ja kauniit ajatuksensa sovinnollisena suven henkäyksenä lauhduttamaan päivän taisteluista kiihoittuneita mieliä.

Minusta on meidän velvollisuutemme hakea hänet sieltä tuon tuostakin käsiimme. Sillä välistä tuntuu siltä kuin ei nuori, parhaissa voimissaan oleva sukupolvi häntä tarpeeksi usein muistaisi.

Ja kuitenkin ei hänen merkityksensä ja hänen persoonansa mieleenjohtaminen ole koskaan ollut enemmän paikallaan kuin juuri tähän aikaan. Sillä ne ajat, jolloin hän teki työtä julkisen sanan palvelijana, olivat monessa kohden samanlaiset kuin ne, jotka tätä nykyä ovat ole-massa ja tulemassa. Samoja vaikeuksia vastaan sai hänkin taistella ja välttää kompastumista samoihin kiviin, joita kuormittain ajetaan nykyistenkin miesten tielle. Samaa henkeä ahdistavaa ilmaa sai hänkin hengittää ja yhtä hämä-rältä näytti tulevaisuuden näköpiiri. Vapaan sanan pau-loja oli viritetty silloin, niinkuin nytkin, joka oksalle ja vähäininkin varomaton liike voi saattaa kaulan kure-nauhaan. Suomenkansan itsetajuntaan herättäminen oli siihen aikaan yhtä hankalata tehtävää kuin nyt on tuon tajunnan vireillä pitäminen.

Mutta hän kirjoitti kuitenkin, kirjoitti, innostutti ja herätti, s. o. osasi tehdä juuri sitä, mitä hänen asemassaan vaadittiin. Sen, mitä ei saanut sanoa suorasanaisesti, sen sanoi hän runomitalla. Kun kuvaton puhe oli kielletty, puhui hän vertauskuvin, jotka olivat kyllä kirkkaita ja selviä kangastuksia sekä hänen että hänen kansansa aja-tuksista, tunteista ja toiveista, mutta samalla asuivat niin ylhäällä, ettei niiden päälle voinut painaa asetusten var-jostinta. Kun hän runoili »jäiden lähdöstä Oulunjoessa», niin kaikki hänet ymmärsivät — paitsi kenties sensuuri.

Hän sai sydämet sykkimään samoja tunteita, joita hän itsekin tunsu. Ja siksi on meillä hänestä opittava ei ainoastaan, mille perille on pyrittävä, vaan myöskin,

miten sinne on päästävä. Sitä enemmän, kun hän vielä vanhoillaankin on antanut meille näytteitä tästä isänmaallisen runoutensa lajista. Muistettaneenhan tuo voimakas runo savokarjalaisten viimeisessä »Koittaressa», jonka aiheena oli suomalainen sananlasku:

»Ei ole aina Antin tuuli,
Pietarin perän akainen,
Vielä on tuuli Tuomahankin.»

Jokainen me sen ymmärsimme ja tunsimme siinä lausutut luottamuksen sanat omiksemme.

Mutta vasta sitten, kun olin saanut nähdä runoilijan itsensä omassa ympäristössään, oli minusta kuin olisin hänet oikein ymmärtänyt.

*

Oli iltapäivä syyskuun alkupuolella, kun itäisen saariston vartta noudatteleva höyryvenhe poikkosi ulapalta lahtea kohti, joka näytti tunkeutuvan tavallista syvemmälle mantereen sisään. Jos en olisi tiennytkään, niin tuntui siltä kuin olisi pitänyt käsittää ympäristöstä, että tämän lahden pohjassa asuu Sakari Topelius. Iso, aava meri kalliopäisine saarineen katosi yhtäkkiä näkyvistä ja samassa pehmeni seutu lehtoiseksi, niittyrantaiseksi sisämaan maisemaksi. Lahti soukkeni soukkenemistaan, ja siellä täällä punoitti pieniä kalastajain tupia vihreän sisästä.

Kun runoa lukee, niin ymmärtää sitä vain vähitellen ja se selviää sitä mukaa kuin siinä edistyy, herättäen aina uusia tunteita. Ja kuta enemmän lähenin Koivu-

nientä, joka minulle tuolta tuonnempata osoitettiin, sitä paremmin luulin ymmärtäväni sen haltijan. Hän oli paikan itselleen valmiina valinnut, mutta sittenkin oli niin kuin olisi paikka muuttunut sellaiseksi hänen vaikutuksesta. Niin hyvin sopivat ne mielestäni toinen toiseensa.

Tuossa eikä missään muualla näyttäisi pitävän olla se lehto, joka ensiksi sai kuulla Sylvian laulut. Tuossa nuo ruohikkorinnassa lipattelevat laineet; joissa hän olisi voinut kuulla vedenalaisen väen soittelua illan suussa.

Noustaan maihin laivasillalle, ja toisella puolen pie-noisen järven kimaltelee ikkuna hänen asunnostaan laskevan auringon valossa. Ja kuinka monta kertaa onkaan hän kuvannut tätä niin runollisen suloista mielialaa, jonka tuo ilmiö synnyttää! Sää on tyyni ja kirkas. Maasta nousee vielä kesäistä lämmintä, mutta ilma on jo kylmä ja taivas selkeä. Puissa ja ruohoissa on vielä kesäinen vihreys vallalla, mutta siellä täällä jo kellertää joku yksinäinen koivu. Syksy on ovella, mutta ei ole vielä astunut sisään. Luonto ikäänkuin vielä kätkee povessaan kuluneen kesän lämpimiä tunteita, samalla kuin sen yllä taivas jo selvenee talvisiin, järkevän kirkkaihin ajatuksiinsa — niinkuin hänkin, joka täällä sen keskessä elelee. Ja ne minusta yhä enemmän sopivat yhteen, nämä kaksi.

Tie kiertää metsän läpi taloa kohti ja tiellä tulee portti vastaan. Ja siinä on taaskin palanen Topeliuksen omaa runoutta, ja mieleeni muistuvat nuo kolme, joista hän on niin monta kertaa runoillut: »Grinden, vägen och skogen» — portti, tie ja metsä. »Och barnen vid grinden!» Ja siinä ne ovat lapsetkin. Hänellä on tässä maillaan koko hänen rakkain maailmansa.

Yksi hänen hienoimpia luonnonkuvauksiaan on »Kesäyön kirkkaus Pohjolassa». Ja siinä sattuvimpia piirteitä se paikka, jossa hän kuvaa niittyä ja niityllä yösyötössä liikkuvaa hevosta. Tuossa on niitty aitauksen sisässä ja niityllä käyskentelee hevonenkin — kenties se sama.

Mutta me lähenemme taloa, ja se talo tuntuu niin tutulta kuin olisi sen kuinka monta kertaa jo tätä ennen nähnyt.

En tiedä, kuinka olin tullut mielessäni kuvitelleeksi, että hän oli rakentanut itselleen huvilan uudenaikaiseen malliin. Ja nyt minä iloiseksi hämmästyksekseni näin vanhanaikaisen herrastalon, jommoisia on sadoittain järvenrantojemme ihanissa lehtoisissa niemekkeissä ja joita hän on niin monta kertaa pikkunovelleissaan kuvannut, sekä ulkoa että sisältä.

Siinä on päärakennus lasisine eteisineen, siinä ylis-kamari, pirttirakennus ja puutarha. Ja siinä ennen kaikkea nuo riippuoksalet koivut, jotka niin suojelevasti ja miltei siunaavasti ojentavat oksansa katon harjaa kohti ja seulovat lehtiään pitkin hiekoitettuja käytäviä.

Ei mitään uudenaikaista, kypsymätöntä ja kesken-tekoista, kaikki on niin varmaa ja vakautunutta, niinkuin hänen vanhat ihanteensakin. Tulee halu niihin uudelleen tutustua, koettaa niitä taas ymmärtää ja sovittaa niitä omiinsa.

Tullaan eteiseen, josta vievät leveät rappuset yläkertaan. Runoilija on ruokalevolla, mutta talon emäntä, hänen ystävällinen ja herttainen tyttärensä, saattaa meidät ruokasalin kautta saliin odottamaan. Se on sisustettu tavalliseen tapaan sohvineen, pianoineen ja pöytineen, pöydät täynnä albumeja ja korukantista kirjallisuutta. Kukkia on ikkunain edessä ja kahden puolen ovea, joka

vie puutarhan puoleiselle verannalle. Seinät ja huonekalut ja koko huoneen vaikutus on hiukan tumma. Ruokasali sitävastoin on sekä vaalea että valoisa. Sisustus on korutonta kuosia, huonekalut vanhanaikuisia häkkiselustimi-
neen ja valkoisine punaraitaisine päällyksineen. Seinällä käyskentelee verkalleen soikeakaappinen Könnin kello ja toisella on suuri Suomen kartta ulottuen katosta lattiaan. Siinä on jotain kovin viatonta ja puhdasta perinnäis-
tarua tuossa huoneessa.

Salin perällä on tuo niin tavanmukainen herras-
talojen vieraskamari, jossa makuutetaan kaikista arvok-
kaimmat vieraat, jonne ei lapsia päästetä ja jonka sisus-
tuksessa ei ole arkielämän jälkiä. Sen ikkunasta avautuu
ihmeen viehättävä näköala alas ruohorantaiselle järvelle
lahtineen ja niemineen, ja perällä heloittaa laivasilta ja
punainen mökki. Se lienee ennen ollut talon emäntä-
vainajan huone, ja sen seinällä yläpuolella sohvaa on muis-
tona elinkautisesta toverista hänen muotokuvansa. Hieno-
piirteinen, lempeän näköinen nainen.

Aiomme jatkaa tarkastustamme ja mennä salin läpi
toiseen kamariin, jota sanotaan »kirjastoksi», kun talon
isäntä tulee meitä vastaan sen ovella. Minkänäköinen
on hänen ulkomuotonsa, sitä ei minun tarvitse kuvata.
Monista valokuvista tuntee hänet jokainen suomalainen,
tuon pienen, hyväntahtoisen, miellyttävän miehen. Ystä-
vällinen, melkein hellä sointu äänessä ja samanlainen katse
silmissä hän toivottaa vieraat tervetulleiksi ojentaen heille
molemmat kätensä.

Hetken aikaa puheltuamme ehdottaa hän, että meni-
simme hänen tiluksilleen, s. o. hänen puutarhaansa. Van-
hus valitsee eteisen nurkassa olevasta runsaasta keppi-

varastosta muutaman ja tarjoo minulle tueksi toisen: oikean kansallisen paksun roskulakepin.

Rakennuksen ja rannan välissä on uhkea, hyvin hoidettu hedelmäpuisto ja kukkalavoja toinen toisensa vieressä. Vasta nyt näyttää hän olevan oikeassa ympäristössään, kukkiensa ja kasviensa keskellä. Voisi luulla häntä, kuluneessa kauhtanassaan ja korvia myöten painuneessa lierilakissaan, tuon herrastalon vanhaksi puutarhuriksi. Nuo monet suuret puut ovat varmaankin olleet monta kertaa hänen ilonsa. Ja samalla surunsakin, niinkuin kaikki rakkaat. Sillä viimesykyinen hirmumyrsky ei ollut säästänyt suojaista Koivunientäkään. Suurimmat ja kauneimmat puut olivat silloin parahtaen kaatuneet taloa kohti ja niistä olivat nyt vain kannot jälellä, niinkuin hautakivet ruohoisella kirkkomaalla, muistuttamassa kuolleista ystäväistä. Hän etsi ne jokaisen käsiinsä ja osoitti, missä ne olivat seisoneet ja millä lailla kaatuneet. Se oli ollut sellaista »isonvihan» aikuista aikaa, jolloin vihollinen tunki sydänmaan rauhaisimpiinkin majoihin. Huoneen seinä myöten oli rauhan vuosina kasvanut viiniköynnöksiä seinä umpipeittoon, maasta katon rajaan saakka. Tämänkin etelämäisen koristeen oli myrsky armottomasti repinyt ikkunoita myöten alas.

Mutta siitä huolimatta oli talo tuossa ja sen läheinen ympäristö kovin kaunis ja soma. Koko tämä paikka oli jo alkujaankin kuin runoilijan silmällä valittu. Ja monien vuosien kuluessa olivat puuttuvat kohdat yhä enemmän muodostetut asukkaan mukaisiksi. Hän kun on ahkera kalastaja ja itse laskee verkkonsa illoin ja nostaa ne aamuin, niin on hän teettänyt itselleen varsinaisen verkko-huoneen, jossa puolisataa erilaista, hyvin hoidettua verkkoa riippuu orsillaan niin hyvässä järjestyksessä kuin

huolellisesti nidotut kirjat kaapissaan. Laiturin kaiteelle on asetettu pari tusinaa siististi vuoleksittuja puikkari-merkkejä niihin käärittyine nuorineen, ja sen päässä keinu kaksi kalavenettä. Ja kun hän on ahkera ja säännöllinen ilmahavaintojen tekijä — toimi, johon hänet nähtävästi on saattanut hänen rakkautensa luontoon ja halu elää sen ainaisessa yhteydessä — niin näemme vielä laiturin päässä säiliön, josta hän laskee sadeveden määrän kunakin päivänä.

Nousemme sitten rannasta pihaan ja teemme kävelyn maantielle päin, jossa on istumasijoja jokaisen kauniimman näköalan kohdalla ja tuuheimman koivun siimeksessä. Siellä on polkuja, joilla on jokaisella oma nimensä ja jotka vievät toisiin istumapaikkoihin ja huvimajoihin. Nämä viimeiset ne ovat hänen lapsenlapsiansa varten, jotka joka kesä asuvat Koivuniemessä ja luovat eloa isoisänsä ympärille.

En voi olla pihaan palattaessa lausumatta vilpitöntä ihastustani tähän hauskaan paikkaan. Sisään astuessaan sanoo hän ikäänkuin selitykseksi siihen, miksi tämä ehkä niin miellyttää:

— Tavallaan ovat Suomen pienokaiset minulle Koivuniemen lahjoittaneet... Olen ostanut sen niillä rahoilla, jotka olen saanut lukukirjoistani lapsia varten.

*

Tuossa onkin ehkä yksi selitys siihen, miksi hän täällä niin hyvin viihtyy ja miksi täällä muutkin niin hyvin viihtyvät. Ne ovat kai nuo pienet haltijat, jotka sen tekevät ja joita tapaa joka lehdellä hänen kirjoituksissaan. Ja illan pimetessä ja kuun valaistessa — se nouseekin juuri

koivun runkojen läpi kuumottamaan — tuntuvat ne kuppelehtavan joka pensaam ja puun juurella täällä hänen tiluksillaan.

Monet niistä lapsista ovat jo kasvaneet aikaihmisiksi ja poistuneet siitä maailmasta, jonka hän heidän ilokseen on luonut. Mutta joka vuosi ilmaantuu niitä yhä uusia, jotka taas omistavat sen maailman itselleen. Ja kaikilla on niillä tavallaan osansa runoilijavanhuksen kodin ja ympäristön lunastamisessa. Heidän keskessään, vaikkakin erillään heistä, elää hän täällä lempeitten lehtojensa siimeksessä omaa elämätään ja viettää tuota viisaan lepoa, jota ei ole kaikille suotu niinkuin hänelle ja jonka antaa ainoastaan tieto siitä, että on voinut jotakin toimia sen hyväksi, jota on rakastanut.

Syrjäisestä paikastaan seuraa hän kuitenkin tarkkaan ja hartaasti aikansa rientoja, ja kukapa tietänee, mitä hänen herkkä sydämensä kärsii ja mitä aavistuksia hänen mielensä kätkee, kun hän taaskin näkee kansansa kulkevan uusiin kärsimyksiin ja taas synkistyvän sen taivaan, jonka pilviä hänkin oli niin suurelta osaltaan ollut pois puhaltamassa. Mutta hän ajatellee kai:

»Ei ole aina Antin tuuli,
Pietarin peräntakainen,
Vielä on tuuli Tuomahankin.»

Se on tuo vakaa luottamus oikeuden ja totuuden voittoon, josta hän niin usein on puhunut, joka häntä ylläpitää ja joka seuraa hänen luotaan poistuvan vieraankin mukana.

Ja kun hautaan kallistuva vanhus vielä kiinnittää toivonsa tulevaisuuteen, emmekö sitä sitten tekisi me

nuoretkin? Kun ainaisille talviteloilleen asettunut pursi odottaa kevään avovesiä, mitä syytä olisi silloin uusien kolmilaitojen pelätä ikuisen talven tuloa!

»Päivälehti», lokak. 7 p:nä 1891.

TARU SAKARI TOPELIUKSESTA.

Ihmiskunta ei tarvitse ainoastaan ihanteita semmoisinaan, sen tarvitsee myöskin nähdä ne toteutettuina, voidakseen niitä palvella. Se ei tyydy ainoastaan aatteihin aatteina, vaan tahtoo, että aatteilla on edustajansa, joita se voi ihailla. Sehän on tarve ihanteiden, suurien aatteiden ja tunnustettujen hyveiden henkilöimisestä, joka on synnyttänyt pyhimysten palvelemisen. Eiväthän ne ole muuta kuin ihmiskunnan itsensä jalustalle kohottamia edustajia kaiken sen, mitä se pitää hyvänä, kauniina ja totena.

Meillä ei ole pyhimyksiä siinä merkityksessä kuin katolisissa maissa. Uskonto on meille niin korkea ja niin korkealla, ettei se salli näkyväisiä symbooleja eikä kumarrettavia kuvia.

Mutta meillä on suuret miehemme. Eikä tapamme heitä kunnioittaa paljoakaan eroa siitä, miten katoliset pyhimyksiään palvelevat.

Emme tosin kumarra heidän kuviaan, mutta pystytämme kuitenkin heidän muistopatsaansa keskuuteemme ja otamme lakin päästämme niiden ohi astuessamme. Emme suitsuta savua heidän haudoillaan, mutta kannamme sinne kuitenkin kukkia ja seppeleitä ja vuodatamme tunteittemme tulvan lauluissa ja puheissa. Ja

meillä on meilläkin pyhänmiestenpäivämme, suurten vainajiemme syntymä- ja kuolinpäivät, jolloin kernaasti vaellamme niille paikoille, missä heidän luunsa lepäävät. Kirkoissa niitä ei vietetä, mutta kyllä juhlasaleissa ja taiteen temppeleissä, työ ei tosin keskeydy niinä päivinä, mutta kouluilla on kuitenkin lupa.

Ja muodostuuhan heidän teostensa, vaikutuksensa ja elämänsä perusteella legendoja, jonkinlaisia muistotaruja, jotka hyvin vähässä määrin eroavat kirkon kanonisoimain miesten muistotarusta.

Eikä ole isoa eroa siinäkään, miten katolinen kirkko puhuu muistettavista miehistään ja miten me esim. Runebergista. Hänen hautansa on koko kansamme pyhiinvaelluspaikka. Lönnrotin hautaseppeleet Sammatin kirkon seinällä ovat mielestämme yhtä luonnolliset ja oikeutetut siellä olemaan kuin pyhän Fransiskuksen reliikit Maria degli Angelin kirkossa Assisissa. Vielä vähempi ero on siinä hartaudessa, millä me puhumme niistä opetuksista, neuvoista ja herätyksistä, joita olemme suurilta miehiltämme saaneet. Emmekä ainoastaan teoista, vaan heidän elämästäänkin me luomme itsellemme noudatettavat esikuvat. Kuinka monta kertaa onkaan kasvavan sukupolven mieleen painettu Lönnrotin nöyryyttä, vaatimattomuutta ja uutteruutta, Topeliuksen ihanteellisuutta, hellyyttä ja hänen elämänsä ja mielipiteittensä puhtautta!

Itsestään johtuvat nämä mietteet ja vertailut mieleemme nyt, kun meille rakas runoilijavanhus on laskettu hautaansa. Jo hänen eläessään oli hänen ympärilleen muodostunut kauniita piirteitä hänen julkisesta vaikutuksestaan ja yksityisestä elämästään, ja kohta hänen kuoltuaan riensimme me juhmallisin menoin luomaan kunioituksemme, ihailumme ja rakkautemme sädekehää hä-

nen nimensä ympärille. Koko kansa, valtion ja kirkonkin edustamana, kanonisoi Sakari Topeliuksen »suureksi vainajaksi». Piispa puhui saarnatuolista käyttäen tekstinä hänen sanojaan ja yliopiston rehtori lausui hänestä: »Ei koskaan ole hän pitkän kirjailijauransa aikana kirjoittanut sanaakaan, jota hänen olisi tarvinnut hävetä ja joka ei olisi kantanut mielen jalouden leimaa.» Enempää ei voi eikä tarvitse ihmisestä sanoa.

Tämä tunnustus, kunnioitus ja ylistys tuntuu meistä aivan luonnolliselta ja oikeutetulta, jota se onkin. Se on koko kansan vilpitön tunnetulva, joka näin kuohahtaen yli äyräittänsä kantaa ihailemamme miehen aalloillaan kohti sitä kuolemattomuutta, mikä tämän maailman vallassa on antaa.

Niin yleistä, niin kaikinpuolista ja niin itsestään ilmaantunutta mielenosoitusta ei ole meillä ennen nähty. Runeberg oli suuri, suurempi kuin Topelius runoilijana, Lönnrotin merkitys ja seuraukset hänen toimestaan olivat laajemmat, mutta Topelius lämmitti enemmän, kasvatti enemmän ja vaikutti enemmän keskuudessamme. Hän oli kaitsija, paimen, oikeaan ohjaaja ei ainoastaan suudessa, vaan myöskin pienessä ja jokapäiväisessä. Hänen olennessaan, esiintymisessään ja vaikutuksessaan oli jotain, joka toi hänet meitä lähemmä, teki hänestä ikäänkuin perheenjäsenen, samalla kuin hänen neronsa nosti hänet meitä muita ylemmä. Kaikki olivat hänet nähneet, häntä kuulleet, kaikkien kättä hän oli puristanut ja saanut kaikille sanotuksi ystävällisen sanan, joita hän osasi niin hyvin ja niin sattuvasti sanoa. Se oli juuri se, joka vaikutti, että kansan rakkaus muodostui niin välittömäksi ja pyrki omasta voimastaan häntä ympäröimään. Se oli se, joka jo hänen eläessään kääri hänen olentonsa ympä-

rille tuon tarun harson, tarun vanhasta viisaasta, lempeästä, hyväntahtoisesta ja sydämellisestä iso-isästä, joka istuu tuolla syrjäisessä talvimajassaan, Suomen lasten hänelle rakentamassa vanhuutensa kodissa, nauttien siellä lasten ja lastenlasten ihailun eläkettä — ei ankarana, kärtyisenä, luopääsemätönnä äijänä, vaan nuoria, nuorimpiakin aina ymmärtävänä, heille väliin vakavia sanoja ja väliin hilpeätä leikkiä puhuvana vertaisena. Mutta eniten kaikesta vaikutti hänen ihailuunsa se, että hän ei ainoastaan opettanut, mutta myöskin eli niinkuin opetti, että hänen elämänsä, sekä julkinen että yksityinen, oli sopusoinnussa hänen teostensa hengen kanssa.

Onhan jo olemassa tarusto, kokonainen pikku kokoelma kauniita, liikuttavia kertomuksia Topeliuksen suhteesta Suomen lapsiin, hänen herttaisuudestaan ja suvaitsevaisuudestaan eri tavalla ajattelevia kohtaan, hänen rakkaudestaan eläimiin j. n. e. — kaikki piirteitä, joissa hänet esitetään runollisten lempiaatteittensa toteuttajana ja jotka kerran koottuina tulevat muodostamaan legendakirjan elettyjä runoja, yhtä kauniita kuin ne, jotka hän sepitti. Se on kansa, joka tällaiset runot sepittää miehestä, joka ensin sepitti sille yhtä kauniita siitä itsestään, keräten niihin kaiken toden ja tapahtuneen ja lisäten mielikuvituksestaan kuvaavia piirteitä, jotka eivät ehkä koskaan ole tapahtuneet, mutta jotka olisivat voineet tapahtua. Ja niin on hän astunut siihen pyhäkköön, johon kansat rakkautensa ja ihailunsa jalustalle asettavat kaikki ne, joita he nimittävät hyväntekijöikseen ja suuriksi miehikseen.

Toiset tulevat sinne pikemmin, toiset hitaammin; välistä kuluu vuosisatoja, ennenkuin kansat ymmärtävät suurten miestensä arvon ja kantavat heidän luunsa kunnioituksensa kirkkoon unhotuksen etäisiltä hautausmailta.

Sakari Topelius tuli sinne jo eläessään.

Ja kuvaavaa oli tälle onnen suosikille, että kaikenlaiset pienet sattumat, liikuttavat tilapäiset tapahtumat hänen viimeisistä hetkistään tulivat kuin loppurepliikit hänen elämänsä näytelmässä vahvistamaan sen kokonaisvaikutusta ja luomaan siihen soveltuvaa lopputunnelmaa.

Sillä eikö hän mennyt täältä pois kuin noudattaen kaikkia taiteen vaatimuksia! Eikö hän elänyt juuri niin kauan kuin sopivaa oli ja kaunista! Eikö hän tullut vähää ennen kuolemaansa vielä kerran keskeemme heittämään meille viimeisiä hyvästejään! Eivätkö nousseet siinä tilaisuudessa hänen eteensä kaikki ne taruolennot, jotka hän oli tyhjästä luonut! Eikö se ollut ihana, harvinainen hetki — liekö kenellekään runoilijalle maailmassa semmoista ennen tapahtunut?

Ja kun hän keskuudestamme poistuttuaan kohta paneutui levolle, josta hän ei enää noussut, oli niin kuin olisi hän itselleen sanonut: »Herra, nyt sinä lasket palvelijasi rauhaan menemään.» Kuinka liikuttavat olivatkaan hänen viime hetkensä! Vähää ennen kuin hänen viimeinen kova kamppailunsa alkoi, virkkoi hän nuo sanat, jotka sananparren sattuvaisuudella kuvaavat koko hänen luonnettaan, koko hänen runouttaan, nuo sanat: »Pieni köyhä lapsi tuli tänne, pieni köyhä lapsi lähtee täältä pois Jumalan luo» — joiden sanain siivillä hän ikäänkuin liiteli luotamme.

Jos ei hän itse, viimeisen runollisen mielijohteensa neuvomana, olisi siitä lausunut, olisi taru varmaankin kerran ne hänen sanomikseen keksinyt.

Entä se auringon säde, joka pitkään pilvipäiväin peräsä heijasti hänen huoneeseensa ikäänkuin hyvästiään heittämään!

Entä se lintu, joka lensi Östersundomin kirkon alttarin reunalle ja kävi siinä visertämään juuri kun pappi aloitti kiitosrukouksensa vainajalle!

Ja se toinen, kevään ensimmäinen leivonen, joka meren yli etelästä lentäen itsenään hautauspäivänä, vähää ennen toimituksen alkamista, näyttäytyi Uuden Kirkon päällä, ikäänkuin sekin pyrkien siihen osaa ottamaan!

Kaikki tämä kuuluu kuin kauniilta tarulta, ja kuitenkin se on totta. Mutta ei ole se totta sen vuoksi, että se on tapahtunut, vaan sen vuoksi, että se on hänelle tapahtunut, ja sopii häneen. Pilkistäähän päivä muidenkin sairaiden huoneisiin, laulavathan linnut muidenkin haudoilla. Mutta kun se tapahtuu Topeliukselle, niin on sillä erityinen merkityksensä ja se painuu mieliin. Nuo lintuset, ne muuttuvat silloin haamuiksi niiden hyvän haltijain, jotka hänen kehtonsa ääressä valvoivat, jotka häntä hänen eläessään aina johtivat ja jotka siis tahtoivat häntä hautaankin saattaa.

Ja niin on taru Topeliuksesta valmis, taru suuresta miehestä, joka eli kaiken kauniin palveluksessa ja kuoli yhtä kauniisti kuin oli elänyt.

»Uusi Kuvalehti», huhtik. 15 p:nä 1898.

LÖNNROTIN KUVA.

Ollaan yleensä taipuvaisia puhumaan pilkallisesti siitä innostuksesta suurten miesten persooniin, joka ilmaantuu heidän ihailijoissaan. Ne ovat muka vaan työt, jotka ovat otettavat lukuun, sama se, millainen oli se henkilö, joka sen suoritti. Päinvastoin on parempi, kuulee

usein sanottavan, että ei tunne suurta miestä, koska helposti voi tapahtua, että hän himmentää sen kuvan, jonka hänen teoksensa antavat. Sellainen pettymys voi kyllä olla mahdollinen, mutta yhtä mahdollista on myöskin, että teot esiintyvät vielä suurempina ja ainakin selvempinä sille, joka on nähnyt niiden tekijän, niiden sepän, ja pajan, missä tämä on vasaraansa heiluttanut. Ainakin pitää tämän kirjoittaja parhaina muistoinaan niitä hetkiä, jolloin hän Kajaanissa istui sen ladon kynnyksellä, missä Lönnrot oli työskennellyt, tai nähdessään sen ahtaan ullakkokamarin, missä Värikki Stoolin tarinat kirjoitettiin, tai kävellessään sen talon huoneissa ja ympäristössä, jossa Topelius eleli. Enkä minä mihinkään vaihtaisi sitä onnea, että sain kerran kaksi nähdä Snellmanin ja kuulla hänen puhuvan ja yhtä monta kertaa nähdä ja kuulla Elias Lönnrotia. Ell'en sitä olisi saanut, tuntuu minusta kuin en osaisi näitä miehiä ymmärtää ja rakastaa niin kuin nyt voin. Nyt näen heidät ilmi-elävinä edessäni heidän vanhoilla päivillään ja voin kuvailla heidät elävinä eteeni nuoremmiltakin ajoilta.

Tämä kadehdittava onni on tietysti tullut monen monituisen nykyisen polven jäsenen osaksi, monella on tietysti Lönnrotista paljoa selvempi ja syvempi kuva kuin minulla, mutta saanenhan kuitenkin tänä hänen muistopäivänään muutamain sanoin kertoa, millä tavalla Lönnrotin kuva on eteeni kasvanut, painunut mieleeni ja millaisena sen nytkin vielä sieltä löydän.

Jo pienenä poikana, ennenkuin oikein tiesin tuota »isoa Lönnrotia» vielä olevan olemassakaan, kaikui Lönnrotin nimi kuitenkin korvissani erään hänen sukulaisensa nimenä. Hän oli silloin ja on vieläkin pappina kaukana pohjan perillä, josta tullen ja jonne menen usein kävi kotonani läpimatalla. Hän on monessa suhteessa merkil-

linen mies, perikuva maalaispapista ja kansanmiehestä, harva- ja syväsanainen, aina puettuna sarkavaatteisiin jotain erikoisen hienoa kotitekoa, siroihiin suomalaisiin pieksuihin ja kasvot niin rauhalliset, tyynet ja vakavat, ja otsa, jota keskeltä jakaukselle kammattu tukka reunustaa, niin puhdas ja korkea, että kun kerran on kiintynyt miestä katselemaan, on vaikea saada hänestä pitkään aikaan silmiään irti. Kun sittemmin alkoi selvitä, että oli toinenkin Lönnrot, semmoinen kansanmies hänkin, niin sijoitin aateyhteyden avulla toisen sisällön toisen ulkomuotoon ja pidin pitkät ajat näin saamani kuvan oikeana. Itsessään, niin sanoakseni aatteellisesti katsottuna, ei suurta erehdystä ollutkaan olemassa. Puvun, käytöksen yhtäläisyys oli ilmeinen, ja mitä sisälliseen ihmiseen tulee, niin oli varmaankin hengen ja luonteiden heimolaisuus suurena syynä siihen, että Lönnrot vielä vanhoilla päivilläänkin usein matkusti läpi Suomen aina Ristijärvelle saakka nauttiakseen siellä erikoisesti rakastamansa ympäristön viehätyksestä.

Toinen kuva, joka ihmisestä Lönnrotista jo koulu-aikana astui eteeni, oli hänen oma antamansa. Sain sen hänen esipuheistaan Kalevalaan ja Kantelettareen. Harvoin on toteutunut sananparsi *le style c'est l'homme*, — esitystapa, se on itse esittäjä — niin hyvin kuin kaikessa, mitä Lönnrot on kirjoittanut. Hänen tyyliinsä on täydellisesti hän itse. Ei mitään tehtyä, ei mitään haettua ja keikailevaa, ei teennäisesti kylmempää ja arvokkaampaa kuin mitä hän itsekään on. Kun hän kirjoittaa, niin on kuin hän istuisi ja juttelisi pirtin lasin alla penkillä, piippu hampaissa, kyynärpää polvien varassa, harvasteeseen, perinpohjaisesti, kuulijakuntana sama Suomen kansa, joka tuvassa asuu ja tuvan täyttää. Alkulause Kantelettareen, jonka hän päiväsi omana syntymäpäivänään, tänä samana huhti-

kuun 9 päivänä 1840, on alusta loppuun kansantajuinen esitelmä, jossa mitä koruttomimmin, mutta samalla mitä tajuttavimmin tehdään selkoa suomalaisesta runoudesta, sen hengestä, sisällöstä ja sen kauneuden luonteesta. Uudelleen ja aina uudelleen luen tuon runollisia, kansanomaisia vertauksia täynnä olevan alkulauseen enkä voi olla siitä tähänkään panematta muutamia otteita.

Vertaillaessaan kansan ja oppineiden tekemiä runoja hän m. m. lausuu: »Jos oppineiden teelmiä arvaisimme, niin siinä Suomen runosto jäisi loitos jällel monesta muusta kansasta, niinkuin jääki. Joka jälkimäinen ei kuitenkaan paljo puolusta meitä, koska kansantekoisissa runoissaan on pian ensimmäisiä. Kummallaki, niin kansan kuin oppineitten runoilla on oma arvonsa ja etuisuutensa, sitä emme tahdo emmekä taida vastustella, mutta toinen toisensa rinnalla niitä pitäen näemmä edellisissä *luonnon*, jälkimäisissä *moninaisuuden* voittavan. Kansanrunoja siitä syystä ei juuri saatakaan *tehdyiksi* sanoa. Niitä ei *tehdä*, vaan ne *tekeytyvät* itsestänsä. — — Pilvet taivaalla kulkevat tietänsä eivätkä jätä kun varjonsa maalle. Samate ihmisen mieli ja ajatukset; ne liikkuvat ja vaihtuvat toinen toistansa ajellen, vaan lähimmäinen siinä tilassa heistä ei tiedä suuresti mitään; mutta pilvet viimein kasvavat ja puhkeevat sateeksi; samalla lailla paisuvat mieli ja ajatukset aikansa, puhkeevat sanoiksi ja lähtevät sanamuodossa toistenkin havattavaksi. Taikka kerran vertauksille ruvetuamme joko sopimattomasti vertaisimme mielen mereksi, lainehiksi ajatukset, ja erinäiset niiden vaikutukset tuuleksi. Tuuli tyvenestä rannasta alkaen ensin siittää pienet väreet, kasvattaa väreistä laineet, kohottaa laineista suuret, ulommaksi havattavat kuohupääät aallot. Samalla tavalla erinäiset vaikutukset ensin liikkuttavat tyvenän mielen ja sitä

jonkun ajan liikuteltuansa pakottavat viimein äänellä itsensä ilmoittamaan. Olkoon siinä sikseen kansanrunoin synnystä ja ilmaumisesta.»

Ja kuinka viehättävästi hän esittää oman naivisen, melkein lapsellisen itsensä seuraavassa:

»Oppineitten runot siinä kohta erotetaan kansanrunoista, etteivät ole *ajatuksetta syntyneitä*, vaan *ajattelmalla tehtyjä*. Siinä on muuttunut *työksi*, mikä kansanrunoissa on *ilmauma*; elävän käen ääni metsässä kuvakäen kukunnaksi seinäkelloissa; luonnon puro kaivetuksi vesi-ojaksi; luontainen metsä istutetuksi puistoksi. Lapset usein kuuntelevat mieluisemmin kuvakäkeä, joka seinäkelloissa tiimat huhuvi, kun elävätä metsäkäkeä; pitävät suoran kaivosojan kauniimpana, kun sinne tänne mutkittelevan luonnon puron; asuskelevat ennemmin istutetussa puistossa, kun luontaisessa metsässä. Oppineitten runoissa pilvi itsestänsä ei ala sataa, vaan ensinnä tehdään pilvi, jonka sitten annetaan sataa, s. t. s. oppinut runoilta ruvelessaan ensin kokee mielensä ja sydämensä sillä aineella täyttää; josta päätti runoilla — — Oppineet kuitenkin, moninaisuutta rakastavaiset, ottavat runoillaksensa aineista, jotka ilman olisivat paremmat. Tätä emme nyt kuitenkaan sano yleensä kaikista oppineitten runoista. Tosin löytyy niidenki seassa toisinaan luonnon siittämiä, kauniita, joiden ei ollenkaan tarvitse kansanrunoin rinnalla hävetä. Myös voittavat ne muotonsa moninaisuudella kansanrunot, niinkuin istutettu puutarha voittaa puittensa moninaisuudella luontaisen metsän, vaikka metsä muuten on suurempi. — Mikä siis on kansanrunoissa se ominaisuus, jossa enimmästi tekorunoista erotaksen? — Se on luonto ja teeskentelemättömyys.»

Luonto ja teeskentelemättömyys — niin, se on se »omaisuus», jossa myöskin noiden sanain kirjoittaja monista muista »erotaksen».

Mutta joskin hän tällä tavalla lyö ikäänkuin lämpimämpää kättä omalle lapselleen, hellii hän toistakin: »Meidän toivotuksemme on, että Suomen *uusi laulu* perustettaisi *vanhan laulun* kulmakivelle, vaikk'emme sentähden katso sopivaksi, että koko rakennus tulisi tuon raukeavan, heikon ja rauenneen, mukaiseksi. Mutta erinäisiä huoneita voipi väljentää, akkunoita suurentaa, uloslämpiviä muuri kiuksaan ja reppänän sijasta rakentaa, koko rakennus korottaa ja vieläpä seinätkin ulkopuolelta punata.» Onhan siinä uuden runoutemme ohjelma, jota ulomma se vieläkään ei ole kehittynyt.

Vaan kaikista välittömimmin ja suoranaissimmin kääntyy hän kuulijoittensa puoleen koettaessaan osoittaa, etteivät vanhat virret, niinkuin siihen aikaan usein väitettiin, estä »oikean kristillisen elämän harjoitusta maassa»: »Jos niin olisi, niin toki olisimmaki paremmin tehneet, ne kerrassaan tuleen nakata, kun pränttiin toimittaa, ja sitäkin paremmasti, jos niitä emme ensinkään olisi unohduksen tieltä keränneet ja korjanneet. Sen sanomma vielä kertoen, että vielä nytkin, kaiken ja monivuotisen työmme perästä, saisivat paikalla präntin sijasta lieteen lentää nämä laulut ja virret, jos niistä mainitussa kohdassa mitään haittaa, vastusta eli muuta hämmennystä pelkäisimmä. Joka luulee kenenkään mielen ja ajatukset näiltä pidätettävän, se ennen näitä ja meitä tuomitsematta hävittääkään maailmasta kaikki joutavat, mielettömät puheet, seurat, hypyt, tanssit, soitot ja muut semmoiset — kieltäköönpä linnutkin ilmassa laulamasta, koska ne kuitenkin tietävästi eivät aina laula luojansa ylistystä, vaan lauluillansa useinkin suosittelevat toisiansa

— kieltäköön myös maan kasvamasta muuta, kun *ristinkukkia*, *kiesuksen kämmeköitä* ja *Maarian vuodetheiniä*.»

On kuin *kuulisi* hänen puhuvan, ensin totisesti, opettaen ja neuvoen ja sitten juuri vakavimmallaan ollen puheensa loppuksi jo vähän leikiksikin pistäen. Ja mikä omituinen viehätys tuossa nyt hiukan oudolta ja vanhanaikaiselta kuuluvassa kielessä, niinkuin kuivuneessa hajuheinässä, joka vanhan kirjan sisästä sattumalta käteen putoaa! Siinä on samalla jotain sammaltuneen muistomerkin viehätystä, jotain *monumentum linguae fennicae*, jotain karkeatekoista, mutta samalla tarkkaa ja täsmällistä, joka houkuttelee sen luo aina tuon tuostakin palaamaan.

Ja tätä hänen nⁱⁿ itsensä luomaa kuvaa täydentävät ne monet kaskut, joita miehestä mieheen kerrottiin hänen seikkailuistaan: esim. kuinka nimismies, luullen häntä maankulkijaksi, oli ottanut hänet kiinni tiepuolesta, istuttanut rattailleen ja ajanut pappilaan, mutta kuinka sinne saavuttua rovasti oli juossut häntä vastaan ja sulkenut hänet syliinsä — monta muuta samanlaista tapausta mainitsematta, joissa suomalainen hilpeys ja leikillisuus esiintyy mitä viehättävimmässä valossaan.

Tässä yhteydessä mainittakoon myöskin mitä Grot kirjeissä eräälle ystävälleen kertoo Lönnrotista: »Hänessä on semmoinen herttainen hyväluontoisuus, suoruus ja teeskentelemättömyys, että kaikki, jotka hänet tuntevat, rakastavat häntä sydämestään. Tuskin olimme eilen istuneet lautalle (jolla kuljetettiin matkustajia Kallaveden yli) ja hän saanut piippunsa sytytetyksi, kun minä huomasin hänen kädessään vielä toisenkin piipun. Hän oli näet hiljalleen ottanut sen naapuriltaan soutajalta, pisti sen täyteen tupakkaa, sytytti ja antoi sen hänelle takaisin. Muistatko-han sinä oikein hänen omituista muotoansa, rumaa, mutta

miellyttävää, kun siihen tottui? Minä oikein ihailen häntä, etenkin kun hän puhuu ja ojentelee käsiään ja nyykäyttää päätään edestakaisin. Kertoessaan jotain naurettavaa hän itse usein purskahtaa nauruun. Hänen pukunsa on yhtä omituinen kuin hänen olentonsakin. Päässä on hänellä viheriäinen, topattu verkkalakki, jossa on lippu ja samettinen reunus. Palttoo, harmaanruskea väriltään, on tehty kotitekoisesta villakankaasta; siinä on musta samettikaulus ja samanlaiset käänteet; uutena on se maksanut 16 rupl. 50 kop. paperirahaa ja tehty se on Kajaanissa. Hän ei pukeudu näin ainoastaan matkaa varten, vaan sentähden, ett'ei ole tottunut hienoihin vaatteisiin ja koska hänen täytyy olla säästäväinen. — — — Hänen koulunaan olivat olleet puute ja kaikenlaiset vaikeudet. Häneltä voin oppia olemaan ilman mukavuuksia ja nautintoja. Jos niitä tarjotaan, ei hän niitä hylkää, vaan joll'ei niitä ole, on se hänelle yhdentekevää. Hän ei pelkää kuumuutta eikä kylmää, ei tule kärsimättömäksi eikä harmistu, vaikka tapahtuukin pieniä vastoinkäymisiä matkalla, vaan hän on kaikkeen ja kaikkiin tyytyväinen. Kuitenkaan ei hänen terveytensä ole niin vahva kuin voisi luulla. Totta on, että hän on siitä liian välinpitämätön; välinpitämättömyys omasta itsestään on huomattava kaikissa hänen toimissaan. Näitä hyveitä ei voi olla olemassa ilman syvää uskonnollista perustusta, ja minulla onkin ollut tilaisuutta tulla vakuutetuksi siitä, että tällöinen perustus on hänessä suuresti kehittynyt.»

Kuva, jonka Grot näin piirtää, on niin elävä ja välitön, ettei siihen ole tarvis mitään lisätä, semminkin kun pääväriytyksinä on sama, minkä elämäkerrallinen kirjallisuus yleensä Lönnrotista antaa. Ja tuo kuva on lyhyesti sanottuna kuva suomalaisesta kansanmiehestä, jalostuneesta, sisällisesti ja ulkonaisesti hienontuneesta, mutta aina ominaisuutensa ja

pääpiirteensä säilyttäneestä, joka oli joka paikassa oma itsensä ja jossa koko kansa näki oman itsensä. Sentähden ei kenenkään suuren miehemme ulkonainen ja sisällinen kuva ole painunut niin syvästi, niin tarkkapiirteisesti muistoomme kuin Lönnrotin. On vanha ja kulunut se lauseparsi, että se kuva ei ole ainoastaan seinillämme, vaan myös sydämissämme, mutta sattuvammin ei hänen paikkaansa voi eikä tarvitse määritellä.

Yhden piirteen siihen ehkä vielä voisi lisätä, sen, jonka Ahlqvist antoi Lönnrotin kuvan selvittämiseksi. Eri runoja kokonaiseksi Kalevalaksi yhteen liittäessään oli Lönnrot menetellyt samalla oikeudella kuin mikä muukin runolaulaja, joka muistamansa yhteen liittää. Tuosta tuli ainakin minun mielikuvituksessani Lönnrotin kuvaan piirre karjalaista runolaulajaa eikä vain laulattajaa, ja minusta tuntuu kuin olisi se luonnos, jonka Eemil Halonen laati Lönnrotin patsaasta vaatimattomuudessaan, yksinkertaisuudessaan ja luonteen- ja kansanomaisuudessaan lähempänä tätä kuvaa kuin se virallisempi, joka nyt kohta tulee Helsinkiin pystytettäväksi. Vaan olisi Halosenkin kotoinen Lönnrot-kuva saapa sijansa jossain. Sija olisikin jo valmis — Kajaanissa, jossa Lönnrot niin kauan asui ja josta käsin hän runot keräsi. Siellä sydänmaan sisässä, mutta samalla vilkkaan matkailijaliikkeen varrella, siellä olisi esim. vuolukiveen hakattu kuvapatsas kuin kotonaan. Onhan Porvoossakin Runebergin patsas.

Että Lönnrot virallisestikin esiintyessään esiintyi samanlaisena kuin yksityisesti, on luonnollista. Kuva, jonka olin muodostanut hänestä hänen elämäkerroistaan, suullisista kertomuksista ja siitä, minkä hän sitä tietämättään itse oli antanut itsestään kirjoituksissaan, oli täydelleen sama kuin se, minä hän astui etemme juhlassa, joka pi-

dettiin vanhukselle hänen täyttäessään 80 vuotta. Kun seisomme hänen asuntonsa edessä ja hän tulee ulos ja lausuu muutamia ystävällisiä sanoja, on minulla koko ajan tunne kuin olisin hänet aina semmoisena nähnyt, niinkuin olisi hän vanha tuttu, joka on pysynyt yhä sinä, mikä oli erotessamme. Mikä kokonainen, pienimmissäkin liitoksissaan valmiiksi valettu luonne hän mahtoikaan olla, josta jo paljas maine oli painanut mieleen juuri sen hahmon, mikä hän sitten silmin nähden ja korvin kuullen todella oli!

Mutta mikä omituinen olojen iva! Yhtä kokonaisena kuin hän seisoikin silloin kansansa edessä, yhtä hajanaisena seisoi kansa hänen edessään. Suomen kansa oli siihen aikaan siinä tilassa, ett'ei se voinut suurimman poikansa juhlaa viettää yhtenä kansana, vaan kahtena puolueena, eri juhlissaan kumpainenkin. Se riiteli hänestä kuin saaliista, kahteen jaettavasta, ja se kahakoi hänestä vielä hänen keskentekoisen patsaansakin ympärillä. Mutta silloin olikin puoluesokeus jo mennyt niin pitkälle, että se kaatui omaan silmittömyyteensä eikä siitä enää niille jaloilleen nousse.

Mutta Lönnrot nousee pian jalustalleen, joka on tehty Suomen harmaasta kivistä, vertauskuvana kansansa parhaasta työstä, kansansa sisällisestä tarmosta ja sitkeästä voimasta ja, toivokaamme toki, myöskin sen yksimielisyydestä ja — sen etevimmistä henkisistä ja siveellisistä ominaisuuksista, sanalla sanoen — sen supisuomalaisuudesta.

»Päivälehti», huhtik. 9 p:nä 1902.

ERÄS EPÄSIVEYDEN JA EPÄUSKON APOSTOLI.

I.

Merkkillinen löytö, jonka tässä tuonoisena päivänä aivan sattumalta tein.

Ei ole muka mitään uutta auringon alla. Ja tottahan onkin, että niin outoja kuin olivatkin esim. pappissäädyn mielipiteet kotimaisesta kirjallisuudestamme, niin semmoisia on kuultu ennenkin. Ei ainoastaan nykyisiä kirjailijoita ja sanomalehtimiehiä katsottu yleiselle järjestykselle, yhteiskunnalliselle moraalille ja kirkonopille niin vaaralliseksi henkilöiksi, että heidän lehtiään on lakkautettu ja heidän kirjojaan kielletty. Sellaiset miehet kuin Snellman, Runeberg ja Topelius ovat kyllä aikoinaan saaneet kuulla ankaroita moitteita jumalattomuudestaan ja maailmanmielisydestään, puhumattakaan suomalaisen realistisen kirjallisuuden isästä Aleksis Kivestä ja hänen »Seitsemästä veljeksestään», joka aikoinaan julistettiin jokaisen siivon ja sivistyneen perheen pöydälle sopimattomaksi kirjaksi. Mutta uutta lienee sentään monelle, että näiden tällaisten joukkoon on luettu myöskin mies sellainen kuin — Elias Lönnrot.

Ja niin kuitenkin tapahtui viisikymmentä vuotta sitten! Ajatelkaa, että tätä siivoista siivointa, vaarattomista vaarattominta hiljaista työntekijää, jonka kaikki sekä valtiolliset että kirkolliset auktoriteetit ovat asettaneet suoran suomalaisen esikuvaksi, on syytetty aivan samasta, mistä tätä nykyä niin usein syytetään sanomalehtimiehiä ja kirjailijoita. Hänetkin on asetettu pilkkaajitten penkille ja häntäkin on pidetty uudenaikaisena pakanana, hänen aikansa kannalta katsoen.

Paitsi sitä, että tällä asialla tätä nykyä on n. s. päivän kysymyksen merkitys, huvittanee se myöskin hauskana sivistyshistoriallisena ilmiönä.

Lienee kyllä tunnettu asia, että kansanlaulujemme ja runojemme kerääjä ei tämän toimensa tähden juuri ollut senaikuisen papiston suosiossa. Kuinka olisi muuten voinut ollakaan, sillä olihan vanha runoutemme kirkonmiesten mielestä pakanuuden aikuista lorua, jonka hävittäminen kuului heidän ohjelmaansa. Niiden elvyttämistä ja kansan muistoon johtamista katseltiin siis luonnollista kyllä sillä taholla karsain silmin. Mutta että Lönnrotia on syytetty niin samanlaisista asioista ja niin yhteen vivah tavilla sanoilla kuin tätä nykyä syytetään hänen vähäpätöisiä jälkeläisiään sanomalehtimiehen työssä, sen harvat tietänevät.

Eräs lähettäjä J. F. B. oli pitänyt velvollisuutenaan ottaa tätä osoittaakseen, ja varoittaakseen Suomen kansaa tuosta vaarallisesta miehestä ja hänen sanomalehdestään.

Kaikesta päättäen on kirjoittaja pappismies ja kenties on hänen nimimerkkinsä monellekin tunnettu.

Ottakaamme tähän ensin näytteeksi syytös epäsiiveydestä. Siihen näkyy antaneen aihetta eräs runo »Hekkalan Mari», joka on helmikuun numerossa 1836 ja jossa lauletaan rikkaan tytön sulhaspuuhista. Siinä tavataan esim. seuraavat säkeet:

Mari sänkynsä levitti,
 Paljon peittoja paneepi,
 Sanoopi sanalla tuolla:
 Riisu vieras vikkelahti,
 Poes kintahat käsistä,
 Lakki laske arkulleni,
 Kengät keskilattialle,

Vilu siell' on seisossa,
 Painu tänne pakkasesta,
 Siirry peittojen sisälle.»

Jääköön lukijan verrattavaksi, mitenkä likeinen on yhtäläisyys näiden säkeiden ja erään kohdan välillä muutamassa tähän aikaan paljon puheena olleessa kirjassa.

Mutta se tapa, millä senaikuinen kirkollinen kritiikki otti vastaan tämän runon, muistuttaa ainakin hyvin elävästi siitä, mitä samalta taholta on tähän aikaan sanottu samanlaisista kuvauksista.

»Tähän asti — niin kirjoittaa J. F. B. — ei yksin luonnollisille hyvälle tavoille ole Mehiläisessä ollut oikeata puolta. Mikä lieneekään nostanut sen sellaiseen vimmaan? Kun Lönnrot edellä mainitun runon johdosta oli sanonut, ettei siinä »Hekkanan Mariasta lausuta sen pahempaa, ettei kyllä valitettavasti monestakin tytöstä käy pahempia lauseita» ja kun hän vielä uskaltaa lisätä: »Melkein lukisi koko runon hänelle kunniaksi, koska siinä ei voi hänen arvoansa suuresti millään alentaa», niin ei sovi kummastella, että arvostelija »ei toki usko yhtään Suomen sirkkuaan niin raaksi, että suuttumatta, ja vieläpä korvallekin läppäämättä» kuulisi itsestään laulettavan tällaista. »En usko, sanon vielä kerran, Suomen tytön punottamata ja vihastumata toisestakaan tätä kuulevan laulettavan.»

Kuinka monta kertaa sitä sitten on samalla ponnella vedottu Suomen naisen kasvojen punaan, vaikk'en tiedä millä menestyksellä!

Samana runon lopussa on sitäpaitsi kymmenkunta säettä, joita kainostelematta sanotaan »irstaisiksi». Ja jos ne todellakin siltä kannalta ovat ymmärrettävät kuin arvostelija ne näyttää ymmärtävän, niin jättää tämä vanha

runous tälläkin alalla uudemman realistisen kirjallisuuden kauas jälkeensä epäsiisteydessä ja ajatuksen epäpuhtauudessa.

Rakkaudessaan kansan runouteen oli Lönnrot vielä lehdessään koettanut poistaa vääriä käsityksiä vanhoista runoista ja sanonut, että »monessa kohti maassamme on rahvaalla turha pelko runoistansa, kielletyn, luvattoman olevan, ei ainoasti tehdä, vaan laulellakin niitä».

Sen lisäksi oli hän vielä kehoittanut kansaa runon-tekoon, painattanut kansanrunoilijain kyhäyksiä ja antanut neuvojakin niiden tekemiseen. Yllämainittu runo oli hänen mielestään esimerkiksi sopiva. »Paljon ei puutu — kirjoittaa Lönnrot — ettei tämä runo sopisi varsin hyvin osoitteeksi eli näytteeksi, miten laadullinen naururunno muillakin kansan runoilijoilla olisi toimitettava.»

Mutta siitä hän sai mitä ankarimman kurituksen:

»Minun luullakseni, runoen ollessa sellaisia, kuin äsken esimerkiksi pantu, ei toki nimitetty pelko olisi-kaan *turha*, vaan sangen hyvä, jos vaan voisi tukahuttaa sellaisen runoelemisen innon, joka ei ainoasti päätä suoraa sodi puhdasta kristillisyyttä vastaan, vaan myös on vahingollinen luonnolliselle siistimenoisuudelle.»

Se oli siihen aikaan. Ja jotenkin samalla lailla kuin nytkin.

Sillä jos siihen aikaan olisi tehty anomus kirjailijapalkkioista, niin olisi se tietysti saanut — juuri Elias Lönnrotin julkaisuja silmällä pitäen — pappissäädystä juuri saman vastauksen kuin kirjailijapalkkioasia sai siellä näillä valtiopäivillä. Ja vielä suuremmalla syyllä, sillä olihan tuo kirjallisuus, jonka silloin katsottiin »turmelevan kansan siveellistä mieltä», varsinaista kansankirjallisuutta, jonka hävittämiseen kansan keskellä kenties olisi voinut

varoja myöntää, mutta jonka kehittäminen olisi ollut kauhistus.

Seuraavassa osassa tätä kirjoitusta pyydän saada tuoda esimerkkejä siitä, millä perusteilla Lönnrotista, tästä silloisen epäsideyden levittäjästä, sen lisäksi vielä tehtiin — epäuskon apostoli.

II.

Kaikkia niitä, joita joskus on syytetty epäsideydestä, on tavallisesti myöskin samalla syytetty epäuskosta. Sillä kulkevathan nämä kaksi hyvää asiaa käsikädessä ja täydentävät toisensa.

Elias Lönnrotia kohtasi syytös jälkimmäisestä vielä ankarammin kuin edellisestä. Me, jotka olemme tähän saakka luulleet, että hänen aikansa katsoi hänet yhtä uskonnolliseksi kuin mikä hän lienee todella ollutkin ja minä hän ainakin meille on esitetty juhlapuheissa ja muissa kirjoituksissa, hämmästyimme tietysti suuresti kuullessamme, että hän sai kantaa »pakanan» nimeä hänkin. Hänestä, niinkuin edellisessä osassa tätä kirjoitusta jo mainitsin, tehtiin täydellinen epäuskon apostoli.

Nekin perusteet, joilla tähän päätökseen tultiin, ovat tavattavissa ennenmainitun J. F. B:n kirjoituksessa vuoden 1840 »Mehiläisessä». Ja nekin muistuttavat hyvin elävästi eräistä hyökkäyksistä, joita tuonnoittain muutamien kirkollisten maaseutulehtien puolelta tehtiin eräitä toisia maaseutulehtiä vastaan.

Hetikohta, »Mehiläisen» ensimmäisen vuosikerran ensimmäisessä numerossa, ajoi Lönnrot loukkauskivelle. Eräässä »Muinelmia» nimisessä kirjoituksessa selittää hän kansantajuisesti jumaluuskäsitteen syntyä ja rohkenee m. m.

väittää, että on ollut ja on vieläkin kansoja, »joilla ei ole pienintäkään tietoa jumalasta». Kirjoituksensa alussa antaa J. F. B. »Mehiläiselle» sen neuvon, ettei sen pitäisi »lentämän korkeammalle kuin siivet kannattavat ja että sen tulisi muistaa päämääränsä olevan ainoastaan tässä elossa kartutella hyödytystä ja huvitusta ihmisille, ei yritelläkään kajoamaan uskonoppiin ja tulevan elämän asioihin — — — että luonnossaan pysyin ja oikiata päämaaliaan kohden kulkien ei taidottomuudessaan peräti hukkaan lentää hurjittaisi».

Tämän alkulauseen jälkeen seuraavat varsinaiset syytöskohdat ja todistukset:

»Mehiläinen on kyllä monasti julistanut pitävänsä P. Raamatun arvossa ja oikean uskon ainoana perustuksena. Mutta sitä ei tämän kirjoittaja jaksa uskoa, nähdessään ja kuullessaan siltä niin monta P. Raamatun oppia vastaan käyväistä menoa ja ääntelemistä. Hän rohkenee esimerkiksi päättää, jotta 'kaikki historian totuus juuraksen enemmältä muisto muistolta säilyneihin tarinoihin ja kirjallisiin tietoihin', että 'pian ainoat muinaisajan tiedot ovat etsittävät tarinoissa', että 'sekä ne, jotka epäilevät suuresti mitänä totta näissä tarinoissa löytyvän, että ne, jotka pitävät enimmästä totena, taitavat erehtyä', ettei 'historiallista totuutta silloin (vanhaan aikaan) kysytty, eikä vaadittu, vaan ainoasti luonnollista totuutta eli asian kertomista sen aikuisten ihmisten luulon ja toivon mukaiseksi', ja että ikivanhoja aikoja tutkiessa, ikäskun uimme avaralla merellä, kussa ei rantaa erotakana'. Olisin uskonut Mehiläisen näitä puhuneen ei P. Raamatun Historiasta, vaan muista maailmallisista, ellei se taas tulisi sanomaan: 'monet kansat juontavat tarinoitansa aina maailman alkuluomisesta, niin *Juudaankin kansa*

pyhissä kirjoissansa, jotka vielä meilläkin ovat arvossa pidettävät. —

Ja muut sanokoot, minkä verran puolta tuntunee Raamatulle seuraavista sanoista: 'sen vaan sivumennesämme mainimma olevan, minkä Raamattu alkuosista kertoo, paljo selvemmän, luonnollisemman ja ylevämmän kaikkia muita Aasialaisten kansain loruja, satuja ja mielijohdannoita näistä aineista' j. n. e. — siksikuin mainittuansa kinausta, kahdestako vai useammasta alku-luodusta kaiken maan ihmiset juontavat sukunsa ja syntynsä, erotaksen asiasta Mehiläinen näillä sanoilla: 'me tämän riidan heittämmä silleen ja mainimma ilman kaikista maanpäällä nykyään löytyivistä ihmislaaduista eli roduista' j. n. e.»

Kun muistaa, mitä raamattu niin selvään opettaa ihmiskunnan esi-isistä, niin ei sovi juuri ihmetellä, jos Lönnrotin esiintuomain mielipiteiden julkilausuminen saattoi puhdasoppisen kirkonmiehen epäilemään hänen raamatullisuuttaan ja kysymään: »Mutta missäpä arvossa se pitänee P. Raamattua, joka 'heittää silleen' ratkaisemata sellaisen riidan?»

Yhtä hyvin voipi kirjoittajan kannalle asettuen ymmärtää seuraavankin syytöskohdan.

Eräässä Lönnrotin julkaisemassa ja jonkun Pieksiäisen kirjoittamassa runossa, »Kiitos Keisarille», joka oli voitollisesti taistellut turkkilaisia vastaan, lauletaan:

Voi teitä, tuimat turkkilaiset,

Jumalaton julma kansa,

Pahanelkiset pakanat!

Uskon päältä usiasti

Kapinoita kauhioita,

Tappeloita tuimimpia
 Harjoittelette hajyjä,
 Herran oppia hyveä
 Estelettä eksyväiset.

Näiden säkeiden johdosta uskaltaa Mehiläisen toimittaja, varomattomasti kyllä, antaa näin kuuluvan oikaisun: »Mitä turkkilaisista sanotaan, ei ole toden tosi. Turkkilaiset eivät ole *jumalattomia* eikä *pakanoita*, vaan Mahometin uskolaisia, jotka tunnustavat yhden ainoan jumalan, samaten kuin me Kristinuskovaisetkin, siinä meistä erinomattain poikkeavaiset, etteivät pidä Vapahtajata Jumalana, vaan muuna pyhänä miehenä, eivätkä palvele Jumalata muutenkaan kun yhdessä persoonassa. Pian Vapahtajan sijaan on heillä Mahometi, ei kuitenkaan jumalallisesta vaan propheetan arvosta, jonka kautta Jumala olisi ilmoittanutse.»

Tuosta selityksestä syntynyt epäluulo on terävä ase J. F. B:n kädessä Lönnrotia ja »Mehiläistä» vastaan. »En ihmettelekään, sanoo hän, että hän nureksii Pieksiäistä, kun hän mainitussa runossa sanoo, Turkkilaisia jumalattomiksi», ja muuten kokee maalata heitä sellaisilla värillä, että lukia, joka ei heitä muista kirjoituksista tunne, pian vetää heidät kristittyin verraksi. Mutta sen vaan tähän sanon, jos ei Turkkilaiset ole jumalattomiksi sanottavat, niin ei sitten pakanatkaan, sillä jokaisellahan on jumalansa, jos ei oikia, niin kuitenkin väärä.»

Kirjoittajan pyhimpiä tunteita loukkasi myöskin se leikillisuus, joka niin usein ilmaantui Lönnrotin kirjoituksissa. Eräässä »Mehiläisen» kirjoituksessa »Nykyisistä asioista», jossa m. m. jutellaan suurista lumituiskuista v. 1835, pistetään pilaa seuraavin sanoin: »Oli kattoa myö-

ten aitan mäkipuolista seinää vasten vahvan lumikinoksen juoksuttanut. Niin eräs matkustavainen sieltä puolen taloon lähenevä, ei tiestä tietten, eikä huonetta nähden, ajaa täyttä vauhtia hevosensa, ensinnä katolle, siitä pihalle kahdenki syllän korkialta pudoten, sillä pihan puoli oli paljas. Sattu talonväkiäkin pihalle, joka kyllä hämmästy tästä miehen, hevosineen rekineen, taivaasta putoamista, *sillä ennen ei tietä sieltä ketänä hevosella alas tulleen, jos lieneekin muutamia sinne menneitä.*»

Nämä viimeiset sanat, sanoo kirjoittaja »yteliksi» ja »raamattua ylenkatsovaisiksi».

Mutta lopullinen tuomio luetaan Mehiläiselle ja sen julkaisijalle seuraavassa:

»Ja vielä ytelämmäksi ja Raamattua ylenkatsovamaksi tuntuu Heinäkuun n:ossa olevan 'Tupakkirunon' jälkimaineessa tavattava juttu 'Ruotsalaisesta Pchjois-Amerikan pakanoita kääntämään lähteneestä papista', jossa siistimpään pukuun puetaan pakanain senpäiväiset lorut, kuin Kristillisen opettajan Raamatusta otettu lause, niin että jos puolenpitämättömältä kysyttäisiin, pakanallisuu-denکو vai Kristinopin ystäväksi hän luulee sen kirjoittajaa, hän arvelematta vastais, pitävänsä hänen pakanal-lisuuden puoltajana. — — — Se vaan on vahinko, ettei Mehiläinen puhtaalla rakkaudella kohtele uskonoppia, vaan pikemmin kiukulla ja vahingoittamisen himolla, joka on sitä vaarallisempi, jota enempi se kokee sitä pei-tellä, tekien itsensä raamatun ystäväksi, sen vihollinen kuitenkin todella ollen. Sentähden en voi uskoa so-pimat-tomalle ja uskossa vahvistumattomalle rahvaalle siitä sen mennä vuonna näytetystä innosta olevan niin suurta hyö-dytystä, kuin siitä vahinko on, koska uskonoppi raamatul-lisessa puhtaudessa opetettu, opittu ja seurattu, on kaiken

kansan oikian onnen perustus. Sentähden uskon heidän kädessään Mehiläisen olevan niinkuin terävän veitsen taitamattoman lapsen kädessä. Ja sentähden en minäkään ole rohjennut kehoittaa kansaa sitä lukemaan, vaikka edelläpäin mainittuin etuin tähden kyllä olisin tahtonut ja tainnutkin hankkia sille satojakin lukioita.»

* * *

Mitä nyt Lönnrot kaikkiin näihin syytöksiin vastasi? Tavallisella vaatimattomuudellaan, melkein nöyryydellään pisti hän näin kuuluvan palasen J. F. B:n kirjoituksen alle: »Nyt emme tohdi lukijoitamme niin kauan yhden jos tarpeellisenkin aineen kertomisella pidättää. Vaan jos vasta tilaa saamme ja erittäinkin, jos kuulemma sitä muiltakin lukijoiltamme toivottavan eli edes suuttavan, niin estelemättä tahdomme sen anotun paremman selityksen lukijoillemme antaa missä *taidamme*. Siihen asti ajatelkaa niistä harvat lukiamme mitä kuki näkee parhaaksi eli muuten tahtoo.»

Tuo kuuluu hiukan alakuloiselta. Oliko syytetty ehkä tullut syyllisyytensä tuntoon? Vai vaikuttiko laimeaan vastaukseen se, että »Mehiläisen» aineellinen perustus oli kovertunut? Tosiasia ainakin on, että lehti seuraavassa n:ossaan ilmoitti aineellisen kannatuksen puutteessa — lakkaavansa.

En tiedä, olivatko lukijat loukkaantuneet lehden »henkeen». Jos olisivatkin niin tehneet, niin sai ainakin sen toimittaja, tuo maamme ensimmäinen »epäuskoinen» sanomalehtimies, täyden korvauksen kärsimästään vääryydestä.

Omituista kohtalon leikkiä näet on, että hänen tekemiään virsiä nyt veisataan kaikissa kirkoissa ja hänen kuvansa riippuu joka pappilan seinällä.

»Päivälehti» 1891, n:o 104 ja 105.

»SUURI VAINAJA».

Viikon on Vipunen kuollut.
Kauan Antero kaonnut.

Muistopatsasta, joka voisi vastaanottaa hänen kansalaistensa kunnioituksen, ei ole hänelle vielä olemassa hänen maansa pääkaupungissa. Se on, niinkuin minkäkin nurkkapatriootin, pystytetty kaukaiseen pikkukaupunkiin. Täällä on vain hänen hautansa.

Oli varhainen aamu, toukokuun 12 päivänä. Kun astuin portista sisään viedäkseni kukkaskimpun takatalven kylmältä routaiselta maalta hänen hauda'leen ja käännyin vasemmalle käytävälle, näin hänen astelevan sieltä vastaani. En sitä ollenkaan ihmeteltyt, sillä tiesinhän, että suuret miehet ilmestyvät maailmaan juuri silloin, kun niitä kipeimmin kaivataan.

Tunsin hänet heti, vaikka olikin kulunut kaksikymmentä vuotta siitä kun hänet viimeksi näin — tuossa samassa lyhyessä takissa ja kädessä tuo sama tukeva ruoko — kansalaisjuhlassa Ylioppilastalolla toukokuun 12 p:nä 1881.

Astuin syrjään, annoin tietä, paljastin pääni ja aioin mennä ohi, kun hän ystävällisesti pysähytti minut:

— Huomenta, huomenta! Saanko luvan kysyä, minne matka? — Vai sinne! — Ei maksa vaivaa, ei maksa vaivaa... pistäkää ne tänne, tähän napinläpeen... ei siihen, vaan tähän... ja tulkaa ennemmin, kun teillä näkyy

olevan joutilasta aikaa, pienelle kävelylle kanssani. Pelkään, etten itsestäni siellä enää osaisi minnekään.

Kun olimme tulleet ulos hautuumaan portista, jatkoi hän:

— Teki mieleni lähteä vähän katsomaan... vähän katsomaan —

— Olen maannut vähän huonosti viime aikoina... siellä humisee ja jyrisee ja korvissani milloin koirat haukkuvat, milloin sudet ulvoo — sanokaa, miksi ollaan tätä nykyä niin levottomia, niin hermostuneita? Onko viholinen jo maassa, vai puoluepyörätkö ne taas niin jyräävät?

— Onhan niitä niitäkin taas jyryytetty, sanoin. On viimeinen taipaleen loppu edessä, ja täytyyhän kiirehtiä.

— Se on suomalaisen kyyti-Matin tapa semmoinen, aina semmoinen, sanoi hän. Lähtee myöhään liikkeelle, ajaa laiskasti, torkkuu taipaleella, ajaa kiinni vastaan-tulijaan ja kuluttaa aikaa tappeluun ja haukkumisiin, kun olisi viisaampi antaa tietä. Mutta kun majatalo vihdoin näkyy ja hän todellakin voisi panna tupakan ja liikkua tyynesti, niin tempaa hän piiskansa, huutaa kuin hunni ja karahuttaa rattaansa portin pieleen. Vai niin, vai niin, vai siitä se jyrinä.

— »Kun tapaukset yllättivät meidät, ennenkuin se suuri uudistus oli tapahtunut ja ennenkuin se täällä tapasi yksimielisen kansan», — niin täytyyhän jouduttaa.

— Se on siis tullut, mitä ennustin. Mutta miksi olette viivytelleet, mitä olette nahjustelleet? Tie oli selvä! Miksi ette valjastaneet kaikkia hevosia vaunujen eteen!

— Me kyllä valjastimme kukin omamme, mutta kuinka valjastimmekaan, aina vetivät ne eri tahoille kaksi kahta vastaan. Ja niin ne vetävät yhä vieläkin.

— Yhä vieläkin? Yhä vieläkin huolimatta kaikesta, mitä on tapahtunut! — Hän pysähtyi keskelle katua, pyö-

rähti päin, puristi keppiään, rypisti kulmiaan, niinkuin olisi vaatinut minua tilille kaikesta siitä, mitä oli laiminlyöty.

— Yhä vieläkin? Ja siinäkö siis seistään?

— Jos haluatte, suuri vainaja, tehdä pienen kierroksen kaupunkiin, niin olette ehkä näkevä, että on sentään edistyttykin.

— No niin, no niin. Katsokaamme. Sitähän juuri halusinkin nähdä... halusinkin nähdä.

Olimme tulleet sillalle, jonka alitse satamarata kulkee. Pitkä tavarajuna jyskytti juuri ohitse.

— Mikä rata tämä on? kysyi hän vilkkaasti.

— Se on Helsingin satamarata, joka on yhteydessä Joensuun, Kuopion, Oulun ja kohta Tornionkin kanssa.

— Se oli reippaasti tehty, oikein reippaasti! — Mutta nyt on helppo olla finanssipäällikkönä. Jos minulla olisi ollut satamaradat ja radat Ouluun ja Kuopioon v. 1867 —. Mutta mikä on tuo lasihuone keskellä katuä?

Se oli sähköraitiovaunu. Kysyin, eikö häntä ehkä haluttaisi nousta siihen, niin ajaisimme sillä keskikaupungille. Hän suostui ja oli liikkeelle lähdettyämme kovin ihmeissään ja ihastuksissaan. Minun piti tehdä hänelle tarkkaa selkoa järjestelmästä: kuinka liikevoima syntyy kaukaisella asemalla ja kuinka se sieltä tunkee joka suunnalle johtolankoja myöten ja sitten vaunun koneistoon tuota liikkuvaa heilaria myöten.

— Vai niin, vai niin, puhui hän veitikkamaisesti silmiään iskien, vai tuota »heiluvaa häntää» myöten, joka välittää voimaa säiliöstä rattaihin ja panee ne liikkeelle ja jota ilman vaunun johtaja olisi vain jarrumies — jarrumies. —

— Toden totta, toden totta, se on erinomainen keksintö. Teidän pitää muuttaa kaikki rautatiet Suomessa

sähköraitoteiksi .. koskelta koskelle .. säästää puuta ja polttaa vettä .. kuuletteko, muistakaa, mitä sanoin .. koskelta koskelle, sanokaa se insinööreille, sanokaa se heille!

Huomautin, että siinä ehkä oli vielä joitain teknillisiä vaikeuksia.

— Ne ovat voitettavat! Suuri aate voittaa kaikki vaikeudet. — Juuri niin, sähköratoja kautta koko maan, yksi ainoa suuri substanssi niitä liikuttamassa .. Se on hegeliläinen idea, se on dialektinen metodi, joka johtaa kaikki yhdestä ainoasta alkuvoimasta ... — Seis! huusi hän yht'äkkiä, kun tultiin vanhan kirkon puistoon .. tässä nousemme alas, tahdon nähdä vanhan kotini! — ja niinkuin olisi saanut sähkösysteemin, pyöräytti vaunun johtaja jarrua ja vaunu pysähtyi.

— Katsokaa tuota somaa maalaiskirkkoa keskellä näitä uusia palatseja. Se herättää sittenkin huomiota, se tekee sittenkin vaikutuksensa; se oli minulla aina silmäini edessä. Teillä pitäisi kaikilla olla silmäinne edessä maalaiskirkko. Se on se, joka on Suomen kansan kulttuurin kehto.

— Sen eteen aiotaan pystyttää Lönnrotin patsas, tuonne kadun taa, sanoin minä, viitaten puistikoon, toiselle puolen Antinkatua.

— Miksi sinne? Miksei tälle puolelle tähän suureen puistoon, näitten tuuheitten puitten varjoon.

— Se paikka odottaa teitä.

Hän kiiruhti kulkuaan. Mutta kun tulimme Yrjönkadun ja Vladimirinkadun kulmaan, ei siinä näkynyt jälkeäkään hänen vanhasta talostaan.

— Mi-mi-mitä tämä on?

— Se on Suomalainen Yhteiskoulu.

— Yhteiskoulu? Onko se taas jokin uusi kasvatusopillinen keksintö à la Casimir von Kothen?

— Se on yhteinen koulu pojille ja tytöille, jossa heitä valmistetaan Yliopistoon.

— Ja kuka keittää ruokaa? Ja kuka hoitaa lapsia?
— Jos saan kysyä. Ja tämä minun vanhalla tontillani? Minä heitä opetan!

Ja hän köpitti portista sisään ja minä luulen, että hän sanoi pari kovaa sanaa mennessään.

Hän oli poissa lähes tunnin, jollaikaa astelin edestakaisin kadulla. Kulkiessani taas kerran portin ohitse näin hänet vanhassa puutarhassaan, liikkumassa puulta puulle, joita oli itse istuttanut. Äskeinen ankara ilme oli poissa, hän näytti taas tyyneltä ja tyytyväiseltä.

— Hm! sanoi hän. — Siellä oli pieni pojanpoikaniakin. Ne näyttivät varsin reippailta ja iloisilta, sekä tytöt että pojat. Ehkei ole hullumpaa! Johtajatar sanoi minun sanoneeni: »Ei ole olemassa ainoatakaan syytä, miksi ei naisen sivistys ylipäänsä voisi olla sama kuin miehen.»
— Ehkei ole hullumpaa! — Suokaa anteeksi, että annoin teidän niin kauan odottaa. Tahdoin tutustua »tulevaisuuden kouluun» minä »vanhan koulun» mies. — Mutta kuinka hyvänsä, se on suomalaisen koulu, joka on sijoitettu tuohon palatsiin.

— Tämän saman kadun varrella on vielä kaksi yhtä suurta suomalaista koulupalatsia: Suomalainen tyttökoulu ja Suomalainen Normaalikoulu.

— Kolme suomalaista koulupalatsia saman kadun varrella! Luulen, että suuri koulumies von Kothen kääntyisi haudassaan tämän kuultuaan, — sanoi hän ja hirnahti niin kuin hänen tapansa oli aina silloin, kuin oli oikein hyvällä tuulella.

Jatkoimme matkaamme Vladimirinkatua ja tulimme Henrikin Esplanadiin, jossa uudet korkeat rakennukset, sikiin sokin kulkevat raitiovaunut ja tavaton liike Aleksanterin- ja Itä-Heikinkatujen kulmauksessa näkyivät hetkeksi panevan hänen päänsä pyörälle. Hänen silmänsä etsivät jotain ja löysivätkin sen vihdoin, Ylioppilastalon. Mutta se näytti kovin pieneltä ja kokoonkyyristyneeltä, kun sen vieressä seisoi Tallbergin suuri liikepalatsi korkeine lasisine päätyineen ja loistavine kyltteineen ja Irislällisyyksineen.

Mutta yht'äkkiä hän huomasi Suomen Teollisuuskaupan pitkän nimikilven ja pysähtyi katukäytävälle. Kun olin selittänyt, että tuossa kaksi kerrosta täyttävässä kaupassa myytävät tehdas- ja käsityötuotteet olivat kaikki kotimaista tavaraa, virkkoi hän:

— Se oli minunkin lempiaatteitani. »Isänmaallisuutta voi osoittaa jokaisella inhimillisen toiminnan alalla. Ei ainoastaan kotimainen kirjallisuus kysy voimaimme ponnistamista. Mutta muista toimintahaaroista ei varmaankaan ole mitään, joka enemmän voi säilyttää suomalaista kansallisuutta kuin voimakas kotimainen teollisuus. Teollisuustoiminnan edustajat ovat kansallisuuden kannattajia, he elähyttävät kansallishenkeä, kiihoittaen kansaa kohoamaan vieraiden kansain vertaiseksi. — Siinä on suurta tuossa: avata älyllä ja yritteliäisyydellä uusia lähteitä maansa elinkeinoille.» Sanoinko sen Saimassa vai Morgonbladetissa?

— Se seisoo siinä nyt, tuo komea talo, muistomerkinä Morgonbladetin haudalla.

— Niin tekeekin, siinähan juuri oli kerran sen toimituspaikka. Se on siis kuollut, »tidning för politik, ekonomi och litteratur»

— Ratsu seurasi ritariaan hautaan.

— Mutta Dagblad, se vanha paraadi-orhi, se kai yhä elää ja hirnastelee ja tepastelee liberalismiin yhteisillä laituilla? Hvaba?

— Kuoli sekin — ei tointunut enää siitä huumaavasta iskusta, jonka sai vanhan ritarin säilästä viimeisessä turnauksessa.

— Levätköön rauhassa luunsa. Tahto oli hyvä, mutta aate heikko. Ei paraskaan tahto voi mitään heikon aatteen palveluksessa. Mutta hauta kaikki sovittaa, sovittaa tyhmyydetkin. Historian tuomio heittää multansa erehtyneidenkin yli.

Olimme näitä puhuessamme tulleet Mikonkadun kulkemaan.

— Talo toistaan korkeampi ja komeampi, sanoi hän. Niinkuin kirkkoja kaikki!

Sanoin, että se oli suomalaisen palovakuutusosakeyhtiö Pohjolan talo tuo, joka juuri oli kuorestaan puhkeamaisillaan, ja että oli olemassa suomalainen tapaturma vakuutusosakeyhtiö Kullervo ja suomalainen henkivakuutusosakeyhtiö Suomi, joilla kaikilla oli omat talonsa tai ainakin osaa niihin.

Hän katseli yhä kohti »Pohjolan kivimäkeä», mutisi jotain auringosta, joka tuskin tulisi sen takaa näkymään, ja virkkoi sitten:

— Niskani taitan, jos kauemmin katselen, niskani taitan. — Entä Suomalaisen Kirjallisuuden seura? Asuu vielä vuokralla?

— Silläkin on oma talonsa, vieläpä vastapäätä Ritarihuonetta.

— Se oli toki hyvä, oli toki hyvä.

— Tässä vieressä on Kansallis-Osakepankin talo, sekin suomenmielisten perustama laitos. Voimme astua sisään, jos haluttaa.

— Ohhoh! sanoi hän. Kas sitä komeutta! Omat kaupat, omat yhtiöt, omat pankit. Teistä on tullut äveriäitä miehiä — meillä oli vain velkoja meillä. — Hyvä on, hyvä on! — katsokaamme, katsokaamme! — ja vahtimestarit kultakauluksiset kuin senaatin eteisessä! — Mjuka tjenare! — Niinkuin temppeli ikään, pilareineen ja pylvästöineen! Mammonan temppeli! — Uskaltaako köyhä velkainen mies astua sisäänkään?

— Ilman sitä miestä, joka uudisti Suomen rahakannan, ei olisi tätä kaikkea olemassa . . .

— So-soo-so-soo! — Ja kansa kantaa uhrejaan alttarille ja pipittaret ja papittaret häärivät alttariensa takana ja ottavat vastaan uhreja ja antimia. Pienet somat papittaret — varsin viehättävät Vestan neidot, jotka ylläpitävät ikuista tulta metallikupposissa . . ei saa koskaan sammua, ei koskaan sammua . . toinen toistaan somemmat, näppärämmät . . kultaset, kullannuruset . . he, he, he!

Ja hän käännähteli siinä lattialla pilarien välissä ja hymähteli ja astahteli. Kassalta kassalle. Mutta yht'äkkiä kävi hän totiseksi.

— Hoitakaa hyvin kassan rahoja, rakkahani. Antakaa myöskin elkääkä vain ottako. Saavatko talonpoika ja torpparinpoikakin, kun tulevat pienine papereineen? Elkää koskaan unohtako sitä perustusta, jolle olette tämän talon rakentaneet. Minä tiedän minä, mitä on talonpojan rahapula ja kuinka vähällä hän on autettu. —

Elkää vain liiaksi pohattoituko. Rahapöyhkeys on kaikesta pöyhkeydestä vastenmielisin. Muistakaa että varakkuus velvoittaa. — — »Kulta ei luo neroja, mutta nero

liittää helposti rikkauden antaman vaikutusvallan muihin etevämmyksiinsä.»

Kassaneidit vähän kummastellen katselivat äijää, joka heille jotain haasteli, vaan eivät joutuneet sitä sen tarkemmin kuuntelemaan.

— Hyvä se on kuitenkin, hyvä kuitenkin, jatkoi hän taas poistuessamme. Ehkä on suomalainen sittenkin enemmän toiminnan mies kuin puheen mies. — Hyvää jatkoa, hyvää jatkoa.

Mutta kun olimme tulleet kadulle, pysähtyi hän lukemaan pankkitalon oven pielessä olevia komeita nimilaattoja.

— »Castrén & Snellman, asianajotoimisto.»

— Omistajat Serlachius & Lassenius, lisäksi minä.

— Kaunis kyltti, kaunis kyltti.. Sanokaa, — hän katsahti kulmiensa alta, mutisti suutaan ja virkkoi: — Onko myöskin olemassa »Osakeyhtiö Lönnrot & Runeberg aktiebolag», — omistajat Andersson & Petterson? — Mutta minne me nyt menemme? Mikä Paapelin torni se on tuo, joka tuolla näkyy?

Olimme Mikonkadulla ja se oli Suomalaisen Teatterin uusi talo, joka sieltä kohosi korkeuteen ja jota vain sen ympärille käärityt telineet näyttivät enää maahan kytkevän.

— Vai niin, vai niin! Yksimielisyyden ja yksikielisyyden symboli. Kansan kaikkein korkeimman kulttuurin temppeli. Sen Parthenon, joka kohoo yli koko kaupungin, jota tulijan silmä ensiksi tervehtää ja jota tuo toinen rakennus tuossa vastapäätä riemuiten tervehtii, torin yli sille huutaen: »*concordia res parvae crescunt!* — Työmme tunnustetaan, näen mä!

— Se on Ateneum, taidepalatsi.

— Cygnaueksenkin suuri unelma toteutunut. — Ei nyt Suomen runotarten ainakaan tarvitse pelätä päätänsä kurkihirteen lyövänsä. On siinä nyt heille tilaa asettaa maalinsa korkealle, taivasta tavoitella.

Kerroin vähän vaikeuksistakin, jotka olivat olleet voitettavat, loppumattomista tonttirettelöistä, vastustajain viimeisistä ponnistuksista, jotka olivat turhaan rauenneet.

— Kunde just gissa de'! Kunde just gissa dé! — Mutta nyt se on ainakin katon alla — ja katon alla koko suomalaisuus, mikäli voin päättää. Se oli reippaasti tehty, oikein reippaasti. Sykähtelee ilosta vanha sydämeni. . . .

Ja hetken kuluttua, kun olimme tulleet Kaisaniemeen:

— Se on siis tehty, se on siis suoritettu. Ajattelen, että vastustajatkin jo myöntävät, että se oli niin tehtävä — Tämä on siis se vanha viileä Kaisaniemi, jossa »lauantai-iltojen» jälkeen kevätkäkösen kukuntaa kuuntelimme, kun olimme tarpeeksemme kiistelleet. — Mutta mitä pitääkään minun sanomani? Niin mitä te nyt sitten teette?

— Me taistelemme!

— Taistelette? Kenen kanssa? jos saan kysyä.

— Keskenämme tietysti, sanoin minä.

— Mutta m i s t ä te taistelette? jos vieläkin saan kysyä. .

— Sanomalehti-ilmoituksista! — sanoin minä, ja minua jo vähän kummastutti, ettei hän sitä tiennyt; olisihan sen melun pitänyt sinnekin kuulua.

— Mutta mitä niissä on taistelemista?

Esitin hänelle asian: kuinka eräät ruotsinmieliset liikemiehet olivat ottaneet ne pois; kuinka sen johdosta suomalaisuuden suuri äänenkannattaja ja koko suomalaisuus, jopa isänmaakin oli joutumaisillaan huutavaan hukkaan,

kuinka emme nähneet mitään mahdollisuutta selvitä tästä pulmastamme asettamalla kaikkia joukkojamme sotajalalle ja kuinka ainoa lohdutuksemme tässä suuressa hädässämme oli ollut, että hän, suuri vainajamme, jos tämän tiesi, varmaankin olisi sen johdosta haudassaan kääntynyt.

— Onhan mahdollista, — sanoi hän, vähän aikaa mietittyään, sillä tapaus oli hänelle nähtävästi uusi ja ennen sattumaton. Onhan mahdollista, ettei hän olisi ainoastaan kääntynyt haudassaan, vaan siitä ylöskin noussut, saatuaan tietää, että ruotsalaisten rahoilla vielä on niin suuri merkitys suomalaisuuden taloudessa. Mutta lohduttakaa itseänne sillä tiedolla, että hänen lehdellään ei ollut ilmoituksia edes senkään vertaa, että olisi saanut sen musteen maksetuksi, millä hän kirjoituksensa kirjoitti — eikä suomalaisuus kuitenkaan hukkaan joutunut. Ja sallikaa hänen myöskin sanoa, että jos hänen lehtensä olemassaolo olisi joutunut riippumaan hänen vastustajainsa ilmoitusmaksuista, hän olisi ne itse siitä poistanut. — Sanokaa onko teillä vielä jotain muuta aihetta, josta taistelette?

— Ja sitä te voitte kysyä? — kiivastuin minä. — Ettekö siis tiedä, että kieleemme kahleet eivät vielä ole katkenneet! Että vankilamme vuossataiset ovet eivät vielä ole auenneet? Että on vielä virastoja, jotka käyttävät vierasta kieltä keskinäisessä kirjeenvaihdossaan — että tullihallitus antaa meille ilmoituksia, joissa ei ole suomen sanaa — että postilaitos lykkää meille lippuja, joissa ei ole suomen sanaa — että Suomen pankissa kyllä olisi papereita, joissa on suomenkin san. . . , mutta että niitä papereita ei sieltä anneta? Eikö tämä ole sortoa, jota emme saa sietää, eikö tämä ole kansallisuutemme halveksumista, jota emme voi kärsiä? Vaan ei saa kauemmin niin olla! Me olemme

herroja tässä maassa, meillä on oikeus v a a t i a, eikä vain p y y t ä ä! Me emme aio ottaa vastaan lahjana sitä, minkä voimme saaliinamme valloittaa.

— Nuori ystäväni. . .

— V a n h a, jos saan luvan pyytää. — Mutta elkkä minua keskeyttäkö! Se olisi arvoamme alentavaa, se olisi velttoutta ja taantumista, johon maata ja kansaa unettavilla rauhan huiluilla kyllä koetetaan nukuttaa, niinkuin silloinkin, kun te nousitte. Mutta se ei ole onnistuva nyt enempiä kuin silloinkaan! Sillä me taistelemme kaikesta siitä, mistä te olette käskeneet ja opettaneet meitä taistelemaan. Olettehan itse sanonut että »rauhan instrumentti kelpaa ainoastaan silloin kun sitä tukemassa on sodan instrumentti!» — Me toteutamme siis T e i d ä n aatteitanne! Meissä elää siis t e i d ä n henkenne teidän verenne meissä kiehuu, t e i d ä n vihanne meissä huokuu, teidän suuri säilänne välkkää nyt kädessämme, teidän. . . .

— Anteeksi sanoi hän, — sallitteko minun jatkaa?

— Ja-hatkakaa vaan! sanoin minä hiukan hengästyneenä.

— Ja keskellä Kaisaniemen kenttää hän asettuen ryhdikkääseen asentoon à la Kaarle XII, keppi kuin miekkana kädessä, minua matkien deklamoi:

Kuningas Kustaa Adolf

Salissaan noussut on,

Vait-olon lakkauttaa

Ja alkaa lausunnon:

— — — — —

»Kahdennentoista Kaarlen

Nyt kintaat otamme,

Sen miesnä, kuninkaana

Me tehdä tahdomme:
Tuon suuren urhon miekan
Vyöllemme sidottaa,
Kuin hänkin hämmästyttää
velttoa maailmaa.

Tahdotteko kuulla lisää:

»Kuningas vielä virkkoi,
 Vakaana lausui näin:
 »Suomessa armeijamme
 Käy yhä taaksepäin,
 Toiveemme Klingsporista
 On tyhjiin rauennut,
 Ja Viapori mennyt,
 Se pylväs kaatunut.»

Ja teidän luvallanne — loppuu runo näin:

Ei tiedä aikakirjat,
 Hän saiko muuttumaan
 Teollaan uljahalla
 Asiat Suomenmaan,
 Vaan hämmästyipä kyllä
Läheisin maailmans,
 Karl Lagerborg, Toll marski
 Ja Piper kreivi kanss.

Enempää ei hän virkkanut — enkä minäkään.

*

Näimme vielä Suomen pankin talon, Valtioarkiston, Säätöytalon ja poikkesimme siitä vielä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talolle. Olimme nähneet kaikki nuo »omat

tuvat», jotka suomalaisuuden ja kansallisuuden eri harrastukset olivat itselleen rakentaneet, kaikki nuo varastohuoneet ja työpajat, joihin sopii koota, joissa kartuttaa ja säilyttää — ja saavuimme lopulta senaatin torille.

Hän kävi yht'äkkiä totiseksi, melkein synkäksi ja kasvot värähtelivät liikutuksesta, kun hän patsasta katsellen itseksään puheli:

— Siinä seisoo hän kuin linnansa pihalla, jonka uudelleen rakennutti. Siinä seisoo hän ja vankkoina muureina hänen ympärillään tuolla Säätytalo — täällä Kirkko, Yliopisto ja Hallitus ja tuolla edempänä Yhteiskunta ulkovarustuksena kouluineen, teollisuuksineen, kauppoineen, taiteineen, tieteineen, ja kirjallisuuksineen.

»Oppi valtiosta» toteutunut, maahan perustettuna, kiveen hakattuna, korkeuteen kohoavana.

Hän teki hiljaa astellen kierroksen patsaan ympäri ja jatkoi taas sen eteen tullen:

— Kaiken sen sai Suomi häneltä, Suuriruhtinaaltaan.

»Sai suojan itsenäiselle valtiolliselle asemalleen, perustuslaeilleen, perustuslailliselle valtiomuodolleen, omalle valtiotaloudelleen. — Sai suojan valtiokirkkolleen, sai sen oppi- ja uskonvapaudelleen, sai laeilleen ja kaikesta muusta kuin niistä riippumattomalle lainlaadinnalleen; — sai suojaa yhteiskuntaelämälleen ja kansan vapaalle siveelliselle ja henkiselle työlle; sai suojan perheen vapaudelle ja sen oikeudelle pitää huolta lasten ja nuorison opetuksesta ja kasvattamisesta, niin ettei tätä oikeutta valtiollisilla, Suomelle vierailta tarkoituksilla poljettu julkisissakaan oppilaitoksissa.»

Hän vaikenä hetkeksi ja sai tuskin ääntä liikutukseltaan:

— Kaiken sen saimme. »Emmekä kuitenkaan voineet tehdä mitään suojellaksemme itseämme. Roistojoukkojen

käsistä täytyi meidän vastaanottaa kohtalomme. Syvästi painoi meitä hetkellä semmoisella tietä siitä, että olemme pieni, voimaton, riippuvainen kansa.» Se on niinkuin se olisi eilen tapahtunut.

— Se tuli se hetki, jota ennustin, jatkoi hän. Mutta ei tullut toki ennen kuin se suuri uudistus oli tapahtunut, ei tullut ennen kuin hento sato oli tuleentunut ja aittaankorjattu ja ennen kuin se tapasi kansan, joka j o v o i, j o s t a h t o o sen yksimielisenä vastaanottaa. Enkä tiedä, mikä estäisi sitä tapahtumasta.

Hän oli noussut patsaan jalustalle ja seisoi »Lain» edessä, sen jalkain juuressa.

— Sen edessä on se tapahtuva ja se on sanova, *kuinka* se on tapahtuva. Sillä yksi on kansallakin ohjenuora teoillensa ja yksi sen julkisilla miehillä — laki! Jos hän taipuu käskyjen viittausten alle, jotka eivät ole laillisia, vaan päinvastoin sotivat selvää lakia vastaan, niin kieltää hän vakaumuksensa siitä, mikä oikein on.

— Niin, voi ilmaantua olosuhteita, jolloin mielivalta lainaa lain leiman ja julkinen mies on kunnan miehenä velvollinen ottamaan sitäkin tarpeelliseen huomioon. Kuinka? Tuleeko hänen asettaa kaikki sitä vastaan, joka tätä varjoakin halveksuen lakkauttaa lain? Ei. Mutta hänellä on vapaus olla olematta välikappaleena lain loukkaamiseksi. Jos hän päinvastoin siihen antautuu, niin ei hän voi olla kunnan mies. Jos hän sittenkin käy semmoisesta, niin osoittaa se vain suurta yleisen mielipiteen turmelusta. Mutta varma on, että joka maassa ja kaikissa oloissa on niitä, jotka antavat tämäntapaiselle toiminnalle sen arvon, minkä se ansaitsee.»

Hän otti rinnastaan kukan, joka oli takatalven routaiselta maalta poimittu, laski sen lain eteen ja virkkoi sy-

vällä rintaäänellä, niinkuin olisi viimeisen sanansa sanonut:

— Valvo siis vartia lakia, valvo laki vartiaasi!
Ja oli kadonnut.

»Päivälehti», toukok. 12 p:nä 1901.

BERGBOMIEN JÄÄHYVÄISJUHLA.

Viime sunnuntaina vietetty juhla Kansallisteatterissa oli varmaankin omituisimpia ja onnistuneimpia, mitä meillä koskaan on vietetty. Vaikutus, minkä siinä olleet saivat ja ottivat siitä mukaansa, on säilyvä muistona vuosikymmeniä, se on oleva yksi kulttuurihistoriamme muistopäiviä.

Ensinkin juhlan aihe. Nuori on todella kulttuurimme, kun me vielä voimme katsoa kasvot vasten kasvoja niihin, jotka ovat olleet sitä alusta alkaen luomassa.

Ei missään muualla maailmassa tavattane ilmiötä semmoista kuin tämä meillä: että nykyään elävän sukupolven edessä seisoo ilmielävänä henkilöitä, jotka muualla ovat, joskaan eivät juuri tarujen takaisia, niin ainakin siellä jo aikoja sitten päättäneeseen historialliseen aikakautteen kuuluvia.

Kauan saavat italialaiset, ranskalaiset, saksalaiset, englantilaiset selaila jällellepäin sivistyshistoriansa lehtiä, ennenkuin löytävät niiden nimet, joista tiedetään tai ainakin luullaan tiedettävän, että he ovat olleet avaamassa esirippua, minkä takaa kansan oma kieli ensi kerran kuului oman kansan korvaan. Ne ajat kuuluvat noissa maissa miltei tarujen aikaan. Meillä on tuo taru todellisuutta, nykyisyyttä. Mutta kun näkee, mihin meillä nyt jo on ehditty siitä,

mistä ensin aloitettiin, niin tuntuu kaikki sittenkin meilläkin tarulta. Teki sentähden melkein aavemaisen vaikutuksen nähdä noiden henkilöiden, joiden työnsä suuruuteen tai taipaleensa pituuteen nähden tuntuisi pitävän olla historiallisia henkilöitä, olevan ja liikkuvan työnsä tulosten keskessä. Se oli unta, mutta kuitenkin totta. He ovat siinä. Mutta vieläkö he todellakin ovat siinä? Ja mikseivät he tule yhä edelleenkin olemaan? Miksi he juuri nyt menevät.

Tuo kaikki antoi juhlallisuudelle aivan erityisen aatteellisen ja tunnesisällön. Se nosti mielikuvituksen omituiseen ristilentoon ja milloin sai sydämen kielet värähtelemään iloa ja ylpeyttä, milloin vei mielen viehkeäksi, jopa surulliseksi.

Mutta ennen muuta nousi eteen kysymys: miltä mahtaa heistä tuntua? Onko tämä hetki heille ilon ja tyydytyksen, vaiko epäilyn, pettymyksen, jopa katkeruudenkin hetki? Tuntuuko tämä tilaisuus heistä hautaukselta — vaiko ylösnousemukselta? Eivätkö he mahda tulla kaipaamaan sitä, jonka jättävät? Kenties ei mitään kaikesta tästä? Ehkei ajatustakaan omasta itsestä, vaan ehkä yksinomaan huolestumista tästä: miksi on suomalaisen näyttämön lähin tulevaisuus muodostuva? — Olen melkein varma siitä, että tämä viimeinen oli heistä tälläkin heidän omalla hetkellään vallitsevin.

Vaan oli miten oli: juhlan aihe oli suurimpia, joista voidaan juhla. Ja juhla itse täysin aiheensa arvoinen.

Se oli ja sen täytyi tietysti ollakin laitettu ja edeltäpäin mietitty. Mutta ei millään ulkolaitteella koskaan voida saada aikaan sitä välittömyyttä, joka puhalsi esiin silloin, kun juhlittavat ilmestyivät heitä odottavaan kukkaisaitioon. Liikutuksen puna, joka leimahti neiti Emilie Berg-

bomin poskille, sytytti saman punan palamaan sadoilla muilla. Tunne, joka silloin tuulahti heitä vastaan, oli koko kansan tunne. Tuo pieni, lyhyt alkukohtaus oli samalla ilmaus koko juhlan sisimmästä sisällöstä. Jos ei muuta ohjelmaa olisi ollutkaan kuin tämä yleisön hermoa väräyttävä lyhyt aploodi fanfaarin soidessa, olisi silläkin saatu tulkituksi, mitä tunnettiin.

Vaikuttava ja välitön, joskin luonnollisesti enemmän tarkoituksellinen, oli myöskin entisten ja nykyisten näyttelijäin juhlakulkue. Se oli paraa i, jommoista ei mikään sotajoukkojen johtaja pelkällä komennollaan saa editsensä astumaan, sillä se oli elämäntyön ja elämäntaistelujen tulosten paraati. Siinä astuivat esiin taiteilijan omat teokset. Se oli teatterin ja sen johtajan symbolista historiaa, joka olisi semmoisenaan ikuistettava joko kohokuvana teatteritalon otsikkoon tai freskona sen lämpiön seinälle. Mikä liikuttava kohtaus, kun rouva Aspegren Katrina tuo tervehdyksensä teatterin aivan ensimmäisiltä ajoilta. Odotti vain, että vainajatkin, Vilhot, Lundahlit, Salat y. m. olisivat yhtyneet elävien joukkoon. Korkeimmilleen kohosi tunteiden tulva, kun Iida Aalberg näyttelijäin puolesta lausui heidän jäähyväisensä johtajalleen:

»Hehkumielin, kaukokatsein sinä eellä vaelsit. Meitä kiihdit, meitä viihdit, aatteet meihin sytytit.»

»Tarmollasi, taidollasi, rakkautesi ihmetöin vaalit, valvoit, Taatto, parastamme päivin öin.»

Suuri näyttelijä on harvoin kohonnut korkeammalle kuin tällä hetkellä. Oli niinkuin olisi hän tahtonut oman itsensä kautta, omaan kehitykseensä viitaten, osoittaa, mitä hedelmiä suomalaisen näytelmätaiteen luoja on kypsytännyt.

Jos missään, niin tässä »näyttelijäin kiitoksessa» työ tekijää kiitti. Ja kun Aino Ackté lopuksi sirotti äänensä hopeat juhlan esineiden eteen, niin oli niinkuin olisi vanha ooppera tyttären kautta tehnyt sen kiitokseksi äidin puolesta. . . .

Mutta kenties kaikista kauneinta tässä juhlassa oli se, ettei se sittenkään saanut suruisen erojuhlan sävyä. Puun runko kyllä peittyi, mutta peittyikin vain omien kasvattiensa lehtien alle. . . .

»Helsingin Sanomat», toukok. 3 p:nä 1905.

MUUTAMIA MUISTELMIA MINNA CANTHISTA.

Kuopio on tämän kirjoittajalle muistojen kaupunki. Tuskin on sitä saarta Kallavedessä, tuskin sitä lahdelmaa sen rannoilla, tuskin kukkulaa ja laaksoa tämän kauniin kaupungin ympäristössä, johon ei joku muisto koulu- ja myöhemmiltä ajoiltani olisi kiintynyt. Torit, kadut, kadunkulmat, jopa yksityiset talotkin johtavat mieleen elettyjä tapahtumia ja tunnelmia ja vaikuttavat niitä kuvitellessa tai niitä uudelleen nähdessä kuin vanhat tuttavat, joilla aina on jotain kertomista sitten kuin viimeksi tavattiin.

Mutta etenkin yksi paikka tässä kaupungissa on muistoista rikas. Niin usein kuin Kuopio johtuu mieleeni, esiintyy siitä ensiksi tuomiokirkko ja sitten — Minna Canthin talo. Se on se, joka edustaa Kuopiota ajatuksisani ja antaa sille leimansa.

Tuo muistorikas nurkkatalo on nyt tietysti painunut mieleeni niin lujasti etupäässä sen vuoksi, että siinä

asui Minna Canth, jonka luona niin monta unhottumantonta, hauskaa ja herättävää hetkeä vietettiin? Mutta ennenkuin tiesin Minna Canthia olevankaan, oli se syöpynyt mieleeni. Sen nurkassa oli ennen vanhaan s. o. parikymmentä vuotta sitten punainen postilaatikko, johon pistin ensimmäisen silloiselle »Suomen Kuvalehdelle» osoitetun käsikirjoitukseni. Se oli joku rakkauden runo, joka kyllä tuli perille, mutta jota ei koskaan painettu. Hetki oli jännittävä ja syövytti talon ulkomuodon mieleeni.

En kuitenkaan sillä kertaa aavistanut, että sen saman talon seinäin sisällä tulisin myöhemmin viettämään niin monta kirjallisesti herättävää ja innostuttavaa hetkeä.

Muistoni Minna Canthista ja monivuotisesta seurustelustani hänen kanssaan ovat ehdottomasti yhteydessä tämän hänen kotitalonsa kanssa. Siinä, omien seiniensä sisällä, oli hän se, mikä hän oli, ja siinä oli hänet nähtävä. Ulkopuolella sitä, ja varsinkin suuremmissa seuroissa, oli hän kuin omasta itsestään haihduksissa, vieras sekä itselleen että muille. Näin hänet silloin tällöin esim. Helsingissä, häntä ihailevan ja hänelle juhliivan suuren yleisön keskellä. Hän sanoi tuskin sanaakaan, oli ujo ja miltei saamaton, ei ollenkaan se sukkelasanainen, leimahteleva ja nerokas nainen, joka hän oli kotonaan. Siellä, omassa salongissaan, keinutuolissaan oli hänet nähtävä. Siinä kehyksessä hän vaikutti ja siihen hän kuului. Hänen omat seinänsä olivat kuin heijastuslinssit valotornissa, jotka hänen ajatuksilleen ja olennolleen antoivat niiden oikean lentopohjan.

En muista oikein tarkoin, milloin ja missä minut Minna Canthille esitettiin. Kai se tapahtui hänen kotonaan. Mutta ennen sitä näin hänet kerran ulkona, Väinölänniemellä Kuopiossa, ja silloin hän — säihkyi suuttumusta.

Oli jotkut kansan hovit jonkun isänmaallisen asian hyväksi, ellen erehdy Kuopion suomalaisen tyttökoulun hyväksi. Se oli tuota kouluinnostuksen kiihkeintä aikaa ja vastustuspuolue teki parastaan hyviä hankkeita häiritäkseen. Että oli salavehkeitä Kuopiossakin, sen arvaa. Nyt oli rouva Canth luullut päässeensä yhden salaliiton perille, ja hän kertoi kokoontuneille naisille ja ylioppilaille, pyhän vihan hehku poskillaan, että eräs sveesipohatta juuri siksi illaksi oli pannut toimeen kekkerit estääkseen henkiheimolaisiaan tulemasta juhlaan. »Semmoisia ne ovat ne sveesit! Kun ei iljetä julkisuudessa asettua hyvää asiata vastaan, niin koetetaan salassa!»

Mainitsen tämän tapauksen senkin vuoksi, että rouva Canth siinä tilaisuudessa toimi suomalaisuuden asiaan innostuneena. Tietysti hän pysyi yhä edelleenkin tälle asialle uskollisena, vaikka sittemmin monet muut aatteet, nuo n. s. »uudet aatteet» useissa eri muodoissaan ottivat suuremman osan hänen innostuksestaan ja harrastuksestaan.

Ennenkuin tutustuin Minna Canthiin, oli hän jo kirjoittanut »Murto-varkauden» ja »Roinilan talossa», ja oli tämä hänen niin sanoakseni kirjallinen viattomuuskautensa jo ohi. Hän oli alkanut innostua syvempiin aiheisiin ja kirjoitti parhaillaan »Työmiehen vaimoa», joka alkaa hänen aatedraamainsa sarjan, ne, joissa hän sittemmin niin suurella voimalla puhui naisten ja köyhän kansan puolesta. Tuttavuutemme alkaessa oli hän saanut valmiiksi mainitun näytelmän viimeistä näytöstä vaille, sitä näytöstä, jossa Homsantuu ampuu »lakia ja oikeutta», mutta ampuu ohi. Ehkä huvittanee kuulla, että kirjailija loppua suunnitellessaan oli ajatellut Homsantuun laukauksen sattuvaksi hänen viettelijäänsä. Kuinka siinä

keskusteltiin, selvisi hänelle, että loppuvaikutus olisi suurempi, jos laukaus ei sattuisikaan, ja siten syntyi tuo kuuluisa repliikki: »Lakia ja oikeuttahan minun pitikin ampua!» Olisi hauska seurata rouva Canthin kirjailijauraa edemmä siihen suuntaan, johon se tästä näytelmästä kehittyi, ja muistella niitä »uusien aatteiden» kuohumis-aikoja, jotka kuvastuvat hänen näytelmissään, romaaneissaan, novelleissaan ja sanomalehtikirjoituksissaan. Kun ei se tehtävä kuitenkaan sovi tämän muistelmani kehyksiin, tahdon vain huomauttaa siitä, että kaikki se innostus länsimaisiin aatteisiin, joka silloista nuorisoa elähytti, kokoontui hänessä ja hänen teoksissaan polttopisteeseensä ja heijasti siitä hänen temperamenttinsa värittämänä kauas Kuopion kirkkokadun kulmatalosta — pimeään maailmaan. Olisi hauska muistella vieläkin sitä ihastusta ja suuttumusta, joka siitä syntyi, mutta jääköön sekin — varsinkin kun se on vielä kyllin tuoreessa muistossa.

Sen sijaan viettäkäämme hetkinen, parinen, hänen seurassaan ja muistelkaamme häntä semmoisena kuin hän esiintyi emäntänä talossaan ja seuraihmisenä.

Mainitsin Minna Canthin kodin muistoista rikkaaksi. Muistot siitä ovat rikkaat siihenkin nähden, että Kuopiossa ollessani ja siellä käydessäni tuskin kului päivääkään, ettei Kanttilassa ainakin pikimmältään pistäytyt; usein siellä käytiin monesti päivässä, oltiinpa välistä aamusta iltaan.

Ennenkuin astuttiin portista sisään, otettiin tavallisesti selko siitä, oliko »rouva» kotona. Se tapahtui varsin tuttavallisesti siten, että kuljettiin ikkunain alatse ja kurkistettiin sisään. Kotona hän nyt melkein aina oli, mutta saattoi hän joko istua kirjoittamassa, ja silloin ei häntä hennottu häiritä, tai oli hänellä muita vieraita, joiden kanssa

ei välitetty tulla tekemisiin. Tästä päästiin pian selville, sillä ikkunoissa oli tuskin koskaan uutimia.

Jos nyt satuttiin aamupuolella menemään vieraille, niin tapahtui aika usein, että pihalla nähtiin tepastelemassa vanha, kumarahartiainen nainen. Se oli entisen kauppiaan leski, rouva Johnsson, Minna Canthin äiti, joka »yläpuolen» kivijalassa piti sahdinkauppaa ja teki sen vaikutuksen kuin olisi hän ollut talon haltija, joka antoi sille sen tunnetun kauppaonnen.

Soikea pihamaa erotti talon kaksi puolta toisistaan, alapuolen, jossa lankapuoti oli, ja yläpuolen, jossa rouva Canth asui. Yläpuolelle vei korkeat rappuset ylös veranalle, josta mentiin sisään. Ensin oli siinä kylmä porsua ja aukeni kaksi ovea, toinen suoraan salonkiin, toinen lämpimänä etehisenä käytettyyn huoneeseen, joka samalla oli jonkinlainen konttorihuone, seinillä laskuja ja konosementtejä.

Tavallisesti oli emäntä jo salongin ovella vastassa vieraitaan ja tervehti heitä hänelle omituisella herttaisen iloisella lämmöllä, säännöllisesti moittien tulijoita siitä, että olivat olleet niin kauan käymättä, jos olivat pitäneet päivänkään väliä.

Etuhuoneesta mentiin salonkiin. Se oli kohtalaisen iso, soikulainen huone, sisustettu tavalliseen porvarilliseen tapaan ilman mitään erikoista leimaa asujastaan. Kadunpuolisella seinämällä, kahden kukkasilla koristetun ikkunan välissä, oli resoorisohva tavanmukaisine tyyntyneen, sen edessä pöytä, jonka päässä oli kaksi mukavaa nojatuolia ja iso sohvaan kuuluva mukava rottinkinojatuoli. Toisilla seinämillä oli hyllypöytä, kirjahylly ja joku pienempi pöytä ja joukko tuoleja. Sohvan päällä oli laakeriseppeleen ympäröimänä miehen medaljonkikuva,

josta usein laskettiin leikkiä kysymällä, oliko se Snellmanin kuva vai lehtori Canth vainajan. Varsinaisia taideteoksia ei näkynyt, mutta sen sijaan oli seinillä, pöydillä ja telineillä joukko valo- ja väripainokuvia, joiden joukossa kerrankin luin seitsemän Vapahtajan kuvaa. Salonki olisi voinut olla kenen herrasväen tahansa, ja vaikka se samalla oli kirjailijan työhuone ja tuo pyöreänurkkainen sohva-pöytä oli hänen työpöytänsä, ei siinä näkynyt mitään, joka olisi tästä työstä muistuttanut, ellei ota lukuun jotakuta käsikirjoitusvihkoa, joka kuitenkin kohta vieraiden tultua katosi joko pöytäliinan alle tai upposi kirjailijan avaraan taskuun. Pöydällä ja etaseerilla olevat kirjat ilmaisivat kuitenkin, että tässä huoneessa henkisillä harrastuksilla oli etusija. Ne olivat melkein aina uusinta, tuoreinta ja parasta kirjallisuutta, jota rouva Canth uuttesti viljeli. Vähemmän kaunokirjallisuutta, sillä romaanija ei hän juuri rakastanut, enemmän filosofista, esteettistä ja etenkin kaikenlaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevää. Hänen lempikirjansa oli kuitenkin Tuomas Kemppiläisen »Kristuksen seuraamisesta», joka ei kyllä ollut koskaan esillä salongissa, vaan kuului olevan hänen yöpöydällään makuuhuoneessa, jossa hän sitä joka ilta ennen maatamenoaan tutki.

Sanoin, ettei Minna Canthin salongissa ollut mitään, joka olisi antanut sille persoonallista, hänelle itselleen ominaista leimaa. Oli siinä kuitenkin yksi paikka, tuo hänen jo mainitsemani keinutuoli. Se oli mukava, suuri mööpelijä ja kutsuttiin sitä hänen »valtaistuimekseen». Siinä istuen kirjoitti hän enimmäkseen, ehkä kaikkikin teoksensa, siitä hallitsi hän ympäristöään, antoi käskyjä ja määräyksiä puotiin ja kyökkiin, siinä piti hän seuraa vierailleen, siinä suri, iloitsi, unhotti huolensa ja souti pois suuttumuksensa,

kun tyhmät, ahdasmieliset ihmiset ja ilkeät arvostelijat joskus saivat hänen hermonsa kiihtymään. Mielestäni on tämä kirjailijatuoli siksi merkillinen, että esim. Kuopion isänmaallisen seuran sopisi toimittaa se kokoelmiinsa ja samalla koettaa hankkia haltuunsa myöskin rouva Canthin käsikirjoitukset.

No niin! Istuttiin siis Kanttilan salissa, rouva itse keinussaan, jonka hän poikkeuksetta tarjosi toisten istuttavaksi, mutta jonka toiset poikkeuksetta hänelle »luovuttivat», vieraat sohvassa ja nojatuoleissa ja, jos seura oli suurempi, puutuoleilla. Ja niin alkoi puhelu.

Tavallisesti alkoi se niin, että rouva Canth merkitsevästi kysyi toisesta toiseen katsellen:

— N—n—no?

Kysymys merkitsi joko: — no, mihinkä päätökseen nyt olette tulleet siitä asiasta, josta oli puhe viime kerralla? — tai: — no, mistäs päästä nyt lähdetään?

Aina niitä oli päitä mistä lähteä, jos ei muilla, niin ainakin rouvalla itsellään, ja pian oli puhelu tai väittely vilkkaassa käynnissä.

Edellisinä päivinä oli saatettu puhua kaikista mahdollisista aatteista ja asioista taivaassa ja maassa, välistä melkein väyksiin asti. Rouva Canthin virkeä ja pirteä henki ei kuitenkaan koskaan näyttänyt uupuvan käsittelemään kysymyksiä, joista hän kerran oli päässyt innostumaan, ja tuskin oli sitä asiaa, josta hän ei olisi innostunut. Jos oli joku vähänkään merkillisempi ilmanmuutos kulttuurimaiden ja varsinkin pohjoismaiden henkisessä ilmapiirissä tekeillä, kohta tunsii hän sen lähenemisen. Tuskin oli sitä -ismiä, joka ei olisi häneen vaikuttanut. Syynä siihen, että hän niin voi pysyä liikkeiden pinnalla, oli se, että hän hankki itselleen kaiken kutakin uutta aate-

suuntaa edustavan kirjallisuuden. Tuskin sitä viikkoa kului, ettei hän saanut postissa jotain uutta teosta.

Kun sellainen oli saapunut ja hän sen lukenut, oli hän aina valmis tekemään selkoa sen sisällöstä. Ja semmoisella selonteolla päivän puhelu tavallisesti alettiin. Rouva Canth selosteli mielellään ja selosteli hyvin. Äänettöminä ja kiitollisina me häntä kuuntelimme ja annoimme hänen puhua. Useimmista Millin, Spencerin ja Brandesin teoksista hän teki meille selkoa, tutustutti Bebeleihin, Henry Georges'eihin, kaikenlaiseen naiskysymystä, sosialismia, siveellisyyskysymystä, naisen ja miehen välisiä suhteita, anarkismia y. m. koskevaan kirjallisuuteen, täydensi tietojamme buddhalaisuudesta, teosofiasta, spiritismistä, uusista keksinnöistä luonnontieteiden alalla y. m., puhumattakaan eri virtauksista kaunokirjallisuudessa. Hänen kasvonsa hehkuivat ja silmät loistivat hänen istuessaan aina keinutuolissaan, joka välistä, kun hän jossain innostuttavassa paikassa teki tavallista suuremman liikkeen, oli pettää ystävänsä ja keikauttaa hänet selälleen.

Silloin helähti heleä nauru sekä hänen huuliltaan että muiden, lumous oli lopussa ja vieraat käyttivät tilaisuutta hyväkseen päästäkseen esiin leikkeineen ja piloineen.

Leikki ja pila olivat jokapäiväisenä suolana niissä henkisissä yhteisaterioissa, joita Kanttilassa tarjottiin, ja jos sitä suolaa vieraatkin toivat mukanaan, niin oli sitä runsaasti talossakin.

Se tapa, millä Minna Canth omisti ja omiksi mieliteikseen sulatti ulkoa saamansa aatteet, antoi hyvin usein aihetta hilpeyteen hänen kustannuksellaan. Kuta »hurjempi» joku uusi aate oli, sitä enemmän se häntä miellytti. Kaikenlaiset utopiat, tulevaisuuden tuulentuvat, olivat niitä autuaitten asunnoita, joissa hän par-

haiten viihtyi. Eikä hän tyytynyt ristissä käsin asumaan toisten tekemissä ilmalinnoissa, vaan pani itsekin ilmakerrosta ilmakerroksen päälle. Lukemattomat olivat ne pilvipalatsit, joita hän ihmiskunnan onneksi uudesta suunnitelti tai vanhoista paranti. Lukemattomat kerrat siellä Kanttilan keinutuolista luotiin tämä miesten hutiloima maailma uudelleen naisten avulla ja järjestettiin mallimaailmaksi. Vanhan alasrepiminen alkoi tavallisesti huuhahtuksella: »Voi teitä miehiä!» — ja uuden sijaan rakentaminen: »Jos me naiset vaan kerran oikein saisimme j. n. e.» Paitsi sitä, että nyt kaikenlainen moraalii, niinkuin valtiollinen, yhteiskunnallinen, parlamentaarinen, kauppa- y. m. moraalii tulee kerrassaan muuttumaan, tekevät naiset maailmansa parantamiseksi myöskin kaikenlaisia keksintöjä, joiden rinnalla Edisonin keksinnöt ovat vain lasten leikkiä!

— Mitä keksintöjä te tekisitte, rouva Canth, jos me miehet antaisimme teille luvan tehdä jotain?

Rouva Canthilla oli keksintönsä valmis.

— Minä keksisin esimerkiksi semmoisen koneen, jonka avulla voitaisiin muuttaa kaikki ruoka-aineet kaasun muotoon, niin että me naiset pääsisimme kyökissä seisomasta ja te miehet ruuan päältä riitelemästä. Olisi vain johtotorvia, joita myöten eri kaasut, lihakaasu, leipäkaasu, voikaasu päästettäisiin tänne sisään, ja samalla kun me teemme työtä huoneessamme tai istumme näin intelligentissä keskustelussa, voisimme tyydyttää ruumiimmekin tarpeet. Se olisi oiva keksintö.

Keksintö ei nyt ollut vallan uusi, olivathan jo Jukolan veljeksetkin siitä haaveksineet. Mutta kieltämättä oli se sentään parannus heidän puuro-automaatistaan, joka kuten tunnettu oli ajateltu sellaiseksi, että hanikan avat-

tua yhdestä alkaa työntyä puuroa, toisesta olutta ja sen semmoista.

— Ja kun lähtisimme huviretkelle Puijolle tai Myhkyrin saareen, ei tarvitsisi kuljettaa ruokavakkoja eikä keittokaluja, vaan olisi meillä sitä kaasua pienissä pulloissa, niinkuin naisilla nyt on hajuvettä . . .

Ja siitä tuli pitkät haaveilut, miten ihmiset sen keksinnön avulla vähitellen vapautuvat materiasta, muuttuvat nerokkaammiksi, hienommiksi, henkisemmiksi . . .

— Ja lopulta ehkä kaasuna, hienona hajukaasuna, eetterinä, eeterisinä olentoina liitelevät kohti korkeuksia?

Rouva Canth purskahti muiden kanssa iloiseen, sydämelliseen nauruun, sillä hän rakasti paradokseja ja yhtyi niihin aina, vaikka ne olisivat koskeneet hänen rakkaimpia lempiaatteitaan. Ja tulevaisuuden ruokakaasua odottaessa ja sen asemasta tuotiin kahvitarjotin sisään.

— Kahvin minä kuitenkin tahtoisin kahvina juoda! nauroi rouva Canth ja kävi nauttimaan mielijuomaansa, jota hän omain puheidensa mukaan tyhjensi toistakymmentä kuppia päivässä, tuoden puolustukseksien Balzacin, joka »eli ja kuoli 20,000 kupista kahvia».

Vaikka nyt siis olisi lähdetty puheisiin kuinka totisista ja syvällisistä asioista tahansa, niin tavallisesti sitä aina lopulta päädyttiin leikkipuheisiin ja juuri se se teki seurustelun rouva Canthin kanssa niin viehättäväksi ja virkistäväksi. Hänen herttainen naurunsa tempasi jäykimmätkin ja kankeimmatkin mukaansa. Seuranaisena ja ympäristönsä elähyttäjänä oli hän ensimmäisiä. Siihen ei vaikuttanut ainoastaan hänen kykynsä itse kertoa, mutta myöskin taitonsa panna muut kertomaan ja esiintuomaan parhaat puolensa. Jokainen, joka tuli hänen kanssaan tekemisiin, oli hänestä joltakin kannalta katsottuna intressantti

ihminen. Vaikkei hän suinkaan umpimähkään ihaillut ihmisiä ja vaikka hän useinkin varsin sattuvasti ja pistävästi toi esiin tuttavainsa ja ystäväinsä heikkoudet, niin oli hän jo seuraavalla hetkellä valmis esittämään heidät siinä edullisessa valossa, jossa hän yleensä näki ihmiset. Pie-ninkin sympaattinen piirre esim. jossain hänen vastustajassaan, joka häntä oli jotenkuten julkisessa tai yksityisessä arvostelussa pahoin pidellyt, riitti muuttamaan hänen mielipiteensä asianomaisesta. Pappien kanssa eivät välit yleensä olleet hyvät, sillä monessa kirjoituksessaan oli rouva Canth heitä kolhinut ja he häntä, ja oli hän virallisen kirkon edustajista muodostanut itselleen jotenkin epäedullisen käsityksen. Mutta kerran sattui Minna Canth vierailemaan eräässä rauhallisessa maalaispappilassa. Ja katseltuaan elämää siellä ja hengitettyään sitä herttaista ilmaa, joka on niin useille maalaispappiloille omituinen, tuli hän niin liikutetuksi, että kyynelsilmin virkkoi: — »Voi, voi, kuinka hyviä ihmisiä ne papit kuitenkin ovat . . minkätähden niitä niin sätitään ja moititaan!»

Voisin lopettaa nämä muistelmani tähän, mutta kun Kanttilasta oli aina vaikea erota ja kun täytyi uudelleen ja aina uudelleen istuutua sijalleen, jossa jo tuntikausia oli istunut, niin noudatan vieläkin talon vanhaa tapaa.

Mainitsin hänen kyvystään selostaa lukemainsa kirjain sisältöä. Se ei ollut ainoastaan suureksi huviksi, mutta vielä suuremmaksi hyödyksi niille, joilla oli onni siitä nauttia. Tekemällä selkoa siitä kirjallisuudesta, jota hän niin hartaasti viljeli, teki hän sillä suuren palveluksen niille, joilla ei ollut tilaisuutta kirjallisuuden hankkimiseen eikä aikaa sen lukemiseen. Kirjat maksavat rahaa ja kalliita teoksia lukee ja lainaa mieluummin kuin ostaa. Olen esim. minä suuressa kiitollisuuden velassa rouva Canthille siitä,

että sain häntä kuulemalla ja häneltä lainaamalla tutustua Brandesin, Tainen y. m. kallishintaisiin teoksiin. Paljon hän senkin kautta vaikutti niiden uusien aatteiden levittämiseen ja tunnetuksi tekemiseen, jotka häntä elähdyttivät. Sillä paljon oli niitä nuoria miehiä ja naisia, jotka tässäkin muodossa saivat käyttää hänen vieraanvaraisuuttaan hyväkseen. Eivätkä ainoastaan Kuopiossa asuvat, vaan myöskin siellä vierailevat ja kauttakulkevat.

Ja niitä, noita satunnaisia vieraita, niitä oli sadoittain. On usein kummasteltu, miten »tuo lankapuodin rouva», »tuo pikkukauppias tiskinsä takana tuolla kaukana Kuopiossa» voi pysyä niin pirteänä mieleltään, niin avara-aatteisena, ja miten hän voi saavuttaa semmoisen ihmistuntemisen. Etupäässä tuli se tietysti siitä, että pirteys, avara-aatteisuus ja ihmistuntemus olivat synnynnäisiä, mutta hyvin paljon vaikutti siihen, ettei hän pääsyt jäykkeneeseen ja maatumaan, sekin, että hän piti talonsa ovet selki selällään kaikille, jotka tahtoivat sinne tulla. Ostajat, kauppaystävät ja kauppamatkustajat tarjosivat ainaista tilaisuutta havaintojen tekoon ihmisistä. Ylioppilaat, taiteilijat, kirjailijat, näyttelijät ja yleensä kaikki henkisiä asioita harrastavat henkilöt, miehet niinkuin naisetkin, toivat tullessaan tuoreita tuulahduksia ulkomaailmasta ja pitivät hänet m. m. pääkaupungin rientojen tasalla. Varsinkin kesäiseen aikaan sai olla varma tapaavansa Kanttilan verannalla tai salongissa uusia kasvoja. Ja joka kerran oli yhden kerran ollut siellä, hän tuli kyllä toistekin. Yhtä paljon kuin he häneltä oppivat, oppi hän heiltä. Ja jos oli joku, joka häntä enemmän huvitti ja miellytti, sai se kunnian tulla pyydytyksi asumaankin hänen luonaan, ja melkein aina oli hänellä kesäaikoina joku vieras asumassa eräässä suuressa huoneessa, jonka ikkunat antavat Kirkko-

torille päin. Tervetulleimpia vieraita oli rouva Canthille aina tohtori Kaarlo Bergbom, jolle hän kernaasti myönsi olevansa suuressa kiitollisuuden velassa hyvistä kirjallisista neuvoista ja joka vuorostaan taas ei ole vähemmässä velassa rouva Canthille Suomalaisen Teatterin puolesta. Teatterin käynnit Kuopiossa olivat muuten juhlahetkiä rouva Canthille, ne kun tarjosivat harvinaisen tilaisuuden hänelle niin tarpeellisiin herätyksiin draamallisena kirjailijana. Vaikka teatteri, joko Suomalainen tai Maaseutu-teatteri, jonkun kuukauden vuodessa vierailikin Kuopiossa ja rouva Canthilla siis oli hiukan tilaisuutta näyttämöllisten vaikutusten tutkimiseen, pysyy kuitenkin salaisuutena, miten hän niin perin pohjin oli perehtynyt teatterin tekniikkaan, vaikka niin vähän oli teatterin kanssa tekemisissä.

Melkein kaiken aikansa vietti rouva Canth Kuopiossa, sinne kerran tultuaan. Kerran nuorena tyttönä lienee hän käynyt Pietarissa, mutta se onkin hänen ainoa ulkomaanmatkansa. Helsingissä hän silloin tällöin kävi, mutta sielläkin harvoin. Ja päävaikutuksenaan hän näiltä pääkaupunkimatkoiltaan kertoi koti-ikävänsä. Vasta siten, kun hän istui keinutuolissaan perheensä ja monien tuttaviensa piirissä, oli hän siinä ympäristössä, jossa parhaiten viihtyi. Kuopiossa oli muutenkin niin hyvä olla. Ei ole toista kaupunkia Suomessa, jossa ympäristöt olisivat niin kauniit, vaihtelevat ja viihdyttävät. Rouva Canthin asunto oli melkein keskellä kaupunkia, tuomiokirkon juuressa ja aivan kauniin kirkkopuiston partaalla. Tuon tuostakin kuului sinne hänen kirjoituspöytänsä ääreen kumeat tornikellon lyönnit ja torninvartijan vastaukset kolmikulmaiseen äänirautaan. Sunnuntaisin avasi hän ikkunansa veisuuta ja urkujen soittoa kuullakseen

ja nautti siitä sanomattomasti. Siinä oli aina tunnelmaa ja se herätti sitä. Kun hän, uupuneena istumaan, lähti säännöllisille aamu- tai iltapäiväkävelyilleen, oli siinä tuuhea kirkkopuisto, josta sitten voi laskeutua vilkasliikkeiseen laivarantaan kansanelämää katselemaan ja ulottaa retki rantakatuja myöten Väinölänniemelle ja sen ympäri. Lähellä juhlakenttää olevassa niemekkeessä, jossa Kallavesi aukeaa kahdelle haaralle, oli hänen mieli-paikkansa, johon hän aina pysähtyi laineiden loiskinaa kuulemaan. Ja kun kyllästyi niihin näköaloihin, joita niemen puiden välitse aukeni, oli toisaalla Valkeisen tie, ihana Alava ja Huuhanmäki, oli Savilahti ja Kelloniemen tie. Mutta ennen kaikkea oli komea Puijo, jonne rouva Canth oli valmis kiipeilemään milloin vaan seuraa sai ja jonka teiden varsille rakennetuissa huvimajoissa hänet useinkin voi tavata kesäpäivinä kirja kädessä istumassa. Hänen lemmityin lempipaikkansa oli kuitenkin Myhkyrin kalliainen saari.

Siinä oli eräässä pienessä suojaisessa poukamassa tasainen rantakenttä ja sinne hän suuressa, avarassa perhevenheessään oli valmis viemään vieraansa, milloin heitä vaan halutti. Siellä juotiin kahvia ja syötiin ja aatteita ahmittiin. Ja kun maailma oli ensin mullistettu ja sitten uudeksi ja entistään ehommaksi taas raunioistaan rakennettu, niin pistettiin paluumatkalla lauluksikin ja naurettiin herttaisesti, kun laulun tahti pyrki soudun tahtia sotkemaan . . .

Semmoinen oli hän, Minna Canth, jokapäiväisessä elämässään, aina valpas ja aina aikaansa seuraava, aina innostunut, herttainen ja hauska seuranainen, aina vierasvarainen emäntä. Nyt hän on poissa, nyt ei voi käydä häntä enää tervehtimässä. Sentähden tulee kaiho mie-

leen hänen talonsa ohi kulkiessa, eikä silloin Kuopio-
kaan enää tahdo Kuopiolle tuntua.

»Nuori Suomi», 1897.

VAIHDUKSISSA.

Kirjoittaako rouva Canth ruotsinkielellä?

Äskettäin oli »Uudessa Savossa» pieni kirjallinen uutinen, jossa kerrottiin, että rouva Canth kirjoittaa näytelmää ruotsinkielellä. En ole nähnyt tätä uutista muihin lehtiin otettuna ja luulen, että se on johtunut siitä, että sitä on pidetty sellaisena siivekkäänä, joita tuon tuostakin lentelee sanomalehtipaperin valkoista pintaa pitkin. Sellaisena sitä minäkin pidin. Oleskellessani »Päivälehdessä» lentävänä kirjeenvaihtajana täällä Kuopiossa päätin kuitenkin käydä tiedustelemassa uutisen todenperäisyyttä rouva Canthilta itseltään.

Rouva Canth asuu täällä kesänsä talvensa. Snellmanin-puiston kulmassa nurkakkain vanhan tuomiokirkon kanssa on hänellä talonsa ja kaksi kauppapuotiansa. Alapuolella porttia on hänen hyvin varustettu lankakauppansa, yläpuolella toinen kauppa ja asuinhuoneet. Jyrkkiä rappuja nousee isolle verannalle, siinä on pöytä ja keinutuoli, jossa kirjailijatar kauniilla säällä istuu ja tuumii tuumittavansa. Kun kaikki ovet ovat auki, menen ympärilleni katsellen salonkiin. Siellä ei näy ketään. Se on tavallisen kokoinen vaatimattomasti sisustettu sali, jonka yhdellä seinällä riippuu niitä seppeleitä ja nauhoja, joita

hän näyttämöllä on saanut vastaanottaa ihailevalta yleisöltä. Niitä käännellessäni tulee rouva Canth itse sisään.

Istuttuamme käyn heti kohta kiinni asiaan.

— Sallikaa minun kysyä, sanon minä, eikö välinne »Uusi Savo» sanomalehden kanssa ole jotenkuten kireä?

— Kuinka niin? kysyy hän kummastellen.

— Minä vaan ajattelen siksi, kun se on laskenut ilmoille tuon uutisen siitä, että muka kirjoittaisitte ruotsinkielellä.

— Mukako? Kyllä se on aivan totta.

— Ettäkö siis todellakin olisitte muuttanut kielenne?

— Toistaiseksi olen. Miksi se sitten teitä niin kummasuttaa?

Minä en osannut tehdä selkoa tunteistani, mutta pyysin kuitenkin saada tietää, mitkä syyt olivat vaikuttaneet tähän mielestäni vähän odottamattomaan muutokseen.

— Minä kirjoitan niin siksi, että se huvittaa minua. Minä olen saanut kasvatukseni ruotsinkielellä ja minä tahdoin nyt koettaa, enkö voisi sillä kielellä kirjoittaakin?

— No, ja kuinka se käy?

— Olen liian likeinen sitä arvostelemaan; saattehan sen sitten itse päättää, kun teokseni on valmis.

— Ettekö suvaisisi kertoa minulle sen sisältöä?

Kirjailija kertoi minulle hyväntahtoisesti uuden draamansa sisällön. En tahdo siitä kuitenkaan nyt tehdä sen tarkempaa selkoa kuin että se käsittelee aviollisia suhteita ja päättyy siihen, että nuori rouva — myrkyttää miehensä. Aihe on jännittävä ja kaikesta päättäen tulee käsittelykin vastaamaan sisältöä.

Mutta — niin, minun teki mieleni saada vielä syvempiä

syitä siihen, miksi meidän yhteinen äidinkielemme on saanut väistyä »toisen kotimaisen kielen» tieltä.

— Eikö siinä ole jo kylliksi, kun minä sanon, että minua huvittaa kirjoittaa ruotsiksi!

Mutta kun rouva Canth on avonainen ja pelkäämätön, niin kävi jatketusta keskustelustamme kuitenkin selville, että hänellä oli muitakin syitä, jotka tähän muutokseen olivat vaikuttaneet. Tuntui siltä kuin eivät hänen tunteensa Suomalaista Teatteria kohtaan olisi olleet oikein suosiolliset ja kuin häneenkin olisi epämiellyttävästi vaikuttanut se kohtelu, joka siellä oli tullut m. m. hra v. Numersin osaksi. Omasta puolestaankin näkyy rouva Canthilla olevan yhtä ja toista tätä kotimaista taidelaitostamme vastaan. Hän viittasi m. m. siihen kohtaloon, joka oli tullut hänen näytelmänsä »Kovan onnen lapsia» osaksi, joka ensimmäisen näytäntö-illan jälkeen katosi näyttämöltä ilman mitään selityksiä syistä. Se oli sitä kummallisempaa, kun teatteri oli sittemmin näytellyt aivan yhtä karkeakuorisia näytelmiä, esim Therese Raquin'in.

— Mutta ehkä oli teatterin pakko valtiollisista syistä pyyhkiä pois teidän radikaalinen kappaleenne ohjelmastaan? huomautin minä.

— Miksi sama kappale katsottiin voitavan esittää Uudenmaan pataljoonan julkisissa seuranäytelmissä, joista sanomalehdissäkin puhuttiin?

Sitähän en minä tiennyt.

— Ja sitäpaitsi, sanoi rouva Canth, vähän kiivas-tuen, on minua loukannut se tapa, millä minua ovat kohdelleet muutamain teatterin kanssa hyvin likeisten sanomalehtien arvostelijat. Minä en enää voi kauemmin kärsiä sitä enkä tahdo tulla millään tavalla heidän kanssaan tekemisiin. Yksinomaan sille teatterille, jonka näkyy olevan

pakko ottaa huomioon U. S:n-laisen lehden surullisesti tunnettuja arvostelijoita, joista m. m. eräs on julistanut sopimattomaksi »Papin perheen» esittämisen kansan näytännönä — ja teatteri näkyy tätä kieltoa totelleen — ei minun tee mieli kirjoittaa. En minäkään ikääni kaikkea jaksa olla heidän hammasteltavanaan. Tekee minunkin mieleni kääntyä yleisön puoleen, joka on osoittanut minua paremmin ymmärtävänsä ja voivansa kirjailijaa hellemin ja hienommin kohdella.

— Minkä yleisön puoleen aiotte sitten kääntyä? Minä tarkoitan: mihin teatteriin?

— Ruotsalaiseen.

Syntyi hetken äänettömyys. Minä katselin häntä epäilevästi hymyillen.

— Ehkä te sittenkin teette pilaa? Te ette kirjoita ruotsinkielellä?

— No hyvänen aika! nauroi puhuteltavani. Te näkyisitte toivovan, etten kirjoittaisi ruotsiksi. Mutta miksi en sitä tekisi? Niinkuin jo sanoin, ei itse kieli tee esteitä. Ja sitten sopii se itse aiheeseenikin, sillä minä kuvaan uudessa näytelmässäni meidän ruotsia puhuvaa herrassäätyämme. Ja jos ette usko, niin katsokaa!

Ja hän haki kirjoituspöydältään käsikirjoituksensa, joka oli kuin olikin — ruotsinkielinen.

— Vaan oletteko ajatellut seurauksia? kysyin.

— Minä vähät välitän siitä, mitä ihmiset sanovat. Minä olen vapaa ja kenestäkään riippumaton. Tietysti tullaan nyt huutamaan, että olen puolueeni pettänyt, että olen liitossa viikinkien kanssa y. m. s. Mutta kyllä ääntä maailmaan mahtuu! Ja syy lisäksi, miksi kirjoitan ruotsiksi, on vielä se, että kun fennomaniaa on aina käytetty usutusvälikappaleena, agitatsioni-keinona kaikkia niitä

vastaan, jotka eivät sovi kuin valetut sen kannen alle, tahdon minä näyttää, etten siitä vähääkään välitä. Ja minä toivon, että sillä aseella nyt tullaan iskemään niin silmittömästi, että se lopullisesti on kärkensä katkaiseva.

— Hm. . . se oli ainoa, mitä voin sanoa. Sillä minä näin, että rouva Canth oli niin varma päätöksestään, ettei hän olisi siitä luopunut, vaikka olisin häntä siihen kehoittanutkin. Kiitin häntä niistä hyväntahtoisista tiedonannoista, joita olin häneltä saanut, heitin hyvästäni ja läksin.

Läksin hra Tavaststjernan luo saamaan häneltä lähempiä tietoja siitä, kirjoittaako hra Tavaststjerna suomenkielellä?

Oli näet samassa »Uuden Savon» uutisessa, jossa kerrottiin rouva Canthista, myöskin mainittu, että hra K. A. Tavaststjerna valmistaa näytelmää suomalaista teatteria varten. Ajattelin, että kenties hän vuorostaan kirjoittaa suomenkielellä ja menin häneltä sitä kysymään.

Hra Tavaststjerna asuu tätä nykyä täällä Kuopiossa nuoren rouvansa kanssa. Hänellä on asuttavanaan oikea runoilijan paikka, paras, mitä suinkin voi toivoa. Se on johtaja Killisen asunto, josta on mitä ihanin näköala ulos Kuopion lahdelle ja Kallaselälle.

Hra Tavaststjerna oli juuri tullut pitkältä purjehdusmatkalta Iisalmesta ja oli hän aivan ihastunut niihin seutuihin, joiden kautta hän oli kulkenut. Hyvällä senterboordivenheellä oli hän, tämä »För Morgonbris»-nimisen runovihkon kirjoittaja, vastatuuleen purjehtinut tuon yhdeksän penikulman pituisen saarisen ja salmisen väylän kahdessa päivässä. Paluumatkalla oli viivytty kolme

päivää, mutta silloin oli saatukin purjehtia melkein tyynessä.

Tultiin sitten käyntini tarkoitukseen, ja minä asetin hänelle yllä olevan kysymyksen.

Hra Tavaststjerna, joka on kotoisin suomalaisesta seudusta — hän on syntynyt ja suurimman osan lapsuuttaan viettänyt Mikkelissä — käyttää suomenkieltä jotenkin virheettömästi.

— Minä kirjoittaisin suomenkielellä, jos osaisin, sanoi hän. Sillä kansanelämää kuvatessani minä ajattelen suomenkielellä. Siitä onkin seurauksena, että kielessäni on paljon suomalaisia käänteitä ja että taitavan suomentajan on helppo saada esille ajatukseni aivan yhtä hyvin kuin ne itse olen kirjoittanut. Onneksi on tätä nykyä helppo saada hyviä kääntäjiä, vaan jos en niitä saisi, koettaisin harjoittaa itseäni kirjoittamaan suomeksi.

Kysymykseeni, miksi hra Tavaststjerna ei aio tarjota näytelmäänsä Ruotsalaiseen Teatteriin, vastasi hän, ettei hän luota tämän teatterin taitoon eikä tahtoon esittää kotimaisia kappaleita. Sen on kokemus jo kyllin osoittanut, ja siitähän on syntynytkin se uusi harrastus, joka viime kevännä vei »draamallisen yhdistyksen» perustamiseen Helsingissä. Tyytymättömyys ruotsalaista teatteria kohtaan on jo kauan kytenyt hra Tavaststjernankin mielessä! Olipa hän ensimmäisiä, jotka tästä asiasta kirjoittivat muutamia vuosia sitten. Silloin oli aate vielä uusi ja se lehti, jonka palstoilla hän arvostelunsa julkaisi, pani siihen pitkän vastalauseen. Eikä maamme ruotsinkielinen sanomalehdistö vielä nytkään ole oikein taipuvainen myötävaikuttamaan niihin perinpohjaisiin muutoksiin, joita ruotsalainen teatteri tarvitsisi. Vielä vähemmän teatterin johtokunta. Sentähden ei hra Tavaststjernan tee mieli tämän

teatterin puoleen kääntyä, vaan on hän päättänyt muuttaa ainakin nykyisin valmistumaisillaan olevine kappaleineen Suomalaiseen Teatteriin, jonka johtajan tahto ja taito samalla kuin näyttelijäin kyky ja taipumukset ovat paremmin omansa vaikuttamaan näytelmän menestymiseen.

Jouduimme tämän johdosta puhumaan hra Tavaststjernan uudesta näytelmästä. Se on muodostettu hänen romaanistaan »Kovina aikoina». Kirjailija on näyttämön vaatimusten mukaan jotenkin vapaasti käsitellyt ainettaan ja muutellutkin sitä. Siinä on m. m. aivan uusi henkilö: rouva Thoreld. Neiti Louisesta ja hänen äidistään on muodostettu nainen, jonka kanssa kapteeni Thoreld menee naimisiin.

Tämä näytelmä, joka jo aineensa puolesta sopii erittäin hyvin suomalaiselle näyttämölle, valmistunee jo ensi syyskautena esitettäväksi. Ja vaikka se kirjoitetaankin ruotsiksi, ilmaantuu se kuitenkin sitä ennen suomalaisessa puvussa ja voi sitä siis tavallaan pitää ruotsinkielisen kirjailijan — suomalaisena alkuteoksena.

Nyt ovat siis yhden suomenkielisen ja yhden ruotsinkielisen kirjailijan osat tätä nykyä vaihduksissa, ja hauskaa on nähdä, millä lailla he näitä uusia osiaan tulevat hoitamaan.

»Päivälehti», heinäk. 12 p:nä 1892.

KÄYNTI K. G. von ESSENIN LUONA.

Jokapäiväiset lehdet kertoivat tuonnottain hänen kuolemastaan ja elämäntyöstään. Ne huomauttivat siitä merkityksestä, mikä vainajalla oli ollut kansamme uskonnol-

lisessa ja valtiollisessa elämässä. En aio niistä tässä puhua. Tahdon vain julaista muutamia muistiinpanoja eräästä päiväkauden kestäneestä seurustelustani professori von Essen-vainajan kanssa neljättä vuotta sitten, jossa hänen luonteensa esiintyi niin herttaisessa valossa, etten voi siitä olla kertomatta. Ehkä valaisevat eräät kohdat allaolevassa sitä asemaakin, johon hän oli asettunut herännäisyyden suhteen.

Tekemääni kirjeelliseen pyyntöön saada tulla häntä puhuttelemaan vastasi hän myöntävästi, ja niin minä, eräänä talvipäivänä v. 1892, ajoin hänen maatilalleen lähelle Parolan asemaa, jonne hän oli asettunut vanhuutensa lepopäiviä viettämään. Siellä tuli hän minua vastaan jo porstuassa ja vei minut kohta kättä puristaen saliin. Syy siihen, miksi se pisti niin erityisesti silmääni ja miksi sen mainitsen, ei ole se, että se tapahtui minulle, vaan etten ollut juuri tottunut sellaiseen vastaanottoon kaikkien niiden puolelta, joiden luona olin samoissa asioissa käynyt. Mutta suvaitsevaisuus ja älykäs toisten harrastusten ymmärtäminen olivatkin pääpiirteitä tämän herttaisen ja valistuneen vanhan heränneen luonteessa. Vähän aikaa istuttuani ja puheltuani pienen, leikkisän ukon kanssa, joka välistä oikein kipenöitsi älykästä huumoria, olin häneen aivan ihastunut.

Tietysti tuli heti paikalla puhe vanhasta herännäisyydestä ja sen miehistä. Aivan niinkuin vertaiselleen kertoi hän minulle, mitä halusin tietää ja mitä hän muisti. Sain häneltä kuulla monta kuvaavaa piirrettä senaikuisista miehistä ja monta sattuvaa kuvausta silloisista oloista.

Oman heräyksensä historiaan ei vanhus kajonnut enkä sitä rohjennut häneltä kysyäkään. Olin siitä kuitenkin juuri vähää ennen saanut hyvinkin kuvaavan

yksityiskohdan eräessä kirjeessä, jonka minulle oli lähettänyt eräs hänen vanhoista tuttavistaan, rouva Leontine Castrén. Tämä kirje on jo ollut julaistuna »Uuden Kuvalehden» 22 n:ossa vuodelta 1892 nimellä »Heräys eräissä häissä» ja on sitä myöskin käytetty pohjana kuvaukseen »Häät» kertomussarjassa »Heränneitä». Se kuvaa ihmeen elävästi Essenin samoin kuin monen muunkin senaikaisen nuoren miehen uskonnollista »Sturm und Drang»-kautta ja osoittaa, kuinka kiivaasti sitä siihen aikaan törmättiin yhteen aatteiden puolesta. Saatiin niiden puolesta taistella ehkä enemmän kuin nyt. Essenin taistelutovereita oli hänen hyvä ystävänsä Lars Stenbäck. Ylioppilasaikanaan saivat he monta kovaa kokea, pietistejä kun siihen aikaan pidettiin valtiollisestikin vaarallisina. Molempia epäiltiin heitä m. m. simonismista, jonka tarkoituksena oli luoda jonkunlaista yhteiskunnallista, yksistään kykyyn ja kelpoisuuteen nojautuvaa pappeutta. Ranskassa oli tästä liikkeestä siihen aikaan paljon melua syntynyt, ja sen johdosta kielsi Helsingin poliisimestari näitä nuoria ylioppilaita yksityisiä hartaushetkiään pitämästä. Essen oli kiivasta miestä eikä tahtonut alistua moisen omavaltaisuuden alle, vaan meni suoraa päätä kuvernöörin puheille vaatimaan oikeutta. Hauska ja tavallaan hullunkurinen oli tämä retki Essenin oman kertomuksen mukaan. Tultuaan korkean herran etehiseen odotti hän vuoroaan ja katseli, kuinka toinen mitalirintainen herra toisensa perästä meni sisään. Hän kyllä näki pikentimmin aina vähänväliä katsahtavan ovesta sisään, mutta kun ei hän tiennyt, että piti ilmoittautua sisään päästäkseen, työlästyi hän odottamiseen, meni ilmoittaumatta sisään, astui suoraa päätä kuvernöörin eteen ja huusi kuin sotamies raporttinsa säikähtyneen korkean herran korvaan. Raportti ei sisältänyt vähempää kuin

vaatimuksen, että poliisimestari oli — erotettava virastaan. Samoissa asioissa joutui hän kutsuttuna myöskin senaikuisen kenraalikuvernöörin apulaisen Thesleffin puheille. — »Mitä te sitten teette noissa kokouksissanne!» oli hänen ylhäisyytensä kysynyt. — »Me rukoilemme Jumalaa.» — »Kenen puolesta?» — »Rukoilemme kaikkien puolesta, rukoilemme Jumalalta armoa itsellemme ja kaikille ihmisille.» — »Rukoiletteko sitä keisarillekin?» — »Rukoilemme hänellekin.» — »No, ettehän te sitten olekaan mitään maailman mullistajia, niinkuin väitetään!» Ja iloissaan siitä, että sai antaa näin rauhoittavan raportin Pietariin, jonne pietisteistä oli kieliä kanneltu, sulki kenraalikuvernööri hämmästyneen ylioppilaan syliinsä, ja tästä lähtien saivat Essen ja hänen ystävänsä häiritsemättä seurojaan pitää.

Harhaoppisuus oli ankarin niistä syytöksistä, jotka kohtasivat heränneitä pappeja. Varsinkin yliopistossa suuntaa kovin pelättiin. Lars Stenbäckkiä vastaan käyty taistelu on siitä parhaana todistuksena. Mutta vaikei liikettä olisi voitu suorastaan harhaoppisenakaan pitää, koetettiin sitä kuitenkin toisilla syillä tukahduttaa. Muun muassa sai Essenkin pitemmän aikaa odottaa papiksi vihkimistään, joka häneltä kaikenlaisten tekosyiden nojalla kiellettiin. Hänen kertomuksensa mukaan oli Runeberg, joka siihen aikaan oli asessorina Porvoossa, hänen puolellaan, vaan piispa oli vastaan. Hänen syynsä, jotka hän Essenille ilmaisi, olivat hyvinkin omituiset ja aikaa kuvaavat. Kun Essen oli julkaissut teesinsä, sanoi piispa, että ne kyllä olivat hyvät, mutta että suuri vika niissä kuitenkin oli se, että olivat liian ankarat. — »Ovatko ne ankarammat kuin tunnuskirjat ja raamattu?» sanoi Essen kysyneensä. — »Eivät ole, vastasi piispa, mutta nekin ovat liian ankarat.» Ja yht'äkkiä purki piispa kylläisen sydämensä, vaikeroiden,

ettei hänen ollenkaan olisi pitänyt papiksi eikä piispaksi tulla, sillä ei hänen mielestään ole mihinkään koko kristinopista. »Mitä hyvää se on vaikuttanut? Onko ihmiskunta siitä parantunut? Ovatko sodat loppuneet, onko kurjuus maailmasta kadonnut?» — Ei tarvinne lisätä, että nuori papinkokelas seisoi kuin puulla päähän lyötynä tuollaista oppia kuullessaan — piispan suusta.

Papiksi tultuaan joutui Essen Pohjanmaalle ja siellä likeiseen yhteyteen herännäisyyden johtajain kanssa. Itsenäinen mies kun oli, ei hän kuitenkaan kauan näy voineen alistua sen johdon alle, jota m. m. Lagus ja Malmberg vaativat seuraamaan. Laguksen kanssa lienee väli rikkoontunut erään kirjeen johdosta, jonka Essen hänelle kirjoitti ja jossa hän kysyi häneltä, eikö hän ehkä ollut langennut hengelliseen ylpeyteen ja eikö tahtonut olla mestarina Israelissa. Lagus lähetti vastaukseksi jäähyväisensä. — Malmbergin ja Essenin suhde kylmeni samoista syistä kuin tämän ja niin monen muun hänen virkaveljensä. Essen oli saanut virkaveljiltään tehtäväksi nuhdella Malmbergia heidän puolestaan, mutta ei tahtonut saada häntä mitenkään käsiinsä. Kerrankin, kun hän tuli Malmbergin luo, teki tämä asiaa pitäjälle ja jätti vieraansa siihen. Vihdoin hän kuitenkin tapasi Malmbergin ja nuhteli häntä, virkkaen lopuksi, että jos ei hänessä muutosta tapahtuisi, täytyisi heidän, kaikkien hänen virkaveljiensä, hänestä luopua; niinkuin sittemmin tapahtuikin. Siihen oli Malmberg vastannut: »Sen minä kyllä olen jo kauan tiennyt, että herrat minusta luopuvat, mutta talonpojat ovat minun!» — Ja ne hänelle pysyivätkin uskollisina hänen kuolinpäiväänsä saakka, sillä harvat uskoivat hänen lankeemukseensa ja pitivät häntä viattomasti vainottuna.

Omituiseen asemaan joutui Essen, kun hän Malmbergin kuoltua sai pitääkseen tälle ruumissaarnan. On mielestäni Essenin luonnetta kuvaavaa se tavallaan sukkela tapalla, millä hän tästä tehtävästä suoriutui. »Minä suomensin», kertoi hän, »erään vanhan saarnan, jonka Malmberg aikoinaan oli pitänyt Achrén vainajan haudalla Munasalossa. Kirkosta kuului kuiskauksia, että se oli väärää oppia, ja että toista oppia oli neuvonut vainaja. Mutta lopussa sanoin minä: »Se, mitä nyt olen puhunut, on häneltä, joka tuossa kirstussa makaa. Semmoinen oli hänen oppinsa silloin, kun hän tuli tänne Lapualle.»

Ettei tämä saarna lisännyt hänen suosiotaan kansan keskuksessa, lienee varma. Mutta ettei hän suosiota takaa ajanut missään, siitä on todistuksena muun muassa seuraava: Vähää ennen kuolemaansa lähetti Paavo Ruotsalainen Essenille kirjeen, jossa varoitti häntä Vilhelm Niskasesta ja tuolla tavallisella töykeydellään käski ajaa hänet ulos, jos taloon tulisi. Essen kertoi vastanneensa, ettei hänen ja V. Niskasén välillä ole koskaan ollut lähempää yhteyttä, »mutta jos hän tulee luokseni, niin en aja häntä ulos enemmän kuin ketään muutakaan. En ole vielä alistunut minkään inhimillisen auktoriteetin alle, olkoot ne sitten Laguksia tai Malmbergeja tai Ruotsalaisia tai suomalaisia. Jumalansana on ollut ja on oleva ainoa auktoriteettini.» Tämä kirje oli mennyt Bergin kautta Ruotsalaiselle, ja oli Ruotsalainen sanonut sen sisällön kuultuaan: »Mistä on tuo nuori mies sen viisauden saanut?»

Toinenkin Essenin ja Ruotsalaisen välinen kohtaaminen osoittaa samaa pelkäämättömyyttä ja itsenäisyyttä. Erään kerran olivat Essen ja pappi Landgren olleet Paavon luona. Essen oli silloin puhunut suunsa puhtaaksi ja m. m. koskettanut »ukon» taipumusta väkeviin juomiin. Ukko

ei ollenkaan paheksunut tuota puhetta, oli selittänyt vain, että hän tarvitsi väkeviä virkistyksekseen. Mutta Landgren oli ollut hädissään, että ukko suuttuisi, ja korvat punaisina ja käsi silmillä tehnyt syrjästä merkkejä, että Essen vaikeinisi.

Näitä ja monia muita muistellessa kului päivä puoliin, istuessamme vanhan »emerituksen» kanssa, hän kertoen ja minä muistiinpanoja tehden. Totisten asiain sekaan tuli aina joku hupainenkin kasku. Päivällispöydässä kysyi hän yht'äkkiä: »Tiedättekös, miten minä pääsin kappalaiseksi Ilmajoelle? Siitä minä saan kiittää — mustalaisia.» Ja veitikkamaisesti kertoi hän apulaisena ollessaan vihkineensä mustalaispariskunnan, vaikkei näillä ollut mitään perukirjoituskirjaa. Siitä syntyi rettelöitä, ja seurakuntalaiset arvelivat hänen vaaliin päästyään, ettei tuota tuollaista kokematonta poikaa huolita. Mutta kun nuo mustalaiset saivat sen tietää, niin panivat he kaikki voimansa liikkeelle ja kertoivat ympäri pitäjää toisesta kilpahakijasta sellaisia juttuja, että tämä ei tullut kysymykseenkään. »Ja sillä lailla minä sain kiittää mustalaisia siitä, että pääsin kappalaiseksi Ilmajoelle», lopetti hän.

Vastaukseksi kysymykseeni, eikö hän tahtoisi kertoa minulle jotain tuosta n. k. »suruttomasta» papistosta, jonka kylmä ja kuollut oppi ja hengettömät saarnat niin vähän kykenivät tyydyttämään kansan uskonnollisia tarpeita, kertoi isäntäni — kun iltapäivällä taaskin istuimme näistä asioista keskustellen — m. m. seuraavan kaskun: »Tenholassa oli ennen minua, sanoi hän, muuan kappalainen nimeltä Bergman, joka kunakin neljäntenä sunnuntaina saarnasi myöskin Bromarvin kappelissa. Tällä papilla oli silloin tapana lukea sama saarna joka pyhä. — 'Kuulkaahan nyt, herra maisteri', huomautti hänelle sitten muutaman

kerran kappelin kirkkoväärti, 'kun ensi kerran saarnaatte, ettekö voisi lukea jotain toista saarnaa; tämän olemme kuulleet jo niin monta kertaa peräkkäin'. — 'Osaatteko sen sitten jo ulkoa? Niin kauan minä sitä saarnaan, kunnes sen opitte'. — 'Jos tarkoitus on oppia se ulkoa', vastasi kirkkoväärti, 'niin saan sanoa herra maisterille, että minulla on minullakin Hagborgin postilla, ja on se monella muullakin'.»

Pukukysymys oli hyvin arka kysymys vanhoilla heränneillä. Varma kanta siinä asiassa oli yhtä tärkeä, paikoitellen ehkä tärkeämpikin kuin monessa uskoa ja oppia koskevassa. Essenin kantaa tähän kysymykseen valaistakseni panen tähän vielä seuraavan jutun, jonka hän kertoi minulle vähää ennen poislähtöäni:

»Kerran tuli minun luokseni nainen suuressa hädässä valittamaan, että naapurin akat ahdistavat häntä siitä, että hänellä on tasku hameessa, niinkuin herrasväen naisilla, eikä tuollaista irtonaista nauhalla vyötäisiin kiinnitettyä lakkaria, ja kysyi, onko synti sellaista taskua pitää. — 'Mitä pidät sinä siinä?' kysyin minä. — 'Avaimia ja veistäni'. — — 'Ei se siis ole koristukseksi aiottu?' — 'Eihän sitä näykään hameen poimujen alta.' — Silloin menin minä hänen eteensä ja sanoin hänelle: 'Sinä olet sen ymmärtäväisen isäsi tytär enkä minä voi käsittää, kuinka sinä olet noin typerä. Mene sinä vaan kotiisi ja sano, että pastori sanoi, ettei missään raamatun paikassa ole kielletty taskuja pitämästä.' — Vaimo meni ja teki niinkuin olin neuvonut. Mutta Malmberg moitti minua neuvostani. 'Minä en ole räätälin oppia käynyt', vastasin minä, 'mutta sinä näyt tekeytyneen räätäliksi koko Lapuan pitäjässä'.»

Ja vanhus nauroi makeasti tuon jutun kerrottuaan. Vietin yön vanhan professorin vieraanvaraisessa kodissa. Varhain aamulla oli lähdettävä junaan ja ukko

tuli minua herättämään, pitkä kauhtana yllään. Uuni lämpisi ja ulkona oli vielä pimeä. Sill'aikaa kun pukeuduin ja aamukahvini join, istui isäntäni takan ääressä lämmitellen ja sen tulta kohennellen. Oli niin omituinen tuo tunnelma, joka siinä mieleni täytti hänen henkeviä ja älykkäitä, vaikka jo elämän taisteluista väsyneitä kasvojaan tarkastellessani. Nyt hän oli siinä niin tyynen ja rauhansa saavuttaneen näköinen tuo mies, jonka tiesin aikoinaan vakaumuksensa tulesta hehkuneen ja monen sisäisen ja ulkonaisen ristiriidan kanssa taistelleen. Miettikö hän siinä kadotettuja ystäviä, ajatteliko kaihoten kaatuneita ihanteita, tekikö itsensä kanssa tiliä jostain, en tiedä. Mutta jotain sellaista hänessä lienee liikkunut, koska yht'äkkiä, kun kuuli hevosen ajavan rappujen eteen, virkkoi kuin muistoistaan heräten: »Niin, niin, oli niissä ajoissa ja niiden aikain miehissä paljon hyvää, jos oli puutteellistakin. Mutta kyllä oli kuitenkin niin, että ne suuren herätyksen ensi ajat olivat paremmat ja puhtaammat kuin viimeiset. Sitten tuli se lahkolaisuus, toistupaisuus ja eripuraisuus... vaan kukin kai kulki sitä tietä, minkä parhaaksi näki. *De mortuis nil nisi bene.*»

Eli toisin sanoen: levätkööt rauhassa vainajat!

Levätköön hänkin, tuo herttainen vanhus, rauhassa,
— ja rauhassa hän kai lepääkin.

»Uusi Kuvalehti», elok. 15 p:nä 1895.

PROFESSORI F. PERANDER-VAINAJA.

Vanhan vuoden tuottamain tappioiden joukossa oli epäilemättä odottamattomimpia professori F. Perander-vainajan kuolema.

Sillä varmaankaan ei kukaan olisi voinut luulla, että niin äkkiä katkeaisi miehen elämä, joka näytti olevan voimakkaimmillaan, ja että tuo ryhti, joka näytti niin jäykältä, näin nopeaan murtuisi. Se ulkonainen tukevuus, joka vainajan vartalossa sattui jokaisen vastaantulijan silmään, ei suinkaan antanut aihetta pelkoon, että katkeaminen jo olisi niin lähellä. Ja jonka korviin tunki hänen syvän äänensä sointu ja jolla oli tilaisuus kuulla sitä aatteiden ja esitystavan eheyttä ja tuoreutta, mikä Peranderin puheissa kuuluville kumpusi, hän ei suinkaan olisi uskonut, ettei särkyminen kestäisi kuin muutaman tunnin. Ainoastaan tarkkan ihmistuntijan ja tottuneen lääkärin silmä ehkä saattoi vainajan synkkiin ryppyihin vetäytyneestä otsasta ja uupuneen näköisestä katseesta päättää, ettei sisus ehkä ollutkaan niin eheä kuin kuoresta päättäen olisi luullut.

Mutta kun äkillinen kuolonsanoma saapui, silloin varmaankin monelle muistui mieleen juuri nuo uupuneet katseet ja niitä varjostava ryppyinen otsa, ja niitä muistaessaan tuli hän ehdottomasti ajatelleeksi, että ehkä olivat synkkä mieli ja pitkät ilottomat päivät jo aikoja sitten jäytäneet rikki elon juuret. Ja ehkä juuri tämä olikin syynä synkkään, umpimieliseen mielialaan ja yksinäiseen erakkoelämään.

Kenenkään yksityistä elämää ei toisella ole oikeus mennä kaivamaan. Vaan kun aavistukset ja arvelut tunkevat mieleen, niin saahan ne aavistuksina ja arveluina lausua. Sillä yksityinen elämä se kuitenkin eniten kaikista vaikuttaa miehen luonteeseen ja kehitykseen, sen vaiheet ja kokemukset ne luonteen luovat, ja niistä katsantotapakin muodostuu. Ne tavallisesti määräävät suhteen ulkomaailmaankin ja samalla sen kannan, jolle ympäristöönsä nähden asettuu.

Millainen Peranderin lapsuus ja nuoruus lienee ollut, sitä emme yksityiskohdittain tarkemmin tiedä. Mutta varma kuitenkin on, että kovaa aineellista taistelua hän sai taistella ja on hän kärsinyt siinä kohden ainakin saman verran kuin niin moni muu meidän etevimmistä miehistämme. Kärsimyksiä hänellä epäilemättä on ollut enemmän kuin iloja, ja sellaiseen herkkään ja syvään luonteeseen kuin Peranderiin jää kaikesta ulkonaisesta koskettelusta herkemmin ja tunkee syvemmälle jälki kuin tavalliseen lapseen tai nuorukaiseen. Ja luuloni on, että useissa aikaisemman iän tapahtumissa jo lienee ollut syy siihen, että vainaja sulkeutui itseensä, vetäytyi yhä enemmän erilleen muista ja tavallaan erakkoelämää vietti. Tietysti oli tähän taipumukseen syynä myöskin hänen mieltiväinen filosofinluonteensa, mutta epäilemättä olivat nämä molemmat vuorotellen syynä toinen toiseensa ja seurauksina toinen toisestaan.

Vaan oli miten oli, erakkoelämää hän rakasti ja sitä eläen hän parhaiten näytti viihtyvän. Useat kesät vietti hän aivan yksinään saaristossa jossain, eivätkä aina tienneet hänen lähimmät ystävänsäkään, missä hän lupa-ajat oleskeli. Mahtavan luonnon kanssa hän meren rannalla seurusteli, toisen vuoron sen kanssa, toisen vuoron kirjojensa. Ja niinpä kerrotaan, että hän voi kesäkauden yhtä ainoaa teosta tutkia, lukea esim. Dickens'in David Copperfield'ia, ja sukeltaa tuon etevän psykologin kanssa ihmisielun salaisimpiin soppiin.

Sielunelämän tutkimiseen olikin vainajalla tavattoman hyvät taipumukset ja sen hienoja puolia käsittämään oli juuri hänen sisäänpäin kääntynyt henkensä kuin luotu. Sekä yksityistä sielunelämää että koko ihmishengen kehitystä aikakausien kuluessa. Sillä filosofi oli Peran-

der ennen kaikkea, ja ne, jotka häntä kuuntelivat, ovat sitä mieltä, että hän nykyään elävistä tiedemiehistämme oli sillä alalla itsenäisin ja syvin. Samoin kuin Snellman edusti hän Hegelin kantaa, joka ennen kaikkea vaatii yksityisen antaumista valtion ja isänmaan palvelukseen. Paitsi väitöskirjaansa ei hän juuri mitään filosofisella alalla ole julkaissut, mutta luennoillaan hän epäilemättä suuresti oppilaihinsa vaikutti. Koulunopettajana on hänen vaikutuksensa myöskin ollut perinpohjainen. Ankaran hänen siinä toimessaan sanotaan olleen. Mutta kaikki hänen entiset oppilaansa häntä siitä kiittävät, sillä vaikka lujuus useinkin saattoi tuntua vähemmän mieluiselta, totutti se kuitenkin oppilaan velvollisuuttansa tinkimättä täyttämään ja katkeruus suli kunnioitukseksi, kun kukin tiesi, että opettaja ei oppilaaltaan muuta vaatinut kuin sitä, mitä itse oli tottunut tekemään.

Mutta aikomukseni ei ollut tässä puhua Peranderista filosofina ja opettajana. Aikomukseni oli vain lausua muutama sana hänen niin sanoakseni kaunokirjallisesta vaikutuksestaan. Sillä siinä, mitä hän keveämmässä muodossa on suuremmalle yleisölle kirjoittanut, ilmenee pääpiirteissään hänen katsantotapansa ja luonteensa toinen tärkeä puoli, sen runollisuus.

Mies, joka itseensä sulkeutuu ja käy yksinäisyydessä luontoa ja ihmishenkeä tutkimaan, hän on tavallisesti aina runollinen henki. Ja että Perander oli sellainen, sen sanoo heti ensimäinen katsahdus siihen, mitä hän on kirjoittanut. Paljoa hän ei ole kirjoittanut, eikä kaunokirjallista ollenkaan, sen sanan varsinaisessa merkityksessä. Arvosteluja ovat hänen kynästään lähteneet kirjoitukset melkein kaikki, mutta kuitenkin tekee niiden lukeminen vaikutuksen sellaisen kuin olisi lukenut jonkun suorasanaisen runoelman.

Useimmat suomalaisen kirjallisuuden tuntijat ovat epäilemättä lukeneet nuo nimimerkki F. P:n kirjoittamat kuvaelmain tapaiset mietteet Kullervo- ja Aino-runoista, jotka ovat painettuina ylioppilas-albumissa »Kaikuja Hämeestä». Niinikään ei varmaankaan keneltäkään Uuden Suomettaren lukijoista ole jäänyt huomaamatta nuo useissa isänmaallisissa tilaisuuksissa pidetyt aaterikkaat ja muodoltaan ehyet puheet, joita silloin tällöin on ollut mainitussa lehdessä nähtävänä. Ja luettuaan ne, luettuaan esim. Peranderin käsityksen Ainon traagillisesta kohtalosta, on jokainen sen jälkeen varmaankin monta vertaa paremmin Kalevalansa käsittänyt ja ruvennut sitä aivan toisilla tunteilla lukemaan ja tutkimaan. Hänen silmänsä ovat sen jälkeen pysähtyneet moneen hieppoon kohtaan, joiden ohitse olivat sitä ennen liukuneet, ja on hän käynyt miettimään monta paikkaa, jonka syvää tarkoitusta ei ollut ennen tullut ajatelleeksi.

Mitenkä on Perander esimerkiksi selittänyt tuon kohdan Kalevalassa, jossa Väinämöinen tapaa Ainon lehdossa ja häntä kosii! Aino silloin riistää ristit rinnoiltansa, helmet kaulasta karistaa ja jättää ne maalle maan hyväksi, lehtohon lehdon hyväksi sekä menee itkien kotihin.

»Kuinka kaunis tämä runon kohta! Kuinka merkilinen tuo Ainon itsessään vähäpätöinen teko: koristeensa poistaminen!» huudahtaa Perander ja vähän päästä sanoo hän: »Väinämöisen sanat, joilla kehoitti Ainoa vast'edes kantamaan koristeitaan ainoastaan hänen ihailustaan varten, teki Ainon mielen — kuten luonnollista — katkeraksi ja närkästyneeksi. Vaan ei ainoastaan Väinämöinen itse ollut hänelle vastenmielinen, nuo koristeetkin kävivät hänelle vastenmielisiksi, niitä olivat saastuttaneet Väinämöisen näitä koristeita koskevat sanat, niiden kauneutta

oli häirinyt se ajatus, jonka Väinämöinen oli rojhennut niihin yhdistää kosimapuheessaan. Ne eivät enää neidon mielestä olleet yhtä kirkkaita, yhtä puhtaita. Aino ei niitä enää voi kärsiä, hän ne menettää.»

Niin selittää Perander sen kohdan Kalevalasta. Kansanvalistusseuran laulujuhlassa Jyväskylässä pitää hän v. 1884 tuon kuuluisan puheensa ja lausuu siinä muun muassa laulun voimasta näin:

»Kotka kun kotonansa kuuli sorean soiton, heitti pesähän pentunsa ja loihe itse soittoon lentämään. Itse ilman luonnottaret, ilman ihanat immet, keskeyttivät tavalliset toimensa, kuunnellaksensa kanteloista pilvien ruse-reunoilla. Kuutar ja Päivätär, kultakangasta kutoessa, hopeaista helskyttäissä, pitelevät pirtojansa, nostelevat niisiänsä, mutta soiton kuultua

Pääsi piosta pirta,
Suistui sukkula käestä,
Katkesihe kultarihmat,
Helkähti hopeaniiet.

»Sisarukset Sotkottaret, rannan ruokoiset kälykset, hiipoivat hivuksiansa, harjasivat hapsiansa. Soiton kuulua heiltä

Suikahti suka vetehen,
Haihtui harja lainehesen,
Jäi hivukset hiipomatta,
Tukat kesken suorimatta.

»Mikä verraton kuvaus! Ei ole kansalle kellekään onnistunut ihanampaa luoda eikä elävämmästi kuvata taidetten vaikutusta, niiden merkitystä kansojen elämässä.

Sävelet kun ovat todellista laatua, kun ovat säilyttäneet oikeat tajunsa, keskeyttävät meidän jokapäiväiset, erehtyväiset käsityksemme onnellisuudesta, ne saavat meille, vaikka hämärästikin, tuntuviksi ne ihanteet, joita Luoja on kätkenyt maailman sisimpään pohjaan. Ne auttavat meitä tuntemaan, että ihanteiden havaitseminen ja niiden palveleminen on ihmisen tarkoitus.»

Nämä esimerkit olen vaan umpimähkään maininnut parhaimpia etsimättä. Monta valaisevampaakin epäilemättä löytyisi. Olen nämä pari kohtaa tuonut esille vain siksi, että tuollaisesta niin sanoakseni kaunotieteellisestä selittämisestä on varsin suuri hyöty, että, niinkuin jo mainitsin, Kalevalan lukijan huomio herää ja teroittuu hakemaan ja löytämään sitä, mikä kansanrunoudessamme on todellisesti kaunista ja hienoa.

Etenkin taiteilijoilla, jotka joko marmoriin tai kankaalle kuvaavat Kalevalan henkilöitä tai tapahtumia, luulisin tuollaisten viittausten olevan varsin tervetulleita. Ehkäpä Perander näillä huomautuksillaan juuri tällaista vaikutusta tarkoittikin. Sillä ainakin kerran kuuli tämänkin kirjoittaja hänen suorastaan kääntyvän maalarien puoleen. Muutama vuosi sitten piti hän näet esitelmän Helsingin Suomalaisessa Seurassa, Kalevalan aiheen johdosta silloinkin. Tuolla kertaa puhui hän Väinämöisen kosioiretkestä Pohjolaan. Vanha laulaja purjehtii merta pitkin ja Ilmarisen sisar

Annikki hyväniminen,
 Yön tyttö, hämärän neito,
 Pitkän puhtehen pitäjä,
 Aamun valvoja varainen,
 Joutui sotkut sotkemassa,

Päässä portahan punaisen,
 Laajan laiturin laella,
 Nenässä utuisen niemen,
 Päässä saaren terhenisen,
 Katselevi, kääntelevi
 Ympäri ihalat ilmat
 Päänsä päälle taivahalle,
 Rannatse meriä myöten,
 Ylähällä päivä paistoi,
 Alahalla aallot välkkyi.

»Tuo paikka, sanoi Perander, on kuvaavimpia ja maalarin siveltimelle kiitollisimpia. Siinä erinomainen aihe tauluun, johon runon sanoissa jo pääpiirteet ovat olemassa: ulos ulapalle tarkkaava nainen, ylhäällä paistava päivä ja alhaalla välkkyvät aallot, mutta ennen kaikkea juuri tuon veljelleen kilpakosijaa vainuavan sukkamielisisaren paha aavistavat piirteet.»

Nämä mainitsemani esimerkit ovat kuitenkin, niin kuin jo sanoin, ainoastaan lyhyitä otteita satunnaisista puheista ja esitelmistä, joita Perander silloin tällöin piti. Hajallaan ne ovat siellä täällä sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa ja melkein kaikki isänmaallistaiteellisissa tilaisuuksissa pidetyitä. Mutta vaikka esitelmän tai puheen aine ei olisikaan varsinaisesti Kalevalasta otettu, niin useimmissa tulee kuitenkin joku piirre näkyviin siitä rakkaudesta, joka niiden pitäjällä oli Kalevalan kaunotieteelliseen tutkimiseen ja selittämiseen.

En tiedä, ovatko nämä hajanaiset palat näytteitä pitemmästä tutkimuksesta vai ovatko ne vain joutohetkien huvityön hedelmiä. En siis myöskään tiedä, oliko vainajan tarkoitus joskus tällä alalla jotain suurempaa ja koko-

naisempaa teosta luoda. Ehkei ollut, mutta siitä taidosta päättäen, millä hän nuo muutamat hajanaiskuvat piirsi, ei suinkaan olisi ollut epäilemistäkään, ettei kokonaiskuvan luominen olisi onnistunut.

Ja että nuo mainitut hajanaiskuvat tekevät itse kohdaltaan paljoa vakavamman vaikutuksen kuin eräs vasta ilmaantunut suurempi, samoja aiheita käsittelevä ja palkinnon saanut teos, se on ainakin tämän kirjoittajan kokemus. Tarkalla psykologisella silmällään olisi Perander varmaankin voinut tunkea paljoa syvemmälle Kalevalan sankarien sielunelämään ja tuoda sen ilmiöitä esille.

Mutta paitsi tuota tarkkaa psykologista sattuvaisuutta viehättää Peranderin kirjoituksissa suuresti myöskin niiden niin sanoakseni plastillinen esitystapa. Sillä Perander oli perinpohjin klassillisesti sivistynyt, oli ottanut vaikutuksia vanhasta maailmasta ei ainoastaan aatteeseen ja katsantotapaan katsoen, vaan myöskin muodostanut itselleen hyvien esikuvien pohjalla täsmällisen tyylin. Lukiessa tuo tulee hyvin kyllä näkyviin, mutta vielä enemmän se vaikutti silloin, kun hän itse puhujalavalla seisoi, vartalo vankkana, otsa korkeana ja silmät syvästi kuulijoihin luotuina. Ääni lausui sanottavansa varmasti, ponttevasti ja vaikuttavasti, pannen tarkan painon kullekin sanalle. Ja niin tuntui kuin olisi siinä ollut kuvanveistäjä taltallaan marmoria muodostelemassa. Jokainen lyönti antaa kumean äänen, irtauttaa palasen kovasta kivistä, ja joka palasen pudotessa tulee yhä enemmän näkyviin taiteilijan ajatteleva muoto ja kuultaa läpi yhä selvemmin hänen tarkoittamansa aate.

Tuollaisen vaikutuksen tekivät Peranderin puheet. Se vaikutus oli kuulijaan ja katsojaan syvä, useinpa mahdavamkin, ja aina se antoi aiheita ajattelemiseen. Ja kun häntä

nyt taas ajattelen, näen hänet hetikohta edessäni puhujalavalla tuona ulkonaisesti voimakkaana miehenä, joka voimakkaasti sanojen marmorista aatteitaan esihin veistelee. Hän näyttää siinä seistessään itsekin jonkunlaiselta vartalokuvalta, joka on saanut puheenlahjan ja filosofin järjen ja jonka sisässä sykkii voimakas runollinen henki.

Semmoinen kuva on minuun hänestä tarttunut ja sitä muistellen olen tämän vaillinaisen hahmokuvan hänestä piirtänyt.

»Keski-Suomi», marrask. 28 p:nä 1885.

KOLME KIRJETTÄ BJÖRNSONISTA.

I.

»Björnson on tullut!»

Helsinki, 4 p:nä toukok. 1888.

Ellen suuresti erehdy, en ole ainoa sanomalehtimies, joka juuri tällä hetkellä istuu pöytänsä ääressä ja ihailee tuota mielestään kuvaavaa otsaketta siihen uutiseen, jossa ilmoitetaan, että Björnson on saapunut Suomeen.

»Björnson on tullut!»... »Björnson on tullut!» — Eikä mikään muu paremmin kuvaakaan sitä hommaa ja sitä hätiköimistä, joka aina vallitsee Helsingissä, silloinkun joku suuri mies muualta maailmasta saapuu tänne.

Olisittepa nähneet sitä hyökkäilemistä, joka oli junnalla tänä iltana. Tiedettiin, että tuo suuri norjalainen kirjailija ja puhuja saapuu. Ja häntä tietysti kaikki katso-

maan. Mustanaan vilisi katuja pitkin väkeä asemalle, ja minä otaksun, että ne enimmäkseen olivat niitä, jotka »vaativat mieheltä samaa siveellisyyttä kuin naiselta» — eikä päinvastoin. Varsinkin oli naisia epäluokuisin ja minun silmääni sattui leikkotukkia tukuttain.

Mistä ovesta hän tulee? Jos hän tulee sieltä? Mutta ehkä hän tulee täältä? Seisotaan tässä! Mennään tuonne!

Suurin osa riensi kuitenkin toisen luokan odotussaliin, jossa valkolakkiset ylioppilaat odottivat laulullaan.

Ja ne, jotka sinne menivät, ne olivat oikean paikan valinneet. Tähdättiin ovea kohti ja kohta tulikin hän ovesta. Mies roteva ja juhlallinen. Harmahtava tukka, tuuheat kulmakarvat. Astui sisään kuin kuningas, joka on tottunut kunnioitukseen. Käsipuolella pienoinen nainen, kainaloon asti, hänen puolisonsa.

»Ja vi elsker dette landet» — helähti, ja suurella liikkeellä paljasti sankari päänsä. Seisoi ja kuunteli ja katseli ympärilleen.

»Eläköön Bjørnstjerne Bjørnson!» ylytti laulun loppua laulajien johtaja. Ja »eläköön» kajahti kymmenkertaista kaikilta tahoilta. Jotkut uusmaalaiset koettivat kiilata »hurraataan» väliin, mutta se haihtui kuin rantapiipun piipatus meren kohinaan.

Toivottiin tietysti pienoista puhetta ja se saatiinkin. Puhe siitä, ettei tässä ole tilaisuus pitkältä puhua, mutta ehkä vasta sitä enemmän. »Antakaa minun kuitenkin kuulla, miten te huudatte eläköön-huudon Suomelle.»

Sen hän sai ja vielä »Savolaisen laulun» lisäksi. Jonka jälkeen lähti menemään, kädessä kukkaskimppu ja kainalossaan nuori neitonen. Kahden puolen jakausi yleisö ja hattuaan nostaen kiiruhti hän heidän ohitsensa.

Kun oli jo ovesta ulos menemäisillään, viilsi vielä ilmaa kimakka naisen »eläköön». Runoniekka nosti lakkiaan ja näkyi hymähtävän. Ja sitten hän katosi kadulle.

Huomenna on hänen ensimmäinen luentonsa yliopiston juhlasalissa. Ihmiset tietysti rikkovat jäsenet itseltään ja muilta tapellessaan pileteistä. Monet perheet ja hyvät ystävät riitaantuvat ikuisiksi ajoiksi siitä, kuka saa pitää suurelle miehelle kutsut silloin ja kuka silloin.

Ja naiset! He ovat viskanneet viuhkansa loukkoon ja tarttuneet kahden käden »hansikkaihinsa». Jos niillä vain löyhyttelisivät! Mutta minä pelkään pahoin, että he läiskyttelvätkin.

II.

Ensimmäinen luento.

Helsinki, 5 p:nä toukok. 1888.

Björnson on pitänyt ensimmäisen luentonsa. Tulen juuri sieltä. Istun keinutuolissani poltellen ja tuumin sitä, mitä olen nähnyt ja kuullut.

Aivot tietysti koettavat pureskella ja sulattaa kaikkea, mitä ovat saaneet vastaanottaa. Se ei ole suinkaan helppo tehtävä. Sillä kahden tunnin kuluessa on sinne koottu aineskerroksia aineskerrosten päälle, kuva kuvan jälkeen on työnnetty ovesta sisään. Vaikea on niiden järjestyä ja asettua seiniä pitkin sopusointuun, varsinkin kun puhuja pyysi, ettei hänen sanojansa pantaisi paperille.

Vaan jos en puhujan sanoista voikaan kokonaista vaikutusta säilyttää, niin sitä kokonaisempana hän itse

seisoo silmissäni. Jos hänen puheensa ei pitemmältä pysyisikään mielessä, niin sitä kauemmin pysyy siinä puhuja. Hänen todistuksiensa alla saattaa silloin tällöin kuulla onton pohjan kumahtavan, mutta mies itse on tiivis ja täyteläinen kuin tervashonka, joka juurensa tunkee syvälle maan perukseen, jopa kallionkin kamarasta sisään.

Heti kohta kun on kerrankaan katsahtanut Björnsoniin, huomaa, että on edessä mies, joka on aivan sankarin rajalla. Jo se, kun hän kantapäillään käännähtää, ilmaisee voimaa ja rautaisia jäntereitä. Mutta sisäisestä ponnesta puhuu voimakas katse, tuuheitten kulmien alta tuleva, ja ennen kaikkea tuo leveän rinnan pohjasta kumpuileva suuri ääni. Tuskin kukaan, joka oli tänään luennolla, unohtaa sen vaikutuksen, jonka sai hänen ensimmäisestä esiintymisestään. Väkeä oli kokoontunut ääriäänmyöten juhlasali täyteen. Juuri kun kello on 2, aukeaa oven edessä seisova väkijoukko ja heidän keskestään siirräikse Björnson verkalleen esiin. Hänen kookas vartalonsa, korkea otsa, harmaa pysty tukka, joka seisoo kuin kypärän harja, korvaparta ja harmaat kulmakarvat erottavat hänet heti kohta muusta kansasta. Ja muista luennon pitäjistä, jotka tavallisesti esiintyvät frakeissa ja hansikkaissa, erottihe hän myöskin. Tavallinen pitkä takki vain oli hänellä yllään, vakava puku vakavan asian puolesta esiinnyttäessä.

Kunnioittavat käsien taputukset seurasivat häntä hänen laskeutuessaan alas kateederiin. Sinne tultuaan hän kumarsi muutamia kertoja, ryyppäsi vettä ja alkoi puhua.

Ääni oli, niinkuin sanoin, suuri, mutta vielä paremmin sitä kuvaa sana avara. Hän alkoi hiljaisella rintäänellä, saneli harvaan ja vakavasti. Mutta kun asia alkoi isota, kun aatteet ja kuvaukset rupesivat tulvailemaan viljavammin, niin muuttui niiden ilmituojakin. Syöksymällä

syöksyi jo esille vakuuttavaa voimaa, myrskysi kuin orkesteri rumpuineen ja torvineen. Mutta kun tarvittu vaikutus oli voitettu, niin lakkasi se kohina silmänräpäyksessä ja saattoi päättyä sulavaan, hienoon huiluääneen. Liikkeet käsillä ja päällä ja kasvojen piirteillä seurasivat mukana, ollen milloin laajoja ja leveitä, milloin tuskin näkyvätä sormien päitten pianopianissimoa.

Eivätkä ne milloinkaan tuntuneet teeskennellyiltä taikka luonnottomilta. Jos niin olisi ollut, ei puhuja olisi saanut yleisöä mukaansa. Sillä niin pian kuin huomaa, että temppeuja tehdään, niin ihailtaan niitä, jos ne ovat taitavasti tehtyjä, eikä sitä, mitä niiden takana on.

Vaan kun Björnson puhui, niin tempasi hän mukaansa, veti luokseen, pakotti seuraamaan. Niin pitkän matkan päästä kuin hänen esiintymisensä ulottuu vetämään — ja se apaja ei ole pieni — sitoo hän kuulijat itseensä, jopa kietoo heidät kahleihinsa. Vastustaminen ei auta, ja vaikka olisi ollut ikänsä vakuutettu siitä, että se, mitä hän sanoo, ei pidä paikkaansa, niin täytyy se myöntää oikeaksi ainakin sillä kertaa, kun hän sen sanoo. Arvosteluun ei ole aikaa. Sillä asia ajaa asiata, todistus tunkee toistaan kylkeen ja jos jäät yhtä punnitsemaan, niin tulee toinen ja riistää puntarin kädestäsi. Siltä varalta, että ehkä ei yksi väite vaikuta, on olemassa toinen ja sen takana kolmas, jotka pamahtelevat peräkkäin kuin raketit ilotulipyörässä. Niin kauan kuin sen läheisyydessä olet, täytyy sinun ihmetellä. Ja kun se loppuu, taputtaa käsiäsi.

Vaan vaikka siis sanonkin, että Björnsonin persoonallinen vaikutus on pääasia, niin ei sillä ole sanottu, etteivät hänen sanansa semmoisinaanakin tekisi vaikutustaan. Ne sattuvat kuin nuolet tarkoitettuihin maaleihin. Suhahta-

vat kerta ilmassa vaan ja ennenkuin tiedätkään, on kärki seinässä, ja niin syvällä, ettei edes pyrstösulka vavahda.

Mikä on sitten se seinä, johon hän ammuskeli? Se oli monivaimoisuuden musta seinä. Ei sen monivaimoisuuden, joka itämailla on luvallinen tapa, vaan sen, jota länsimaissa harjotetaan kenties vielä suuremmassa määrin, vaikka salaa. Ellei puhuja olisi kieltänyt kertomasta sanomalehdissä sanainsa sisältöä, tekisin sen mielelläni. Mutta hänen pyyntöään noudattaen, joka perustui siihen, että hän väärinkäsityksien välttämiseksi tahtoo kertoa näistä aroista asioista omilla sanoillaan, olen vaiti ja odotan, kunnes esitelmä ilmestyy kirjana.

Pääasian saanee kuitenkin sanoa. Sen, että hän vaatii ehdotonta puhtautta ennen avioliittoa, että hän katsoo sen saavuttamisen mahdolliseksi sopivan kasvatuksen avulla. Semmoisia kuin olot nyt ovat, turmelevat ne luonteen, kehittävät uskottomuutta, vilppiä ja petosta. Ihmiskunta näyttää kuitenkin yhä enemmän kallistuvan yksivaimoisuuden aatteeseen. Ja puhuja oli varma, että siihen lopulta tullaan kokonaan.

Päästäänkö sellaiseen paratiisiin, sitä lienee vaikea tietää. Mutta uskoa täytyi silloin, kun hän sen vakuutti ja löi nyrkkinsä kateederin laitaan. Hänen esittämiskykynsä vei väkisinkin mukanaan. Kun näki, kuinka lujasti hän itse luotti asiaansa, tuli siihen sillä kertaa itsekkin luottaneeksi.

Ja jos tuo hänen luomansa taikavalaistus on haihtunut, sitten kun on saanut paperossinsa loppuun polteuksi ja ehtinyt tarkemmin punnita yksityiskohtia, niin kaipaa sitä kuitenkin ja haluaa, että se kauemminkin kestäisi.

III.

Runebergin haudalla. — Ylloppilasten kunnianosoitus.

Helsinki, 22 p:nä toukok. 1888.

Kirjoitetaan pitkiä kirjeitä pienemmistäkin miehistä. Saanenhan sentähden minäkin kertoa vielä jotain Björnsonista.

Viimeksi kulunut viikko on ollut oikea Björnsonin viikko, kaiken kaupungin huomio on ollut kääntyneenä melkein yksinomaan häneen. Hän on ollut kuin iso pyrstötähti, joka maailman avaruutta kierrellessään vähäksi aikaa osui näkymään meidänkin taivaanrannallamme. Perässään veti hän pitkän viirun valoa ja uusia aatteita, jotka hetkiseksi loivat monelle outoa loimoa meidän harmaitiin oloihimme. Toiset sitä ihastelivat ja taputtivat käsiään. Toiset olivat jo ennen hänen tuloaan hänestä paha ennustaneet, ja kun hän tuli, ristivät he silmiään ja vakuuttivat viimeisten aikain olevan käsissä.

Vaan toisessakin suhteessa saattaa Björnsonin oloa täällä verrata pyrstötähden kulkuun. Sillä missä hän vain liikkui, siellä oli hänellä tuuhea töyhtö ihailijoita kintereillä.

En ole kertonut vielä hänen käynnistään Porvoossa, jonne ihmistulva Helsingistä epäilemättä oli siksi niin suuri, että tiedettiin hänen sinne tulevan ja siellä ehkä vielä puhuvankin.

Kun juhlakulkueen oli lähteminen liikkeelle Runebergin kodin kohdalta, osoitettiin Björnsonille ja hänen rouvalleen paikka taiteilijain ja kirjailijain rivissä, jossa

muun muassa kulki Sakari Topelius. Nuo molemmat runoilijat tapasivat toisensa siinä ensikerran. Heidän tervehdyksensä oli sydämellinen ja herttainen. Soma oli muuten nähdä meidän pienen, sievoisen lasten »sedän» seisovan tuon suuren jättiläisvartalon vieressä, joka kohosi kuin tunturi kukkulan rinnalla.

Ensimmäisenä puheenaiheena näkyi heilläkin olevan ilma.

— Täällä on niin kylmä täällä Suomessa, sanoi Topelius.

— Kaikkiällä Pohjolassa puhaltavat tätä nykyä kylmät viimat, — vastasi siihen Björnson.

Kun sitten lähdettiin liikkeelle, kulkivat he vierekkäin. Topelius astui kumarahartiaisena ja katseli suoraan eteensä. Björnson kulki pää pystyssä ja tarkasteli kirkkaitten, kultasankaisten silmälasiansa takaa ympäröiviä seutuja. Silloin hän varmaankin teki sen huomionsa, jonka hän sitten lausui eräässä yksityisessä seurassa. Hän kummasteli sitä, että koko juhlakulkuessa ei näkynyt ainoatakaan naista, ei muuta kuin paljasta »miesväkeä» (mandfolk).

Haudalla kun seistiin, oli Björnson mukana, mutta kaikesta näkyi, että hänen tuli ikävä siinä kuunnellessaan Estlanderin äärettömän pitkää ja kuivaa puhetta, joka ei tahtonut milloinkaan päättyä ja joka päätyttyään — alkoi uudelleen suomenkielisenä. Kerrottiin, että hän tuon juhlamenon aikana, jommoista ei liene ennen nähnyt, väsyi niin, ettei enää huolinut puhua haudalla, vaikka oli aikonut.

Mutta alhaalla asemahuoneella hän puhui ylioppilaille. Kun hän yhdessä Topeliuksen kanssa laskeutui hautakumulta pitkin kukkulan rinnettä kiertävää tietä, saavutti heidät ylioppilasten valkolakkinen jono, joka rientomars-

sisä kiiruhti junalle, ja ruoduittain heille kohotettiin raikkaat »eläköön» huudot. Asemalla sitten laulettiin: »Ja, vi elsker». Björnson astui esille kiittämään ja esitti eläköön-huudon Suomen ensimmäiselle tenorille Z. Topeliukselle. Ennenkuin juna pääsi lähtemään, laulettiin vielä useita lauluja, joita kaikkia runoilija läheltä kuunteli, ja muodostui hänen ympärilleen siihen suuri, tiheä ihmisryhmä.

* * *

Luonnollista on, ettei sellaisen miehen kuin Björnsonin käynti täällä voisi jäädä kunnianosoituksia hänelle synnyttämättä. Ei kuitenkaan olisi luullut, että ne niin isoiksi ja suurenmoisiksi muodostuisivat.

Mutta taantumisen henki synnyttää vastavirran ja luultava on, että eläköön-huudot Björnsonin, tuon kaiken edistyksen miehen, kunniaksi kohosivat juuri sen tähden niin raikkaasti, että tahdottiin vähän vavahduttaa sitä ilmaa, joka paikoitellen alkaa käydä yhä tukalammaksi ja painostavammaksi.

Ylioppilaskunnan oli ensiksi aikomus panna toimeen juhla sille miehelle, joka omassa maassaan on ollut nousevan nuorison innostunut johtaja ja joka kirjoituksillaan on tavattoman syvästi vaikuttanut nykyisen sukupolven katsantotapaan. Se juhla olisi ollut jonkunmoinen kiitos niistä monista muista tuoreista aatteista, joita Björnson on meille antanut. Ja samalla olisi ollut tilaisuus sanoa hänelle, kuinka suuri on ollut hänen ynnä muiden norjalaisten vaikutus siihen nuoreen kirjallisuuteen, joka meillä parhaillaan on nurmen alta nou emassa.

Ylioppilaskunnan juhla jäi kuitenkin pitämättä, koska sen pelättiin tulevan kaupunkilaisten toimeenpaneman

juhlan tielle. Mutta sen sijaan tehtiin kunnianosoitus toisessa muodossa, ja epäilemättä hyvin onnistuneessa.

Ylioppilaat näet kävivät laululla tervehtimässä Björnsonia niiden päivällisten aikana, joihin suuri joukko kansalaisia oli kutsunut hänet torstaina t. k. 10 p:nä.

Kun astui siinä sujuttelevassa valkolakkisessa rivissä, joka ylioppilastalolta kulki Kämpin ravintolaan, niin muistivat ehdottomasti mieleen nuo monet kerrat, jolloin kuljettiin suomalaisuuden aatteen edustajia samalla tavalla kunnioittamaan. Sitä nyt ei ole enää pitkiin aikoihin tapahtunut. Mutta aate se oli nuorison tälläkin kertaa saanut liikkeelle, vapaamielisen edistyksen aate, ja kuta lähemmä määräraikkaa tultiin, sitä selvemmäksi kävi ainakin tämän kirjoittajalle, että viime aikain akanvirrasta aletaan hiljalleen päästä irtautumaan. Yliopiston nuoriso oli kuin ensi askeltaan julkisuuden alalla ottamassa uudenaikaisen miehen ja uudenaikaisten mielipiteiden tunnustamiseen.

Ääretön oli ihmisjoukko meitä odottamassa. Esplanadi oli yhtenä mustana paikkana ja koko Kluuvikatu niin pakaten täynnä, että nelimiehinen rivi vaivoin pääsi sen parvekkeen kohdalle, missä oli tarkoitus laulaa.

Kohta kun helähytettiin ilmoille laulu: »Ja vi elsker dette landet», astui Björnson esille ja vähän jälempi hänen rouvansa. Niin pian kuin laulu oli loppuun kajahtanut, kohosi eläköön-huuto pitkin riviä.

»Minä kiitan teitä tästä laulusta», vastasi tähän Björnson äänellä, joka kuului kauas yli alhaalla olevan väkijoukon. — »Joka kerta kun te tämän laulun minulle laatte, tuntuu minusta, kuin te toisitte mukananne kaikkein rakkaimman, mitä minulla on: Norjan, minun isänmaani. Mutta minä en tahdo puhua teille Norjasta, vaan Suomesta. Kun minä näen tuon pitkän, valkoisen juo-

van polveilevan mustan väkijoukon keskitse, niin toivon minä, että te kulkisitte kautta koko maan samanlaisena valkoisena juovana, joka levittää valoa kaikkeen siihen pimeyteen, mikä kohtaa teitä tiellänne. Kun tapasin teidät ensi kerran tänne tullessani, pyysin ylioppilasten kohottamaan äänekkään eläköön-huudon Suomelle. Tahtoisin kerran vielä kuulla, kuinka yhdytte eläköön-huutoon tämän suuren, kauniin tulevaisuuden maan kunniaksi!»

Ja siihen eivät yhtyneet ainoastaan valkolakkiset, vaan heitä piirittävä mustapäinen väkijoukko.

Kun oli vielä pari norjalaista laulua laulettu, joiden aikana runoilija yhä seiso i parvekkeella, palattiin »Savolaisen laulun» soidessa takaisin ylioppilastalolle, sittenkun kerran vielä oli hurrattu Björnsonille ja Norjalle.

Sen pitempi ei ollut ylioppilasten mielenosoitus, muuta enempää ei tarvittukaan. Siinä oli kylliksi todistusta ei ainoastaan Björnsonille, vaan vielä enemmän meille itsellemme siitä, että Suomessakin on sen paras nuoriso uskaltanut kohottaa lippunsa hulmuamaan siinä raittiissa ilmassa, joka yhä täyteläisemmissä henkäyksissä alkaa aaltoilla meidän rannikoitamme kohti. Ja länsimaisella lämmöllään sulatella niitä nietoksia, jotka välistä uhkaavat huoneen korkuisiksi kohota ja sulkea tien kaikelta edistykseltä ja kaikelta uudelta.

»Savo», toukok. 8. 12 ja 22 p:nä 1888.

HENRIK IBSEN JA ME SUOMALAISET.

Kun suuri mies tulee jossain maassa niin kuuluisaksi, että muidenkin maiden alkaa sopia ylpeillä hänestä,

esiintyy kohta elämäkertain kirjoittajia, jotka koettavat todistaa, että hän joko omaan tai vanhempainsa sukuperään katsoen oikeastaan onkin heidän omansa. Ja jos ei häntä tällä tavalla saada anastetuksi, koetetaan hänet keinotella omaksi hänen saamansa kasvatuksen ja sivistyksen tai ainakin hänen heille osoittamansa myötätunnon nojalla.

Niin kävi aikain kuluessa Homerokselle ja niin on käynyt monelle muulle hänen jälkeläiselleen.

Eihän tämä ole muuta kuin jaloa kilpailua, ilahuttava todistus siitä, että suuret miehet oikeastaan ovat kaikkien kansojen omia.

Vaikkei nyt voitaisikaan kieltää norjalaisilta sitä kunniaa, että Ibsen on Norjassa syntynyt ja että hänen vanhempansa olivat puhdasrotuisia norjalaisia, ei se kuitenkaan estä tanskalaisia ylpeilemästä siitä, että hän on saanut ensimmäisen kirjallisen sivistyksensä heidän kauttansa. Saksalaiset väittävät, että hän heidän keskuksaan on elänyt miehuutensa parhaat päivät, omistanut heidän kulttuurinsa ja heidän maassaan oleskellessaan kirjoittanut suurimmat mestariteoksensa. Ranskalaiset eivät ole hänestä ottaneet omakseen muuta kuin sen, minkä hän muka on heiltä ottanut: mainion tekniikkansa ja repliikkinsä terävyyden. Ja luultavasti keksivät ruotsalaisetkin jotain, josta Ibsenin on heitä kiittäminen. Ovathan kaikki skandinaavit serkuksia keskenään ja pikkuserkuksia germaaniensa kanssa.

Entä me suomalaiset!

Meille tulee usein se kunnia, että meidät luetaan skandinaaveihin. Kun ulkona maailmassa tulee puhe Ibsenistä, Björnsonista, Liestä, Strindbergistä y. m., sanotaan meille heidän johdostaan kohteliaisuuksia niinkuin omista miehistämme, ja kun huudahdetaan: *la lumière*

vient du Nord! (valo tulee pohjolasta), saamme mekin olla kannoilla mukana.

Välistä saamme olla toisillakin kannoilla mukana. Kun ranskalainen tahtoo mielitellä meitä oikein hienosti, puhuu hän ensin hyvin kauniisti Tolstoista ja Turgenjevistä ja Dostojevskistä ja lisää sittehen suojelevasti: *vous êtes russes, n'est-ce pas!* (tehän olette venäläisiä tekin!)

Me nyt emme kuitenkaan ole skandinaaveja emmekä venäläisiä. Mutta eihän olisi niin tuiki ihmeellistä, jos me kaiken tämän jälkeen ylpistyisimme niin, että koettaisimme hankkia itsellemme oikeuden Ibseniinkin.

Ja miksikä ei!

Tiedetäänhän, että suomalaista verta juoksee virtaan norjalaisten suonissa ja kuka tietää, eikö Ibsen, samoin kuin Lie, ole saanut siitä osaansa. Olen ollut huomaavini, että kun norjalaiset kirjailijat kuvaavat jotain oikein kamalaa ja puistattavaa ja onttosilmäistä jossain henkilösään, hakevat he siihen selityksen siitä, että hänen suonissaan vuotaa — »finnblod» (suomalaista verta). »Meren-tyttäressä» sanotaan tuosta »mystillisestä, vieraasta miehestä», että hän oli »födt over i Finland» (syntynyt Suomessa). Ja novellissaan »Den fremsynte» (Näkijä) koettaa Lie todistaa, että norjalaiset ovat saaneet parhaat kansalliset ominaisuutensa — suomalaisilta!

Ajatelkaas, jos se olisi ollut atavismia Ibsenissä, joka loihti esille tuon oudon, salaperäisen puolen hänen mielikuvituksessaan! Entä jos se oli suomalainen noita, joka noin purkihe esiin!

Noita!

Niin, mutta sehän hän oikeastaan onkin, suomalainen noita runoilijaluonteeltaan: itseensä sulkeutunut, harvasanainen, synkkämielinen, ihmispelko, joka yksinäisyy-

dessään hautoo elämän syntyjä syviä ja silloin tällöin pitkään väliaikain kuluttua lausuu salaperäisen viisauden sanansa.

Eihän meiltä suomalaisiltakaan siis puutu syytä ottaa osaa kilpailuun Ibsenin omistamisesta.

Mutta me voimme kuitenkin luopua tästä kilpailusta, koska on muita aloja, joilla voimme kilpailla hänestä paljoa suuremmalla menestyksellä. Me voimme kilpailla siitä vaikutuksesta, joka hänellä on ollut meihin ja joka — suotakoon ainakin meidän itsemme uskoa se — on ollut yhtä suuri meillä kuin missään muussa maassa.

Ibsenillä ei meidän maassamme ole paikkaansa toisten suurten kirjailijain rinnalla, niinkuin hänellä omassa maassaan on paikkansa Björnsonin, Lien y. m. rinnalla. Hän täytti meillä tyhjän paikan. Eikä ainoastaan niin, että hänen draamansa olisivat olleet kirjallisia merkkitaapauksia, ne olivat samalla uusien aatteiden juhlia, joiden loistoa eivät mitkään kotimaiset kirjalliset muistopäivät himmentäneet. Vanhemmat runoilijamme olivat joko menneet manalle tai asettuneet talviteloilleen ja uusia ei ollut vielä ilmaantunut; kaikkien huomio oli suuremmassa määrässä kuin koskaan ennen suuntautunut länteen, etupäässä Ruotsiin, josta me niin usein olimme tottuneet vastaanottamaan kirjallisia ja muita herätyksiä. Herättäjä, aatteiden antaja, taidemuotojen uudistaja ei tullut tällä kertaa Ruotsista, tuli vuorien takaa, »over de høje Fjelde», maasta, josta me siihen saakka olimme tuskin mitään tienneet ja jonka kirjailijat olivat meille vielä vähemmän tunnetut. Mutta me omistimme hänet heti, sillä hänessä oli jotakin, jota meillä oli kaikki edellytykset ymmärtää. Hänessä oli sitä totisuutta, raskasmielisyyttä ja pessimismiä, jota pienet olot, vuosisatain sorto vieraiden val-

tain alla ja kansan pietistinen kasvatus ovat omansa synnyttämään. Mutta sen lisäksi oli hänessä jotain muutakin, oli ennakkoluuloista vapauttavaa voimaa, vastustusta ja vihaista mieltä olevia oloja vastaan, joka ei kenessäkään omista kirjailijoistamme ollut puhjennut ilmi niinkuin hänessä.

Tietysti oli Ibsenin vaikutus samanlainen muissakin maissa, mutta muualla oli kuultu vapauttavia sanoja muiltakin huuililta, oli kuultu ruoskan vinkuvan muissakin käsissä. Muualla elettiin verrattain valoisemmissa oloissa yleensä ja paljota vapaammassa paino-oloissa erittäin. Sentyhden tervehti häntä meillä se yleisö, joka kykeni vastaanottamaan uusia vaikutuksia, innostuksella, jota ei ole tullut kenenkään muun osaksi.

Tuossa tuokiassa olimme me norjankieltä lukemaan. Olin juuri tullut ylioppilaaksi (v. 1880), kun ensi kerran kuulin puhuttavan Ibsenistä. Ostin hänen runonsa ja aloin niitä tavalla. Puolet sanoista olivat minulle tuntemattomia tai ymmärsin minä ne väärin, selittäessäni ne ruotsin mukaan, mutta siitä huolimatta opin minä niistä ulkoa useita niinkuin: »Bergvaeg brist med drön og brag for mitt tunge hammerslag» — — »Agnes, min dejlige sommerfugl». — Ihmeellinen oli noiden voimakkaiden säikeiden vaikutus meihin, jotka olimme tottuneet Runebergin, Topeliuksen ja suomalaisen kansanrunouden lempeämpään lyriikkaan.

Kun ovi kerran oli auennut, astuimme me sitten Ibsenin draamallisten henkilöiden pylvästään, tutustuen ensiksi niihin taideteoksiin, jotka hän aikaisemmin oli luonut, ja sitten niihin uudempiin, joita hän aina säännöllisten väliaikain kuluttua pystytti eteemme. Suomalainen Teatteri piti huolta siitä, että Ibsenin henkilöt ase-

tettiin ilmielävinä eteemme, ja on meillä ilo omistaa sellainen hänen naisluonteittensa esittäjä kuin Iida Aalberg, jonka asetamme siinä kohden yläpuolelle kaikkia muita. Noran luonteen tulkitsijana ei hänellä lieneäkään vertaistaan, ei ainakaan monta.

»Noran» jälkeen tulivat Ibsenin muut draamat kukin vuorollaan, joista jokainen on meillä esitetty ja jotka melkein kaikki ovat herättäneet vilkasta keskustelua ja ylläpitäneet kirjallista harrastusta, jommoista emme ennen olleet nähneet. Kävihän kahden vuoden väliaika välistä pitkäksi, mutta siitä huolimatta jaoimme me kuitenkin aikamme näiden kirjallisten merkkipäiväin mukaan. Viime vuonna ei ollut »Ibsen-vuosi», mutta tänä vuonna se taas on ja me odotamme joulua jännityksellä ja samalla luottamuksella, varmoina siitä nautinnosta, jota »uusi Ibsen» on meille taas tuottava.

Ibsenin merkitys meillä on vielä siinäkin, että hän, kulki loistavana pyrstötähtenä harmaalla kirjallisella taivaallamme, toi tullessaan koko sikermän muitakin tähtiä, jotka valaisivat meitä niinä väliaikoina, jolloin hän itse oli piilossa. Virinnyt myötätuntoisuutemme Ibseniin sai meidät tutustumaan Björnsoniin, Liehin, Kiellandiin ja Garborgiin. Norjalainen kirjallisuus kävi meille yhtä rakkaaksi kuin omamme ja syrjäytti osaksi ruotsalaisen. Norjankieli tuli meille kulttuurikieleksi ja kärsivällisesti tavailimme me outoa kansanmurrettakin Garborgin kirjoissa. Tällä kielellä, jota me tunnemme vain kirjallisuudesta, on meidän korvissamme omituinen, juhlallisen voimakas kaikunsa, sen sanoilla on meille tuoreempi ja kuvaavampi merkitys kuin niille, jotka käyttävät sitä jokapäiväisenä kielenään. Jos sitä sitten kuulemme jonkun norjalaisen huulilta, niin nostaa se puhujan meidän sil-

missämme jonkunlaiseen tenhopiiriin ja tekee tavallisesta merimiehestä tai jonkin sahalaitoksen konttoristista — ibseniläisen henkilön. Se tekee meihin samanlaisen vaikutuksen kuin esim. italiankielessä käytetyt tunnetut latinalaiset sanat, joita luulimme voitavan käyttää vain vanhassa klassillisessa runoudessa.

Mutta minä huomaan alkavani käydä juhlalliseksi! Niin käy aina, kun on kysymys Ibsenistä. Käy niinkuin jotain vanhaa *duomo*'a katsellessa, jota aikoi tarkastaa vain ohimennen, mutta jonka juureen kuitenkin pysähtyy tuijottamaan, kunnes niskaa alkaa pakottaa ja päätä huimata. On siis aika lopettaa. Tiedänhän, että me suomalaiset, kun on kysymys Ibsenin ihailemisesta, kuitenkin viemme voiton kilpailussa kenen kanssa hyvänsä.

»Uusi Kuvalehti», maalisk. 15 p:nä 1898, ja eräs Ibsenin kunniaksi toimitettu norjalainen juhla-julkaisu, hänen täyttäessään 70 vuotta.

PAAVI LEO XIII.

Jouduin hiukan omituisella tavalla tekemisiin paavi Leo XIII:n kanssa tai oikeastaan vain hänen Vatikaninsa. Oli näet Roomaan tultuamme ensimmäisenä työnä asunnon hankkiminen. Kun tahdottiin huone hyvälle paikalle, josta olisi näköala niin laaja kuin suinkin yli ikuisen kaupungin ja sen ympäristöjen, kesti kuleksia päivän ja toistakin eikä sittenkään vielä osattu oikeaa valita. Näillä harhailuretkillä tultiin kerran Pietarinkirkon edustalle. Saadapa tämän torin varrelta joku huone, niin tässä olisi kaikki, mitä tarvittaisiin: tuo komea kirkko, sen mahtava pilaristo, suihkulähde keskellä ja kaiken päivää kirkko-miesten vilkasta liikettä! Kuinka siinä seisoskelimme ja

tähtäilimmekin, niin jo valitsimme kirkon seinustassa olevasta monikerroksisesta kivirakennuksesta sen kerroksen ja ne ikkunat, joita mielestämme sopisi kysäistä. Ja jo kysäisimmekin luokse ehättävältä oppaalta, luuliko hän tuossa talossa olevan huoneita vuokrattavana. Italiaiset oppaat ovat kyllä tottuneet mitä kummallisimpiin kysymyksiin, eivätkä he helposti hämmästy. Mutta tämä oli vähällä lentää selälleen. Eikä se ihme ollutkaan, sillä me olimme halunneet vuokrata huoneita itsestään Vatikanista ja päälle päätteeksi olimme tähdänneet silmämme paavin omiin ikkunoihin.

Se oli harmillista kyllä, sillä jouduttuamme museoihin, näimme sieltä, että näköala on ensimmäisiä maailmassa. Sillä paitsi Pietarinkirkon edustaa ja koko Roomaa näkyy sieltä kaupungin yli ihanat Albanolaisvuoret vihertävine rinteineen ja sinertävine huippuineen.

Ikkunat eivät kuitenkaan ainoastaan siitä syystä ole merkilliset. Ne ovat kirkkohistoriallisestikin kuuluisat, sillä myöhään yöhön niistä tuikkiva tuli ilmoittaa hartaille katolisille, että heidän välittäjänsä Jumalan tykönä valvoo ja työskentelee valtakuntansa vahvistamiseksi.

Nykyinen paavi on vanki, niinkuin tiedetään. Sen jälkeen kun Italian yhdistetty kuningaskunta perustettiin ja paavin maallinen valta hävitettiin, ei hän astu ulos Vatikanin muurien sisältä eikä esiinny Rooman kaduilla niissä suurissa juhlakulkueissa, jotka ennen aikaan kaikkia ulkomaalaisia ihastuttivat. Silloin tällöin hän vain suurina juhlina kannattaa itsensä Pietarinkirkkoon messua lukemaan tai esiintyy muutarnia kertoja vuodessa valitulle joukolla kotoisessa Sistinan kappelissaan.

Vaan vaikkakin Leo XIII on maallisesti vanki, vaikkei hän entisten sotapaavien tavoin astukaan ratsun selkään

ja riennä keisareja tai uppiniskaisia kuninkaita kurittamaan ja vaikkeivät pannanuolet enää singahdakaan maihin ja kansoihin, on hän kuitenkin ehkä mahtavampi kuin monet hänen mahtavimmista edeltäjistään. Noiden ikkunainsa takaa johtaa hän omiatuntoja ja maailman menoa näkymättömillä langoilla taitavammin ja varmemmin kuin miekalla, tulella, kahleilla ja inkvisitsionilla.

Hänen politiikkansa salaisuus on siinä, että hän on ensimmäinen niin sanoaksemme »uudenaikainen» paavi. Hän ei ole tunnustanut uuden ajan aatteita omikseen, hän taistelee yhäkin epäuskoa ja kieltämistä vastaan, mutta hän on kuitenkin ottanut ajassa liikkuvat aatteelliset voimat palvelukseensa.

Niiden avulla hän on ensiksikin vienyt voiton Bismarckilta vääntäessään hänen kädestään »toukokuun lakien» miekan; vaatimalla kirkolta osanottoa yhteiskunnallisiin parannuspuuhiin hän on osoittautunut niitä vastustavien hallitusten vaaralliseksi kilpailijaksi ja tunnustamalla Ranskan tasavallan hän on hankkinut katoliselle kirkolle suurta kannatusta maassa, jossa sen paperit ovat olleet huonossa arvossa. Katolisen kirkon vanhat traditsionit, jotka aina ovat olleet yksinvallan puolella, on hän täten rikkonut, mutta hyöty siitä on ollut suuri.

Jos mieli näitä tuloksia oikein ymmärtää, täytyy ymmärtää se uusi järjestelmä, jonka mukaan Leo XIII on paavillista politiikkaa johtanut. Hänen toimintatapansa ei näet ole eikä voikaan olla muuta kuin varovaista mukautumista ajan vaatimusten mukaan sekä mitä sitkeimmän tahdonlujisuuden käytäntöön panemista. Ilman melua ja ilman tarpeettomia voiman näytteitä, mutta aina tarkasti ja kylmäverisesti hän on ohjannut »kirkkovenheensä» uudenajan virtaisille vesille heittäen siitä suurimmissa

aallokoissa pois vanhojen traditsionien häiritsevää paino-
lastia. Ja ainoastaan sen avulla hän on laajentanut kir-
kon valtaa enemmän kuin kukaan muu paavi neljänä vii-
meisenä vuosisatana.

Vaan äskettäin on tämä Vatikanin vanha valtiomies
kenties lyönyt kaikista suurimman »tikkinsä» — jos saa-
nee korttipelistä lainattua sanaa käyttää vertauksena niin
pyhän miehen toimista kuin paavi on.

Katolinen kirkko on tietysti kärsinyt yhtä paljon
kuin protestanttinenkin niistä mullistuksista, joita luonnon-
tieteet ovat saaneet aikaan ihmisten käsityksissä. Kuta sotai-
semmalle kannalle on asetuttu ja kuta itsepintaisemmin
on pidetty kiinni kaikista Vanhan Testamentin erehdyk-
sistä näissä asioissa, sitä tuntuvammaksi on tullut tappio.
Nyt on paavi kuitenkin luopunut kirkkoa siinä kohden
johtaneesta tuomitsemisjärjestelmästä ja asettunut ymmär-
täväälle ja välittäväälle kannalle. Se on tapahtunut hänen
äskettäin julkaisemassaan, mitä suurinta huomiota herättä-
neessä paimenkirjassaan, jossa puhutaan raamatun uskon
suhteesta luonnontieteisiin.

Voidaan kenties kysyä, mitä tekemistä tällä on käy-
töllisen kirkkopoliitiikan kanssa. Mutta tuskinpa mikään
muu kuvaa Leo XIII:n koko toimintaa paremmin kuin se
tapa, millä hän määrää kirkon teologiien suhteen luonnon-
tieteitten harjoittajiin. Hänen kirjoituksessaan ei näet
tapaa dogmaattista suvaitsemattomuutta ja kerettiläisten
tuomitsemista, ei mitään vihaa tieteitä ja uutuuksia koh-
taan. Paavi, joka on vähän runoilijaakin ja on ennen ai-
kaan tehnyt latinalaisen runon telegraafista, aukaisee tai-
tavalla kädellä sen rajan, joka kulkee uskon ja tiedon välillä
ja vetää sen niin, että se voi sopia ajan uusiin ja yhä uudis-
tuviin vaatimuksiin. Tässä paimenkirjeessä myönnetään

näet selvästi, että luonnontiede nykyisellä kehityskannallaan on yhtä voimakas valta kuin kirkkokin, jonka tulee kohdella sitä kuin vertaistaan, koska se ei enää voi sitä kukistaa enempää teologisten opinkappalten kuin interdiktin ja pannankaan avulla.

Omituista on, että paavi Leo XIII, samoin kuin moni kirkon helmassa syntynyt epäilijä, muiden muassa Lutherus, vetoo kirkkoisä Augustinukseen määrätessään kirkollisen teologian suhdetta luonnontieteisiin. Hippon muinoinen piispa näet lausui: »Niille vastustajistamme, jotka esittävät meille kumoamattomia todistuksia luonnon laeista, tulee meidän osoittaa, että ne eivät sisällä mitään, joka olisi ristiriidassa raamatun kanssa.» Tähän perustuen tulee paavikin nyt siihen johtopäätökseen, ettei mitään asiallista eroa ole olemassa teologin ja fyysikon välillä, jos vaan molemmat varovat kukin alallaan väittämästä mitään umpimähkään ja otaksumasta tunnetuksi sitä, mikä ei ole tunnettua.

Leo XIII ei siis rupea vastustamaan viimeisten vuosisatojen ääretöntä luonnontieteellistä edistystä, mutta koettaa pelastaa uskolle isännyyden julistamalla, että kirkon teologiensa asia ei ole langettaa tuomiotaan silloin, kun raamattu ja luonnontieteet ovat ristiriidassa keskenään, vaan että heidän tulee osoittaa, ettei tätä ristiriitaa ollenkaan ole olemassa, jos vaan raamattu oikein ymmärretään. Uskon tulee siis mukautua tiedon mukaan eikä päinvastoin.

Niinkuin siis näkyy, on tuo nerokas vanhus tutkinut ja pitänyt silmällä aikansa suuria voimia ja tullut huomaamaan, ettei niitä voi musertaa »sitä kalliota Pietaria» vastaan. Hän ei tahdo alistaa uskoa tieteen alle, mutta hän ei ryhdy dogmin miekkaan, johon niin moni kirkko-ruhtinas on kaatunut, sillä hän ei tahdo saattaa kirkkoa

vaaraan. Hän tuntee ja pelkää tieteitä, ja estääkseen niitä räjäyttämästä kirkon perustuksia ilmaan laajentaa hän uskon rajoja. Siitä on katolinen kirkko hänelle kiitollinen, sillä hänen kauttaan on se kaikessa hiljaisuudessa paisunut mahtavammaksi kuin on voitu aavistaakaan.

Epäilemättä syntyy itsestään kysymys, millä silmillä protestanttisen kirkon on tätä paavinvallan lisääntymistä katsottava. Meillä ei kysymys voine koskaan tulla polttavaksi, mutta niissä maissa, joita katolisuuden keskipiste on lähempänä ja joissa kansan luonne ja kansan sivistys tarjoo suotuisamman maaperän tämän uskonnon leviämislle, saattaa vaara olla suurikin. Sillä niitä on paljon niitä viime vuosikymmeninä kirkon tarhasta eksyneitä lampaita, jotka hakiessaan tyydytystä uskonnolliselle tunteelleen luulevat löytävänsä sen suvaitsevaisen katolisen kirkon helmasta.

»Uusi Kuvalehti», kesäk. 1894.

MATKALTA PARIISIIN V. 1889.

Merimatka.

Helsinki katoaa yhä kauemmaksi, painuu pönumistaan pienemmäksi. Tästä kun aukinaisen tupakkahytin oven läpi katselen, ei näy muuta kuin kaitainen ruskea viiru ja sieltä täältä valkealta paistava paikka, varmaan-kin jokin valkeaksi rapattu suurempi rakennus.

Tuntuu niin omituiselta ajatella, että on niin pieneksi kyyristynyt se, joka äsken näytti niin suurelta ja mahtavaltakin.

Laiva seiso i valmiina lähtemään Keisarillisen Palatin kohdalta. Aamulla kello 10 soitettiin kolmannen keran. Piti heittää hätäiset hyvästit ja kiiruhtaa kannelle. Oli lempeä tuuli ja lämmin ilma. Päiväpaistetta tulvi tulvimalla rantatorille. Silmiä melkein häikäisivät palttinanvaaleat kivimuurit torin ympärillä ja korkealle kohoava Nikolainkirkon seinä. Torin toisessa päässä lakkaamatta hääri ostajia ja myyjiä. Heidän takanansa, päitten yli näkyen, jyryyttää punainen omnibusvaunu ja kuuluu tuon tuostakin sen kellon soitto. Perimmäisillä perillä kappeli-esplanadin tuuheä vihreys ja sitä vastaan korkea Grönqvistin kivitalo, jonka katolla laiskasti liehuu velto lippu. Ja tuon taulun katkaisee paksu sähkölanka, joka pylväs pylväältään vie seurahuoneelta poikki torin suureen uuteen rantahalliin, jota sähkö iltaisin valaisee.

Toisaalla juoksee leveä katu ylös Katajanokan mäelle, vie rantasillan yli kanavan poikki ja katoö kiertäen juhallisen venäläisen kirkon ympäri. Kadulla on alituista liikettä. Ajureja ajaa ylös ja alas ja yht'äkkiä rämähtää marssivan pataljoonan rummutus, hetken päästä uudistuen. Käy sääliksi noita sotamiehiä kuluneissa huonoissa vaatteissaan. Me menemme merelle, raittiiseen ilmaan, he kasarmiaan kohti, jossa on näköala rajoitettu ja sää aina samea.

Sitten lähdetään, aletaan poistua. Kankeasti ja hitaasti kampeaa suuri laiva kokkaansa köysien ja purjeitten avulla merelle päin ja kääntää peränsä maata kohti. Verkalleen alkaa se hivuttautua ulommas. Sen lähtöä on katsomassa joukko rannalla, josta liinat alkavat liehua. Näkee, kuinka katseet teroittuvat viimeiseksi hyvästiksi. Mutta muut kaikki näyttävät niin vähän välittäviltä. Keikailten piirtävät purjepurret värehtivää veden pintaa,

eläen omia aikojaan. Ostava ja myyvä yleisö tuolla taampana maalla kuhisee omaa kuhinataan muurahaishommistaan. Ikäänkuin ilkkuen vingahtelevat pienet höyryvenheet satamassa, pyyhkäisten laivamme kokan editse niinkuin pahankuriset karpäset kankealiikkeisen härän turvan ohitse.

Härkä tuhkaisee sieraimiinsa, lisää vauhtiaan ja asettaa kulkunsa muutama Viaporin salmeen. Yksityiset ikkunat rantarakennuksessa katoavat ja sulavat yhdeksi pitkäksi riviksi. Kaupungin humina on lakannut kuulumasta. Vielä vähän aikaa Viaporin uhkaavien vallien välissä, joista tuijottavat ontot mustat ampumareiät, ja sitten ollaan aavalla ulapalla, kynnetään sen sinistä pintaa, kokka Rääveliä kohti.

Nyt on Helsinki kadonnut. Ei näy merkkiäkään siitä, eikä maasta muualtakaan. Paljas sininen taivas ja vielä sinisempi meri. Siellä täällä paistaa kaukaa Ahdin peltojen periltä joku purje. Kokan edessä on nyt juuri päivän kuvastus veteen. Laineet murtavat valon ja hajoittavat ja pienentävät sen niin, että muodostuu leveä hohtava tie häikäisevää valoa sinne päin, minne menemme. Tulee ajatelleeksi, että onkohan se enne niistä uusista maista, joihin mennään.

Mieli käy väkisinkin virkeäksi. Huolet haihtuvat itsestään. En ajattele mitään. Antaun vain hetken olemiseen ja sallin laivan hiljalleen keinua loivia laineita myöten, joiden vihreillä harjoilla silloin tällöin pärskähtää kimpunen valkeata merivaahtoa.

Meri on isonnut sitten eilisen. Ympyrä, jonka keskipisteestä emme näytä mihinkään pääsevän, on avartunut. Maata ei näy missään, ei ole näkynyt koko päivänä. Veden ja taivaanrannan rajassa vain joitakuuta haihtuvia pilvenhattaroita, jotka eivät uskalla lähetä sen likemäksi.

Eilen iltapäivällä saavuttiin Rääveliin. Kun Suomen ranta oli jonkun aikaa ollut aseettoman silmän näkemättömänä, alkoi keulan edestä häämöttää kirkontorneja ja kellahtavaa rantaa. Tornit merkitsivät Rääveliä ja ranta Vironmaata. Kun tultiin likemmä, erotti jo laivain mastoja satamassa ja niiden takaa vihreitä puita ja peltoja.

Satamassa tuli luotsi laivaan ja ohjasi sen puusta rakennetun suunnattoman suuren hevosenkengän muotoisen aallonmurtajan kainaloon, johon seisatuttiin puusillan kupeelle muutamaksi tunniksi. Rannalla jo huomasi, että maa oli suurta Venäjän valtakuntaa. Venäläisiä tullivirkamiehiä pakkautui heti paikalla laivaan ja alkoi penkka maalle jäävien matkustajien matkalaukkuja. Ainoastaan upseerit pääsivät muutamalla Murahduksella, johon santarmi vastasi alamaisesti kättä hattuun vieden.

Kaupunkiin, joka on hyvän matkaa satamasta, ei ehditty mennä. Laivan seistessä saatiin vain tyytyä puumöljää myöten kävelemään. Siellä kuulin jo viron kieltä puhuttavan. Jouduin suustani kiinni muutaman kaljaasin omistajan talonpojan kanssa, jonka uusi venhe parhaallaan tyhjensi halkoja. Puheihin päästyä osoitti hän minulle kaupungista häämöttävää kukkulaa, jonka päällä oli joukko kirkkoja torneineen. Siihen kertoi hän tarun mukaan haudatuksi virolaisen runosankarin Kalevipoegin. Ja miehellä tuntui olevan tarkat tiedot kansansa vanhoista

taruista. Eikä ainoastaan oman kansansa, vaan meidänkin. Väinämöiset ja Ilmariset olivat hänelle tuttuja miehiä.

Ikävän vaikutuksen teki minuun Räävelin puoli. Ehkä vaikuttivat siihen viime aikain surulliset kertomukset Viron kansallisista pyrinnoistä, ehkä myöskin synkkä ruma satama, jossa oli likainen tervanväri vallalla eikä ollenkaan sitä iloista päiväpaisteista luonnetta, mikä niin suuresti virkistää mieltä Helsingin satamassa.

Räävelistä kun lähdetään, ei seisatuta ennenkuin Lyypekissä. Kaksi päivää olemme jo kulkeneet ja vielä on kolmas edessä.

Aamulla, kun hyvin maatun yön jälkeen nousee ylös kannelle, kulkee katse ympäri avaran näköpiirin. Jokaiselta suunnalta näkee vain vettä ja taivasta ja pieniä lipattelevia laineita, jotka tuskin jaksavat kohottaa suurta raskasta runkoa. Kun silmä on ehtinyt ensi häikäisystään selvitä, astuu autereen takaa esiin purje purjeen, laiva laivan perästä. Ne, jotka ovat aurinkoa vasten, näyttävät mustilta kuin varjot taikka muistuttavat ne purjeineen isoja karpäsiä valkealla vaatteella. Jota vastoin toisella puolen olevat hohtavat täydessä valaistuksessa, purjeet paistavat valkeina ja näkyy niiden pulistuminenkin tuulessa.

Matkustajat alkavat saapua kammioistaan ja tulevat vähitellen kaikki avaralle pitkälle kannelle, jossa joko istuvat mukavissa sohvilla taikka käyskentelevät joutilaina edestakaisin. Aurinko on täällä vielä kuuma kuin kesällä ja tuuli lämmin ja leuto. Ruumis ja sielu lepäävät, ja ainoa tunne on suloinen raukeus. Sitä ei häiritse mikään. Ei ympäristökään, joka käy vähitellen yksitoikkoiseksi. Muiden matkustajain kanssa on pian puhunut lop-

puun kaikki puhuttavansa. Kirja tosin on aina kädessä, mutta lehdet kääntyvät hitaasti. Se unhottuu polvelle ja vähän väliä tapaa itsensä tuijottamasta määrättömään kaukaisuuteen. Siellä on vain sama sini ja samat purjeet, joita ilmestyy aina uusia entisten poistuvain sijaan.

Soitetaan syömään. Se ei ole vähäinen huvitus. Se on varsinkin siihen nähden suuri, että sen jälkeen voi taas vielä häiritsemättömämmin antautua olemiseensa. Joutessaan kulkee kannella ristiin rastiin, käy joka sopen, tarkastaa kauan mastoja, nuoria ja nuoraportaita. Niiden lävitse tuijottaa kaiteeseen nojaten laineeseen, joka ulkonee laivan sivusta ja katkeaa vaahtoaiselle harjalle. Jättää sen ja seuraa kivihiielisavua, joka paksusta piipusta kumpuaa mustana häntänä ulos, jää jälelle ja laskeutuu raskaampana kuin ilma pitkin meren pintaa. Kun sitä on aikansa nähnyt, istuu koneruuman luukun suulle ja katselee sinne alas kuunnellen koneen lakkaamatonta työtä, jonka jokainen jyskytys työntää meitä syli syleltä eteenpäin, suoltaen alleen tuota äärettömän pitkää tietä.

Yksi huvitus on laivan ohjaus. Ruorimies seisoo hänelle tehdyssä suojuksessaan, josta hän melkein liikku-matonna katselee vuoroin eteensä, vuoroin kompassiin. Ulkona kannella kävelee perämies lakkaamatta edestakaisin ja määrää tuon tuostakin suunnan. Ei hän monta sanaa puhu, vastaa vain lyhyesti johonkuhun uteliaan matkamiehen kysymykseen, ja näyttää tottuneen äänettömyyteen, joka tuntuu täällä merellä yhtä luonnolliselta kuin kirkossa tai suuressa synkässä korvessa.

Sillä lailla kuluvat täällä tunnit toinen toisensa perästä. Pienenä poikkeuksena on vain se, jos sattuu maata nousemaan merestä. Kiikarit ojennetaan sinne ja ahnaasti tarkastetaan rantaa. Gottlanin suuri saarento oli tänään

puolenpäivän aikaan laivasta oikealla. Se oli korkea maa, jossa näkyi taloja ja kyliä.

Rannemmallä kuului olevan kaupunkikin, vaikka silmiin paistava aurinko esti sitä näkymästä. Ohitse menettäessä tuli omituisella säälin sekaisella uteliaisuudella ajatelleeksi, että sielläkin niitä on ihmisiä, jotka elävät ja harrastavat ja mitähän harrastanevat mikin? Ovatkohan olot siellä samanlaiset kuin meidän vai paremmat? Jos olisi seisautua sinne, ihka outojen sekaan, jossa ei kukaan tunne!

Mutta maa jäi taakse, katosi pois ja unohtui. Ja taas on laiva ainoa huomion esine ja ainoa hauskuus. Jos ei olisi päivä niin helakka, meri niin suloinen ja siivo, niin voisi tuskastua sen yksitoikkoisuuteen. Mutta nyt sille antaa anteeksi ja on kiitollinenkin, kun tietää, että se herättyään ja suututtuaan kyllä saattaisi näyttää toisetkin tapansa.

Ilta ja yö on miltei kauniimpi kuin päivä. Aurinko pyörii punaisena pallona veden rajaan, koskettaa sitä ja laskeutuu siihen kuin uimasilleen antautuva, joka ensin varpaitaan kostuttaa, sitten painuu vyötäisiään myöten ja yht'äkkiä sukeltaa umpimähkään ja näkymättömiin.

Samassa alkaa tulla pimeä. Taivas ja meri muuttuvat harmaiksi ja usmaa alkaa kohota hiukan. Silmä ei erota vettä kuin muutamia syliä kahden puolen laivan. Mutta läpi hämäryyden vilkkaa kaukaisia valoja. Ne ovat majakkain tulia, joista toiset loistavat liikkumattomina, toiset taas syttyvät ja sammuvat vähäisen väliajan kuluuua. Ja niiden väliä taivaltaa laiva, kääntäen kokkansa yhdeltä tuollaiselta merilyhdyltä toiselle. Kone lyö ruumassa, vesi pursuaa perän alla, ja kokassa se kohisee kuin koski kiven kohdalla. Se on kuin kehtolaulun tuuditusta,

jota on mahdoton vastustaa. Uni valtaa vähitellen kaikki muut paitsi koneenkäyttäjät ja perämiehet, joiden täytyy valvoa.

Maamatka.

Yön maattuamme heräsimme siihen, että laivan pilli tuon tuostakin huuteli valittavia, pelonsekaisia säveliä, jotka vaikuttivat omituisen arastuttavasti. Seistiin näet sakeassa sumussa ja huudot olivat varoittavia ääniä muille laivoille sitä varten, ettei yhteentörmäyksiä tapahduisi.

Oltiin pääsemässä Lyypekkiin, ja täytyy myöntää, että oli harmillista sillä lailla seistä ja odottaa toimetonna. Laivan kansi, jota jo kolme vuorokautta oli ikävikseen mittaillut, melkein poltteli jalan alla. Ulkomaan, tuo outo ja omituinen, oli ihan tuossa muutamain sylien päässä, mutta läpinäkymättömän esiripun takana.

Vihdoin se kuitenkin kohosi ja eteen aukenivat uudet näköalat, ihan erilaiset kuin siellä kotona. Laiva lähti pu-jottelemaan kaitaista polveilevaa jokea. Kahden puolen sitä kohosivat rannat, toisin paikoin yleten pienoisiksi loiviksi kukkuloiksi. Kaikki oli viheriäistä ja viljeltyä. Ei pienintä kolkkaakaan, jota ei ihmiskäsi olisi vallannut. Metsätkin, joissa näkyi kasvavan meille vieraita puita, olivat viljeltyjä, istutettuja ja hyvin hoidettuja.

Edestä hämmörtivät jo Lyypekin kirkkojen tornit. Ja kuta lähemmä tultiin, sitä sakeammaksi tuli se metsä, joka muodostui laivain mastoista kaupungin satamassa. Vähän ajan päästä ei niitä enää voinut lukeakaan. Niitä kasvoi sadoittain, toistensa takaa. Höyrylaivoja, purje-laivoja kaikkien kansojen lippuja liehuttaen seisoi vieri

vieressään kiinni niin pitkälle kuin silmä kantoi. Kuljettiin ainakin pari kilometriä kapeaa väylää myöten, joka syntyi niiden väliin. Ei voi sanoin kuvata sitä hälinää ja melua, joka vallitsi satamassa. Vipukoneitten hurina oli huumaava. Siihen yhtyi merimiesten huudot ja rannalla ajavain kuorma-vaunujen rumina. Tuntui kuin suuri maailma olisi yht'äkkiä avannut ovensa työhuoneeseensa ja tahtonut ikäänkuin ilkkuen osoittaa, mitenkä työtä on tehtävä ja mitenkä liikuttava, jotta aika, joka ei koskaan tule takaisin enemmän kuin vesi koskessa, ei kuluisi hukkaan.

Elämä Lyypekin satamassa ei kuitenkaan ollut vielä muuta kuin vähäistä esimakua siitä, mitä tuleman piti. Vasta sitten, kun istuttiin junaan ja jouduttiin parin tunnin perästä Hampuriin, tuohon puolen miljoonan asukkaan kaupunkiin, pääsi tietämään, mitä on kiire maailmassa ja mitä merkitsee liike-elämä ja suuren kaupungin hyörintä. Kaikki nuo äärettömän korkeat kivimuurit, joiden seinät olivat täynnä suunnattoman suuria ilmoituksia kaiken maailman kauppatavaroista, olivat mustat kuin pajat. Se tavaton määrä kivihuilisavua, joka nousee tuhansittain korkeuteen kohoavien tehtaitten piipuista, laskeutuu alas ja paneutuu joka paikkaan. Se pimittää paikoitellen päivänkin ja pölisee hienon hienona nokena kaduille. Mutta se ei ainakaan liikemiehelle ole vastenmielistä. Se osoittaa hänelle, että koneet ovat käymässä ja että kuta enemmän noki pölisee, sitä nopeammin käy ihmiskunnan aineellinen — ehkäpä henkinenkin — edistys.

Pari kolme tuntia vietimme Hampurissa ajaen ristiin rastiin kaupungin katuja milloin hevosrautatievaunujen katoilla, milloin ajurien rattaila. Silmään jäi kaikesta siitä vain kiireinen kuva avaroista toreista, kaduista niin pitkistä, ettei päätä näe, mutta joissa on kauppakont-

toreja kauppakonttorien vieressä lukemattomat määrät, sillois'a, joiden päällitse mennä puhaltaa rautatiejunia ja alla tuhuttaa höyrylairoja, ristiin rastiin kiitävistä ihmisistä, täyteen ahdetuista raitiovaunuista, kanavista, jotka kulkevat kuin kadut kaupungin laidasta toiseen, ja lopuksi äärettömän isosta rautatieasemasta, jossa uupuneina astumme Pariisiin menevään junaan.

Se matka, joka silloin alkoi iltasilla myöhään ja päättyi vasta seuraavana iltana, on erikoisempia mitä voi tehdä. Tie kulkee Euroopan kenties tiheimmin asuttujen seutujen kautta. Melkein jokainen asemapaikka on kaupunki, suurempi tai pienempi. Siinä, missä ei ole tehtaita, siinä on peltoja ja peltojen perillä on taloja ja kyliä, joissa huoneet ovat rakennetut kuin parhaat herrastalot.

Välistä voivat seudut olla ihmeen ihania. Ensiksi on silmän alla esimerkiksi laaja tasanko, jonka halki juna kiittää huimaavaa vauhtia. Niinkuin jo sanoin, on kaikki viljeltyä. Sarat erottaa toisistaan milloin eritapainen viljelys, milloin aidat, jotka eivät ole rakennetut, vaan istutetut. Tuolla liehuu niittomiehiä viikatteittensa ponnessa, ja jälessä kulkee lauma haravoivia naisia karhoa tehden. Toisaalla mennä junnistaa kyntömies ajaen kahta suurta valkeaa hevosta ison näköisen kääntöauran edessä. Siellä täällä näkyy peltojen perillä leveä tie, jonka tuntee siitä, että sen kahden puolen kasvaa pitkiä puita, rungosta karsituita ja ainoastaan latva kasvaen tuuheita lehviä. Kun on helakka päiväpaiste, niin lämmin kuin siellä kotona kuumimpana kesäaikana, lankeaa joka puusta tarkasti rajoitettuja varjoja poikki tien, tehden sen hauskan juovikkaaksi. Tuo tie sujuu pitkän, kaukaisen lakeuden perille ja vie kylään, jonka valkeat huoneiden seinät paistavat häikäisevän

kirkkaasti virstojen päähän. Kattojen yli kohoo kirkontorni ja vielä etäämpänä savuaa korkea tehtaan savutorvi nousten yläilmoihin paljoa korkeammalle kuin torni.

Tämä näköala katoaa parin minuutin kuluttua, mutta sijaan tulee toinen samanlainen ja tuntimääriä saatetaan matkustaa sellaisten seutujen läpi. Ei luulisi siellä olevan köyhyyttä eikä elämisen puutetta.

Ei kuitenkaan aina ole samanlaista silmän alla. Sillä yht'äkkiä tupsahtaa vaunu pilkkoisen pimeäksi, kun juna räsähtäen puskee maahan tunneliin. Ollaan vuoriseudussa ja kuljetaan syvässä laaksossa kallioiden välissä. Niitten huipuilla on huoneita ja rinteet kasvavat köynnöskasveja. Mennään jokien poikki. Tuossa pyörii mylly, ihmeen sievä ja soma. Tuolla lampi, jossa joutsen koukistaa kaulaansa.

Mutta sitten tullaan omituiseen seutuun. Se on Belgian hiilikaivospiiri. Lyypekissä kasvoi mastometsä, täällä on metsä tehtaitten savutorvista. Ei näe muuta mitään kuin torvia ja taas torvia. Ne nousevat suoraan maasta, ja savu, joka niistä tupruaa, tulee suoraan maan sisästä. Ihmiset, joita siellä liikkuu, ovat mustia kuin neekerit. Ja koko seutu on noettuna. Ei ainoatakaan valkoista pilkkua. Vaikka kuinka sulkisi vaunujen ikkunat, käy kohta itsekin samanlaiseksi sepäksi. Kahden puolen tietä on kivihiihlikokoja, niin korkeita kuin vuoria. Tuhansin seisoo tavaravaunuja sivuradoilla, kaikki täynnä tuota samaa mustaa ainetta, jota maan sisästä murretaan, nostetaan ylös pinnalle ja kuletetaan kaikkiin maailman ääriin, missä sen avulla miljoonat koneet pannaan pyörimään.

Tätä tämmöistä seutua kestää penikulmien pituudelta ja niin leveältä kuin silmä saattaa nähdä. Kun sen kautta kulkee, niin ymmärtää vasta oikein, mikä on luonut nykyisen vuosisadan ja mikä on tehnyt mahdolliseksi höyry-

koneitten aikakauden. Se on kivihiili, jota jos ei olisi, olisivat aikoja sitten lakanneet liikkumasta laivat ja pysähtyneet junat. Sillä pian olisivat kasvavat puut tuhaksi haihtuneet.

Mutta nyt sitä on vielä eikä ole pelkoa, että ainakaan meidän lastemme ja lapsiemme lasten eläessä lakkaisi tämä musta voimakas veri vuotamasta nykymaailman suonissa.

Se tuntuu parhaiten tuosta veturista, joka korskuu junamme edessä ja kirkuen, karjuen kuin hurja orhi mennä karmaisee päämaaliaan, tätä maailmankaupunkia Pariisia kohti.

Lyhyeksi hetkeksi pysähtyy se vaan asemille, joista tulvimalla tulvii lisäväkeä mukaan. Ilta alkaa pimitä, niin ettei seutuja näe. Vauhti, joka on tähän saakka ollut suunnaton, kiihtyy kiihtymistään suunnattoman suureksi. Tuntuu siltä kuin toteutuisi satu, jossa kerrotaan laivasta, joka läheni magneettivuorta. Se veti jo kaukaa sitä luokseen, kuta likemmäksi tultiin, sitä ahnaammin imi vuori rautaista alusta. Kaikki liitokset natisivat. Vihdoin tempasi magneetin vetovoima sen kokonaan itseensä, paiskasi vuoren rintaa vastaan ja laiva särkyi säpäleiksi.

Tuo satu muistui mieleeni, kun alkoi Pariisi lähestyä. Jo kauas tuntui suuren kaupungin samean kiihkoinen ilma. Pitkän matkan päähän tuikkivat valot kaupungista ja kuului hiljainen hyminä. Väsynyttä mieltä se vain kammotti eikä viehättänyt.

Mutta vahinkoa ei tapahtunut todellisuudessa niin kuin sadussa. Hiljalleen laski juna asemalle, aivan tavallisella tavalla astuttiin alas vaunuista ja tultiin väkivirran mukana ulos, ja istutaan nyt tätä kirjoittamassa rauhallisessa pienessä huoneessa, ylhäällä Montmartren vuoren rinteellä.

MUUTAMIA KUVIA PARIISIN MAAILMANNÄYTTELYSTÄ v. 1889.

Näyttelyn ensimmäinen vaikutus.

Pariisi, syysk. 16 p:nä.

Harvoin on käsi kynän ponnassa tuntenut itsensä heikommaksi kuin nyt, kun sen täytyy ruveta kuvaamaan Pariisin maailmannäyttelyä. Äkkiä tänne tulevaan tekee näyttely niin mahtavan vaikutuksen, että kokonaan tyytety sen alle. Eikä tuo tunne haihdu, vaikka siellä olisi käynyt useamminkin, oleskellut päiväkausia ja katsellut ja tutkinut. Ulkopiirteet tosin selviävät, mutta syvyys, näyttelyn sisältö ja yksityiskohdat kasvavat, suurenevat ja kokonaisuus ikäänkuin hämmentyy ja pimenee. Ei se kumma olekaan, kun ajattelee, että näyttelyn ala on suuri kuin Kuopion kaupunki. Kuvitelkaa todellakin, miten olisi, jos joka huone Kuopiossa olisi näyttelypaviljonki, jokainen niistä täynnä outoja, ennen näkemättömiä esineitä, ja voitte likimäärin ymmärtää sen suuruuden. Voitte myöskin ymmärtää, että tarvittaisiin vuosia siihen tutustuakseen, hyvä, jos koskaan voisitte kaikkia käsittää ja säilyttää mielessänne. Teidän täytyisi uhrata elämänne siihen, asettua tänne asumaan ja saada olla täällä joka päivä, liikkua niinkuin kotonanne. Näyttelyn pitäisi kestää ihmisiän aika. Pitäisi luoda yht'äkkiä uusi kieli, jonka sanat olisivat aiotut ainoastaan tätä tarkoitusta varten.

Oli aamu kuin juhlapäivän, kuin ihanin kesäinen sunnuntai-aamu siellä kotona, kun astuin ulos asunnostani toisessa laidassa Pariisin kaupunkia ja tulin alas pienoiselle

torille, jonka kaikista kulmista lähtee säteilemään suuria leveitä puistokatuja joka haaralle. Keskellä toria seisoo odottamassa suuri ihmisjoukko valkoisten hevosten vetämien punaisien, keltaisien ja kaiken-karvaisien hevostautatievaunujen ympärillä. Vaivoin pääsee sinne sisälle, saaden kiittää onneaan, ettei jää paikalle seisomaan ja odottamaan.

Puolen tuntia ajettuaan alinomaa tulvivassa ihmis-, hevos- ja vaunuvirrassa, joka katujen kulmissa kuohuu ja humajaa omituisella päätä huimaavalla tavallaan, saapuu vihdoinkin avarammalle paikalle, jonka laidassa kohoaa korkea rakennus torneineen, niin korkeine kuin parhaan kirkon. Se on Trocaderon palatsi. Tämän rakennuksen holvien alitse kun menee, on siinä yht'äkkiä edessä, alhaalla laaksossa, koko näyttely.

Silmä ei saa enää kulkea omia teitään. Se on kokonaan nähtävänsä vallassa, joka johtaa sitä väkisin minne tahtoo.

Hetkeksi kaatuu syrjään kahden puolen kaikki muu ja Eiffeltorni tempaa mukaansa vastustamattomalla voimalla ylös korkeuteen, jonne se puhaltautuu kuin suunnattoman suuri yksinäinen korpikuusi keskellä viljavata vainiota. Miljoonia silmiä se on samalla tavalla vaatinut sanomaan sille ensimmäisen tervehdyksen näyttelyyn tullessa. Vaikka se on vähintäänkin vielä puolen kilometrin päässä siitä, missä katsoja seisoo, näyttää siltä kuin olisi se tuossa aivan katsojan edessä. Kaikki muu jää pieneksi ja matalaksi sen alle ja korkeimmat rakennukset ovat ison matkaa alapuolella sen alimmaista kaarta.

Vasta sitten kun tämä itsevaltias on mielestään tarpeeksi vanginnut huomiosi, sallii se silmän siirtyä juuremmalle.

Siinä, sen ympärille kasvaneena kuin kirkonkylä joka puolella tapulin tornia, on itse näyttely. Joka taholla palavat kupolien kullatut pallot auringon häikäisevässä valossa. Ne ovat sinisiä, ne ovat punaisia, keltaisia, vihreitä, kokoontuen kaikki erilaisiin, ihmeen ihaniin ja sopuisointuisiin ryhmiin. Lippuja liehuu ja väräjää joka huipun nenässä ikäänkuin osoittaen sitä hermostunutta eloisuutta, mikä niiden alla mahtaa vallita. Suoraan tuon tervanruskean Eiffeltornin ensimmäisen kaaren kohdalla on samanvärinen hiukan haaleampi kupukatto, ainakin yhtä korkea ja avara kuin Nikolainkirkon torni Helsingissä. Se kohoo keskeltä koneosaston avaraa katua, joka ulottuu melkein yli näyttelykentän takimmaisena osan. Oikealla ja vasemmalla puolen tornia siintävät, hemmotellen silmää hienoilla väreillään, taiteen ja taideteollisuuden huoneuksien kupukatot. Nämä rakennukset rajoittavat ihmisten liikkumapaikaksi suuren, neliskulmaisen, soikean kentän, ne kohoavat yli muista ja niiden ulko- ja takapuolella on lukematon määrä matalampia kattoja ja yhtä kirkkaasti kimmelleviä pienempiä tornivesoja. Kaikkien noiden kolmen suuremman kupukaton ja melkein jokaisen pienemmän tornin huipulla näkyy haamuja veistokuvista. Suurimmista voi erottaa tänne saakka päämuodot. Toinen rohkeammin, toinen rauhallisemmin näyttävät ne tekevän keveitä, sulavia, riemukkaita liikkeitä kohden sinistä korkeutta.

Seisoessaan täällä ylhäällä ja katsellessaan kaikkea tuota jalkainsa alla olevaa voi helposti ymmärtää, miltä mahtoi näyttää temppelein harjalta kaiken maailman komeus ja kuinka se mahtoi viehättää ja kiusata. Sen se tekeekin, se vetää voimakkaasti luokseen, houkuttelee heittäytymään syliinsä. Sen on kaukaa nähnyt, silmä on saanut kuvan kokonaisuudesta ja haluaa päästä tunkeutumaan yksityiskohtiin.

Leveä tie laskeutuu tuossa jalkojen alla Eiffeltornin juurta kohti. Siinä kuhisee ihmisiä kuin muurahaisia. Tie jakaantuu kahteen osaan, ja niiden keskellä — kuohuu koski. Vesi kumpuaa Trocaderon palatsin seinämältä, jossa sitä valkoisena vaahtona suustaan ja sieraimistaan syöksevät ilmaan mahdottoman suuret vesi-eläimet. Kerros kerrokseltaan, kivi kiveltään putoaa vesi sitten yhä alemma ja seisautuu avaraan lampeen, jossa joutsenet uida lurittelevat.

Olemme näyttelyssä ja kulkiessamme sivuutamme jo rakennuksia, joihin on näyttelyesineitä asetettu. Mutta niihin ei jouda hätäistäkään huomiota luomaan.

Kuljetaan eteenpäin, saavutaan suurelle Jenan sillalle, josta ei tahdo väentungokselta yli päästä. Ja yhdenlainen on liike sen allakin. Pitkin Seinejokea kiitävät pienet laivat kiihkeätä vauhtia, yhtä täynnä yleisöä kuin omnibusvaunut kaupungissa.

Kaikkien määrä on päästä näyttelyn keskipisteeseen, kaikkialle näkyvän ja joka paikassa silmään pistävän Eiffeltornin alle, josta tiet haaraantuvat eri suunnille näyttelykentän jokaiseen kolkkaan.

Torni on ollut peitossa hetkisen aikaa, sillä yli kulettava silta on katettu. Mutta kun sen alta yht'äkkiä astuu ulos, niin silloin on samassa myöskin aivan tornin juuressa.

Ajatelkaa eteenne likimäärin niin korkea mäki kuin Puijo. Ajatelkaa, että sitä on ruvettu kovertamaan ja koverrettu niin, että koko alus on saatu ontoksi ja ainoastaan neljä kaarta jätetty, jotka ylhäältä yhtyvät toisiinsa. Ajatelkaa se, niin on teillä kuva siitä holvista, jonka alla nyt seisomme. Sen holvin korkeus on vasta kaksikolmannesta tornin korkeudesta. Varsinainen torni tunkee vielä kolmannen osan siitä ulos avaruuden sisään.

Olen muuttunut pieneksi, tuhottoman tuhoiseksi kääpiöksi tämän jättiläisen haarojen alla. En voi muuta kuin suu auki ihmetellä ja masentumistani masentua. Ainoa lohdutus on, että tuolla ylhäällä tornin ensimmäisellä sillalla ovat muut yhtä pieniä kuin minä.

Jään tällä kertaa kaula kenossa tuijottamaan Eiffeltornin satoihin tuhansiin sätöksiin. Vastedes lähden liikkumaan syvemmälle näyttelyn sisään.

Eiffeltornin alta konosalin suulle.

Pariisi, 17 p:nä syysk.

Erosimme eilen Eiffeltornin alla, johon jäin teistä ihmettelemään sen voimakkaita kaaria. Samalla lailla kuin minä sitä katselin, katselevat sitä monet muutkin, sillä ei kukaan näy voivan kulkea sen alitse, seisautumatta siihen.

Jatkaakseen matkaansa sietää hetken haparoida, ennenkuin päättää, minne päin mennä siinä ihmeitten kaupungissa, joka nyt on läpikäytävä ja katsottava ja johon tornin alta lähtee teitä ja katuja joka haaralle. Luonnollisin tie uudismiehelle on kuitenkin suoraan eteenpäin n. k. konosalin suurta kupukattoa kohti. Tie tänne samoin kuin kaikkialle muuallekin on leveä esplanadi, joka kahden puolen asetetuista veistokuvista muodostuu kuin temppelin pylväistöksi. Esplanadin keskelle, pienen lammikon pinnalle, on kohotettu mahdollottoman suuri veistosryhmä. Siinä on venhe, jonka päällä istuu enkeli nostaen soihtua ilmaan, ja hänen jalkainsa juuressa puhaltavat toiset enkelit pasunaan. Näiden veistoksien välisessä käytävässä liikkuu loppumaton ihmistulva. Toisia kävelee, toisia istuu pienillä tuoleilla omia eväitään syöden, sillä pariisi-

laiset ovat tarkkoja rahalle ja tulevat tänne omine ruokineen niinkuin maalle.

Konesalin suuri kupu on ihmeellisimpiä teoksia, mitä milloinkaan lie nähty. Sen ylimmäisellä huipulla seisoo sielläkin enkeli, rauhan palmu toisessa kädessä ja toisessa laakeriseppele. Jalka on vapaana ilmassa, samalla kuin toisen varpaat keveästi koskettavat maapalloa. Sitä katsellessa tulee hiljaa huokaisseeksi rinnastaan sen toivomuksen, että jospa tuo kaikki, mikä täällä sotaisten himojen keskipisteessä on kokoontunut rauhalliseen kilvoitteluun, vaikuttaisi »ikuiseen rauhan» ylläpitämiseksi. Varmaa onkin, että Pariisin näyttely tätä tunnetta on äärettömästi kehittänyt.

Melkein pyhä hartaus valtaa mielen, kun suuresta ovesta Teollisuuden ja Kansan kuvapatsaiden välitse astuu sen kupukaton sisään, minkä ulkopuolella äsken seisoiimme.

Koko tuo suuri pallonpuolisko lienee lasista tehty, koskapa sen läpi päivä kuultaa. Ulkopuolellaan hohtaa se ruskean pohjan päälle pantua kultaa ja hopeaa, siihen on istutettu monivärisiä kilpiä, ja kaaret ja pylväät päättyvät taitteissaan ja yhtymäpaikoissaan vartalo- ja rintakuviin, joiden merkitystä ei kuitenkaan voi oitis käsittää, eikä ole aikaa tarkempaan tutkimiseen, niin hauskaa kuin se voisikin olla. Sisäpuolella tulee lukemattomilla lasimaalauksilla koristetun katon läpi himmeä valo alas niinkuin katolisen kirkon kuoriin.

Niin ollen ei sen suuruus masenna, kuten äsken Eiffeltorni. Se nostaa mieltä, samalla soinnuttaen sitä hiukan surulliseksi. Ero näiden kahden tunteen välillä on ehkä sama kuin niiden, jotka syntyivät itämaalaisen mielessä, hänen polvistuessaan hirviö-epäjumalansa edessä,

ja kreikkalaisen rinnassa, kun hän koetti saada taivaalliset ihanteensa sopusointuun kehittyneen kauneudenaistinsa kanssa ja loi siitä itselleen uskonnon. Paitsi Eiffeltornin ensi vaikutusta jääkin näyttelyä kokonaisuudessaan, samoin kuin erityisosiakin katsellessa mieleen juuri tuo jälkimmäinen tunne. Paras muisto, minkä siitä vie kotiinsa, on täydellinen taiteellisen nautinnon tuottama sopusointu, joka syntyy yksin koneitakin katsellessa.

Ei hennoisi lähteä kupolin alta. Tekisi mieli istua siihen pitkäksi aikaa. Mutta väen hälinä häiritsee ja aikaa on vähän. Omituisena vastakohtana sattuu sitäpaitsi silmään pitkän huonerivin perältä, jonka katto laskee alas sinistä valoa, suuri pyörivä huimaratas, joka osoittaa tien suoraan konesaliin ja antaa jo pienen aavistuksen sen elämästä.

Monen kiusauksen kautta on kuitenkin sinne kulettava. Niin pian kuin otat askeleenkaan eteenpäin, tulet uusien ja yhä uusien nähtävien kohdalle. Jo itse siinä käytävässä, joka vie suoraan konesaliin, on näyttelyesineitä toinen toistaan komeampia ja omituisempia. Ja vähän väliä haaraantuu siitä kahden puolen yhtä korkeita ja vielä pitempiä käytäviä, joiden päähän silmä tuskin tahtoo kantaa. Kaikki nämä eri käytävät ovat täynnä teollisuuden tuotteita, jommoisia ei missään ole tähän saakka nähty. Hienointa, komeinta, ylellisintä ja hyödyllisintä, mitä maailma näihin aikoihin asti on saanut toimeen, on täällä eteeni asetettu. Pienin paviljonki, kaukaisin nurkka olisi ikuinen ihme ei ainoastaan siellä kotona Kuopiossa, mutta myöskin niin suuressa ja omasta mielestään mahtavassa paikassa kuin Helsinki.

Meni puoli päivää näiden kautta kulkiessa eikä kuitenkaan tullut nähdyksi niistä pientä murtomaakaan.

Luettelen tässä ainoastaan muutamia, jotka tarttuivat mieleeni hiljalleen vaeltaessani salista saliin, käytävästä käytävään, holvin alta holvin alle.

Alkupäässä sinistä suurta holvia on useita paviljonkeja, jotka ovat omistetut hienointa ylellisyyttä palveleville huonekaluille. Silkkiä ja samettia kaikkialla! Tuossa on muuankin makuuhuone, sisustettu mitä valkeimmalla, puhtaimmalla silkillä. Nurkassa seisoo lavea makuusija, alusta ja tyynyt silkistä. Silkistä ovat pienet tuolit ja sohvut. Ahnain silmin ahmivat sen neitseellistä, mutta samalla hiukan hekumallista tuoksua pienet suloiset pariisittaret, huulet puoleksi auki ihmetyksestä. Mikä viehätys hänelle laskeutua tuolle vuoteelle väljässä yöpuvussa, mikä viehätys maata siinä pitkälle seuraavan päivän sisään ja aamulla nousta verkalleen ylös, istuutua ensimmäiselle sohvalle, kutsua sisään suklaatilaitteet, nauttia virvoittavaa juomaa, pieni, silkkiseen tohveliin huolettomasti pistetty jalka lepäämässä silkkisellä jakkaralla, ja odottaa omansa tuloa tai — muistella hänen menoaan.

Samanlaisia huoneita, valmiiksi sisustettuja, suurempia ja pienempiä, on varakkaiden vara valita niin monta kuin mieli tekee ja mikä mitäkin parhaiten miellyttää.

Kun nuo jättää, sattuu muutamakseen eteen rautakalujen holvi. Olen nähnyt taiteilijainkin, ihmetyksen huudahdus huulilla, seisahtuvan tämän holvin ovikoristuksen eteen. Koristus on suorastaan puhtain taideteos omaa laatuaan. Koko seinä, ovi ja pihtipielet ovat tehdyt pelkistä rautaisista työ- ja tarvekaluista. Siinä on patoja, veitsiä, lapioita, rataakkoja, eri koneitten osia, silintereitä, akseleita y. m. y. m. Kaikki mitä maukkaimmissa asennoissa ja liitoksissa.

Tällä tavalla tehdyn portin alitse kun astuu, niin kulkee viileässä ilmassa, keskellä rautaista maisemaa. Siinä viihtyy kaikki kiihoitus, katoa kaikki ylellisyys. Joka puolella on vain hyöty ja käytännöllisyys vallalla. Rauta-, kupari-, sinkki-, vaski-, y. m. valimot ja tehtaat ovat asettaneet tänne näytteitä kaikista kaluista, mitä suinkin saattaa näistä metalleista syntyä. Saadaksean tavaransa oikein esille ja näkymään ovat kaikki koettaneet keksiä omituisia muotoja näytteille asettamilleen esineille. Niin on esim. muuan rautalankaverkkoa valmistava tehdas käärinyt sen paksummiksi ja hienommiksi pilareiksi, joista on sitten muodostettu iso, korkea portti. Toinen on tehnyt pronssista kokonaisen pienen huoneen korkeuisen kirkon, jossa huiput, katot, tornit, kaikki ovat samasta aineesta.

Nämä jättää; sattuu kellonäyttelyyn; joutuu porssiini- ja mosaikkitarvarain osastoon; siitä kultateoksien ja hohdokivien lasisten kaappien ääreen; huikaisee niissä silmänsä kalleuksilla, harhailee vaatetarvarain ohitse, joita ei tule juuri katsoneeksikaan, joutuu sota-aseiden osastoon, jossa on uusimpia murha-aseita, kanuunia, kiväärejä; näkee kokonaisen pieleksen taikkoja ja haravia; sattuu kadun päähän, missä on pitkät rivit vaunuja, kärryjä, rekiä, polkupyöriä; seisautuu sen päässä olevaan metsästys- ja kalastuskapineiden osastoon, jossa näkee ketun kaulastaan raudassa kiinni ja haukan kynsistään, jossa tapaa meikäläisen rysän ja merran kummallisimpien onkima- ja muiden pyydyskoneitten vieressä j. n. e. — kunnes väsyneenä kiertokulkuun löytää itsensä aivan konesalin suuren oviholvin suulta ja näkee siellä taas hurisemassa äskeisen huimarattaan, mutta nyt likempänä, suurempana ja vielä huimaavampana.

Ennenkuin sinne pääsee sisään, täytyy taas seisahtua uuden kupolin alle, joka muodostaa ikäänkuin eteisen konesaliin. Kuinka se kohoo keveästi ja samalla voimakkaasti sekin ylös korkeuteen! Sen sisustassa on maalauksia, jotka kuvaavat Ranskan kauppaa, taidetta ja tiedettä. Sen arkkitehdin työstä, joka on tämän kupolin valmistanut, on sanottu, että hän on voinut siinä saada näkyviin siirtymän ensimmäisen kupolin taiteellisesta koristustavasta siihen ylevään paljouteen, joka on ominainen kohta alkavalle konesalille.

Keskellä kupolia on mahdottoman suuri ja raskas veistos lyijystä ja raudasta. Neljä tulista jättiläishevosta, suut auki ja sieraimet leveinä, syöksyy siinä täyttä laukkaa eteenpäin kiskoen perässään mutaen uponnutta muinais-aikaista vaunua, jossa nainen istuu, viitta hulmuten menon vauhtia. Koko tuo mahtava valuteos on väriltään musta ja vaikuttaa valtavasti ohikulkevaan. Sen paino kuuluu olevan — 40,000 kiloa. Sen edessä seisoo toinen rauhallisempi veistos, enkeli musertaen keihäällä käärmeen pään. Jos tässä kuvassa on se merkitys, että maata mateleva pimeys on voitettu siinä salissa, jonka edessä kuvat seisovat, niin täytyy sen aatetta sanoa onnistuneeksi.

Konesalissa.

Pariisi, 18 p:nä syysk.

Tuskin lienee milloinkaan maailmassa tarjoutunut nähtäväksi sellaista näköalaa kuin se, mikä nyt on tuossa silmäin alla, seisoessamme konesalin lehterillä. Edessä on *konemaisema*, täydellinen maisema taivaineen, valaistuksineen, perspektiivineen.

Jos Eiffeltorni on tämän näyttelyn ihmeistä ensimmäinen, niin on konesali toinen. Edellisessä on ihmisnero ponnistautunut korkeammalle kuin milloinkaan ennen, jälkimmäisessä laveammalle kuin koskaan. Ei milloinkaan ennen maailmassa ole niin isoa alaa ollut saman katon alla. Sen pituus on 240 metriä ja leveys 115 ja jos lehterit otetaan mukaan, nousee pinta-ala 80,400 neliömetriin. Kun se kenttä, johon näyttely on sijoitettu, on ennen ollut sotaväen harjoituskenttänä, niin on tultu sen johdosta laskeneeksi, että 30,000 miehen suuruinen armeija voisi mukavasti leirytyä konesalin katon alle ja että vielä sittenkin olisi sijaa 12 a 15,000 hevoselle, joiden ratsuniehille vielä olisi makuusijat lehterillä. Ei korkeuskaan ole aivan mantereen varassa. Kuopion kirkontorni sopisi hyvästi sen alla suorana seisomaan.

Eivät ole suinkaan vähäiset ne hirretkään, joiden varassa tällaisen tuvan katto lepää. Katto on sinertävästä lasista, samoin kuin seinätkin suurimmaksi osaksi. Sitä kannattamassa on suunnattoman suuret rautaiset kaaret, jotka yhtyvät katon taitteessa. Niiden suuruus lienee likimäärin käsitettävissä, kun tietää, että kukin näistä kaarista painaa 200,000 kiloa. Tämmöinen kaari, joka on vain yksi ainoa pieni nivel koko rakennuksessa, on jo itsessään ihmeteos. Ja sitä tuskin huomaakaan, huomiota kun on vetämässä se, mikä on jalkain alla tuolla alhaalla lattialla.

Täydellinen hämmennys on ainoa, mistä pitkään aikaan pääsee selville. Lähempänä tosin on tulisessa vauhdissa kirmaisevia pyöriä, edestakaisin survovia silintereitä, ylös nousevia ja alas laskevia pistonkeja. Etäämpää ei näe muuta kuin täydellisen sekasorron kiiltävää terästä ja välkkyvää vaskea. Maiseman puut katoavat,

ja sieltä kaukaa siintää maiseman metsä, jonka yksityiskohtia pitäisi kiikarilla katsella.

Vasta pitkän ajan kuluttua tottuu silmä sen verran, että voi vakaantua katselemaan jotain erityistä kohtaa ja ruveta arvailemaan, mitä mahtanee tuo olla ja mitä tuo. Silloin saa ensiksi selville, että koko tuo suunnaton suorakulmainen ala on jaettu satoihin pienempiin neliöihin ja suorakulmioihin, joita erottavat toisistaan kadut, täynnä hyöriä katsojia, jotka tänne ylös lehterille näkyvät aivan pienennetyssä muodossa. Toisistaan erotetut alat sisältävät sitten itsekukin erilaisia laitoksia höyry- ja sähkövoimalla käyvän teollisuuden alalta.

Ehdottomasti seisahtuu silmä ensiksi tuohon jättiläis-huimarattaaseen, joka kiinnitti huomiota jo tullessa. Se liikkuu majestettillisella mahtavuudellaan. Tuntuu siltä kuin olisi edessä joku ruhtinaallinen henkilö, ja mieleen tulee ajatus, etteiköhän pitäisi ottaa lakkia päästään sen edessä. Ja raattaasta ei näy kuitenkaan yhtäaikaa muuta kuin puolisko, sillä samalla kuin toinen puoli sen kehää niin sanoakseni pilviä hipoo, samalla painuu toinen puoli yhtä syväälle sillan alle. Tuhannet lienevät ne hevosvoimat, jotka ojentavat ja koukistavat sitä miehen reiden paksuista käsivartta, joka tätä pyörää vääntää. Kone on n. k. ilman pumppuamiskone, joka suurista kivihuilikaivoksista imee pilaantuneen kehnon ilman pois ja puhaltaa sijaan uutta ja puhdasta, elähyttämään syvällä maan alla työskenteleviä työmiesparkoja.

Tämä tällainen kone, tämä tällainen ratas ei ole kuitenkaan muuta kuin yksi monen samanlaisen joukossa. Sillä on veljiä ja vertaisia joka haaralla suuressa salissa, mihin vain katsoo. Sillä kaikki, mikä täällä on koneita, on luonnollisessa koossa, ne eivät ole kuvia, vaan

ne ovat täällä itse todellisuudessa. Täällä on kokonaisia tehtaita täydessä käynnissä. Täällä näytetään kädestä pitäen, miten paperia valmistetaan, miten saadaan sähköä, mitenkä painetaan sanomalehti, kuinka kutomakoneet käyvät, millä tavalla uudenaikaisimmittain on tii-liä lyötävä j. n. e.

Täällä on pitkät rivit vetureja aina vanhimmista kaikkein uusimpiin, rautatievaunuja niin komeita ja mukavia kuin palatsit. Ainoastaan laivat on täytynyt tuoda pienennetyssä koossa näytteille. Mutta niistäkin on kuvat ja suuret mallit, joista voi nähdä, millainen ukko se on, joka esim. kuljettaa väkeä Atlantin yli Amerikkaan.

Kaikki koneet ovat uusinta keksintöä, vereksintä valmistusta. Ja kun sen muistaa, niin voi todellakin käsittää, mikä ääretön hyöty mahtaa tästä näyttelystä olla asian-tunteville, ammattimiehille. Kukin voi löytää täällä parhaat hänen alalleen soveltuvat teokset ja saada tietoonsa, mistä sellaisia voi ostaa.

Kiiluvin silmin ja käsiään hykertäen kuulinkin erään insinöörin kaukaa Bakusta kertovan muutamasta uudenslaisesta tiilenvalmistuskoneesta, jonka hankkimisesta ja käyttäntöön ottamisesta hän toivoi itselleen mainiota voittoa. Hän osti koneen, joka oli ranskalaista tekoa, ja koneen valmistaja sai sen kelvollisuuden todisteeksi kiinnittää koneensa otsaan lipun, josta ohikulkeva voi lukea, että hän on sen myynyt, myynyt jo kolmannen kerran. Hupaisuuden vuoksi mainittakoon, että sellainen moukka koneitten käyttämisen alalla kuin tämän kirjoittaja, löysi hänkin kulkiessaan ensi kävelyllään näyttelyn läpi kaksi konetta, joista hänelle voi olla hyötyä. Toinen oli sellainen, jolla kirjoitusta voi ottaa kaksikymmentä jäljennöstä tarvitse-

matta minkäänlaisia puristimia ja suuria kopiokirjoja, toinen pienoinen sukkela kapine, jonka avulla saa tehdä — paperosseja. Mitä sitten muut mekanikot!

Totisesti tutkivien ammattimiesten seassa, jotka päästetään sisäpuolelle aitauksia, missä he ymmärtävin silmin näyttävät katselevan koneitten käyttämistä ja tarkkaavin korvin kuuntelevan heille mieluisasti annettavia selityksiä, vaeltaa kuitenkin moninkertaisesti suurempi joukko huvikseen kuljeskelevaa yleisöä. Ne ne oikeastaan jättävät näyttelyyn suurimmat rahat ja niitä varten pitää joka paikassa olla sellaista, joka heitä huvittaa. Pariisilaiset ovat mestareja siinä taidossa, he osaavat laittaa kaikki niin, ettei se käy ikäväksi. Ne äärettömät summat, joita on pantu Eiffeltorniin, taideteoksiin, koristuksiin ja kaikkiin muihin mukavuuksiin, osoittavat sitä. Ja samaa osoittaa sekin, kun kutomakoneella kudotaan Eiffeltornin kuvienäliinoin, kun jäätelöä valmistava kone tekee jääkylmiä konvehteja ja jakaa näitä muutamista penneistä, kun puhalluskoneesta muuan torvi on asetettu niin, että ilmavirta ohi kulkevalta puhaltaa lakin päästä kaikkien suureksi huviksi, kun telefoonista saadaan milloin kuulla laulua milloin soittoa j. n. e.

Eriyistä huomiota näkyvät konesalissa herättävän sähkölaitokset. Ne ovat melkein kaikki Edisonin osastossa, jolle on täytynyt myöntää 675 neliömetrin pinta-ala. Oikein se onkin, sillä ilman hänen sähkövaloansa ei Pariisin maailmannäyttely olisi se, mikä se on. Suuret salit, kupukatot ja holvit olisivat jääneet pimeiksi, jos ei niihin olisi saatu sähkölamppuja asettaa. Suurin osa sen nykyistä loistoa ja komeutta olisi kokonaan puuttunut ja samalla myös menestys jäänyt tulematta. Ihan oikeuteulta tuntuu sentähden se kunnioitus, mikä Edisonille

on osoitettu, kun hänen rintakuvansa on asetettu kuin kuninkaan kuvapatsas keskelle konesalia. Se seisoo monen sylen levyisellä ja korkuisella alustalla, joka melkein kokonaan muodostuu sähkövalosta. On näet sähkölampuja asetettu ihan toisiinsa kiinni, niin että ne vähän etäämpää katsoen sulautuvat yhdeksi ainoaksi valomöhkäleeksi. Ne palavat päivälläkin eikä niiden kirkkaus näy isosti himmenevän auringon valossakaan.

*

Sähkön suurenmoinen käytäntö sattui muuten mitä voimakkaimmalla ja vaikuttavimmalla tavalla esiintymään edessäni juuri sinä iltana, jona katselin konesalia ja sen tässä koskettamiani ihmeitä. Olin vaeltaessani käytäviä pitkin joutunut ulos muutamasta sivuovesta. Ollen hiukan eksyksissä etsin Eiffeltornia, joka näkyy joka paikkaan, on läsnä kaikkialla ja on ihmeteltävän hyvänä oppaana oudolle. Se on kuin majakka merenkulkijoille, siitä saa aina varman pisteen ja voi määrätä matkansa suunnan kartalla, jota ilman ei tule toimeen näyttelyn satoja salmia soutaessaan. Hetken aikaa kulettuani näin muutaman itämaalaisen tempelin ja länsi-intialaisen palviljongin välisestä solasta näyn, joka ei helposti mielestä murene. Eiffeltorni oli edessäni sähkövaloisessa iltapuvussa. Nuo sen suuret jalkakaaret olivat kaikki sähkölampuilla reunustetut. Ensimmäisen kerroksen räystäät olivat samalla tavalla reunustetut ja niitä täynnä oli ylimmäinen huippukin. Ulkoreunat kun sillä tavalla olivat rajoitetut ja noilla valopisteillä merkityt ja kun ei näkynyt itse tornia pimeyden sisästä ollenkaan, niin muodostui tuossa ikäänkuin uusi Eiffeltorni — paljasta sähkövaloa.

Olisi luullut, että jo tässä olisi ollut ilotulitusta siksi kerrakseen. Mutta kun tulin ulos syrjäisestä paikastani, näin, että taaskaan Eiffeltorni ei ollut muuta kuin osa näyttelyn kokonaisuudesta. Ihanana ja avarana oli edessäni koko kenttä sähkötulen hukuttamana. Perällä paloi kone-salin kupoli tulipallona. Sen räystäät olivat sirotellut tulia täyteen. Pieninkin reunus ja hienoinakin huippu hehkui. Katonharjalla olevan kuvapatsaan soihtu loimotti nyt kuin suuri kokko ja ihan tuossa jalkojen juuressa hehkui nurmikenttä, jota ympäröi heinikon sisästä kimmeltävä lamppurivi.

Ihan Eiffeltornin ylimmäiseltä huipulta tunkee paksu kuutamoinen valovirta tänne alas. Se on ojennettuna keskellä kenttää olevaa enkeliryhmää kohti, jonka se valaisee kokonaan.

Mutta yht'äkkiä, kenenkään aavistamatta, puhaltaa lammikon keskeltä vesisuihku ilmaan. Ja samassa alkaa vuotaa vettä kuvapatsaiden suista ja sieramista. Se on ensin vaalean kirkasta. Vaan samassa muuttuu se punaiseksi, kaikki samalla aikaa. Sitten siniseksi, keltaiseksi, viheriäksi. Ja tuota ihmeellistä värien vaihtelua kestää pitkän aikaa. Hämmästyneenä katsoo sitä melkein henkeä vetämättä, suuri ihmisjoukko ympärillä on ihan vaiti. Mutta kun vesipatsaiden karkelo on lakannut, räjähtävät ranskalaiset käsiään taputtamaan ja huutavat: »hyvä, hyvä!»

Tätä tällaista huvitusta, tällaista joulu-iloa on täällä joka ilta.

Päiväntasaajan maissa.

Pariisi, 25 p:nä syysk.

Harhailtuaan vähän aikaa ikäänkuin määrätönnä kautta näyttelyn lukemattomien käytävien, huomaa kuitenkin vähitellen, tarkastaessaan syitä matkansa suuntaan, että askeleita sentään on puoleksi salaisesti johtamassa jonkunlainen tarkoitus. On jotain erikoista, jota hakee ja joka määrää sen, mihin menee.

Se, mikä ainakin minua täällä eniten viehättää ja eniten huvittaa, on nähdä niitä omituisuuksia, jotka esiintyvät kaikista maailman ääristä tänne saapuneiden eri kansojen osastoissa. Ja siihen tarjoo näyttely erinomaisen tilaisuuden. Täällä yleismaailmallisuuden keskipisteessä on eri kansallisuuksille annettu niin näkyvä sija, että se kohta pistää silmään. Kansallisuudet viettävät täällä täydellistä voittojuhlaansa. Kaikki se, mikä kullakin maalla ja kansalla on omintakeista, alkuperäistä, olkoon se kuinka pientä tahansa, se sattuu heti silmään, se huomataan ja sitä haetaan hakemalla. Näyttää melkein siltä kuin eurooppalainen ja etupäässä ranskalainen sivistys tuntisi hämärän tarpeen imeä itseensä jotakin uutta ja tuoresta. Ihmisillä on ensinnäkin halu saada nähdä ja tutkia, miten muualla eletään, mitä muiden kansojen kesken katsotaan erinomaiseksi ja kauniiksi, ja sitten sulattaa näkemiensä eri muotoja itseensä. Selvä käsitys tuosta tarpeesta on aivan silminnähtävästi ollut johtavana aatteena näyttelyä koottaessa ja järjestettäessä ja se se on, joka vähitellen ikäänkuin itsestään siirtyy katseliijaankin.

Sen osoittavat parhaiten nuo tiheät ryhmät tungeskelevaa yleisöä, joita tapaa vieraiden, ranskalaisille tähän

saakka tuntemattomien kansain näyttelyosastoissa. Todistuksena samasta taipumuksesta on vielä sekin, että kuta elävämmin ja kuta vaikuttavammin joku kansa on saanut kuvan oloistaan esiintymään, sitä suurempaa huomiota se herättää. Ei tarvitse tullakseen siitä vakuutetuksi muuta kuin pistäytyä esim. tuolle n. k. Kairon kadulle, jossa näkee pienen palasen itämaista elämää. Täällä on aina katsojia, aina uteliaita. Mutta parhaiten huomaa kaiken tämän todeksi, kun poistuu varsinaisesta näyttelystä Marskentältä ja menee tuohon n. k. Invaliidipuistoon, jonne useat etelä- ja itämaiset kansat Aasiasta ja Afrikasta ovat kokoontuneet näyttämään länsimaalaisille, millä lailla heillä eletään ja ollaan.

Tämä osa näyttelyä on aina väkeä täynnä. Tänne tulevat lyhyen kävelyn jälkeen suuressa näyttelyssä kaikki, tehdäkseen muutamassa tunnissa kävelyn mitä omituisimmissa seuduissa, läpi outojen vieraiiin kaavoihin tehtyjen rakennusten ja ohitse ihmisten, joita eivät ole tätä ennen nähneet muualla kuin kuvakirjoissa. He näkevät algerialaisia ja tunisilaisia palatseja, kulkevat javalaisissa kylissä, saavat oleskella Madagaskarin saarelaisten ja Senegalin neekerien seurassa, ostaa tavaroita arabialaisilta, käydä annamilaisten teatterissa, katsella omituista jaavalaista tanssia j. n. e. Suuren näyttelyn paviljongeissa näkee vain kuolleen kuvan itsekunkin maan esineistä ja tuotteista, täällä tapaa elämää, kohtaa itseään maan asukkaita.

Tuolla soittaa muuan alkuperäinen algerialainen sotilassoittokunta. Sävel on intohimoinen, tahti tulinen. Ohitse kulkee kaunis solakka arabialainen, lieneekö beduini vai mikä. Hän on pitkä varreltaan, puettuna leveään vaaleaan

viittaaan, joka heilahtelee hänen hartioillaan kuin parhaan ruhtinaan, huolettomasti ja rennosti. Päässä on hänellä turbaani, kääräisty taiteellisiin poimuihin, joiden aukosta näkyy soikeat kauniit kasvot ja rohkeasti koukistunut nenä. Hän liikkuu vapaasti, on hyvällä tuulella. Hänen toverinsa virkkavat hänelle jotakin. Hän hypähtää, lyö näppiä yhteen ja pyörähtää tanssimaan. Siinä on voimaa ja notkeutta ja jäsenten ja liikkeiden sopusointua. Laajan viitan alta taipuu välistä rajummissa käännteissä solakka jäntevä ruumis. Toverilla on miekka kupeellaan. Tanssija tempaa sen käteensä, ja säilän välähdys säikäyttää ympärillä seisovia hiukan peräytymään. Toveri ei malta hänkään enää, hänkin innostuu toisen innosta, ja koht'ikään tanssii siinä kaksi komeata miestä hurjaa miekkatanssia, joka ei lakkaa ennenkuin soitto taukoo.

Käännyt taaksesi ja säpsähdät. Luulet olevasi pakain maassa, ihmissyöjain keskessä. Ympärilläsi seisoo joukko mustia jättiläisiä jostakin Afrikan kuumimmista maista. Mimmoiset suonet pullistuvat heidän käsivarsisnaan, kuinka kiiltää tuo valkoinen hammasrivi paksujen huulien alta, kuinka kauniisti pyörähtää silmän valkuainen pikimustien luomien alta! Sanon kauniisti, enkä ainoastaan silmistä, vaan koko miehestä. Mitä voimaa, mitä karakteria! Nuo pienet, sirot ranskalaiset, kuinka vähäpätöisiltä ja elottomilta he näyttävät! He eivät vaikuta kuin ryhmittäin, suuren lukunsa turvin yhden ainoan tuollaisen erämaassa kasvaneen luonnonlapsen rinnalla.

Ihan toista lajia ovat javalaiset. He ovat pieniä kasvultaan ja ulkomuodoltaan rumia, jos meikäläisen kauneudenaistin annetaan tuomita. Silmät ovat vinossa, poski-
luut ulottuvat pitkälle, hampaansa he mustaavat ja kasvojen väri on ruskean harmaa. Heitä on näyttelyyn saapu-

nut kokonainen kyläkunta, ainakin puolisataa henkeä. Ne asuvat täällä kuin kotonaan huoneissa, jotka ovat rakennetut bambuputkista. Niissä tekevät he töitään: ompelevat, kutovat, takovat ja keittävät ruokansa. Luulisi olevansa kaukana täältä, jos ei aidan takaa yhtämittaa kuulisi veturin vihellystä. Keskellä kylää on teatteri, heidän oma kansallinen näyttämönsä. Siinä tanssitaan. Tanssi on kuitenkin jotakin aivan erikoista meille. Näyttämön perällä istuu neljä naista, jotka kuuluvat olevan erään jaavalaisen ruhtinaan haaremista. He ovat vaateetut monivärisiksi ja koristetut kaikenlaisilla kalleuksilla. Kullakin on soikea liina vyötäisiin kiinnitettynä. Kaikki muut paitsi yksi ovat maalatut viheriän keltaisiksi jonkinlaisella safranivärillä, joka lemuaa kauas. Kun alkaa kuulua näyttämön kupeille ja taakse asetetun soittokunnan soittoa, heittävät tanssijattaret paperossin suustaan ja alkavat liikkua ja liukua näyttämöä pitkin. Hyppimistä ja äkkiarvaamattomia liikkeitä tässä tanssissa ei tapaa. Kaikki on hiipivän kissanpojan plastiikkaa. Ruumis, jossa ei näytä olevan luuta ollenkaan, ainoastaan lihaksia ja niveliä, mutkailee sinne tänne niinkuin käärme; kädet tekevät samanlaisia tempuja. Kalvoset ja sormet keveltyvät vähän, mutta ulospäin, ja nostelevat ja hypistelevät esiliinaa. Joka liike käy luontevasti ja luikkeasti ja mieleen johtuu ehdottomasti, että nuo ovat maasta, jossa tiike it, pan te it ja käärmeet opettavat ihmisiä liikkumaan salaperäisesti hiipien kuin hekin. Alussa tuntuu tämä tanssi oudolta, sen tarkoitusta ei ymmärrä, mutta kun on vähän enemmän aikaa istunut ääressä ja nähnyt, kuinka jokainen päänkin luke, jokainen sormen pään nousu tai lasku soveltuu soiton eri vaihdoksiin, niin alkaa selvitä, että he siinä omia tunteitaan ilmi tuovat tavalla, joka heidän kansalleen on yhtä käsittävää kuin meille käsittämätöntä.

Vielä enemmän ymmälle joutuu mennessään annami-
laisten teatteriin, jossa sekä tanssitaan että näytellään.
Teatterissa ovat istuimet ja näyttämö samanlaiset kuin
meillä, se ero vain, ettei laitoksia koskaan vaihdeta. Ja
siitä alkaakin jo ero meidän ja heidän välillä. Meillä ensik-
sikin koettaa musiikki vaikuttaa soinnullaan, heillä on orkes-
teri, joka etsii kuta kauheimpia ääniä. Luulisi kuule-
vansa meikäläisten soittokoneiden virittämistä. Laulu
ja puhe on samanlaista. Näyttelijät räähkyvät, ulvovat
ja kiljuvat. Oikein liikuttaakseen yleisöä, tahtoessaan saada
kuulijansa oikein traagilliseen mielentilaan, parkaisee anna-
milainen näyttelijä niinkuin metsän paha-äänisin peto.
Kaikilla kansoilla sanotaan laulun ja puheen kehittyneen
luonnossa kuultujen äänien mukaan, joita kukin on käsit-
tänyt ja ruvennut matkimaan oman korvansa mukaan.
Meidän esi-isämme ovat näihin verrattuina ottaneet sata-
kielen sävelet tunteittensa ilmituomisen esikuviksi ja luo-
neet niistä sointuja itselleen. Näitten esivanhempain korva
on ehkä ollut rakennettu siten, että siihen on tarttunut
suden ulvonta, tiikerin kiljunta ja korpin raakuminen.
Ja onhan heillä oikeus pitää kauniina sitä, niinkuin mekin
pidämme omaamme, kehittää sitä, luoda siitä taide itselleen.

Konesalin vastakohta.

Pariisi, 10 p:nä lokak.

Kun päivän käveltyään näyttelyssä illalla palaa kotiin
ja alkaa muistella, mitä on nähnyt, ei tavallisesti johdu
mieleen mitään. Silmänsä pohjasta ei saa ainoatakaan kuvaa
esille pitkään aikaan. On nähnyt liian paljon. Niin on
minulle käynyt tänäänkin. Tehtyäni matkustuksen läpi

näyttelyn tuntuu siltä kuin en olisi siellä ollutkaan. Ainoastaan muutaman asian olen tällä kertaa saanut sen verran huomiolle pannuksi, että voin siitä jotain kertoa.

Aivan omituisen viehätyksen tuntee, kun palatesaan näyttelykentältä Trocadero-palatsin puoleisia portteja kohti sattuu poikkeamaan vasempaan käteen ja joutuu puiston sisässä olevan rakennuksen ääreen, joka on kokonaan kuorimattomasta puusta. Se on isonlainen, kovin soman ja hauskan näköinen kaksikerroksinen rakennus, tehty sillä tavalla, että kukin näytteille pantu puulaji on samalla yhtenä hirtenä rakennuksen seinässä. Kun hirret seisovat pystyssä ja nousevat suoraan maasta, niin näyttää siltä kuin seinät olisivat kasvaneet siihen semmoisiin. Seinästä ulkonee ikkunain ja ovien kohdalla pieniä parvekkeita, joista muuan on valkeatuohisesta kivistäkin. Suurimmat kattoa kannattavat nurkkahirret ovat satavuotisista vanhoista »hongista», jotka ovat niin paksuja, ettei kaksikaan miestä kunnolla ylettäisi sylellään ympäri.

Katsellessaan ulompaa tuota taloa, jota varmaankin oli ollut taiteilija tekemässä, tuli mieleeni, että tuohan on ihan kuin Tapion temppeli, täydellinen Metsola. Ja tätä vertailua vahvisti karhun kuva, joka seiso i ovenpielessä.

Sisään astuessaan tuntee hyvänhajuisten puiden kaaran lemuavan vielä heikosti ja pihkan hajun ja ruusu-puun tuoksun sekautuvan toisiinsa. Sali, joka on puupilaristolla reunustettu, sisältää suuren joukon puuteollisuuden alalle kuuluvia työkaluja ja teoksia. Ensimmäinen ja tärkein työkalu, saha, on asetettu keskelle lattiaa. Siinä on pienen höyrykoneen avulla käypä raami, joka puree hampaansa ahnaasti puun sisään ja raapii esiin tuon niin

tutulta tuntuvan sahajauhon. Seinillä, pöydillä, kaapeissa y. m. on sitten kirvestä, puukkoa, näveriä ja kaikenlaista mitä hienointa teräkalua, ja niiden ympärillä näytteitä erilaisista kapineista, joita heidän avullaan on saatu syntymään raa'asta halosta. Siinä on sanalla sanoen edessä palanen puuteollisuuden historiaa. Konesalissa oli kovan raudan valta ylimmillään ja siellä tunsii olevansa maailman kihisevimmissä keskipisteessä, tehtaitten tehtaassa. Täällä hallitsee pehmainen puu, jonka aikakausi on aikoja sitten mennyt. Mutta kun edellisessä hermot kärsivät ja kiihoittuvat, niin täällä ne lauhtuvat ja mieliala muuttuu pehmoiseksi kuin metsässä.

Istun juurista tehdylle tuolille, joka on sattumalta tyhjänä. Edessä on keinotekoinen kallio, jonka sammaltunutta kuvetta pitkin putoilee alaspäin pienoinen liri-sevä puro. Sen yli näkyy panoraaman muotoon tehty metsäinen vuorimaisema. Näyttää aivan siltä, kuin tuolta puiden lomitse avautuisi eteen oikeat Alpit, lumisine huippuineen, jyrkkäyksineen, laaksoineen ja laaksokyläineen. Ympäristö, jossa on, vie kauas pois meluavasta Pariisista valoisille, puhtaille, päiväpaisteisille rinteille. Liekö tekijän tarkoitus ollut saada syntymään tämä tunnelma, en tiedä. Mutta se ainakin minussa syntyi.

Vilmeinen käynti näyttelyssä.

Pariisi, 13 p:nä marrask.

Syksyinen surullinen ilma on ollut jo pitemmän aikaa Pariisissakin. Yhden vuoron sataa, toisen vuoron on usvaa ja ainoastaan silloin tällöin kolmannen vuoron pääsee päivä paistamaan. Mutta joskin päivä paistaa, on se

niin alakuloisen näköinen kuin siellä kotonakin tähän aikaan. Iltainen taivaanranta, jota luulin ainoastaan Suomessa surulliseksi, on samanlainen täälläkin ja herättää samantlaisia tunteita. Ne mielialat, joita sää synnyttää, sopivat erinomaisen hyvin yhteen nykyisten olojen kanssa. Kesä on mennyt ja näyttely on mennyt myöskin juhlineen, ilotulituksineen ja väentungoksineen. Näyttelyvieraat ovat kaikki kiiruhtaneet koteihinsa ja jättäneet Pariisin puhdistamaan heidän jälkiänsä.

Sen huomaa melkein joka paikassa, mutta etenkin boulevardeilla. Istuessa muutama viikko sitten jonkun kahvilan seinämällä saattoi vielä vähän väliä nähdä outoja kasvoja ja omituisia pukuja. Milloin kulki musta neekeri ja katseli ihmetellen ympärilleen. Milloin asteli arvokas arabialainen väljässä viitassaan ohitse. Kiinalaisen pitkä palmikko vilahti tuon tuostakin väen tungoksessa, ja rotevaa zuavisotilasta, joka oli päätään pitempi kaikkea kansaa, tuli seuranneeksi silmillään pitkän aikaa. Mutta nyt niitä ei enää näe kuin ihmeeksi. Joka päivä ovat sanomalehdet kertoneet, että nyt on se ja se etelämainen kansa vaeltanut kotimaahansa, ja kaduilla on taas vain tavalliset pariisilaiset kävelijänsä. Knalleja knallien vieressä, muotipuku toisessaan kiinni, ei yhtään punaista fetsiä tai valkoista turbaania tai kirjavata kauhtanaa.

Mutta itse näyttelyssä on kuitenkin syksyn vaikutus kaikista valtavin. Sattui eilen pilvetön päivä ja teki mieleni käydä kerta vielä katsomassa, miltä näyttäisi sänkipelto elonkorjuun aikana.

Hyvästi sinne nyt pääsi, omnibusvaunuissa olisi ollut tilaa vaikka pitkälleen panna. Ei ollut enää tungosta sisään tullessa. Se rähinä, jonka piletinmyyjät ennen nostivat ympärillä, oli nyt supistunut heikkoon, miltei

rukoilevaan ääneen, jolla muuan vilusta värisevä mies tarjosi kaupaksi jällelle jäänyttä pilettivarastoaan. Trocaderon palatsin holveissa oli hujan hajan puulaatikoita. Tie, jonka kupeilla ennen oli kukkasnäyttely, oli nyt vain tavallinen katu. Suihkulähteet olivat kuivuneet. Koskessa, joka viime kerran käydessäni oli vielä ryöpynnyt vaahtopäänä, näkyivät vain limaskaiset kivet. Ja reunainsa yli kuohuneesta lammesta ei ollut jällellä muuta kuin likainen rapakko kaikkein syvimmissä kuopassa.

Jenan sillalla, jossa oli aina ollut sellainen ahdinko, että tuskin pääsi läpi, tuli nyt vastaan vain joitakuuta työmiehiä. Siellä täällä kuului näyttelyn valokuvia tarjoilevien pikkukauppiaitten huutoja, joilta ei kukaan enää ostanut. Alhaalla Seinen-virrassa näkyi vain tuolta kaukaa tulemassa pikkuinen alus, joita tätä ennen suikkelehti joka sekunti sillan arkkujen alitse. Eiffeltorni oli kyllä yhtä korkea kuin koskaan ennen. Kupolit kiilsivät yhäkin ja kaikki muutkin rakennukset olivat koskematta ainakin näin etäältä katsoen.

Mutta kun nousin tornin ensimmäiselle sillalle, oli se melkein autio. Joitakuuta myöhästyneitä muukalaisia, joita hyvin riitti nostamaan ja laskemaan yksi ainoa nostokone, harhaili vielä rautaisten ristikkojen välissä. Muistorahoja vielä myytiin, mutta se tapahtui samalla lailla kuin markkinakopissa kolmantena markkinapäivänä. On vain rippeitä jällellä ja kojun seinät ja hyllyt näkyvät liian selvästi läpi. Ja tuo teki minuun sen vaikutuksen, että koko Eiffeltorni oli tehtävänsä tehnyt samoin kuin markkinakoju ja että se nyt oli tarpeeton ja joutaisi alas revittäväksi. Miljoonia maksanut rakennus, jota oli pyhällä kunnioituksella katseltu, antamassa aihetta tuollaiseen vertailuun! Mutta syyttäköön itseään, omaa hyödyttömyyttään.

Ja kun sitten laskeusin alas ja aloin kävellä ennen kuletuita teitä, niin kävelin kuin talossa, josta asukkaat pakenevat vieden muassaan kaikki, mitä suinkin saavat. Kaduilla revittiin kivitystä ja kaivettiin pois kaasuja ja sähköjohtoja. Ravintoloissa oli pöydät päällekkäin ja tiskit täynnä sylen korkuisia lautaspinoja, useimpain eri osastojen, paviljonkien ja palatsien ovet olivat suljetut. Niihin, joihin vielä pääsi sisään, oli tietä tukkeamassa puulaatikoita. Toisiin pantiin tavaroita, toisia naulattiin kiinni. Siellä täällä avautui vielä pitkien käytävien perältä joku tuttu näköala, jota ei oltu ehditty hävittää tuntemattomaksi. Konesaliin mentäessä näin vielä paikoillaan ovikoristeet ja itse konesalin mahtava suuruus ei ollut muuttunut, vaikka koneet eivät enää käyneet. Lasinen katto vaikutti vielä yhtä mahtavasti, leväten kaariensa varassa, niinkuin taivaan kupu, jota ei häiritse mikään, mikä sen alla liikkuu.

Omituiselta tuntui kulkea taideosastossa. Sinne sisään astuessa tuotiin ovella vastaan suurta taulua »Kristus Pilatuksen edessä». Se oli kannettaessa sattunut ylösalaisin. Toinen yhtä suuri jotain sotatapausta kuvaava kangas oli syrjällään, ja kumman näköisesti irvistelivät siinä haavoitetut sotilaat koomillisissa asennoissa. Eteisessä oli vielä veistokuvia. Vaan ne eivät olleet enää paikoillaan, sopivain välimatkain päässä, sopusointuisissa ryhmissä. Ne olivat siirretyt kokoihin antamaan tietä tavara kuletukselle. Alastomat olennot näyttivät värisevän kylmässä marmorissa. Useat olivat jo kääreissä. Eräs nainen teki epätoivoisen liikkeen päästäkseen irti niinistä siteestään, johon kädet ja jalat olivat kiedotut. Toiselta oli liikutellessa katkennut kaula ja pää pudonnut jalkojen juureen.

Poikkesin siitä näyttelyn syrjäiteille, puistojen sisässä mutkaileville poluille. Nurmi oli tallattua ja siellä täällä oli maassa puusta pudonnut paperilyhty. Suomen paviljongin kellahtava väri veti luokseen. Vaakuna oli vielä oven päällä, mutta ovi oli laudoilla telkitty. Pilariin oli naulattu paperi, jossa koko komeus ilmoitettiin myytäväksi. Se tiesi sitä, ettei ole ostajia vielä ilmaantunut ja että velka on vielä maksamatta.

Astuessani ulos näyttelystä kuului laukaus tornista. Kello oli 4 j. pp. ja näyttely suljettiin. Ei ollut monta syrjäistä ulos astumassa. Enimmäkseen työmiehiä sinisissä puseroissaan. Aurinko valaisi vielä vinosti kattoja ja kuvapatsaita. Mutta se oli surullista syksyn valoa. Muistui mieleeni sänkipelto, josta aumoja vedetään riiheen illan suussa. Tuon vertauksen toivat mieleeni korkeat kuormavaunut, joita lähti konosalin ovelta, ja toiset, joita siellä vielä täytettiin.

»Savo», syyrk. 28, lokak. 1, 3, 8, 17 ja marrask. 21 p:nä 1889.

MONSIEUR HENRI JA HÄNEN SANOMA- LEHTENSÄ.

Pitkin boulevardia puhaltaa kolkonlainen syksyinen tuuli ja kahisten lentävät pudonneet lehdet pitkää asfalttikäytävää myöten, koettaen kokoontua katuojien suojaan. On aamiaistunti ja monsieur Henri, liikemies tai joku sentapainen, kiiruhtaa työpaikastaan ruokaravintolaansa. Hän kulkee nopeasti ja notkeasti, olkapäät hiukan kylmästä kyyryssä.

Boulevardin kulmassa on sanomalehtimyymälä ja sitä kohti painaa monsieur Henri ruumistaan, ponnistaen tuulta vasten. Se on pikkuinen kuusikulmainen torni, joka jo kaukaa herättää hänen huomiotaan. Puitten, kadulla parveilevain ajurien ja sinne tänne suikkelehtivien ihmisten välitse sattuvat kohta hänen silmäänsä sen monivärisillä ilmoituksilla koristetut lasiseinät.

Myymälän sisässä kuhjottaa vanhanpuoleinen nainen niinkuin hautova lintu pesässään. Pesä on kokonaan sisustettu sanomalehdillä, jotka ovat asetetut limikkäin niin, että näkyy vain nimi ja kuvalehdistä joku paras piirustus. Monsieur Henrillä on jo varustettu lantti käteen, hän heittää sen tiskille, sieppaa kasasta mieleisensä lehden, joka aina on siinä samalla sijalla, ja saa vastaukseksi tavanmukaisen: merci, monsieur!

Monsieur Henri on saanut käteensä henkisen aamu-ruokansa. »Maltaa köyhäkin keittää, vaan ei jäähdyttää» — ja jo mennessään tahtoo hän haukata lämpöiset. Huolimatta tuulesta, joka nyhtää paperia hänen kädestään, levittelee hän sitä lukeakseen ja ahmii sisäänsä lihavimmat päällekirjoitukset, kiiruhtaessaan eteenpäin, sateenvarjo kainalon alle pistettynä. Samalla lailla kuin hän siinä menee, menee hänen edellään, rinnallaan ja takanaan yksi, toinen ja kolmas samanlainen paperisiipinen lintu, jotka kaikki ovat lähteneet lentoon myymälän edustalta ja nyt lehahtavat ravintolan ovesta sisään.

Hänellä on tietty paikkansa pöydänpäässä ja hyllyllä oma serviettinsä, jonka palvelija tuota pikaa juokuttaa hänen eteensä, asettaen siihen samalla viinipullon, palan valkoista leipää ja luettelon ruokalajeista.

Ei hän tuota... ei tuotakaan... onko tuo hyvää?
— Un gigot!

— Un gigot .. un! huutaa palvelija heleällä viranomaisella äänellä, jonka pitää tunkea aina kyökin perälle saakka, voittaa puhelun lakkaamaton porina ja astiain alinomainen kalina.

Sillaikaa kun rasva rätisee kuumassa paistinpannussa, jatkaa hän lehtensä lukemista. Hän on herkkusuu ja hakee kohta makeimman murusen käsiinsä. Ensimmäisellä sivulla on heti pääkirjoituksen perässä »kaikenlaisten kaikujen» osasto. Se on Pariisin parfyymiä, ne ovat kotikaupungin kukkasia, jotka tuoksuvat siitä häntä vastaan. Hänellä on tarkka vainu ja jo ensimmäisistä sanoista hän tuntee, maksaako vaivan jatkaa. Siinä on ensin kertomus eräistä yksityisistä iltahuveista, joissa ovat laulaen esiintyneet »tuo ihana mademoiselle V. ja vielä viehättävämpi madame A. . . » — näiden puvut kuvataan ja kiitetään ja mainitaan nimeltään muitakin seurassa olleita kaunottaria. Monsieur Henri jättää kappaleen kesken, kun näkee heti alla hauskemman.

Palvelija juoksuttaa esiin pyydetyn ruokalajin ja monsieur Henri aloittaa aamiaisensa. Hän on taittanut lehtensä kuusin kerroin palstojen mukaan ja asettanut sen eteensä viinipullon varaan. Hän on valinnut sähkösanomat, joita hänen lehtensä kirjeenvaihtajat viime yön kuluessa ovat lennätelleet kaikista maailman ääristä. Muutamilla silmäyksillä on hänellä tilaisuus tehdä retki Kiinaan, New-Yorkiin, syvälle Venäjän sydämeen ja Espanjan äärimmäiseen niemekkeeseen. Ei sitä suurempaa risahdusta maapallolla, joka pääsisi hänen korviensa ohitse.

Tavallisesti lukee hän kaikki sanomat siinä järjestyksessä, johon toimitus on ne taittanut. Mutta tällä kertaa tahtoo toimitus, että muiden lomasta astuisi esiin erityinen asia. Siihen on painettu paksuilla kirjaimilla:

»Tonkin asetettu piiritystilaan.»

Ja alla oleva sähkösanoma kertoo, että kiinalaiset rosvojoukot taas ovat tehneet tukalaksi ranskalaisten aseman heidän siirtomaassaan. Kahakoissa on kaatunut ja haavoittunut suuri joukko, joiden nimet luetellaan. Uusia yhtä ikäviä uutisia on kohta odotettavissa.

Tästä ei ole pitkä matka kotimaiseen politiikkaan, ja luettelemainsa tapahtumain johdosta on lehti laatinut erikoisen tulta tuiskuvan artikkelin hallitusta vastaan.

»Vaalitaistelujen aikana ja ennen sitä piti hallitus tarkan huolen siitä, ettei totuus Tonkinin asiain huonosta tilasta tulisi julkisuuteen. Ja viisaasti kyllä! Sillä se tiesi, mikä olisi ollut tulos kansan mielenilmauksesta, jos olisi tiedetty, että viime aikoina tehdyt retkikunnat eivät ole tuottaneet muuta kuin tappiota ranskalaisille aseille ja hukkaa sen sotamiehille. Vaan vielä on se sittenkin saava kuulla kunniansa. Eduskunnassa on oleva siksi rohkeita miehiä, että uskaltavat huutaa ilmoille vihansa sitä ministeristöä vastaan, joka typeryydellään, ahneudellaan ja omien etujensa ajamisella on saattanut maamme perikadon partaalle!»

Juuri niin, inho on huudettava ilmoille! Hän on ihan yhtä mieltä lehden kanssa. Ja hänen kuuma virensä kuohahtaa ja silmän pohjassa välähtää jätteitä vaalitaistelun intohimosta, jonka hiillos ei vielä kokonaan ole sammunut. Kiihoittunutta mieltä lauhduttaa kuitenkin kohta laji viileätä ruohoruokaa. Ja sitäpaitsi on juuri silmän alla kertomus keisarien kohtauksesta Berliinissä. Lehti riemuitsee ja hän sen mukana siitä varovaisesta kylmyydestä, jolla Aleksanteri III on kohdellut Vilhelm II:ta. Ei ole ainoatakaan sanaa herahantanut suuren itsevaltiaan huulilta, joka olisi saattanut »saksalaista» toivomaan

hänestä puoluelaista Ranskaa vastaan. Bismarck on laskeutunut alakuloisena alas rappuja H. M. Venäjän keisarin puheilta ja lausunut: »Tsaari on mykkä kuin muuri». Ja mikä selvä viittaus! Hän on kiittänyt isäntäänsä ranskan- kielellä. Oo, ranskankieli on yhä vielä loistavasti säilyttänyt asemansa korkeimman diplomatian kielenä!

Näiltä retkiltä palauttaa lehti lukijansa takaisin Pariisiin Näyttelyssä on eilen käynyt yli 300,000:n hengen. Tungos oli ääretön ja joka portin edessä täytyi lakkaamatta muodostaa jonoja.

— Garçon, un café, s'il vous plait!

Monsieur Henri ottaa sikarin taskustaan, levittää nyt lehtensä levälleen ja noukkii sieltä täältä sivumennen, mitä sattuu eteen.

Lensin hiilikaivoksissa leviävät työlakot leviämistään. Tuhansia kulkee työttöminä ja nälkäisinä. Sotaväkeä on lähetetty suuret joukot rauhattomuuksia estämään. Pari ministeriä on osakkaina hiilikaivosyhtiössä, lehti ilmoittaa sen julki ja pistää loppuun pienen purevan patkän:

»Niinkuin näkyy, tekee hallitus kunnolla tehtävänsä työnlakkauttajia vastaan ja herrat yhtiön osakkaat eivät suinkaan laiminlyöne lausua hallitukselle hartaimpia kiitoksiaan ja sydämellisimpiä onnentoivotuksiaan järjestyksen ylläpitämisestä.»

Pikkutiedot Pariisista täyttävät petitillä painettuina puolitoista palstaa. Monsieur Henri lukee muutamia.

Lehti luettelee ne kuivasti ja kylmästi, ja monsieur Henri käy käsiksi koseriaan.

Musta väkevä kahvi vähän kiihoittaa hermoja, mutta sikari niitä viihdyttää eikä luettavakaan vaadi minkäänlaista voimain ponnistusta.

Se on hauskaa, keveätä tarinoimista päivän tapah-

tumista. Se on taitettu ja laitettu niin, että se tunkee itsestään kuin hyvä haju sieraimiin. Paino on isoa ja harvaa, esitys helppotajuista ja sisältö vaihtelevaa. Kaikki, mitä lehden lukija mahdollisesti tahtois ajatella ja miettiä äsken lukemansa johdosta, on tarinan tekijä jo ajatellut ja miettinyt. Hän saa johtopäätökset kaiken maailman menosta valmiina eteensä. Poliitiikka, koti- ja ulkomainen, teatteri, kirjallisuus, viimeiset muodit y. m. kosketellaan lyhyissä palasissa, sattuvissa sanoissa, koottuina kokonaisuksi kimppeihin. Siinä ei ole mitään alakuloista ja masentavaa. Puhuessaan viime päivän suuresta vainajasta, kirjailija Emile Augier'sta, puhuu hän niin, että muille lisääntyy halu elää ja nauttia elämästä. Ottaessaan esille totisen asian sujuttaa hän sanojaan niin, että niistä lopussa syntyy leikkipuhe.

Kirjoituksen alla on kuuluisa nimi, se on tunnettu, taitava kirjailija, useinkin joku kaikkein etevimmistä. Hänen kynänsä on kuin kadulla ajavan ajurin sujuva ruoska. Se napajaa kuin meren ruoko, väräjäää hänen ajatuksiensa pienimmänkin määräyksen mukaan. Hän hyväilee sillä lukijaansa niinkuin ajuri hevostaan, joka nautinnolla koukistaa kaulaansa luokille. Ja kun hän on aikansa hyväillyt häntä, kihoittanut hänen kansallisylpeyttään, ylistänyt hänen isänmaatansa ja puhunut hänen mielensä mukaan, niin on hänen aikansa tulla pyrittävään päämaaliin. Hän tekee vain vähäisen liikkeen ja siiman pää pamahtaa kuin pieni pistoolin laukaus, se on vain läiskäys tyhjään ilmaan, mutta se ajaa hänen lukijaansa mielipiteen, minkä ikinä hän tahtoo, ja vie hänet yhden päivän matkan sitä päämaalia kohti, joka on suunniteltu, kukaties kuinka pitkäksi aikaa eteenpäin viisasten miesten salaisissa lukituissa kammioissa.

Monsieur Henri kulkee taas pitkin boulevardia. Hän on suorittanut aamiaisensa, sekä ruumiillisen että henkisen. Servietti on heitetty huolettomasti ravintolan pöydälle ja sanomalehti melkein ylenkatseellisesti rutistettu. Hän ei enää muista kumpakaan. Mutta samalla lailla kuin äsken nautittu ruoka on alkanut uudistaa hänen elimistöään solu solulta, samalla lailla kiertelee jo lehdestä lähtenyt mehu hänen aivoissaan. Sen mielipiteet ovat muuttuneet hänen mielipiteikseen, hän on ottanut omikseen sen ajatukset, joita hän puolustaa kuin omiaan ja joiden johdosta hän on valmis käymään kiivaaseen kahakkaan. Ja jos kuuntelen hänen puhettaan, niin on siinä samat käänteet, samat sutkaukset kuin taannoisessa tarinassa. Ja samalla lailla kuin hänen on käynyt, on käynyt tämän, tuon, toisen ja kolmannen, jotka ovat samasta myymälästä ostaneet saman lehden ja nyt kiiruhtavat takaisin työpaikkaansa samaa tietä, jota äsken olivat tulleet.

HUUTAMASSA BOULANGERIN HYVÄKSI.

I.

Pariisissa, 22 p:nä jouluk. 1889.

Olin eilen illalla boulangististen vaalimiesten puoluekokouksessa; korvissani soi vielä ranskankieli, heleä kuin kirkasäänisin hopeakello. Kolmatta tuntia olen kuullut sitä soitettavan laidasta laitaan, seisotettavan kannallaan ja heilahutettavan takaisin, niin että seinät

tärisevät ja selkäpiitä viiltää. — Le suffrage universel!
— — Vive Boulanger! A bas Joffrin!»! —

Kämmeneni ovat vielä hellät taputuksista, joilla olen pannut vastalauseeni Ranskan nykyistä hallitusta ministeri Constansia ja edustajakamaria vastaan. Ne ovat olleet minulle »varkaita», »yleisen äänivallan sortajia», »tasavallan vihollisia». Hattuni on heitetty ilmaan Boulangerin kunniaksi ja sateenvarjoni on iskenyt koloja siltaan Joffrinin perikadoksi. Hiukan hävettää, niinkuin sitä, joka on päästänyt hätävalheen heikkona hetkenä. Mutta kun on myrskyssä, niin täytyy taipua myrskyn mukaan, ulvoasutena sutten seurassa. Eikä todellakaan maksanut vaivaa ruveta ottamaan kuhmuja otsaansa ja mustelmia käsivarsiinsa, kun sen voi välttää ainoastaan hattua heiluttamalla. Ne eivät varmaankaan olisi olleet vältettävissä, kuhmut ja mustelmat, ilman innostusta oikean asian hyväksi. Mutta minulle oli pääasia saada nähdä ja kuulla, millainen on valtiollinen puoluekokous Pariisissa, ja siitä onkin nyt jotenkin selvä kuva mielessäni.

Olin lukenut viikkoja ennen sanomalehdistä näin kuuluvan ilmoituksen:

VASTALAUSE

Joffrinin vaalin hyväksymistä vastaan.

VAALIKOKOUS,

jonka toimeenpainevat 18:n vaalipiirin tasavaltalaisten, revisionistien, sosialistien ja patrioottien komitea ynnä tasavaltalais-kansallinen komitea sekä keskuskomitea yleisen äänivallan puolustamista varten

Lauantaina 21 p:nä joulukuuta 1889 klo 8½ illalla.

Moulin de la Galettessa

Girardon'in kadun varrella.

Päästäkseni sisään kävin pyytämässä piletin punaisimman boulangistisen lehden »Cocarden» toimituspai-kasta. Sieltä se heti annettiin ja vielä kaupanpäälliseksi toinenkin, ystävällisellä silmäniskulla, että »jos teillä on joku ystävä, joka tahtoo. . .»

Moulin de la Galette (s. o. rahamyly, sampo) on suuren tanssisalin nimi ylhäällä Montmartren huipulla. Hakiessamme sitä käsiimme ahtaiden ja huonosti valais-tujen etukaupungin katujen periltä, meitä hiukan pöyris-tytti, toveriani ja minua. Edellämme ja jälessämme kuului raskaita anturan askeleita, ohitsemme kiiruhti epäilyttävän näköisesti puettuja haamuja ja kuului tuota raakaa maalais-murretta, jota puhuu Montmartren työväki.

— Minä en suinkaan kernaasti tahtoisi kulkea täällä yksin öiseen aikaan, sanoi toverini. Ja ympäristö, tuo märkä muuri ja musta kadun kita, johtikin mieleen rans-kalaisten romaanien kertomuksia väijyvistä varkaista, murhista, roistoväestä ja ryöväyksistä. Varovaisuuden vuoksi päätimme olla paljoa puhumatta toisillemme, sillä hänen tanskansa ja minun ruotsinkieleni saattaisi merkitä meidät saksalaisiksi, ja silloin — Jumala varjel-koon meitä vaivaisia syntisiä!

Olimme vähää ennen istuneet hienossa valoisassa boulevardikahvilassa ja kävelleet katuja, joiden varrella hohtivat loistavat myymälät, sähkön häikäisevässä valossa. Moulin de la Galetten edustalla oli vastakohta silmiinpistävä. Valemyllyn siivet hämöttivät harmaan hämärän sisästä. Pientä kadun risteykseen muodostunutta aukeaa paikkaa valaisivat vain heikot tulet kulmassa olevasta ravintolasta, jonka tiskin ääressä hääri päitä, käsiä ja ilmaan kohoavia täysiä ja tyhjennetyitä ryyppylaseja. Ovi kokouspaikkaan, rautainen ristikkoportti, oli vielä suljettuna. Katukäytä-

vällä odotti jo pitkä jono, pitäen epämääräistä murinata. Toisella puolen katua seinänvierellä huomasi äänettömän mustan möhkäleen, joka oli painautunut kivijalan kylkeen. Se oli hallituksen salaviihainen kartanokoiria, joka ruuhotti vartioimassa yleistä turvallisuutta, äänetönnä odottaen tilaisuutta purrakseen. Se oli poliisiparvi, pari sataa miestä vartioimassa väkijoukkoa, joka tuskin oli paljoa lukuisampi.

Jonossa, johon asetuiimme, keskusteltiin tietysti Boulangerista.

Hänkö, ei hän ota armoa hallitukselta! Hän viisi välittää anteeksiannosta. Hän on sanonut tulevansa takaisin omin voimin! Oo, se ei kestä kauan, saattepa nähdä! — Vihdoin avattiin rautaristikko ja ovi alkoi niellä jonoa sisäänsä. »Korttine, kansalainen, korttine, kansalainen!» toistivat vartijat ovella. Toverini, joka oli kotimaassaan Tanskassa ollut monessa tällaisessa mylläkässä, huomautti minua siitä, etten vaan vahingossakaan kutsuisi ketään monsieur'iksi, sillä täällä ei ole kukaan »herra», täällä ovat kaikki »kansalaisia».

Yhtä kauniina »kansalaisina» kuin kaikki muutkin astuimme sisään suureen, matalaan, lehtereillä varustettuun saliin. Varovaisuuden vuoksi oli kaikki irtonaiset aseiksi kelpaavat kapineet korjattu pois ja tuolitkin vaihdettu puutarhan penkkeihin, joita oli rivittäin puolilattiaan.

Sähkö- ja kaasutulien valossa oli nyt tilaisuus tarkastaa ystäviä ympärilläni. Joka puolelta piiritti minua miesjoukko. Nuo ne nyt siis ovat niitä n. s. boulangisteja, revisionisteja, sosialisteja, patriotteja y. m. s. Jos oikein osaan päättää, on tuo lihavanläntä vähän olevinaan olevan näköinen mies jonkun pienen ravintolan isäntä, joka pitää kapakassaan »Cocardea» ja »L'Intransigent'ia» ja laskee vuotuisiin tuloihinsa sievoisen summan

siitä, että maustaa jokaisen antamansa absinttilasin pienellä puheella Boulangerin puolesta. Toinen päätyyppi on työmies samettihousuissa ja työmekossa. Ja kolmas ammatiltaan jotenkin epämääräinen henkilö, jonkunlainen puoliherra, jolla on kaulus ja kravatti muodinmukainen, mutta ei juuri puhtaudella pilattu, jolla on kulunut knalli ja rikkinäiset napinlävet, ja jonka silmässä on kiilto, mikä ei juuri herätä luottamusta. Siellä täällä miesten keskellä näkyy naisen hattu. Ainakin olen yhdet näistä kasvoista ennen nähnyt. Totta tosiaankin, se oli juuri äsken illan hämärässä, kun hän juoksi jälessäni boulevardin puitten välissä.

— Hiis tiesi, jos ei täällä vielä ennen illan loppua saa selkäänsä? — tulee minulle mieleeni katsellessani yleisöä. Ja minä sanon itselleni, että heti kohta, kun vaan jokukaan huutaa tai taputtaa tai koputtaa keppiään, niin minä säestän, säestän sydämeni pohjasta ja teen mitä ikinä näen muittenkin tekevän.

Aluksi ostivat he melkein kaikki sanomalehteä »La sentinelle de Montmartre» (Montmartren vartiomies), jota myytiin joka haaralla. Minä ostin myös. Ja se maksoi vaivan. Sen etusivua kaunisti korea kuva. Enkö olisi ihailut sitä, minä mies kansanvaltainen! Maassa lepää siinä »yleinen äänivalta», lattiaan kahlehdittuna käsistään ja jaloistaan. Häntä polkee rintaan Joffrin, pistooli kädessä. Vapaus ja oikeus näyttää olevan viimeisillään. Mutta kun vaara on suurin, on pelastuskin lähinnä. Kauempana kuvassa nähdään kansa rientävän avuksi — myllyn takaa. Kansalla on kädessään vasaroita, viitakkeita, kirveitä, luutia ja lapioita. Ja kansan etupäässä astuu kenraali Boulanger, ruoska kädessä. Vasta tänään olen uskaltanut olla huvitettu kuvasta. Eilen panin kaikki voimani liikkeelle pysyäkseni totisena.

Puhujalava pysyi vielä tyhjänä. Tai oikeastaan soitto-lava, jossa joka ilta istuu orkesteri puhaltamassa valsseja ja polkkia. Eiliseltä jäleltä oli arvattavasti vielä ruokapöytiä lavan perällä ja sen edessä olevalta ilmoitustaululta luin suurin kirjaimin: »Polkka». Nykyhetken tarkoituksesta muistutti siellä ainoastaan viheriä pöytä.

Me pysymme jotenkin rauhallisina kaikki »kansalaiset». Mutta yhtäkkiä annetaan meille erinomainen syy ensimmäiseen mielenliikutukseen. Ilmaantuu lavalle mies-ja kiinnittää neulalla pöytäliinaan kenraali Boulangerin kuvan, täysissä sotatamineissa, ristit ja kunniamerkit rinnassa. Kuva, josta »La Presse» tänään ylpeillen kertoo, että se oli lehden lahjapalkkio tilaajoilleen, jää riippumaan yläpuolelle »Polkkaa». Me kaikki boulangistit humahdamme seisoaallemme, paljastamme päämme, huudamme äärettömässä riemastuksessa: »Eläköön Boulanger!.. Kuoloon Joffrin!» ja puhaltaamme laulamaan hänen lauluaan: »En revenant de la revue!»

Ensimmäisen innostukseni iloa häiritsee kuitenkin pieni hetkellinen pelästys. Siellä on tuolla takana niitä, jotka vastaavat vihellyksillä. Täällä on siis Joffrininkin ystäviä! Kuka ties ne ovat enemmistössä? Ja minä, joka jo olin »merkinnyt» kantani. Mutta onneksi ne vaikenivat, meillä boulangisteilla on ehdoton enemmistö, »valtaava enemmistö», käyttääkseni Jonas Castrénin huulilta usein kuulemaamme sanaa.

Samassa astuvat lavalle ne, joita olimme odottaneet: kokouksen toimeenpanijat. Yksi boulangistisen puolueen pääjohtajia, edusmies Laguerre saa aikaan sanoin selittämättömän metelin. Sitten huudamme me sen minkä keuhkomme kestävät: Vive Laisant! Vive Susini! Vive Gabriel! Vive Vergoin! Vive Youssot! Ne ovat nuo meidän

miehiämme, meidän johtajiamme ja kalliin asiamme ajajia, ne ovat niitä kansan todellisia ystäviä, oikeita tasa-
valtalaisia, kunnan kansalaisia. Hienoilta herroilta ne näyt-
tävät, älykkäiltä ja eleganteilta. Suurin osa heistä on edus-
miehiä, joiden vaaleja edustajakamari ei ole hyväksynyt.
Mutta juuri sentähden he ovat meistä tuhat kertaa rakkaam-
mat. Sillä me olemme tulleet tänne protesteeraamaan,
protesteeraamaan. En oikein tiedä, mitä vastaan ja millä
perusteella protesteeraamme. Mutta nuo tuolla ylhäällä, ne
sen kyllä tietävät ja sanovat kai myös, minkä tietävät.

He ryhmittyvät kahden puolen pöytää. Joku pieni
pienokainen mustaparta nousee sanomaan jotain. Asetet-
tuaan kädellään myrskyn täällä alhaalla, ehdottaa hän
kokouksen kunniapresidentiksi Boulangerin ja kahdeksi
varakunniapresidentiksi Rochefortin ja Dillonin, jotka
ovat paenneet Ranskasta samoin kuin Boulangerkin.
— Eläköön Boulanger! Eläköön Rochefort! Eläköön
Dillon! — Alas Joffrin! Alas Constans! Alas varkaat!

Pieni mustaparta kiittää meitä kaikkia siitä, että
olemme näin lukuisasti tänne saapuneet panemaan vasta-
lausettamme sitä eduskuntaa vastaan, joka on häväissyt
kansan yleistä äänestysoikeutta, hän lukee kirjeitä eräiltä
ystäviltä, joita »influensa» on estänyt saapuville tulemasta,
antaa puheenvuoron eräälle pitkälle herralle siellä ylhäällä
lavalla, ja niin on varsinainen kokous alkanut.

*

He ovat verrattoman taitavia puhujia kaikki. Meidän
suurimmat suupaltit siellä kotona ovat oppipoikia näiden
rinnalla. Eivät he etsi sanojaan, hylkää tai ota uusia.
Se käy kuin ulkoa opittujen nuottien mukaan. Liikkeet,

asennot, mimiikki tekevät sen, että koko mies kiireestä kantapäähän näyttää puhuvan. Hänen koko ruumiinsa sulaa hänen sanoihinsa. Jokainen kure vaatteissakin, joka syntyy ja siliää hänen liikkueensa, lisää eloa ja antaa vauhtia hänen lausumilleen ajatuksille.

Mutta on se heidän kielensäkin kuin luotu tätä tarkoitusta varten. Se laulaa ja lirisee kuin puro, joka juoksee kivikkoä pitkin, se räiskyy ja ritisee kuin kulo katajikossa, ja yht'äkkiä kurahtaa se siitä paukkuen ja humisten kivaan korpikuuseen. Se on todellista ilotulitusta, ja siitä muistuttavat yleisön aplooditkin, jotka säännöllisesti pamahtavat esiin parhaimmissa paikoissa.

En ymmärrä kieltä niin tarkoin, että voisin antaa kuvan joka vivahduksesta. Ainoastaan äkäisimmät kipinät, kirkkaimmat tulikaaret jäävät mieleeni.

Marcel Habert, eräs vastavalittu edusmies, vertaa boulangismia »suuren meren nousuveteen». Se saa voimaa niistä loukkauksista, joita yleinen äänestys-oikeus on saanut kärsiä. Edustajakamari on hylännyt sen, jonka kansa hyväksyi. Joffrin, Boulangerin vastaehdokas täällä Montmartren vaalipiirissä ei ole kansan valitsema, hän on hallituksen valitsema. Nykyinen eduskunta ei tunnusta enää »ei lakia, ei oikeutta, ei kykyä eikä kuntoa». »He ovat saaneet Joffrininsa, suojelkoot nyt häntä! Me muut, meillä on Boulangerimme ja me suojelemme häntä!»

Maurice Vergoin on ihan äskettäin tuomittu kahdeksan kuukauden vankeuteen siitä, että hän on liiaksi sätinyt Quesnay de Baurefaire'a, joka oli asianajajana Boulangerin, Dillonin ja Rochefortin jutussa. Hänen puheensa on katkera, ivallinen ja pureva. Melkein joka lause herättää päätyessään naurua ja ihastusta.

Puheenjohtaja mainitsee jonkun nimen, mutta kansa huutaa Laguerrea ja tahtoo kuulla häntä. Luulen, että huutajille oli siitä edeltäkäsinn annettu viittaus.

Laguerre on solakka, pitkä gentlemanni. Hänen puheensa edustajakamarissa Joffrinin vaalin hyväksymistä vastaan kuului olleen mestariteos logiikkaa ja lakitietoja. Aine on sama nytkin.

»On kuultu edusmiesten valtakirjoja hylättävän ennenkin. Mutta sitä ei ole ennen kuultu, että eduskunta olisi itse valinnut edusmiehensä. Se on nyt kuitenkin tapahtunut. Mutta minä olen iloinen siitä. Minä onnittelen isänmaata ja puoluettamme näiden laittomuuksien, näiden rikosten johdosta, jotka ovat loukanneet ja loanneet yleistä äänioikeutta.»

»Minä tahtoisin tehdä sananlaskuksi totuuden: älä loukkaa yleistä äänioikeutta!»

»Sillä se, joka tässä maassa on loukannut yleistä äänioikeutta, se on samassa ollut hukassa.»

»Ne verivirrat, mitkä Pariisissa ovat vuotaneet loukatun äänioikeuden kostoksi, todistavat tosiksi sanani.»

»Niin pian kuin joku hallitus on sitä loukannut, on se ollut hukassa.»

»Vuosina 1830 ja 1848 se jo tapahtui. Ja viimeksi vuonna 1871.»

»Keisarikunta pysyi pystyssä ainoastaan niin kauan kuin se kunnioitti yleistä äänioikeutta. Mutta niin pian kuin se sitä häpäisi, se oli hukassa.»

»Nykyinen opportunistinen tasavalta peri keisarikunnan. Se on nyt vuorostaan häväissyt yleistä äänestys-oikeutta. Ja sen on käyvä samalla lailla: sekin on oleva hukassa!»

Puhetta seurasi pitkä innokas mielenosoitus. Huudettiin, polettiin jalkoja ja heilutettiin hattuja. Muuan työmies vierelläni huutaa niin, että kasvot punottavat ja niskasuonet pullistuvat. Toinen on sivaltanut hatun päästään, puristanut sen yhdeksi mytyksi käteensä, jota survoo ylös ja alas ja eteenpäin, niinkuin tekisi säännöllisiä voimisteluliikkeitä. Sähkökin näyttää ymmärtävän asemansa. Se tulee levottomaksi, aikoo sammua, syttyy taas ja tirskuu ja rätäjää.

Vaivoin saavat seuraavat puhujat sananvuoroa. Laisant esittää Boulangerin merkityksen: On hänen ansiensa, että Ranska on kadottanut tunteen uhkaavasta perikadosta. Juuri hän on saanut Ranskan taas ymmärtämään oman arvonsa. Maa ei tahtonut sotaa, mutta maa ajatteli: Saksa tahtoo käydä kimppuumme; mutta silloin se on löytävä meitä johtamassa Boulangerin, joka on meidät yhdistänyt ja saanut meissä viriämään koston tulen. Ja tämä mies, tämä ihmeteltävän suuri isänmaan ystävä, hän on joutunut entisten ylistäjänsä ja imartelijainsa kateuden ja koston uhriksi! Mutta eläköön hän! Ja hän on vielä elävä!

Susini, joka oli ministeri Constansin kilpailija Marseillessa, on tulinen etelämaalainen ja purkaa kuohuvan sappensa voittajaansa vastaan. »Meitä on peloitettu Boulangerin yksinvaltiudella, mutta meillä on parhaallaan Constansin yksinvaltius!»

Lopuksi astuu esiin kokouksen puheenjohtaja, tuo ennen mainittu pieni mustaparta. On kuin sata saakelia telmäisi ja tappelisi hänen sisässään.

Youssot on hänen nimensä, eduskunta on hylännyt hänenkin vaalinsa joidenkuiden laittomuuksien perusteella ja hän lopettaa puheensa näin:

»Oli ennen olemassa lippu, lippu, johon oli kirjoitettu valtiollisten ja yhteiskunnallisten olojen uudistus. Sitä kuljetti ennen muinoin edessään radikaalinen puolue. Nyt se on antanut sen pudota maahan ja nyt se lippu ei ole muuta kuin rääsy, jolla peitetään edusmiesten persoonalliset pyyteet.»

»Kansalaiset! Meidän on pelastettava tuo lippu ja sitä puolustettava. Kohta ovat käsillä kunnalliset vaalit. Kantakaamme silloin tämä lippu heilumaan Kaupungintalon katolle! Ja kun aika on täytetty ja kun häpeällisten tekojen mitta on kukkurallaan, silloin ponnistakaamme voimamme kaikki me patriootit ja boulangistit, ja kansanvallan kohotetuilla käsivarsilla viekäämme se yhä eteenpäin ja nostakaamme se heilumaan sinne, missä sen oikea paikka on, edustajahuoneen katon harjalle!»

Ja ennenkuin höyry on ehtinyt haihtua, esittää hän samassa henkäyksessä kokouksen hyväksyttäväksi näin kuuluvan lausunnon:

»Seinen departementin vaalimiehet, kokoontuneina Moulin de la Galette'n saliin lauantaina 21 p:nä joulukuuta 1889, luvultaan 2,500;¹

Lausuvat vihansa kelvotonta parlamenttia vastaan, joka uskaltaa tehdä astinlaudakseen yleisen äänioikeuden ja julistaa valituksi miehen, joka ei ole valittu;

Lausuvat onnittelunsa niille muutamille edusmiehille, jotka ovat jääneet uskollisiksi asialleen ja jotka ovat äänestäneet kenraali Boulangerin, oikean kansanvalitun hyväksi;

Lähehtävät hänelle tervehdyksensä, kiitoksensa ja kunnianosoituksensa;

---

¹ Antiboulangistiset lehdet saavat tämän summan nousemaan 700:aan.

Lausuvat vastalauseensa Maurice Vergoinin tuomiota vastaan, joka olisi saattanut keisarikunnankin punastumaan;

Päättävät julistaa kaikkia luvallisia aseita käyttävän sodan sitä häpeällistä yksinvaltiutta vastaan, jonka valtiikan alle nykyinen hallitus on saattanut meidän rakkaan Ranskanmaamme;

Vetoovat kaikkiin Ranskan tasavallan ystäviin ja patriootteihin kehoittaen heitä valmistamaan kansanvallan lopullista ja pikaista voittoa;

Eläköön kansanvaltainen, sosialistinen tasavalta!

Eläköön yleinen äänioikeus!

Eläköön kenraali Boulanger, Clignancourt'in vaali-
piirin ainoa oikea edusmies!»

Siinä se, ja mitäs muuta neuvoksi kuin taas huutaa se hyväksi ja kiittää kauniiksi! Eläköön, kasvakoon ja karttukoon kernaasti meidänkin puolestamme!

Mutta tappelua ei tullutkaan. Olimme kaikki liiaksi yksimieliset. Hihkuttiin ja hurrattiin vaan, purkautuessamme ulos huoneesta pimeälle kadulle. Mutta vartiojoukko oli äskeisestä kulmastaan siirtynyt oven eteen ja muodosti käytävän kahden puolen. Aioin seisahtua katsomaan, vieläkö piti mitään tuleman. Mutta totinen poliisimies ei sitä sallinut. »Poistukaa!» sanoi hän käskävästi. Ja siihen loppui minun puolestani tämä valtiollinen mielenosoitus. En tiedä, lienevätkö hengenheimolaiseni sitä vielä jääneet jatkamaan.

— Se on nyt oikeastaan verratonta ilveilyä tuo kaikki, nauroi toverini. Noista »kansalaisista» tuolla ylhäällä puhujalavalla, luuletko, että heistä yksikään teki tuota tosissaan! Oo, minä olen ollut puhujalavalla minäkin!

Mutta me olimme molemmat yksimieliset siitä, että heidän näyttelijätaitonsa oli erinomainen.

RANSKAN EDUSTA JAKAMARISSA.

Pariisi, 8 p:nä maalisk. 1890.

Rakennus ei ole ulkoa nähden kovinkaan komea. Mutta kokoonpantuna harmaasta kivistä, vaikuttaa se arvokkaasti ja sopusuhtaisesti sitä katseltaessa Concorden sillalta, joka Place de la Concorde'ltä vie toiselle puolen Seinevirran.

Varustettuna sisäänpääsölipulla, joka on onnistuttu hankkia tuttavien tuttavien avulla, joudutaan monien käytävään kautta katsojain lehterille. Jos on joku tärkeä asia esillä, ovat paikat täytetyt jo tunteja ennen istunnon alkamista. Pilarin suojasta katsellen, edessä istuvain naisten niskojen taitse, tekee »kamari» vaikutuksen samanlaisen kuin yliopiston juhlasali Helsingissä. Katosta puoliseinään on pylväitä, joiden takana ovat katsojain istuimet kahdessa rivissä. Alempana niitä, laskeutuen porras portaaltaan, ovat puoliympyrässä edusmiesten punaisella veralla päällystetyt istuinrivit. Pieni aukea pyörylä keskipisteessä, ja vastaisella seinämällä kohoaa suuri monikerroksinen kateederi, kamarinpresidentin valta-istuin. Siinä on eri osastonsa ylempänä ja alempana eduskunnan virkamiehiä: notarioita, sihteerejä ja pikakirjureja varten. Valo tulee katosta suuren viuhkan muotoisesta ikkunasta. Oikealla ja vasemmalla presidentin suuresta pulpettirakennuksesta on iso mustakitainen ovi, josta auennee tie tupakkahuoneisiin ja ravintoloihin. Katsellessa sinne alas muistuu mieleen kuva vanhasta roomalaisesta sirkuksesta, ja tuo ovi näyttää vievän johonkin maanalaiseen kellariholviin, mistä joka hetki odottaa astuvan esiin tiikerin tai jalopeuran. Niiden vartioitako lienevät nuo punarintaisiin univormui-

hin puetut miehet, jotka seisovat siellä pihtipielissä tai tulevat silloin tällöin sisäänkin järjestämään jotain kohtaa taistelukentällä.

Vähitellen alkaa ilmestyä edusmiehiä autioon huoneeseen. Hiljaisuus siellä muuttuu ensin muutamien muminaksi, kasvaa siitä keskusteluksi, kehittyy yhä uusien tullen, on vähän aikaa sointuvata ja vilkasta sananvaihtoa ja päättyy lopulta melkein huumaavaan kohinaan, josta erottaa kaksi pää-ääntä: tuon heleän tenorin ja miellyttävästi sorahtelevan ranskalaisen »ärrän». Edusmiehiä kuohuu ja kihisee pienessä puoliympyrässä keskellä lattiaa ja siitä ne leviävät mustina ryhminä ylös istumaisijoilleen.

Katsojain parvella mainitaan nimiä ja lausutaan arvosteluja. Tuo mustatukkainen, terhakan näköinen mies, joka istuu oikean puolen alimmalle penkille, on Paul de Cassagnac, kuuluisa sanomalehtimies ja kuninkuuden harrastaja. Hänen vieressään on muuan arkkipiispa, sininen leveä vyö kiinnittämässä mustaa kauhtanaa. Ministerien penkillä istuvat vierekkäin ulkoasiain ministeri lihava Spuller ja laiha Tirard. Tirard on viime aikoina käynyt kärsivän näköiseksi ja kovin totiseksi. Vähän väliä hieroelee hän hermostunutta otsaansa. Maanantaina olikin hänellä kuuma päivä Constansin luopumisen johdosta ja joka hetki ovat sanomalehdet olleet hänen kimpussaan. Äskettäin kuului hänellä olleen kova hermotaudin kohtaus, mutta nähtävästi hän on jo parempi. Ei ole kadehdittava tuokaan ammatti.

Aivan meidän edessämme istuvat boulangistit, äärimmäisinä vasemmalla. Heidän miehistään ovat etevimmät Naquet ja Laguerre. He tulevatkin usein yhdessä, Naquet edellä, valkeatukkainen kyyryselkä juutalainen, Laguerre

jälessä, pitkä mies ja elegantti, etevä puhuja. Heidän ympärilleen kiiruhtaa joukko ystäviä ja kättä paiskellaan. Kuulen sitten nimitettävän niitä ja niitä, mutta en saa selkoa, missä hän on tuolla alhaalla se tai se, neljänsadan miehen muurahaispesässä. Ainoastaan kaksi kummallista tyyppiä tarttui eilen silmäni tuosta kaljupäisestä, redan-gottipukuisesta seurakunnasta. Katsojain lehterillä kuuluu pidätettyä naurua ja sen esineeksi huomaan vanhan patalakkipäisen ukon, joka kuluneeseen palttooseen puetuna ja iso sinikantinen kirja kainalossa kömpii aina ylimmäiselle penkkiriville. Kuka on tuo kummitus täällä hienojen herrain seurassa, en tiedä, mutta hullunkuriselta hän näyttää. Toinen, jota jo ennakolta kysellään, on sosialisti Thivrier, jonka tiedetään esiintyvän työmiehen mekossa. Hän tulee melkein juoksemalla paikalleen, ja nyt ovat kaikki uteliaat saaneet nähdä tämän ihmeen, josta kaikki sanomalehdet parin viikon kuluessa sisälsivät pitkiä tarinoita, keskustellen sekä leikillisesti että totisestikin sen periaatteen pätevyyttä, minkä nojalla mainittu edusmies oli poikennut tavallisesta muodista. Hänen uusi kansanvaltainen muotinsa näkyy muuten ulottuvan ainoastaan mekkoon. Sillä tämän »työmiehen» kengät ovat kiilloitetut, housut ovat kuin muillakin herroilla ja tukka öljytty.

Puhelu lakkaa, kun puhemies, presidentti, saapuu kokoushuoneeseen. Hän on komea mies; iso harmaa tukka kuohuu kauniin pään ympärillä. Seisoessaan estraadinsa huipulla on hän kuin korkein vaahtopäälaine tuossa alhaalla olevassa kuohussa. Hän on »koristeellinen» ja senkin tähden sopii hän niin hyvin esimieheksi ranskalaisille, joilla aina pitää olla silmän nautintoa.

Itse toimessaankin on hän erinomainen. Sellaista kuumaveristä katrasta ei hallita niinkuin meikäläisiä lauhkeita lampaita. Ei riitä vasaran isku puhemiehen pöytään. Täytyy osata asettua johdettaviensa kannalle, kuljettaa heitä houkuttelemalla. Sen osaa Floquet. Vähän väliä kohoo hän seisoalleen, röyhistää rintaansa, takoo paperiveitsellä pöydän laitaan tai soittaa kelloaan sitä mukaa kuin melu vaatii, mutta se ei pitkälle auta. Kaukaa katsoen näyttää hän tosin hyvinkin tuikealta, mutta kiikarilla tarkastaen ovat suupielet aina pienessä ivanaurussa, vastakohtana vartalon viralliselle asennolle. Ja tuossa hänen ivallisuudessaan on hänen peränpitotaitonsa. Tirkistäen kakkulainsa läpi pahimman melun pitäjiä ja heittäen heille sattuvan sätkäyksen saa hän sanoillaan meren asettumaan. Silloin tällöin hän kyllä julmistuukin. Ja riitelee niin että heläjää niille, jotka eivät usko hyvällä. On verrattoman koomillista nähdä sillä lailla vastakkain harmaahapsinen presidentti ja joku kaljupää, yhtä vanha edusmies, kiistelemässä keskenään yli salin, molemmat sähisten kuin kissa ja koira, toinen toisella puolen koskea, joka estää äänen kuulumasta.

Istunto alkaa kohta, kun presidentti on asettunut tuoliinsa. Hän alkaa lukea jotain, jota ei kukaan kuuntele, lienevätkö pöytäkirjoja vai muita otteita. Hän ei koetakaan saada hiljaisuutta aikaan. Ainoastaan suun käynnistä tietää, että hän on jotain sanovinaan.

Vasta sitten, kun päivän keskustelukysymys on esitetty ja ensimmäinen puhuja nousee puhujalavalle, presidentin istuimen eteen, syntyy hiljaisuus.

Mutta ainoastaan lyhyeksi hetkeksi. Sillä vaikka puhuja tavallisesti aina alkaa sävyisästi ja hitaasti ja sovitaa sanansa taitaviin taitteisiin, niin kiihtyy hän kohta.

Hän alkaa liikkua edestakaisin, kulkea lavan yhdestä päästä toiseen, tekee jo liikkeitä käsillään ja antaa niiden avulla vauhtia lauseilleen. Sanat ovat sitä mukaa terävämmät, ja ei aikaakaan, niin katkeaa äänettömyys. Se on joko paheksusta tai hyväksymistä, -nurinata tai kättentaputusta ja hyvä-huutoja. Koko tuo musta joukko tuolla alhaalla alkaa aaltoilla. Liikutaan, noustaan ylös, nauretaan pilkallisesti tai käyvät kasvot kiihkeiksi, vihaisiksi, ja tukat pörrötetään kiivailla käsien tempauksilla. Aploodit tekevät aina vilkkaimman vaikutuksen katsojaan. Kun puhuja on sanonut jonkun suuren, isänmaallisen sanan, kun hän on puhunut onnistuneesti *de l'hon-neur de la France*,¹ niin syttyvät sadat kämmenet rätäjämään kuin palava katajikko ja koko tuo kalteva rinne on yhtenä valkeana mansettien välkkeenä.

Puhuja odottaa asianhaarain mukaan joko tyytyväisenä tai suuttuneena. Jos häntä keskeytetään vihamielisessä tarkoituksessa, vetoo hän ensin presidenttiin ja koettaa odottaa siksi, kunnes tämä saa myrskyn asetumaan. Mutta usein herättää hänen ensi sanansa uuden metelin, ja jos on niin, ettei kamarin enemmistö tahdo kuulla häntä, niin ei se kuule kiusallakaan ja sillä hyvä. Eivät auta presidentin ponnistukset eivätkä mitkään ja niin saa puhuja laskeutua alas. Vielä istuimeltaan heittää hän ja hänen puoluelaisensa sattuvia sanoja huutajalle. Eilen kiljasi esim. Derouléde, joka muuten aina on ensimmäinen keskeyttämässä:

— Ette te osaa puhua ettekä edes kuunnellakaan!

Tuollainen rähinä saattaa tuntua ulkopuoella olevasta kuuntelijasta harmilliselta. Mutta on täällä kuitenkin

¹ Ranskan kunniasta.

kin hauskempi kuin meidän talonpoikaissäädystä, jossa täytyy samoja saarnoja kuunnella tuntikausia, ainoastaan eri miesten huuilta. Ja siitä on siis se hyöty, että ei turhia laverruksia kärsitä, vaan lopetetaan löpinä lyhyeen. Saattaa tosin väittää, että sillä tavalla jää sanomatta moni hyvä asia. Mutta kun enemmistö ei tahdo kuunnella, niin ei siihen silloin enää syytkään vaikuta.

Kun huudetaan äänestystä («Aux voix! Aux voix!»), niin uskaltaa enää harva puhuja esiintyä. Sillä huuto on merkki väsymyksestä, yleisö on uupunut ja hermostunut ja ranskalainen ymmärtää antaa arvonsa ranskalaisille hermoille.

Päätökset eivät tietääkseni ole sen tyhmempiä ja ajattelemtomampia, vaikka ne olisivatkin seurauksia myrskyisistä keskusteluista. Etenkin näyttää nykyinen eduskunta ymmärtävän aran edesvastuullisen asemansa. Se on tullut näkyviin varsinkin sen suhteesta Tirardin ministeristöön. Ministeristö ei ole suosittu, mutta sitä ei kuitenkaan tahdota ensi tilassa kumota. Tilaisuutta ei olisi puuttunut. Viimeinen tarjoutui eilen, jolloin käsiteltiin interpellationia Ranskan osanotosta Saksan keisarin kokoonkutsuun työmieskonferenssiin. Oppositionin s. o. boulangistien puheissa pamahti pyssyt ja haisi ruuti. »Elsas ja Lothringen!» »Häpeä Ranskalle!» »L'honneur de la France!» Sanalla sanoen: kaikki kiihoittavat elementit olivat liikkeellä. Mutta älykkään miehen maltilla antoi eduskunta tukensa ministeristölle, joka siis yhäkin vielä pysyy pystyssä.

Ja niin ollen on, joka kerta tullessani noista meluisista istunnoista, minulla ollut sama tunne kuin olisin nähnyt huvinäytelmän, jossa kaikki uhkaavat pilvet haajoavat ja kappale päättyy päiväpaisteeseen ja naimisiin.

SASU PUNANEN PARIISIN SAUNASSA.

(Ote yksityisestä kirjeestä.)

Hyvä Veli! — — — — —

Et voi kuvailla hämmästystäni, kun tässä eräänä iltana suuria Boulevardeja kävellessäni yht'äkkiä tapaan yhteisen ystävämme Sasun. Olin lentää selälleni asfalttikadulle. Hän täällä! Sasu Punanen — Pariisissa! Olinhan kuullut, että hän oli perinyt suuren omaisuuden eräältä tati-vainajaltaan, joka häntä aina oli suositellut, kun hän oli niin siivo poika. Mutta eihän hänen ulkomaanmatkastaan oltu mitään mainittu sanomalehdissä, joissa kuitenkin kerrotaan kaikista ulkomailla matkustaneista jatkolaisista ja musiikkiopiston oppilaista. Ja miten hän oli muuttanut! Aivan vihoviimeistä muotia, päässä korkea silkkinalli, hirveän leveät keltaiset roimahousut, säkkiselkäinen palttoo selässä ja mahdottoman suuri kirjava kravatti kaulassa.

— Sinä täällä..!

— Teällähän tuota näyn olevan, tuumaili hän muser-tavan rauhallisesti, niinkuin olisimme olleet vain Helsingin esplanadilla.

— Mutta mitenkä ihmeen lailla... milloinka... joko sinä kauankin..?

Viikon päivät oli hän ollut täällä »Paeriisissa», selitti hän minulle, sittenkun olimme poikenneet ensimmäiseen kahvilaan. Hän oli jättänyt, ainakin toistaiseksi, sikseen teologiset opintonsa ja lähtenyt maailmaa katselemaan ja huvittelemaan. Vaan ei ollut vielä tähän saakka ilo oikein ilolle tuntunut. Eihän tahtonut kieli oikein suussa kääntyä, ja ne ainoat suomalaiset, jotka hän täällä

oli tavannut, olivat olleet niin ylpeitä, ettei niiden kanssa tullut mitenkään toimeen.

Eikä ollut oikein niistä tämän valtakunnan ruuista-kaan, kun ei rukiista leipää saa nähdäkään ja täytyy nielleksiä palasensa ilman voita ja piimää. Harmittavan sanoi hän itseään tämän maailman kevytmielisyydenkin, ja hän oli aivan varma siitä, että Ranskan kansa kulkee suurin askelin perikatoaan kohti. Tekevät työtä sunnuntaina ja pitävät puotinsa auki keskellä kirkkoaikaa. Mutta suurin ikävyys oli täällä se, ettei saanut edes kylpeäkään...

Minä sanoin, ettei missään ole niin mainioita saunoja kuin Pariisissa. Hänen silmänsä välähtivät ilosta, hän katsoi minua rukoilevasti, mutta kun hän pohjaltaan on hienotuntoinen mies, ei hän nähtävästi tahtonut vaivata minua pyytämällä, että veisin hänet saunaan. Kysäisihän kuitenkin, mahtaisiko tästä kaupungin paikasta olla sinne pitkältäkin.

— Jos tahdot, voimme mennä yhdessä, ehdotin minä, minä tulen mukaasi.

Hän suostui tietysti heti paikalla ja me menimme nyt Sasun kanssa Pariisiin saunaan. Sinä tiedät sen mainion saunan siellä rue Cadet'n varrella; sinne me menimme. Vaikka minä tavallisesti käytän toista vähän halvempaa sauna-*Faubourg St. Denis'ssä*, ymmärrät kuitenkin, että tahdoin sellaiselle saunantuntijalle kuin Sasu on tarjota, mitä parasta tällä alalla on tarjottavana, enkä, totta maar, kadukaan kauppojani.

Ensin luuli Sasu, että tein hänestä pilaa. Tämähän oli komea hotellin etehinen eikä mikään saunan porsua. Siinä olikin hienot punaiset matot lattialla, kahden puolen marmoripilareita ja hiottua kiveä lattiana. Pulska, hienosti puettu ovenvartija kiiruhti ottamaan päällystakkia,

hattua ja keppiä ja osoitti meidät pilettiluukulle, jossa istui nainen kaunis kuin kuningatar. Näin, että Sasu ajatteli kukkaroaan, mutta rauhoittui kuitenkin, kun kuuli, ettei sauna maksa kuin kaksi francia. Ja niin pian kuin laitokset alkoivat ilmaantua, käsitti hän ne ja osasi antaa niille oikean arvonsa.

Erittäin mukava oli hänestä vaatteiden riisunta-huone. Se oli pitkä lämmin käytävä täynnä pieniä kaappeja, joihin vaatteet pantiin ja avain ripustettiin nauhaan kaulan ympärille.

— No se, sanoi hän. Sehän on kerrassa nerokasta! Minä pidän paljon saunasta, mutta en ole koskaan voinut siitä täydellisesti nauttia siellä kotona, kun minua aina on pelottanut, että jos saunapiika tai joku muu pistäytyy hikoillessani lompakolleni.

Palvelija toi soikean lakanan ja verhosi hänet sillä, niinkuin roomalaiset ennen aikaan verhosivat itsensä toogalla. Sasu kysyi syytä siihen, ja minä selitin, että kun tämä on roomalainen sauna, niin täytyy pukeutua-kin roomalaisittain.

Kun hän kulki edelläni sisähuoneisiin pilariston välitse, niin hän todella olikin kuin joku roomalainen keisari, niinkuin joku Nero tai Tiberius. Ja mitä huomiota hän herätti! Kun tulimme siihen suureen saliin, jonka keskellä on vesisäiliö ja ympärillä makuusijoja, kohottivat kylpenet väsyneitä päitään ja katselivat jälkeemme huudahdellen puoliääneen: »mikä vartalo! mikä ruumis!» Ja palvelijat kiiruhtivat edellämme tietä näyttämään. Ne luulivat varmaankin, että Sasu Punanen oli joku ulkomaalainen ruhtinas ja minä hänen ajutanttinsa tai että me olimme ainakin joitain amerikkalaisia miljoonanomistajia.

Omituista kyllä ei Sasu Punanen täällä saunassa osoittanut juuri ollenkaan sitä saamattomuutta, joka aina pistää silmään vasta tulleista suomalaisista täällä Pariisissa. Hän oli tässä oudossa komeassa saunapalatsissa sama totunut kylpijä kuin Maariansaunassa siellä Helsingissä, tai ainakin koetti hän sitä olla.

Edellämme kohotetun oviverhon alitse astuimme me juhlallisesti suureen pyöreään, ylellisillä seinämaalauksilla koristettuun huoneeseen, jossa jo oli kymmenkunta kylpijää ennen meitä. Toiset heistä istuivat mukavilla sohva-tuoleilla, jalat matalan, pyöreän pöydän päällä, jonka alla olivat lämpöjohdot. Toiset käveskelivät miettiväisinä niinimatoilla peitettyä lattiaa pitkin ja tarttuivat tuon tuostakin raskaisiin rautakuuliin niillä käsiään voimistellen ja saadakseen hikoamista aikaan. Sasu luuli, että hänen tuli tehdä niinkuin muutkin, hänelle tuli kai myöskin halu näyttää voimiaan, ja keräten niin monta painoa kuin suinkin sai sormiensa väliin mahtumaan, nosti hän ne vaivatta ensin olkapäänsä tasalle ja sitten siitä suoraan ylös. Se herätti ansaittua huomiota, syntyi pieni kilpailu, mutta Sasua ei kukaan voittanut, ja me nautimme molemmat menestyksestämme.

Sasu oli muutenkin yleisen huomion esineenä. Nuo pienet ranskalaiskääkkyvät, joiden jalat olivat hienot kuin rantasipin, selät laihat, rinnat ontelot ja käsivarret jänteitä vailla, katselivat silminnähtävällä kunnioituksella hänen paksuja pohkeitaan, pulleata rintaansa, leveätä niskaansa ja uhkeata selkäänsä. »Mikä takalisto, mikä takalisto!» kuulin heidän sanovan. — »Mitä ne puhuu?» tiedusteli Sasu. — »Ihmettelevät sitä pulskinta Suomen poikaa», selitin minä. »Antaapa heidän voan ihmetellä.. näkökö ne, että myö ollaan Suomesta?» sanoi Sasu. — »Näkehän ne toki.»

Hetken aikaa istuttuamme ja lämmiteltyämme kysyi Sasu, eikö tässä saunassa löylyä lyödäkään. Olin odottanut sitä kysymystä ja nautin jo edeltäpäin siitä ilosta, jonka pian tulisin hänelle valmistamaan.

— Kuuletko tuota kihinää? kysyin. Siellä se on oikea sauna, tämä on vasta vaan porstua.

Ja minä vein hänet huoneeseen, jossa kohosivat lauteet kuin rappuset lattiasta kattoon. Seinässä oli aukko, josta tuli höyryä. Sasu kiipesi katon rajaan, minä jäin vähän alemma.

— Katohan peijakkaita, puheli hän katon rajasta, katohan konnia, millaiset niillä on vehkeet. Se ei tule tuo löyly yht'äkkiä puhaltamalla, niin että sorkat ovat palaa, voan noin näet vain verkalleen, yhä lämpimämmin ja lämpimämmin . . . Ka, kun se tuoksuu tervalle . . . enpä oo ikinän' tämmöistä löylyä . . . ähhäh, jopahan viimeinni alakaa hik' irtautua . . . eihän tässä kohta ennee näe mittään . . . nyt en ennee erota kuin hoamuja . . . missee sinä oot' ka, sielläkö . . . en minä vielä tule.

Minä en tietysti kestänyt kuumuutta niinkuin hän ja juoksin suihkuhuoneeseen. Sasu jäi sinne pilviinsä kuin mikä Olympon jumala, ja silloin tällöin minä kuulin hänen päristyksensä, jonka ukkonen soi yli höyryn sähinän ja suihkujen suhinan. Vasta sitten, kun höyryä oli lakattu päästämästä ja ilma saunassa selvinnyt, laskeutui Sasu alas.

Hän oli punainen kuin keitetty krapu, ei virkkanut mitään, asettui vain suihkun alle ja antoi sen valella jäseniään. — Alkaako sinua miellyttää tämä Pariisi? kysyin minä, kun taas palasimme lämmittelyhuoneeseen.

— Enpä, enpä oes uskonna, että niillä oes tällaiset vehkeet.

— Onhan niillä peijakkailta vehkeet, mutta ei tässä vielä ole läheskään kaikkea koeteltu.

Vielä oli pesu jälellä. Se suoritettiin taas eri huoneessaan, marmoristen istuimien päällä, saippualla, joka tuoksusi ruusulle ja mandelille. Sen jälkeen vielä suihkua, jota saattoi ohjata milloin mihinkin kohtaan ruumistaan, sekä vesisuihkua, että höyrysuihkua.

Sasu oli aivan haltioissaan, mutta hän oli kuitenkin totinen, niin totinen kuin voi olla ainoastaan syvälle juurtunut intohimo, silloinkun sitä oikein tyydytetään.

Ja vielä sittenkin oli hän saava tuta, että loppu oli kaikista suloisin.

Vein hänet takaisin entisille jälillemme siihen suureen huoneeseen, jossa oli vesisäiliö. Pauskauttuamme sen yhdestä päästä umpisukkeloon nousimme toisesta päästä ylös. Meidät otettiin siellä vastaan lämmitetyin lakainoin, meitä pyyhittiin ja kuivattiin ja sitten puettiin päällemme paksusta palttinasta tehty kotiviitta, jonka jälkeen palvelija viittasi meidät seuraamaan häntä.

— Minnekkä nyt?

— Nyt mennään lepäämään.

Ja meidät vietiin yläkertaan, asetettiin mukaville vuoteille, jotka olivat kuin toisistaan erotetuita pilttuuta, kaksi vuodetta kussakin pilttuussa. Siinä meidät peitettiin, laitettiin tyynyt mukavasti selän ja kyynäspäiden alle ja jätettiin nauttimaan olemisestamme. Se oli suuri sali, niinkuin Kämpin hotellin juhlasali. Tuolla alhaalla lorisi vesisäiliön suihku, sieltä täältä kuului puhelua, joka ei kuitenkaan häirinnyt, me lepäsimme tässä tupakoiden ja maistellen olutta, jota hieno edeskäypä oli meille tuonut.

— No, Sasu? Mitäs sanot?

— En sano mitään, en sano mitään.

— Etkö kiitä minua, että olen tuonut sinut tänne?
 — Kiitänpä kiitän . . . kiitänpä kiitän . . . en oes uskonna, jos en oes nähä.

— Ei ne ole ne Helsingin saunat mitään tähän veraten.

— Eivätpä oo, eivätpä, eivätpä oo.

— Olisi ollut vahinko, jos sinun olisi pitänyt lähteä täältä kylpemättä. Aiotko lähteä pian takaisin Suomeen?

— En tiä . . . aioinhan minä jo huomenna, vaan mikäpä tuonne lie niin kiirekkään.

— Jää sinä vaan. Kylvetään joka päivä.

— Riittää se joka toinenni. Sauna maistuu harvemmin kylpien paremmalta, niinkuin ruokakin, kun sitä ei aina syö.

Meitä painoi herttainen väsymys, me ummistimme silmämme ja nukahdimme vähäksi aikaa. Sasulta ummistuivat silmät ennen kuin minulta. En ole koskaan nähnyt niin onnellisia, rauhallisia ja viattoman tyytyväisiä kasvoja kuin hänen kasvonsa. Suu oli niin sanotussa autuaassa hymyssä, huulilla ja poskilla käherteli valkoinen parta ja otsa ei näyttänyt koskaan tietäneen mitään tämän maailman murheista.

Herättyämme pukeuduimme verkalleen, niinkuin Sasun tapa on, ja menimme sitten syömään hienoon ravintolaan Boulevardien varrella. Sasu oli pyytännyt saada tarjota ja minä soin sen mielelläni, sillä miehellä näkyi olevan kukkaro yhtä pullollaan kuin posketkin. Tapansa mukaan oli hän enimmäkseen vaiti kylvettyään. Mutta hän kuitenkin mietti ja ilmaisi yht'äkkiä aatteensa kääntyen puoleeni kahvia juodessamme.

— Ei oo siellä Suomessa semmoisia saunoja kuin teällä, sanoi hän.

— Kaikessahan ne ovat täällä suuressa maailmassa meistä edellä.

— Enpä oes uskonna sitä . . enpä, enpä oes sitä uskonna, jos en oes nähä.

Oli siinä ehkä kateuttakin hänen äänessään, häntä nähtävästi hiukan vaivasi se, ettei hänen maansa siinäkään suhteessa, niinkuin hän ehkä oli luullut, ollut muista edellä. Sillä Sasu Punanen on hänkin patriootti tavallaan.

— Mutta eiköhän siellä meillä sais aikaan tuommoisia saunoja?

— Miksei, kun vaan olisi tarpeeksi kapitaaleja.

— Kapitaalejako? Eiköhän noita niitä aina sais hankituks . . . pannaanhan sitä paljoa turhempaannii.

Enempää ei hän puhunut sillä kertaa, mutta tuon tuostakin hän sitten aina kylvettyämme palasi tähän aineeseen. Ja jos olen oikein arvannut hänen ajatustensa juoksun, niin hautoo hän mielessään jotain erikoista. Hän on joskus jälestäpäin tuumaillut, että paljokohan tuo tuomoinen saunalaitos meillä tulisi maksamaan. Minä autoin häntä taipaleelle ja kerroin, että ennen vanhaan vanhassa Roomassa ne keisarit ja rikkaat ylimykset lahjoittivat kansalle paljoa komeampiakin kylpylaitoksia kuin nämä parii-silaiset, jotka vaan ovat niistä pieniä jäljennöksiä.

— Onhan sitä joutavampiakin lahjoituksia tehty, naurahti hän. Mitäpä ne nyt oikeestaan ovat ne Antel-linkaan kokoelmat, vaikka niistä niin suurta eäntä on pietty.

Sasu Punanen ei paljoa puhu aikeistaan. Mutta jos olen arvannut hänen ajatuksensa, mieltii hän suuren lahjoituksen tekemistä kansalleen. Ehkä saatte piankin kuulla suurista saunahankkeista siellä Helsingissä. Jos ne toteutuvat, niin vaatii oikeus ja kohtuus, että hän saa kaupun-

gilta tontin ilmaiseksi ja että hänen nimensä Biograafisen nimikirjan ensi lisävihkossa mainitaan muiden suurten lahjoittajain joukossa. — — — — —

POLKUPYÖRÄLLÄ PARIISISSA.

Kun heräsin aamulla — eräänä sunnuntai-aamuna toukokuun lopulla — sattuivat silmäni ensimmäiseksi uuteen pyörääni, joka seisoj huoneeni seinämällä uutena ja välkkyvänä, vasta Ameriikasta saavuttuaan. Se näytti tahtovan sanoa jotain, sillä näytti olevan joku toivomus lausuttavana. Oikein hieno polkupyörä, kaikkein uusinta mallia, osaa näet — joskaan ei puhua, niin ainakin ilmaista ajatuksensa. Se iskee silmää, kirkasta, nikkeloityä silmää, kun auringonsäde sattuu kiiltävän ohjaustangon käänteseen. Ja kun vähän aikaa sitä katselet, niin totta tosiaan kaaputtaa se poljinta, näyttää liikuttavan satulaa niinkuin töpöhäntä koira häntänsä päätä, kun se houkuttelee isäntäänsä metsälle. Kun minun on tapana haastatella pyörääni, kysyn minä:

— Mitä sinä nyt sitten tahdot?

Se näyttää tahtovan esitellä itsensä ja asiansa.

— Nimeni on Columbus, sanoo se. Koko ristimänimeni on Columbus Cycle ja sukunimeni Manufacturing Company. Se on rintaani kirjoitettu. Olen tullut meren yli Englantiin, matkalla Suomeen, kuulin, että olet Pariisissa ja lähdin kysymään, etkö tahtoisi tulla kanssani pienelle löytöretkelle täällä maailmankaupungissa ja

sen ympäristössä. Ameriikan ja Englannin minä tunnen, olen ruohoaavikoita myöten kantanut ruskeaihoisia ratsastajia ja kilparatoja pitkin kiidättänyt koukkuselkä-jokkeita. Nyt tekisi mieleni kerran omiksi huvikseni katsella hiukan Pariisiakin. Ruvennet oppaakseni, niin käymme koettamaan.

— Saisihan tuota koettaa, mihin kelpaat.

— Pane sitten päällesi, sanoi Columbus. Kyllä minä puoleni pidän, jos vaan sinä.

Sillä on uudenaikaiset tomunpitävät' laakerit, joita ei kuulema ole tarvis puhdistaa kuin jouluna ja juhanussa. Vaihtopyörä suuri kuin myllynratas, mutta sittenkin kuulema kevyt kuin väkkärä, pyörän kehät puusta ja koko paino vain vähän yli kymmenen kilon. Semmoinen se on, ja minulla on polvihousut ja ihopusero ja luimulakki. Tarjoan käteni kaunottarelle, ja miten lieneekään kevyt polkea, kädessä kuljettaa se on köykäinen kuin ruokokeppi.

Lähdetään, lähdetään hotellin portin edessä ylhäältä Pantheonin mäeltä sunnuntai-kävelyille.

Tunnen jo vanhan pyöräni ajoilta parhaat reitit Pariisissa. Ensin alas sivukatuja Boulevard St. Germain'ille, joka johtaa Place de la Concorde'lle ja siitä Champs Elysées'tä ylös Place de l'Étoile'lle, josta leveät tiet laskeutuvat Boulogne'n metsään. Koko tämä taival, yksi maailman ihanimpia taipalia, on puulla peitettyä katuja, sileää kuin lattia. Kun pyörä, päästyään kivettyjä pikkukatuja tärisemästä, luikuu alas Boulevardille, hytkähtää se somasti kuin venhe, teloiltaan vesille työnnetty, ja ojennaikse selkä suorana laukkaan kuin kilpahevonen.

Mutta varovasti! ylen varovasti! Sillä tuskin on tietä toista niin viehättävää ja samalla niin vaarallista. Vaarassa on viehätys, tässä niinkuin koskessa, jota lasket. Kahden puolen Boulevardia kulkee loppumaton jono vau-

nuja. Jos saisi rauhassa toista rantaa seurata, edessä joku valjakko, joka tasaista totuttua vauhtiaan pyörii eteenpäin, ei olisi taito suurempi tarpeen kuin mikä sileää myötävirtaa valuessa, venheen perässä selkä kenossa istuen ja mela kainalossa tietä tehden. Mutta tuossa on poikkikatu, josta pursuaa hevosia ja vaunuja ja joiden välitse täytyy pujoella kuin kuohujen välitse. Suuria tavaravaunuja, joita yksin omnibussienkin täytyy odottaa, ajurien vaunuja, jotka huolettomasti ja höllin ohjin lönkyttelevät, keskellä boulevardia raitiovaunuja, kaikkien niiden välissä polkupyörä kilisevine kelloineen.

Täytyy pujahtaa jostain rattaiden ja hevosten päiden välisestä solasta. Sykähtäähän sydän vähän, mutta kun jalat tietävät tehtävänsä ja ohjaustanko miehen tahtoa tottelee, niin pääseehän siitä, ja taas on vähän matkaa aukeata katua, sileää virtaa — seuraavaan kadunkulmaan.

On sitä ainakin kilometri tuota Boulevard St. Germainia, jota reunustavat Ranskan vanhan ylimystön totiset talot, joiden ikkunaluukut ja ovet ovat melkein aina suljetut ja jotka nyt näyttävät entistään vielä salaperäisemmiltä sen jälkeen kun suuri basaaritulipalo toi vainajan melkein joka taloon. Mutta katuelämä, uusi aika ja ihmisten välinpitämättömyys vierii katua pitkin mistään huolimatta; — ja samassa olemme Ranskan edustajakamarin edustalla.

Se on vaarallinen paikka, tuo edustajakamari. Sen sisällä kuohuvat kaiken maailman intohimot ja joka päivä koetetaan siellä jalkakammilla ministeristöjä suulleen syöstä. Sen ulkopuolella on pyöräilijä ainaisessa vaarassa, sillä kamarin edustalla oleva katujen aukea on salavihainen ja odottamattomia pyörteitä täynnä. Liike Boulevard St. Germain'illa, liike kahtaalta päin pitkin leveitä Seinen rannan puistokatuja ja liike Concorde-sillalla, jossa se oike-

alta ja vasemmalta Seinen rannalta tullen muodostuu loppumattomaksi vaunuvirraksi, mikä lakkaamatta kuohuu kiiltäviä vaununkattoja, hevosten helaisia päitä ja kuskien hattuja, — yhtyy tähän ja tässä taas eroaa ja hajaantuu. Siinä tulee omnibusseja ja raitiovaunuja vastakkain, siinä on taaskin alituinen jono ajureita, mutta etenkin on siinä yksityisten korskuvia valjakoita, suuria, pitkäkoipisia oriita, jotka jo pitkän matkan päässä peloittavat ja näyttävät halveksivan kaikkia vastaantulijoita. Äkkiä pyörä aavistaa vaaran, hiltentää vauhtinsa, hakee suojaa jonkun lähimmän vaunun vanavedessä, pääsee sillan korvaan, mutta kun on muodostunut ruhka jossain edempänä ja vaunujono pysähtynyt, täytyy pyöräratsun hiljaa kallistua, laskea ajajansa maahan ja turvautua sen talutettavaksi sillan yli jalkakäytävää myöten, joka on kuin maakannas pahan kuohun kohdalla. Ainoastaan jotkut uskalikot pyörämiehet, jotka eivät älyä pelätä pyöriään eivätkä henkeään, pujottelevat vastakkain tulevien vaunujen vilinässä kadoten niiden väliin, sukeltaen hevosten kaulain alitse ja alinomaan helistäen kelloja ja viheltäen ja piiskuttaen kuin koskikarat pyörteiden keskellä.

Concorde-silta johtaa edustajakamarin edustalta Place de la Concorde. Kun siihen tullaan, on tultu ristiaallokosta väljemmille vesille.

En tiedä, mikä sen vaikuttaa, mutta on aivan erityinen viehätys hypätä polkupyörän satulaan tämän historiallisen, maailmankuulun torin laidassa ja tehdä kierros Kleopatran neulan ympäri, josta näkyy yhtäällä Tuilerian puisto ja Louvren museo ja toisaalta Champs Elysés pitkin kaukaisuuksineen ja sen perällä Riemukaari, ynnä tuolla tuonnempana Eiffel-torni. Mutta

pyörä kai luulee olevansa kilparadalla, kun tori on sileä kuin puulattia, ja lisää vauhtiaan välittämättä sikin sokin kulkevista vaunuista. Se tahtoo, kerran paikalle päästyään, pyyhkäistä koko torin ympäri voidakseen kotiin tultua kehua kiertäneensä ympäri Place de la Concorde niinkuin minkä tavallisen kilparadan — ollen siinä suhteessa oikea ameriikkalainen. Minun täytyy seurata mukana, mutta kun olemme kolme kierrosta tehneet, nielaisee meidät vaunuvirta mukaansa ja me ojennamme ulos Elysealaisille kentille, kokka Riemuporttia kohti.

Tämän kuuluisan kymen ja sen rantain ihanuudet ja sen viehätysten, minkä sitä pitkin kulkiessaan tuntee, oivaltaa oikein vasta polkupyörällä sitä myöten kiitäessään. Se on Pariisin ja kenties koko vanhan maailman vilkkain liikeväylä, sitä myöten kun melkein kaikkina aikoina päivästä ajaa kymmenittäin vaunuja rinnakkain ylös ja alas katkeamattomassa kulussa. Mutta siitä huolimatta on siinä ajaminen yhtä turvallista kuin omalla lattialla. Liike käy säännöllisesti yhtäänne päin ja toisaanne päin eivätkä sivukadutkaan häiritse, joten ei ole pelkoa vastaan tulevista eikä tien poikki asettuvista. Valitset vaan itsellesi jonkun nopeaa vauhtia ajavan valjakon ja sen selän suojassa poljet tasaista tahtia niin kauan kuin haluttaa. Jos pyörä innostuu isompaan nopeuteen, niinkuin nyt Columbus, joka on siinäkin rotuhevosien tapainen, että se tahtoo kaikista muista hevosista edelle, niin ohjaat vaan ohi ja asetut toisen valjakon taa. Sillä tavalla sivuutellen milloin pieniä kaksipyöräisiä, joita joku »impi» ajaa ystävänsä vieressä istuen, milloin suuria viktorioita, landoita y. m. s., joissa tiesi mitä kuninkaitten poikia tai presidentin tyttäriä selkäänossaa istuu, saavut sinä pari kilometriä hiljalleen kohotuaasi Place de l'Étoile'lle Riemuportin juureen, teet

kauniin kaaren sen ympäri, pysähdytät pyöräsi ja laskeut alas.

Minulla on aina se hyvä tapa, että kun tulen jollekin merkkipaikalle pyörineni, en aja ohi, vaan pysähdyn katselemaan — ja panen tupakan. Ja jos missä, niin lie tässä syytä pysähtyä, tämän jättiläiskaaren alle, josta eteesi aukeaa maailman merkillisin näköala. Ympyrän säteinä juoksevat pitkät boulevardit ja avenyyt kaikille haaroille tästä yhteisestä keskipisteestä, tästä Pariisin navasta. Siitä menevät yhdet Montmartrea kohti, siitä toiset päinvastaiseen suuntaan Boulognen metsään, jonka takana kohoo Mont Valerienin linnoitus, siitä taas toiset Trocaderoon ja Eiffeltorniin päin, siitä sinne, siitä tänne, mutta ennen kaikkea ja kaikkia muita katuja mahtavampana aukeaa Champs Elysées taustanaan Concorden tori ja Tuile-riat.

— Miltäs näyttää? kysyn minä Columbus Cyclelta, sillä minulla on myöskin se hyvä tapa, että nauttiessani lepoani en unohda hepoani, vaan pidän sille seuraa niinkuin arapialainen pitää seuraa orhilleen, sille haastellen ja sitä taputellen.

— Siinähän menee, vastaa Columbus, vähät minä muusta, mutta tie oli hyvää ja kulku helppoa... olla tämmöistä aina allani.

— Nythän se ilo vasta alkaa!

— Lähdetään sitten taas!

— Olet levoton... niin minäkin.

Lähdetään taas, lähdetään laskeutumaan Boulognen metsään.

Vaan ennenkuin lähdemme, olkoon mainittuna muutama sana polkupyöräoloista Pariisissa. Ne ovat täällä

monessa suhteessa mallikelpoiset. Ensiksikin kohdellaan täällä polkupyöräilijää niinkuin järkevää ihmistä ja kunnan kansalaista eikä niinkuin raivoisaa koiraa. Ei tarvitse mitään numerotaulua eikä mitään poliisin lupaa liikkuaakseen. Pyörä on kuin mikä muu ajopeli tahansa, jota on väistettävä vastaantullessa, ja jalkamiehet ottavat sen, kadun yli kulkiessaan, yhtä paljon lukuun kuin minkä muunkin ajopelin. Onpa pyörällä vielä suuremmat oikeudet kuin muilla ajopeleillä siihen nähden, että sen nopeus saa olla tavallista hevosella-ajon nopeutta paljokin suurempi, josta seuraa, että se voi mielensä mukaan ajaa ohi. Pyörää saa taluttaa katukäytävällä vaikka vilkkaimmilla boulevardeillakin, jossa suhteessa sillä on samat vapaudet kuin lasten vaunuilla. Sen lisäksi on yksityisesti pidetty hyvää huolta pyöräilijäin mukavuudesta. Tulitpa mihin hotelliin tai kahvilaan tahansa, niin otetaan pyörä yhtä hyvin vastaan kuin sen isäntäkin ja viedään se talteen joko huoneeseen tai pannaan katukäytävälle varta vasten valmistettuun pilttuuseen; melkein jokaisessa kahvilassa on sitäpaitsi ilmapumppu. Jos kotonasi ei ole tilaa pyörälle, voit sen vähäistä maksua vastaan sijoittaa jonkun tallettajan luo, joka puhdistaa ja voitelee sen joka ratsastuksen jälkeen.

Mutta kaikista suurin todistus siitä merkityksestä, mikä polkupyörälle Pariisissa jo tunnustetaan, on se tapa, jolla Boulognen metsää on pyöräilijäin mukavuudeksi järjestetty.

Heti kohta Riemukaareltä lähtee näet pitkä ja leveä Avenue de la Grande Armée loivasti laskeutumaan Seineä kohti. Ell'en erehdy, on se pituudeltaan ainakin pari kilometriä. Pitkin koko tätä puistokatua on erityinen asfaltista tehty polkupyörätie, joka sitten liittyy metsässä

olevaan tavallisen maantien tapaan tehtyyn tiehen, kiertää sen kokonaan ja risteilee sen sisässä, ja jossa ei muilla ajokaluilla ole lupa liikkua.

Columbuskin käsittää kohteliaisuuden ja kiittää kaula suorana ja korvat luimussa alas asfalttitietä. Ei kuulu hiiskahdustakaan hyvin tehdyn pyörän laakereista ja ketjukiin kiertää äänetönnä rataansa. Kello vain tuon tuostakin antaa vastaantulijalle varoittavan merkin. Parempaa pyörätietä ei liene toista, en ainakaan minä ole ennen moista polkenut. Entinen renki lausui hartaimpana toivomuksenaan: olla aina pyhä ja aina pouta ja korkeat rengin palkat. Minä tässä pyörän selässä toivottelen: olla aina asfalttatie alla, aina alamäki edessä ja aina ympärillä ihana Pariisi!

Mutta huiskaus vain ja pyörä karahtaa jo karkeampaan tiehen. Ollaan Boulognen metsässä, kukkivien puiden siimeksessä, yht'äkkiä niin hiljaisessa seudussa kuin jossain maantiellä Suomessa.

Koeta nyt voimiasi, Columbus, näytä nopeuttasi! . . . Ja korvat soi ja ilma humisee ja metsän lyö silmissä viheriäksi lautaksi.

Jo riittää! Jo näen sinut juoksijaksi, Columbus. Mutta Boulognen metsää on tyynemmin tarkastettava.

Se on pyörämiehen lumottu ja luvattu metsä, aina vaihteleva ja aina uusi, kuinka monta kertaa sen käy-täviä kierrelletkin. Juuri kun ajat yksinäistä metsäpolkua ja luulet olevasi jossain etäisessä erämaassa, solahdat puitten siimeksestä, lehväisen katon alta suurelle leveälle tielle, jossa vaunuja ajaa ja jossa Pariisin koko hieno maailma selkä kenossa raitista ilmaa nauttii. Seuraat mukana ja tulet järvelle, jossa venheitä soutelee ja palkovenheitä suikkelehtaa ja joutsenet ja sorsat ja hanhet liukuilevat. Tuossa on pieni soma ravintola, jonka edustalle istahdat levähtä-

mään ja janoasi sammuttamaan. Nousest siitä taas satulaan, ajat tietämättä minne, ja saavut suurelle vihreälle kentälle, joka on mustanaan kansaa ja jossa parhaallaan näet puolikymmentä suorakaulaista hevosta hurjassa laukassa — se on Longchamps'in kilpa-ajokenttä — ohjaat eteenpäin, käännyt metsäpolulle, poljet hiljaa ja huolettomasti ja olet taas yksin maailmassa, etäisessä lehdossa, jossa peipot viisertää ja satakielet säveltelee, et tiedä, missä olet, eksyt, et siitä välitä, ja tulet taas suurelle tielle, jota myöten sallit taas ratsusi pyyhältää ja pääset virtaisen veden rannalle, Seinevirran vierteelle. Nyt noudatat sitä ja tulee silta eteesi. Ajat sillan yli, olet toisella rannalla, ja siinä on pieni kaupunki sillan korvassa.

Se on Suresnes, yksi Pariisin hauskimpia etu-kaupunkeja, kaikkien Pariisin sunnuntai-pyöräilijäin matkamäärä. Sadoittain, tuhansittain istuu somiin urheilupukuihin puettuja naisia ja miehiä rantakahviloissa ja niiden edustalla, iloista elämää pitäen. Pyörät annetaan niitä varten asetettujen palvelijain haltuun ja muodostavat ne kahvilan edustalla auringon valossa välkkyvän puolimpyrän, jonka somuutta vielä ylentää melkein jokaisen pyörän ohjaustankoon kiinnitetty kukkaiskimppu.

Hauska on siinä istua, kahvilan verannalla, ja katsella elämää edessään. Pyöriä tulee, toisia menee ja kuta enemmän päivä kuluu, sitä vilkkaammaksi käy liike. Niitä välkähtelee tuolla Boulognen metsän puitten lomassa, niitä ajaa Seinevirran rantoja pitkin, niitä keikkuu siltaa pitkin. Kaikki on pyöräilijäin hallussa, kaikki saa niistä leimansa tällaisena sunnuntaipäivänä, kun ilma on tyyni, viileä ja kaunis.

Tänä sunnuntaina on niitä vielä enemmän kuin muulloin, sillä joka hetki odotetaan palaaviksi kilpailijoita, jotka

ovat lähteneet Bordeaux'sta ja joiden on tästä kautta määrä palata. Jännitys on suuri, sillä sähkösanomat ovat jo kertoneet, että eräs ranskalainen on etunenässä. Yhtäkkiä syntyy levottomuutta kahviloissa, kadulla ja sillalla. On kuin ukkonen olisi tulossa. Se lähenee, melu kovenee, hurraa-huudot kiihtyvät ja samassa ajaa korskuen ohitse kauheaa pärinää pitäen automobiili ja sen kintereillä pölyisen pyörän selässä melkein mahallaan pieni, puolialaston nuorukainen — hän on voittaja, ensimmäinen palkinto! . . . hän suhahtaa ohi pirullisen melun seuraamana ja katoo sillan yli päästyään Boulognen metsään.

Osa yleisöä rientää hänen jälkeensä ollakseen mukana hänen perille tullessaan Seine-velodromiin, joka on jossain Eiffeltorin tienoilla. Toiset jäävät paikoillaan odottamaan toisten kilpailijain tuloa ja heille hurraamaan. Pyöräni ja minä lähdemme levätyämme hiljaiselle paluumatkalle takaisin Pariisiin.

En aja samaa tietä, jota olin tullut. Halkaisen Boulognen metsän merkittyäni suunnan Eiffeltornin mukaan, jonka ohitse on suorin tie Quartier Latin'in ja Pantheonin mäelle. Monta kertaa on tämä majakka samalla tavalla ollut viittanani, kun olen Pariisin ympäristöissä harhailtunani hakenut itselleni suorinta tietä kotiin päin.

Olisihan mukavin palata sitä tietä, jota olin tullut. Mutta minä valitsen tahallani toisen tien, suoremman ja huonomman koetellakseni, miten Columbus siinä suoriutuu, miten se on oleva Suomessa tarkoituksen mukainen. Pariisissa on kaikkea tarjona; huonot pyörätiet ovat siellä yhtä tavallisia kuin hyvätkin. Katu Boulognen metsästä Passyn portin kautta Trocaderoon on kuoppaista ja kivitettyä, aivan niinkuin Helsingissä. On oikein sääli hento-

jäsenistä ja hienojänteistä hepoani, mutta hyvin se kestää koetuksen ja koettaa kantaa herraansa tärisyttäen häntä niin vähän kuin mahdollista. Sulavasti, melkein viehättävästi luistaa se kiveltä kivelle ja hyppää kuoppain poikki melkein niiden pohjaan koskematta. Eikä ole vammaa, ei naarmua, ei koloa kummikavioissa, kun näitä Trocaderon palatsin edustalla tarkastelen.

Siitä alkaa taas parempi tie. Hurahdutan alas Alman sillalle, alitse Eiffeltornin, teen kierroksen vanhalla näyttelyalueella, josta osa on nyt luovutettu polkupyöräilijäin harjoituskentäksi, kampean siitä alas Seinen rannalle, jota seuraten vähitellen saavun edustajakamarin edustalle ja Boulevard St. Germainia myöten kotiin Pantheonin mäelle.

— No, Columbus Cycle, oletko tyytyväinen retkeesi?

Se näyttää iskevän nikkeloityä silmää ja kaaputtavan kampaan, valmiina lähtemään uudelle kiertomatalle. Mutta minä olen saanut tarpeekseni tällä kertaa ja olen aika tavalla uupunut. Sillä vaikka polkeminen Pariisin parhaita katuja ei olekaan vaikeaa, käy ratsastus niitä myöten kuitenkin aikalailla rasittavaksi sen jännityksen vuoksi, jossa alinomainen varuillaanolo pitää hermoja; — mutta se jännitys se samalla antaa aivan erityisen viehätyksen tällaisille retkille, joita voi verrata ainoastaan kosken laskuun tai myrskyssä purjehtimiseen karisilla vesillä.

VAIKUTELMIA VENÄJÄLTÄ.

Yleensä ei meidän suomalaisten tie mielellään mene itäänpäin. Liekö siihen syynä se, että halumme aina on ollut idästä länteen, että ihmisessä on jo synnynnäinen tuo vietti seurata auringon mukana, ja että tuntuu siltä kuin ei meillä olisi mitään tekemistä noilla korpi- ja aro- mailla, joiden läpi kulkumme on ollut niin vaivalloinen ja jonne meidän veljistämme ja sukulaisistamme niin monet ovat hukkuneet ja hävinneet teille tietymättömille. Kaikkien ulko-oviemme kynnyksiltä kääntyvät tiet hetikohta länteen päin ja kun laskemme matkan pituuden ulos Eurooppaan, niin otamme tavallisesti lukuun ainoastaan välin Helsingistä tai Hankoniemestä Lyypekkiin tai Kööpenhaminaan. Pietarin tie, se on meille kuin takaovi, jonka kautta vain hätätilassa kiireimmittäin pujahdamme. Mitkä kaikki syyt siihen vaikuttanevatkin, yksi lienee myöskin maamme muoto, jonka ranta ikäänkuin kulussaan koukistuneena polvena astuu ulos ja pyrkii pois päin.

Sentähdenkö tuntunee rinnassamme niin miellyttävä tyydytyksen tunne, kun asiamme vaativat meitä lähtemään länttä kohti ja sentähdenkö vuotanee niin luonnollisesti ja ikäänkuin itsestään siirtolaistulva tähän suuntaan?

Ei osaa ajatellakaan, että lähtiessään itäänpäin voisi nauttia lähdön riemusta niinkuin sen tuntee lähtiessä »suureen länteen». Pietarihan on maailmankaupunki sekin ja onhan sen kuullut ja ymmärtäähän sen, että se kyllä voi tarjota samat ulkonaiset viehätykset kuin muutkin maailmankaupungit. Sen teatterit, sen konsertit, oudot ihmiset, täydellinen riippumattomuus tuttavista, vilkas ja aina kuohuva ja vaihtuva katuelämä, ne ovat tietystikin samat täällä kuin muissakin suurkaupungeissa. Mutta

oikea mieliala on poissa, sydän tekee työlakon ja tunteet vetävät siipensä suppuun. Ainoastaan uteliaisuus jää vireille ja ainoastaan sille voipi perustaa jonkinlaisen viihtymisen mahdollisuuden.

Ennen oli, omituista kyllä, aivan toisenlaista. Nykyisen miespolven mielesä olivat haihtuneet muistot menneistä vainovuosista. Nurja väli kahden erilaisen rodun kesken oli alkanut lauhtua. Lisääntyvä kauppayhteys synnytti tuota molemminpuolisten etujen ystävyyttä, jonka siteiden sanotaan olevan ja kenties ovatkin kaikista sitkeimmät. Sen lisäksi ihmeteltiin ja rakastettiin meillä niinkuin muuallakin sitä nerokasta uutta kirjallisuutta, joka yht'äkkiä hämmästytti koko sivistyneen maailman ja joka yhäkin vielä viettää riemujuhlia, missä sitä opitaan tuntemaan.

Mutta sitten tuli se, mikä tuli, ja herttainen hymyily muuttui ensin totisuudeksi ja sitten jäykkyydeksi. Kun ison talon isäntä ylpeilee ja uhkailee isoudellaan, niin välttää vähävaraisempi astua hänen alueilleen ja tekee kernaammin kierroksen aidannurkassa. Vaan jos hän kuitenkin jostain syystä on pakotettu taloon poikkeamaan, niin on hänen halunsa tehdä olo siellä niin lyhytaikaiseksi kuin suinkin. Siellä saattaa kyllä olla ja tietäähän sen, että suurin osa talon väkeä onkin hyväntahtoisia ja herttaisia ihmisiä. Mutta yksi ainoa epäkohtelias ja kylmä katse joidenkuiden muiden puolesta — ja niitä ei voine välttää — tulee varmaankin tekemään sen, että katoaa halu kehenkään lähemmin tutustua.

Nuo tunteet täyttivät tämän kirjoittajan mielen, kun juna kiidätti häntä asema asemalta itää kohti. Tuli yht'äkkiä rajaa lähetessä halu heittäytyä pois ja jäädä Suomeen. Se sama tunne tulee tavallisesti ainakin siir-

tyessä maasta toiseen ja siihen sekaantuu hiukan epämääräistä surumielisyyttä. Mutta suomalaiselle, hänen vaikka vain lyhyeksikin aikaa ja varsinkin ensi kerran ollessaan tätä askelta ottamassa Suomesta Venäjälle, tulee siihen lisäksi vielä jotain muutakin. Vaan onhan toiselta puolen niinkin, että outoudella on oma viehätyksensä, että koski aina vetää partaalleen ja että kääpiötkin tekevät retkiä jättiläisten maahan.

Joutua yht'äkkiä tuohon valtakuntaan, joka ulottuu yli kuudennen osan maapalloa ja jonka asukasluvussa me emme ole enemmän kuin hietajyvä meren rannalla, joutua siihen pääkaupunkiin, josta tuota maata hallitaan ja josta kaikki käskyt käyvät tämän jättiläiseläimen etäisimpiin jäseniin, — tuntea itsensä turvattomaksi näiden jäsenien välissä — se on samalla hirvittävää ja puoleensa vetävää.

Ja ne jäsenet, ne sormet, kynnet ja tuntosarvet, ne tuntuvat jo kaukana toisella puolen Suomen rajan. Kaukaisille saloillemme ei venäläinen vaikutus tosin vielä ole tunkeutunut. Mutta pienimmässäkin maaseutukaupungissa sykkii jo joku suoni suuresta ruumiista: jos ei muuta, niin on ainakin sähkösanomakonttorin kyltti venäjänkielinen. Ja Helsingissä on jo yhden ison valtasuonen pää, joka on jokapäiväisessä ja suoranaيسessa yhteydessä uuren sydämensä kanssa. Venäläinen kokardi ja venäläinen univormu, venäläiset ajurien puvut, kylteistä ja katujen nimistä puhumattakaan, ne ovat joka päivä silmäimme edessä. Oma on kuitenkin aina voitolla, oma kieli kaikuu kaduilla ja toreilla, talonpojilla on suomalaiset pukunsa ja kaikissa oloissa on kansallinen, tuttu värityksensä. Vieräs väritys on vain kuin poikkitelainen raide kotimaisella pohjalla, jonka se saa sitä kirkkaammin astumaan esille.

Mutta Kaipiaisissa tulevat junat vastakkain, toinen menee Helsinkiin, toinen Pietariin. Ja se, joka menee Pietariin, se tuo jo piankin leyhäyksiä Pietarista vastaan. Lappeenrannasta ja Viipurista tuoksuaa vaunuihin yhä enemmän venäläistä ilmaa. Sieltä tulee venäläisiä pikkukauppiaita ja torisaksoja litteissä lippalakeissaan — ne näkyvät muuten ranskalais-venäläisen ystävyuden merkiksi syntyneen parisilaisuuden mukana tulleen toistakin tietä kauppaan ja kaupasta suomalaisten herrasmiestenkin käytäntöön; — sieltä tulee kauhtanoihin, leveihin housuihin ja leveäkantaisiin saappaisiin puetuita talonpoikia ja niiden väliin istuutuu kirjavahameisia ja -huivisia naisia, jotka levittävät nyyttinsä ja pussinsa — yhtä pehmoiset kuin he ovat itsekin — hyllyille ja penkeille, ja risktivät silmänsä syömään ruvetessaan. Samalla ovat supisuomalaiset kolmannen luokan matkustajat vähitellen tipuneet tielle; yhä harvemmin sattuu korvaan hämäläiskorkoinen suomalainen sana ja vaunussa alkaa päästä voitolle ymmärtämättömän kielen porina. Ja nekin, jotka suomea puhuvat, ne puhuvat sitä vieraalla murteella; seassa on outoja sanoja ja ääntäminen soi muukalaiselta.

Käsitämmehän toisemme kuitenkin ja alamme puhella. He ovat rajapitäjistä, Uudeltakirkolta, Valkeasaaresta, Parkalasta y. m. Tulevat Suomesta, ovat käyneet Lappeenrannan markkinoilla, saavat tietää, että olemme Helsingistä ja alkavat puhua Pietarista. Eivät voi käsittää, ettemme ole käyneet Pietarissa, ja naurahtavat meille siitä kuin säälitellen. He käyvät siellä kaksi, kolme kertaa viikossa, vievät sinne voita ja maitoa ja kermaa. Saattaahan sitä Suomessakin asua, mutta sehän se vasta kaupunki on Pietari! Siellähän ne vasta kadut on ja suuret talot ja hovit, siellähän vasta rahaa on ja siellähän on kaikki tavara »huo-

tavampaa» kuin Suomessa. He puhuvat siitä sillä innolla, jolla puhutaan omasta, ja laskevat tulonsa ja menonsa ruplissa ja kopekoissa.

Tuntuisi ehkä ikävämmältäkin, ellei heistä kuitenkin huomaisi, että he sittenkin ovat suomalaisia, että kieli lausuu sekaan sotketut venäläiset sanat suomalaisella korolla ja että vieras kansallisuus ei ole vuosisatain kuluessa kyennyt tunkemaan kuorta syvemmälle. Vaikka meri heittääkin hietansa rannalle ja peittää sen, niin tulee toinen aalto ja vie sen takaisin ja kallio on aina sama — suomalainen.

Tuo ajatus tuntui lohdutukselta eikä suinkaan niinkään laihalta. Kun ei vapaaehtoinen venäläistynyt, jota ovat olleet auttamassa kaikki ulkonaiset olosuhteet, ole sen suurempia hedelmiä kantanut näillä rajamailla, niin voihan toivoa, ettei pakollinenkaan venäläistyttäminen, jolla ovat vastassaan kaikki n. s. luonnon lait, ole onnistuva pyyhkimään kokonaista kansaa pois kansojen joukosta.

Ja kun olin saavinani tuon vakuutuksen itselleni, niin tuntui minusta siltä kuin olisin paljoa levollisemmin voinut siirtyä rajan yli.

Se tuli se raja niin päivän selvästi, niin yht'äkkisesti ja n. s. kaikessa loistossaan näkyviin jo Valkeasaaren asemalla. Ensinkin tullivirasto, jossa venäläisiin pukuihin puetut virkamiehet tuskin osasivat suomenkieltä. Sitten ravintola, joka ryyppylaseineen ja voileipineen oli järjestetty venäläiseen tapaan, jossa hinnat sanottiin venäjäksi ja jossa palvelija — tuollainen mustaviiksinen, sileäposkinen tiskintakainen punakka mies — ei ymmärtänyt muuta kuin venäjänkieltä. Ja Suomi oli yht'äkkiä kuin kokonaan kadonnut. Vielähän olivat rautatievaunut samat

kuin Helsingissä, vielähän osasivat rautatiepalvelijat Pietarin asemallakin suomenkieltä ja kelpasi siellä Suomen raha. Mutta ulos tultua ilmoittivat ajurien huudot vastaansanomattomasti, että oltiin Venäjällä, niinkuin todella oltiinkin.

Oli ehdottomasti siirrytty rajan yli ja muutettu maasta toiseen.

Mutta juuri se, että oli niin tapahtunut, että todellakin oli olemassa raja, että se ei ollut umpeen kasvanut ja että se kuitenkin niin selvästi näkyi, se teki sen, että alkumatkan alakuloisuus ja hetkellinen pessimismi oli haihtunut.

Eikä koskaan ole vierailla mailla matkusteleminen ja oudoissa oloissa oleskeleminen niin turvallista kuin silloin, kun on oma evässäkki mukana ja kun on luottamus siihen, että on jotakin, vaikka olisi vähänkin. Siksi ei Pietarikaan herättänyt muunlaisia mielialoja kuin muutkaan suuret maailmankaupungit.

Itää tuntui nyt voivan ruveta katselemaan samoilla silmillä, samoilla tunteilla ja yhtä tyynesti ja puolueettomasti kuin oli ennen katsellut länttä.

Mitenkä sitten itse Pietari vaikuttaa ensikertalaiseen? Sen kysymyksen olin usein tehnyt itselleni ja koettanut sitä »kuvitella». Mutta millaiseksi olin sitä kuvitellut, sitä en enää osaa sanoa. Sillä tavallisesti käy aina niin, että samassa, kun on jotain todellisuudessa nähnyt, samassa unohtaa kokonaan, millaiseksi oli sen ajatellut. Saan siis kertoa vaikutelmani sellaisina kuin ne todella tunsin.

Suomen rautatieasema, joka on aivan kaupungin laidassa, on ainakin siihen nähden hyvälle paikalle ase-

tettu, että sieltä keskikylään ajaessaan voi nähdä suuren osan varsinaista kaupunkia, jonka luonteeseen siis jo ensi matkalla saa tilaisuuden tutustua. Niin pian kuin ajuri oli muutaman tonttivälin ajanut, pisti silmään tien tasaisuus. Sai hetikohta sen vaikutuksen, että Venäjän pääkaupunki on tasangolle rakennettu. Tuon pitkän, hui- maavan pitkän kadun varrella kulkivat kaasulyhdyt kah- tena yhdensuuntaisena viivana sekä eteen että taakse niin pitkälle kuin silmä kantoi. Ei näy mutkaa eikä kukkulaa, ja se näyttäisi voivan jatkua samalla lailla vaikka Uralin vuoriin, jos ei jokia olisi estämässä. Tasankoja ja jokia — ja tuossa on jo jokikin, itse Nevajoki. On pimeä eikä voi nähdä sen laineita, muuta kuin minkä lyhdyt pitkältä ja leveältä sillalta niitä vähän valaisevat. Virtavat ja mustat ne ovat ja liikettä siellä on myöhään illallakin. Arvat- tavasti on tuo tuolla suuri raskas hinaajalaiva, jonka lyh- dyt tuskin liikkuvat, mutta tuo nopeasti lähenevä valo- pilkku on varmaankin yksi noita suomalaisia pikkulaivoja, jotka kuuluvat välittävän matkustajaliikettä Venäjän pää- kaupungin vesillä. Jotain hyvään sitä siis meistäkin lähtee: näkyyhän ainakin kelpaavan suomalaiset kulku- neuvot, sillä jollen erehdy, niin on ajurini hevonenkin ruumiin rakennuksesta päättäen puhdasta suomalaista rotua.

Leveä ja mahtava — juuri semmoinen kuin jokien maan pääkaupungissa tulee ollakin — on Nevajoki. Sen päätän noista tulista, jotka lukemattomina lyhtyinä tuik- kavat niinkuin tuikkaisivat Viaporin puolelta. Enkä muista koskaan ajaneeni niin leveän sillan yli kuin tämä.

Sen toisessa päässä oli pitkä kasarmimainen rakennus ja samanlainen tulee vastaan toisellakin rannalla. Se on synkkä, harmaankeltainen ryhmä, jonka unisista ikku- noista ei näy kuin muutamista vähän epämääräistä valoa.

Nurkassa on kaasulyhty ja porttikäytävän kamanassa tuikkaa toinen, jonka valossa tähyistävä silmä erottaa vahtikojun, ruskean sotamiehen ja haamuja mustista tykeistä, jotka lavettiensa päältä ojentavat pyöreät kitansa katua kohti.

Tietysti pitää niin ollakin, sillä ollaanhan nyt tasankojen, jokien, sotamiesten, kasarmien ja kanuunien maassa. Siinä on karakteria tuossa, tämän maan luontaisinta luonnetta. Ja tuo kostea pimeys ja pitkät matkat valolyhtyjen välillä, se on kuvaavaa sekin.

Ja pitkän aikaa ajaa hän, ajurimme, meitä samantilaista seutua myöten. Kaikki talot näyttävät kasarmeilta ja kaikki on yhtä suoraa tasankoa. Tuuli puskee vastaan niin leveästi ja voimakkaasti kuin ei sen koskaan olisi tarvinnut uuvuttaa itseään mäkien yli kipuamalla; se on vihuritonta, yhtämittaista tasangon viimaa, joka parhailaan saapuneen tänne sisämaan aroilta ja on täällä yhtä kotoaan kuin sielläkin.

Mutta tuossa on kupukattoinen kirkontorni, jonka kupari heikosti kimaltelee kadulta tulevassa valossa. Ajuri ristii silmänsä, ja luultavasti oli se jonkun pyhimyksen kuva tuo valopilkku oven kupeella seinässä.

Joet ja tasangot... kasarmit ja kirkot... ajattelen itsekseni.

Mutta sitten alkaa katu vähän vilkastua ja tulla valoisammaksi. Voin jo erottaa käytävältä ohikulkevia ja vastaan tulevia ihmisiä. Ne olen nähnyt usein ennenkin nuo samat vartalog, nuo samat litteät lakit ja tasaisiksi leikatut tukat, nuo punaiset paidat liivien alla, nuo pitkät esiliinat ja leveät lahkeet kenkien varsien sisässä. Se on venäläinen mushikka tuo, joka hedelmiä ja jäätelöä kaupalla liikkuu valtakunnan eteläisimmistä osista sen pohjoisimpiin ja joka tulee vas-

taan Suomessakin, missä vain lienee vähänkin väkeä koolla ja vähänkin kulkuneuvoja. Täällä hän häärii joka paikassa ja on alituisessa hommassa. Näin hänet jo Suomen rautatiellä, asemalla niitä jo tuli vastaan useampia ja nyt niitä vilisee, mihin vain katsoo. Puotien ikkunoista näen hänet vilahdukselta tiskin takana tavarakääryä sitaisemassa, tuossa tulee toinen samanlainen puodista ulos ja kolmas menee sinne sisään. Ne näkyvät olevan tavarakuskeina, kadunlakaisijoina ja ryhmittäin seisoo niitä kadunkulmissa. Kaikki ne ovat niin samanlaisia, ja tarkemmin katsoen on niitä joka taholla. Ja minä en luule erehtyväni päätelmässäni, että jo olen ehtinyt nähdä pääedustajan Venäjän kansasta, päätyypin noista monista miljoonista, jotka muurahaisina häärivät noilla tasangoilla, juoksentelevat noiden jokien varsilla ja joita var-ten ovat nuo kirkot ja kasarmit.

Siinä on omituisuutta tässä maassa, joka heti ensi näkemällä saa sen niin selvästi vieraankin silmään pistämään.

Ja kun sitten seuraavina päivinä olen kävellyt ja päällisin puolin tarkastellut tätä kaupunkia, on sen omituisuus tullut yhä enemmän näkyviin.

Sillä kansallisempaa pääkaupunkia tuskin on toista Euroopassa. Paitsi noita jo mainittuja muistuttavat maan oloista ja kansan luonteesta lukemattomat muut seikat.

Eivät missään ole kadut niin leveät kuin Pietarissa, mutta ei missään ole maatakaan niin viljalta. Ei missään tapaa sellaisia muodottomia rakennusryhmiä kuin täällä, mutta mikäs kehittäisikään muotoaistia lakeitten arojen kansassa, jonka silmä aina vaan näkee taivaan sula- van maahan etäisten näköpiirien perillä. Sellaista kullan kiiltoa ja kirkuvaa värien helakkuutta kuin täällä ei liene

muualla kuin itämailla, mutta sieltähän nämä ovat tulleetkin nämä ja siellähän se tämän pään ruumis vielä vyötäisiään myöten seisookin. Sitä makeutta ja lihavuutta, jota tiukkuvat ruokapuodit, ja sitä rasvaisuutta, jota kihooilee kyökeistä aina kadulle saakka, voisiko sitä ollakaan muualla niinkuin täällä, jonne mustan mullan maa vyöryttää kaikki parhaat tuotteensa! Ja sitä tyytyväisyyttä, sitä herttaisuutta ja sitä mesisuloutta, joka on venäläiselle luonteelle niin omituinen, mistä se tulisi muusta kuin siitä, että hänen maansa on runsasantinen ja yleensä niin alttiisti palkitsee hänen vaivannäkönsä! Hän on huoleton ja hyväluontoinen ja tulee niin helposti liikutetuksi, ja kun hän on juonut vähän, niin ei hänen keveät verensä nouse vihan ja katkeruuden raivona hänen päähänsä, vaan hän tahtoisi innossaan suudella kaikkia ja koko maailmaa. Ja kun hän saa hyvän hevosen eteensä — ja niitä hänellä on nopeita kuin hirviä — niin huikkaisee hän sille ja laskee täyttä karkua pitkin rajatonta Newskiään, jossa varovainen muukalainen kääntyy hänen jälkeensä ja kysyy kummastellen, kuinka tällainen meno on mahdollista. Mutta siksipä onkin hän sen rakentanut niin pitkän ja leveän, että hän keskellä säädyllyistä Eurooppaakin saisi säilyttää esi-isiltä perityt omituisuutensa ja antaa keuhkonsa puhjeta hänelle tarpeeksi tulleeseen hihkaisuhuutoon.

Sanalla sanoen, Pietari on kyllä eurooppalainen kaupunki — niin väitetään — mutta ennen kaikkea on se kuitenkin venäläis-kansallinen kaupunki, ja se käy ilmi jo ensi kävelyllä sen suurimmillakin ja länsimaisimmilla kaduilla. Eurooppalaiset muotimakasiinit ovat rinnakkain perin venäläisten lauhkojen kanssa, länsimaiset pariisilaisravintolat tuiki kotimaisten teenjuontipaikkojen ja »traktiirien» kanssa, ja ulkona kävelee jälekkäin muoti-

herra ja mushikka, muotinainen ja omamainen maatushka. Kiiltäviä, neliskulmaisia, yleismaailmallisia herrain vau-
nuja kiittää ylös ja alas Newskiä pitkin kumipyörillään,
mutta silmä livahtaa pian niiden sivu ja seuraa raskas-
rakenteisia monimutkaisia lastivaunuja, joissa suuret hevo-
set kuljettavat avarana porttina päänsä päällä tuon leveän
kansallisen luokin. Jälkimmäinen omituisuus on aina voi-
tolla ja antaa sen vaikutuksen kuin se olisi heille itsel-
leen rakasta ja kuin he olisivat siitä itsetietoiset ja ylpeät,
tästä omasta kuosistaan.

Tämä kaupunki se on sen jättiläisen pää, jonka sydän
on tuo kuuluisa metropoli Moskova ja josta se ylläpitonsa
imee. Sen pään ulkopiirteet ovat ehkä hiukan hienontu-
neet eurooppalaisen sivistyksen vaikutuksesta, mutta sil-
missä on aito venäläinen ilme ja otsaryppyjen alla asuu
aitovenäläisiä ajatuksia.

Se olisi hauskaa nähdä ja se vaikuttaisi miellyttä-
västi, jos vaan nämä aivot ymmärtäisivät, että muut-
kin ja pienemmätkin rakastavat itsessään samanlaatuista
omaa omituisuuttaan ja että se, mikä heille itselleen on
kallista ja pyhänä pidettävää, se sama on yhtä kallista
ja pyhää muillekin.

KOLMINÄYTÖKSIIN

TUOMIO

KOLMINÄYTÖKSIIN NÄYTELMÄ.

PESONEN.

PESONEN.

Kunpikoo kääri se nyt oli kuvanveikot ja kunpikoo
tuonne isänhallitukseksi

TILTA.

Eikäs niistä näy osittain

PESONEN.

Vaan saattaa niistä sitten seivän niistä myyjien
riista. Siinä se on se ikäpäiväinen kippi. Niinhän tuota

HENKILÖT:

HANNA LINDH, omaa sukua von Falck.

YRJÖ, hänen poikansa.

AILI, hänen tyttärensä.

EDVARD LINDH, kuvernööri.

HILDA LINDH, hänen rouvansa.

POLIISIMESTARI.

REHTORI SAARINEN.

PESONEN.

TILTA.

Tapahtumapaikka läänin pääkaupunki. Aika routavuosien synkin aika ennen vuotta 1904.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

Kuvernööri Lindhin luona. Huone toisessa kerroksessa. Uudet huonekalut, epäaistikasta tusinatyyliä. Oikealla työpöytä ja telefooni. Vasemmalla sohva ja sen edessä pöytä ja tuoleja. Oikealla kaksi ovea. Vasemmalla ovi ja nurkkaikkuna, josta näkyy kylmä talvinen aamumaisema: kaupunki ja vanha kirkko ja sen edessä puisto huuruisine koivuineen. Talojen piipuista nousee vaaleita savuja suoraan ilmaan. Perällä kaksoisovi, joka vie korridoriiin, missä näkyy alikertaan laskeutuvat raput. Uuni lämpiää.

PESONEN, vanhanpuoleinen mies, läänin vahtimestarin virkapuvussa, ottaa raskaasta laukusta esille kirjoja ja asiakirjoja ja asettelee niitä pöydälle.

TILTA, keski-ikäinen ihminen, kohentelee uunia.

PESONEN.

Kumpikos käärö se nyt oli kuvernöörille ja kumpiko tuonne lääninhallitukseen?

TILTA.

Eikös niissä näy osoitteita?

PESONEN.

Vaan saakos niistä sitten selvän niistä nykyajan osoitteista. Siinä se on se jokapäiväinen kiipeli. Eihän tuota

ennen siitä ruotsistakaan paljoa, vaan olivathan toki puustavit kuitenkin samat . . . Joo, joo, aika aikaa kutakin . . . Se on nyt kai tämä pienempi sille itselleen ja isompi hallitukseen.

TILTA.

Montakohan ilmiantoa lienee tuossakin taas? Rouva sanoo, että niitä tulee tukuittain joka päivä.

PESONEN.

Tässä on kirje kuvernöörskalle.

Antaa sen Tildalle.

TILTA.

Näkyö olevan nuoreltaherralta Helsingistä. Papalleen se ei enää milloinkaan kirjoita. Eikä neitikään. Eivät ilenneet omat lapsetkaan enää jäädä isän taloon. Ei tultu jouluksikaan kotiin. Että tekin viitsitte, vanha mies, tuon kuskipukilla istua ja kuletella häntä ympäri lääniä poikia arvannostoon ahdistamassa.

PESONEN.

Eihän sitä, vaan kun on sääli sitä eläketäkin — kun jo on loppuilleen kolmekymmentä vuotta tätä palvelusta tehnyt monen maaherran aikana. Pitikin pahan nenällä tulla tämän uuden komennon, juuri kun virka-aika oli täyty-mässä.

Katsahtaa syrjittäin kulmainsa alta.

Vaan tässähän tuo näkyö olevan Tiltakin.

TILTA.

Sanoin jo itseni irti.

PESONEN.

Milloinka?

TILTA.

Juur'ikään, viedessäni puita kuvernöörskan huoneeseen. Ei sitä kehtaa enää ihmisten eikä itsensäkään tähden. Kun eivät tuttavat torilla enää tervehdikään, ja takanapäin haukkumasanoja heitellään: »Poprikohvin kätyrin kätyri, kätyrin kätyri!» — vaikka onhan minulla ne »Vapaat sanat» ja kaikki.

PESONEN.

Ka, en ollut muistaakaan.

Kaivaa kengänvarresta kirjeen ja antaa sen Tildalle.

TILTA.

No, siinähan ne on!

Alkaa lukea.

Tässä on juuri tästä meidän... jopa sanotaan taas suoria sanoja... kuulkaahan...

PESONEN.

Hätääntyy.

Elä sinä, Jumalan luoma, toki täällä niitä lehtiäsi lue!
Mene toki, veikkonen, edes kyökkiin!

Tilta lukee yhä.

Päänsä kaupalla tässä ilmankin. Eilenkin, kun ajettiin kaupunkiin, niin vähän matkaa tuolla puolella tullin pomahti kivi metsästä kuomiin. Saattaa ne semmoiset sattua vielä kuskiinkin. Siihen ne vasta sattuukin. Ja mistä sen tietää, mikä vielä sattuu. Itsellään sillä ei ole mitään hätää kuomin sisässä. Kun jaksaisi vielä tämän talven.

TILTA.

Kuulehan, mitä sanoo . . .

PESONEN.

Ole . . .

Menee.

ROUVA LINDH, keski-ikäinen, alakuloinen, vaalea-
verinen, hyväntahtoisen näköinen, tulee saali hartioilla,
aamuviluisena.

ROUVA LINDH.

Yhä vaan tätä pakkasta kestää. Tilta lisää vielä puita
kaikkiin uuneihin.

Katsoo lämpömittaria.

Kolmekymmentä astetta. — Juna siellä kolisee, niin
että kuuluu tänne asti.

Ystävällisesti Tildalle.

Mikä nyt sitten on oikein syynä siihen, että Tilta tahtoo
jättää vanhan paikkansa?

TILTA.

Ei vastaa.

ROUVA LINDH.

Ja kesken vuoden?

TILTA.

Kyllä kuvernööriska syyn tietää. On niistä ollut siksi
paljon puhetta.

ROUVA LINDH.

Joku on varmaan yllyttänyt Tilttaa.

TILTA.

Kyllä minä ymmärrän yllyttämättäkin.

ROUVA LINDH.

Tilta nyt sentään miettii, ennenkuin lopullisesti päättää.

TILTA.

On jo mietitty.

Menee.

KUVERNÖÖRI LINDH, keski-ikäinen, harva tukka, hiukan kalju, pidätetyn hermostunut, epäluuloinen ilme kasvoilla, tulee peremmästä ovesta oikealta ja menee aukomaan postiansa.

TILTA.

Tuo teekeittiön ja asettaa sen pöydälle sohvan eteen.

LINDH.

Tildalle.

On tapana sanoa hyvää huomenta.

TILTA.

Huomenta.

Menee.

ROUVA LINDH.

Laittelee teekeittiötä.

Hän sanoi itsensä irti.

LINDH.

Vai niin, ja mistä syystä?

ROUVA LINDH.

Huoahtaen merkitsevästi, hiukan katkerasti.

Kai siitä syystä, mistä kaikki muutkin ihmiset ovat kääntäneet meille selkensä.

LINDH.

Koettaa naurahtaa ja olla huoleton.

Piiatkin! Mainiota! Kai on »kansalaiskatkismuksen» huoneentaulussa niin käsketty. Hauska nähdä, että jalot opetukset lankeavat hyvään maahan.

Soittaa telefoonia.

Poliisimestarille. — Halloo! Se on kuvernööri Lindh. — Tehkää hyvin ja käykää kasarmilla pataljoonan päälliköltä ottamassa selkoa siitä, miten hän huomenna kutsunnassa . . . vai niin, olette jo käynyt. Pieni kävelyretki kaupungin läpi ja lyseon ohi . . . se kyllä riittää. Tulette sitten puheilleni. Hyvä on.

Soittaa kiinni.

POUVA LINDH.

On pysähtynyt toimessaan ja kuunnellut, moittiva ilme kasvoillaan.

Mutta onko nyt venäläiseen apuun turvautuminen tarpeellista?

LINDH.

Olantakaisesti.

On olemassa nimenomainen määräys ilmoittaa asianomaisille sotilasviranomaisille siitä, milloin kutsunnat alkavat. En voi estää heitä marssimasta, missä tahtovat.

ROUVA LINDH.

Siitä saavat taas uutta aihetta käydä kimppuusi. Kaikki pannaan tietysti sinun syyksesi.

LINDH.

Ja siitä minä välitän niin herttaisen vähän, että kaikki lisä siltä taholta päinvastoin on minulle sydämellisen tervetullutta. En voisi hyvin, ellen saisi panetteluista ja solvauksista jokapäiväistä annostani.

ROUVA LINDH.

Kuinka kaikki tämä vielä mahtanee päättyäkään!

LINDH.

On silmäillyt jotain kirjettä ja heittänyt sen pöydälle.

Se kai päättyy niin, että minut jonain kauniina päivänä ammutaan. Ja sittenhän on kaikki hyvin! Oikeus riemuitsee, ja pahuus on saanut ansaitun palkkansa.

ROUVA LINDH.

Kuinka sinä voit, Edvard?

LINDH.

Sittenhän olisin minäkin marttyyri, sitten tehtäisiin minustakin kansallinen pyhimys.

ROUVA LINDH.

Edvard, lakkaa nyt jo ...

LINDH.

Ottaen taas kirjeen.

Tämä on kai olevinaan »viimeinen varoitus»: »Poistu tai kuole». Se saapuu jo kolmannen kerran ja joka kerta yhä suuremmilla kirjaimilla.

ROUVA LINDH.

Eikö sinulla ole aavistustakaan siitä, keneltä se on?

LINDH.

Ei, mutta se kai saadaan aikanaan tietää — saat ainakin sinä.

ROUVA LINDH.

En todella ymmärrä, kuinka sinä viihsit ja voit. Mitä hauskuutta voi sinulle tuottaa tuommoinen?

LINDH.

Hetken kuluttua.

Olet saanut kirjeen.

ROUVA LINDH.

Kaarlo on muuttanut nimensä.

LINDH.

Miksi minulla nyt on kunnia kutsua poikaani — jos tiemme joskus vielä sattuisivat yhteen?

ROUVA LINDH.

Olisi hän voinut olla sen tekemättä.

LINDH.

Se oli kuitenkin turvallisinta. Tarvitaan hiukan rohkeutta tätä nykyä kantaa Lindhin nimeä.

On yhä availlut kirjeitä ja ristisiteitä.

Täällä on lisää samaa sorttia. Urheaa väkeä, toden totta, nuo perustuslailliset: nimettömiä uhkauskirjeitä, nimettömiä haukkumakirjoituksia maanalaisissa sanoma-

lehdissä. »Petturi!» — »Roisto!» — »Edvard Andrejevitsch!» — »Veljesi veri huutaa!»... ja niin edespäin, ja niin edespäin...

Avaa kuoren, josta tulee esille »Vapaat sanat». Silmäilee niitä ja lukee otsakirjoituksia.

»Epälaillinen kuvernööri Lindh ja kutsunnat»...
 »Titulus Lindh ja kuntien sakot»...
Heittää lehden pöydälle.

Sen nyt vielä voi käsittää, etteivät täkäläiset sissit ja sala-ampujat pane puumerkkiä nuoliinsa, mutta se minua lievimmin sanoen kummastuttaa, että nuo vapaat, hyvässä turvassa olevat merentakaiset kynäniekat, joita ei mikään vaara uhkaa, eivät rohkene, jotain poikkeusta lukuunottamatta, esiintyä omilla nimillään. Mitä h e i d ä n tarvitsee pelätä? Ovathan he hyvässä turvassa äiti Svean lämpimässä, suojaavassa sylissä.

ROUVA LINDH.

Selin, toisella puolella huonetta, teepöydän ääressä.

Eivät he kaikki ole siellä.

LINDH.

Sanoitko jotain?

ROUVA LINDH.

En juuri mitään.

LINDH.

Kunnia, maine, marttyyrikehä, samalla kun elävät niin hyvin kuin ennenkin Suomen kansan heille keräämillä varoilla.

ROUVA LINDH.

Käännähtäen.

Niillä, jotka eivät ole maasta karkoitettujen hyväksi mitään antaneet, ei myöskään ole oikeutta vaatia heitä niistä tilille.

LINDH.

En minä ole vaatinutkaan ketään tilille. Sitä paitsi ei meiltä ole pyydettykään mitään, eivätkä meidän rahamme olisi kai kelvanneetkaan. — Ja kuitenkin, kuka tässä lopulta lienee se, joka on eniten antanut ja eniten uhrannut. — Vai niin, Tiltakin on jättänyt sisään eronhakemuksensa. Pyytäkö hän myöskin elinkautista eläkettä?

Haukottelee ja nauraa hermostuneesti.

ROUVA LINDH.

Sinä olet taas nukkunut huonosti.

LINDH.

En voi sanoa, että olisin nukkunut huonosti — sillä en ole nukkunut ollenkaan.

ROUVA LINDH.

Puhjeten.

En minäkään ole nukkunut, en yhtä rauhallista, painajaisetonta yötä, sitten kun heidät vietiin.

LINDH.

On koko ajan ollut hermostuneessa, pinnistetyssä tilassa, kiivastuen, heittäen paperit pöytäan ja mennen kädet ojennettuina rouvansa eteen.

Mutta enhän minä häntä karkoittanut! Kuinka monta kertaa täytyy minun sanoa, etten minä häntä karkoittanut!

ROUVA LINDH.

Mutta et myöskään tehnyt mitään sen estämiseksi.

LINDH.

Ja mitä olisin minä, virkaatekevänä kuvernöörinä toimiva lääninsihteeri, voinut tehdä asiassa, johon tuli käsky korkeimmasta paikasta? Mitä olisi mikään auttanut? Asia oli sitä arkaluontoisempi, kun se koski omaa veljeäni.

Kääntyen pois ja mennän takaisin pöytänsä ääreen.

Onhan sitä paitsi jälestäpäin nähty, mitä tuloksia on ollut tekemisistä ja välittämistä. Hän yhtä vähän kuin muut karkoitettut ei voi ajatellakaan kotiintuloaan niin kauan kuin ei suostu edes — ilmoittamaan halua- vansa päästä. Onhan suorastaan järjetöntä, naurettavaa pinnistää passiivisen vastarintansa periaatteet aina siihen, että katsotaan alistumiseksi käyttää hyväkseen oikeutta lähteä Ruotsiin, silloin kun se sallitaan — ja että suorastaan pakottamalla pakotetaan viranomaisia vastoin heidän tahtoaan viemään Venäjälle — mitä sellaisen hyväksi voi kukaan tehdä?

ROUVA LINDH.

Jos emme olisi voineetkaan muuta tehdä, niin olisimme ainakin voineet olla vastaanottamatta tätä virkaa — juuri kohta sen jälkeen.

LINDH.

Kiivastuen.

»Me ... me ... » Miksi sinä aina puhut »meistä»? Minähän tässä olen syypää, syntipukki, sinähän olet viaton kaikkeen, puhdas niinkuin pulmunen lumella. Vapaa kaikesta, vapaa lähtemäänkin, jättämään eronhakemuksesi — niinkuin Tilta.

ROUVA LINDH.

Tyynesti.

Sinähän tiedät, etten kaikesta huolimatta voi enkä tahdo sinua jättää.

LINDH.

Kohauttaa olkapäätään.

No niin.

Hetken äänettömyys.

ROUVA LINDH.

Tänään on kulunut vuosi siitä, kun heidät vietiin.

LINDH.

Ei »kun vietiin», vaan »kun heidän itsensä teki mieli mennä.» Ei heitä olisi viety, jos olisivat tehneet niinkuin muutkin ja menneet maanpakoon. Mutta Hanna von Falckin täytyi tietysti olla jotain aivan erikoisempaa kuin kaikki muut. Hänen miehensä ei sopinut »alistua» edes senkään vertaa kuin jonkun »von sen» tai »von sen» ja lähteä heidän kanssaan Ruotsiin. Hänen täytyi Vjatkaan! Se oli uljaampaa, komeampaa.

ROUVA LINDH.

Keskellä yötä tultiin hänet ottamaan, santarmien välissä raastettiin tuo keuhkotautinen mies vuoteestaan ja

viettiin asemalle ja pantiin puolikylmään vaunuun kolmenkymmenen asteen pakkasessa — juuri niinkuin nyt. Ja millaista mahtoi olla sitten rajan takana, perillä . . .

LINDH.

Raastaa tukkaansa.

Tämä elämä on helvettiä! Jos sinulla ei heti aamulla ole minulle mitään muuta sanottavaa . . . jätä minut rauhaan! Minä pyydän, minä en voi enää mitään siihen . . . mikä on tapahtunut, se on tapahtunut.

Pitkä äänettömyys.

ROUVA LINDH.

Etkö ota teetä?

LINDH.

En . . . tai annahan.

Juovat toinen toisessa päässä pöytää. Äänettömyys.

LINDH.

On koettanut rauhoittua ja sytyttänyt sikarin.

Sinä sanot, ettei ole mitään tehty. Minä voin kuitenkin ilmoittaa, että on tehty paljonkin, enemmän kuin meiltä koskaan olisi voitu vaatia. On pantu liikkeelle kaikki voimat, mitä suinkin on voitu panna. Johtajat Helsingissä, samat miehet, joiden ikkunoita on särjetty ja seinä tahrattu, joita on parjattu ja häväistetty konniksi ja isänmaan pettureiksi, ovat käyttäneet viimeisen vaikutusvaltansa lieventääkseen vanhan ystävänsä kohtaloa. Asia on nyt kehittynyt niin pitkälle, että jos Mauri vaan tahtoo, voi hän milloin hyvänsä lähteä sieltä joko ulkomaille tai palata kotiin.

ROUVA LINDH.

On tietysti olemassa ehtoja, joita hän ei voi alistua täyttämään.

LINDH.

Ulkomaille siirtymiseen ei ole mitään muita ehtoja, kuin että hän pyytää sitä. Se hänen tietysti täytyy tehdä. Mitä taas kotiin palaamiseen tulee, niin on hänet asetettu samaan asemaan kuin vangittu sotilas, jonka sallitaan kun- niasanaansa vastaan oleskella jollain määrättyllä alueella. Mauri saa, jos tahtoo, asettua vaimonsa sukulaisten maa- tilalle Hämeeseen sillä ehdolla, ettei siirry yli pitäjän rajan.

ROUVA LINDH.

Ilostuen.

Mutta siinähan ei pitäisi olla mitään alentavaa!

LINDH.

Jos hän itse katsoisikin asiaa siltä kannalta, ei sitä katso siltä kannalta Hanna eikä perhe. Ja olkoon se heidän asiansa. On tehty, mitä on voitu. Enempää ei voida vaatia. Mutta elkööt ainakaan nyt enää tulko meidän edessämme loistele- maan marttyyrikruunuillaan. Se on silloin heidän oma asettamansa kruunu, ja se on kuin onkin narrin kruunu.

ROUVA LINDH.

Joko asia on esitetty Maurille?

LINDH.

Kaksi viikkoa sitten meni hänelle asiasta kirje.

ROUVA LINDH.

Kuka sen hänelle kirjoitti? Sinäkö?

LINDH.

Minä.

ROUVA LINDH.

Hetken päästä.

Sinua näyttää tyydyttävän se, että olet tehnyt, mitä olet voinut, välittämättä tuloksesta. Minä en tule saamaan tässä maailmassa rauhaa, ennenkuin he ovat palanneet, olkoon sitten syy tai ansio kenen tahansa.

LINDH.

Sinä kai ymmärrät, että tämä on asia, josta ei vielä saa hiiskua sanaakaan kenellekään.

PESONEN tulee.

PESONEN.

Siellä on joku rouvasihminen, joka pyrkii herra kuvernöörin puheille.

LINDH.

Ettekö sanonut, ettei vielä ole vastaanottoaika?

PESONEN.

Sanoin, mutta hän pyysi kysymään, eikö ehkä kuitenkin soveltuisi.

LINDH.

Kuka hän on?

PESONEN.

Ei sanonut nimeään.

LINDH.

Pesonen ei tuntenut häntä?

PESONEN.

En tuntenut äänestä. Vaan se on mustissaan ja sillä on musta harso silmillään.

LINDH.

Antaa hänen tulla.

PESONEN menee.

ROUVA LINDH.

Edvard, sinun täytyy olla varovainen tuommoisten vierasten suhteen, jotka eivät ilmaise edes nimeään. Minä menen häntä vastaan.

LINDH.

Tuo nyt on lapsellista.

ROUVA LINDH kuitenkin lähtee menemään.

Hilda, sinä saatat minut naurunalaiseksi.

On kuitenkin noussut ja poistunut teepöydän luota työpöytänsä taa.

HANNA tulee, mustiin puettuna ja musta harso silmillä.

LINDH.

Ketä on minulla kunnia — ?

HANNA.

Siirtää harson silmiltään. Hän on tummaverinen, lujapiirteinen, kasvot ilmaisevat kärsimyksiä. Esiintyy kylmästi ja arvokkaasti.

LINDH.

Hanna!

ROUVA LINDH.

Hanna! Onko se mahdollista!

Rientää häntä vastaan syleilläkseen häntä, mutta Hanna antaa ainoastaan kätensä.

Mutta otahan päältäsi!

HANNA.

Päästämättä lähelle, jäykästi.

Kiitos, mutta ehkä sallitte, että olen näin. Minun täytyy heti mennä. Minulla olisi kiireellistä asiaa herra kuvernöörille.

ROUVA LINDH.

Olet tullut takaisin! — Olen niin iloinen. — Entä — entä Mauri, onko hänkin palannut?

HANNA.

Palannutko? Niin, tavallaan...

ROUVA LINDH.

Todellakin! — Hän siis — te siis — ? Edvard!

HANNA.

Kuvernööri ei nähtävästi ole saanut sähkösanomaani?

LINDH.

En, en ole saanut mitään sähkösanomaa. Olen ollut matkoilla, palasin vasta eilen illalla myöhään. Ilmoititteko siinä tulostanne?

HANNA.

Ilmoitin.

LINDH.

Todellako? En voi sanoa, kuinka minua ilahduttaa . . .

HANNA.

Ilmoitin siinä, että Mauri on kuollut.

LINDH.

Kuollut?

ROUVA LINDH.

Kuollut? Mauriko? Herra armahtakoon!..

LINDH.

Matkallako?

HANNA.

Matkalla? Ei, perillä.

ROUVA LINDH.

Milloin hän kuoli?

HANNA.

Kolmantena päivänä tätä kuuta. — Ilmoitin samalla, että olin saapunut vainajan ruumiin kanssa rajalle Valkeasaareen, mutta että santarit estivät meidät pääsemästä edemmä.

ROUVA LINDH.

Huudahtaen.

Ne eivät sallineet sinun tuoda? . . . Edvard!

LINDH.

Se on todella . . . mutta se on kai . . .

ROUVA LINDH.

Eivät sallineet! Mutta eivätkö karkoitettut saa enää kuolleinakaan palata? Vaan saatiinhan Lyly tuoda?

LINDH.

Se on — se on ehkä juuri sentähden . . .

HANNA.

Kielto ei ollut ehdoton. Minulle ilmoitettiin, että pidätys voitaisiin peruuttaa, jos hankittaisiin asianomainen lupa.

ROUVA LINDH.

Hanna raukka . . .

LINDH.

Eikö Hanna heti sähköttänyt hänen ylhäisyydelleen?

HANNA.

Kenelle?

LINDH.

Tarkoitin . . . kenraalikuvernöörille.

HANNA.

Ah, Bobrikoffille? En, en sähköttänyt hänelle, sillä minulle ilmoitettiin, että tarvittaisiin ainoastaan sen läänin kuvernöörin suostumus, jonka alueelle oli aikomus viedä vainaja, ja sentähden he kehoittivat minua sähköttämään tänne.

LINDH.

Tutkivasti.

Santarmitko kehoittivat?

HANNA.

Niin, tai oikeastaan asemapäällikkö; minä en puhunut heidän kanssaan.

LINDH.

Niinkuin edellä.

Siis kuitenkin santarmien kehoituksesta?

HANNA.

Niin, heidän kehoituksestaan. — Mutta kun täältä ei tullut vastausta, enkä tiennyt, mikä oli syynä viivytykseen, niin lähdin heti ensimmäisellä junalla tänne.

LINDH.

Näkyä ajattelevan jotain muuta.

Olen ollut matkoilla, niinkuin sanoin.

ROUVA LINDH.

Ja sinun täytyi jättää Mauri siksi aikaa sinne?

HANNA.

Enhän voinut muuta.

ROUVA LINDH.

Ja minne hän jäi?

HANNA.

Vaunu vaihdettiin sivuraitelle erään halkovajan taa.

ROUVA LINDH.

Edvard, mene heti telefooniin ja soita sähkölennätin-
asemalle! Sinun pitää heti sähköttää Valkeasaaren santar-
meille! Tee se, tee se heti!

LINDH.

On kävellyt levottomasti.

Tietysti . . . en voi kuitenkaan tehdä sitä telefoonitse.

ROUVA LINDH.

Mutta soitathan sinä muutenkin usein sinne sähkö-
sanomasi?

LINDH.

*On tehnyt kieltävän kasvojen liikkeen rouvalleen Hannan
selän takana.*

On siis aikomus, että hautaaminen tapahtuu täällä?

HANNA.

Hänen toivonsa oli, että hänet haudattaisiin perhe-
hautaamme lasten viereen.

LINDH.

Milloin se on ajateltu tapahtuvaksi?

HANNA.

Niin pian kuin saan siihen luvan. Aikomukseni oli
matkustaa heti takaisin, jos mahdollista jo ensi junalla.

ROUVA LINDH.

Katsoo kelloaan.

Sinä ehdit vielä, kello 10 ja 45.

HANNA.

Siinä tapauksessa voisimme olla täällä jo huomenaamulla, jos ruumisvaunu voidaan liittää postijunaan. Asemapäällikkö arveli, että se voisi käydä päinsä, varsinkin jos hän saa siitä hiukan edeltä tiedon.

LINDH.

Huomenaamulla . . . ?

ROUVA LINDH.

Mutta mikset riennä jo sähköttämään, Edvard?

LINDH.

Valitettavasti en voi tehdä sitä ilman muuta.

ROUVA LINDH.

Kuinka et voi?

LINDH.

Semmoinen luvananto ei ole minun vallassani.

ROUVA LINDH.

Mutta santarmithan eivät vaatineet muuta kuin sinun suostumuksesi?

LINDH.

Santarmit eivät nähtävästi tienneet, tai eivät olleet tietävinään, että tällaisia tapauksia varten on olemassa salainen kiertokirje maan kuvernööreille.

HANNA.

Hymähtäen hiukan.

Onko tällaisiakin tapauksia varten olemassa kiertokirjeitä?

LINDH.

Sen jälkeen kun oli toimeenpantu mielenosoituksia tohtori Lylyn haudalla, on olemassa meille annettu määräys, että vast'edes sellaisissa tapauksissa on ilmoitettava kenraalikuvernöörille.

HANNA.

Valmistautuu lähtemään.

Kuvernööri ei siis voi tehdä asiassa mitään kysymättä kenraalikuvernööriltä?

LINDH.

On taas kävellyt edestakaisin, aikonut tarttua telefooniin, mutta peräytynyt taas, pysähtyy.

Valitettavasti en voi.

ROUVA LINDH.

Mutta jos hän kieltää, Edvard?

LINDH.

Levittää käsiään.

Ehkä . . . ehkä ei . . . tuskin sentään . . .

ROUVA LINDH.

Sinä voit olla tuosta kiertokirjeestä välittämättä. Voithan puolustaa itseäsi sillä, että kun santarmit vaativat ainoastaan s i n u n suostunustasi . . . sinä voit selittää — aivan hyvin voit sen tehdä — että sinä luulit, että he jo olivat ilmoittaneet asiasta kenraalikuvernöörillekin.

LINDH.

Pidättäen kärsimättömyyttään.

Mutta jos kerran on niin, niin eihän ole pelkoa, että kenraalikuvernööri tulee tekemään vaikeuksia. Tämähän on

vain muodollisuus, jota minä kuitenkin en voi olla täyttämättä.

ROUVA LINDH.

Sinun ei tarvitse siitä välittää. Käsittävähän ne, että asia oli kiireellinen — ja onhan kysymys omasta veljestäsi.

LINDH.

Juuri sen vuoksi.

HANNA.

En suinkaan tahdo millään muotoa saattaa herra kuvernööriä välikäteen. Pyytäisin vain saada tietää, kuinka kauan luulette vastauksen tulevan viipymään?

LINDH.

Kiireellisiin virkakyselyihin on vastaus joskus saapunut puolenkin tunnin kuluttua, riippuen tässä tapauksessa tietysti kuitenkin kaikki siitä, onko hänen ylh . . . onko kenraalikuvernöörillä tilaisuutta heti vastata.

HANNA.

Saisinko pyytää, että minulle ilmoitettaisiin vastauksen sisältö heti kohta, kun se saapuu.

LINDH.

Tietysti. Minne saan lähettää sanan?

HANNA.

En tiedä, asunevatko lapsemme vielä vanhassa kodissamme.

ROUVA LINDH.

He asuvat vielä siellä.

HANNA.

Rouva Lindhille.

Siinä tapauksessa olisin kiitollinen, jos saisin tiedon vastauksesta sinne.

LINDH.

Sen saatte heti, kun se saapuu.

Menee.

ROUVA LINDH.

Enkö saa tarjota sinulle teetä?

HANNA.

Kiitos, mutta minun täytynee mennä.

ROUVA LINDH.

Etkö voisi odottaa täällä?

HANNA.

Kummastuen.

Täälläkö ...?

ROUVA LINDH.

Vastaus ehkä saapuu piankin. Tule levähtämään minun puolelleni ... näytät niin väsyneeltä.

HANNA.

Kiitos, mutta ... Minun täytyy tavata lapset ... ja sitä paitsi ajatella, mitä minun on tekeminen siinä tapauksessa, että tulee kieltävä vastaus.

ROUVA LINDH.

Mutta eihän nyt semmoista toki voine odottaa edes Bobrikoffilta.

HANNA.

Miksei sitäkin?

ROUVA LINDH.

Ei, se ei ole mahdollista. Sinä voit olla huoleton. Ei hän voi sitä tehdä Edvardinkaan vuoksi.

HANNA.

Minä nyt kuitenkin menen.

ROUVA LINDH.

Pahastuen.

Suo anteeksi, että pyysinkään . . . mutta minä unohdin . . . sinä tietysti halveksit minua niinkuin kaikki muutkin.

HANNA.

Entä sinä itse? — En ymmärrä, en suorastaan ymmärrä, kuinka sinä voit olla täällä?

ROUVA LINDH.

Enhän ole voinut häntä jättää . . . mutta . . . minä olisin ollut tuhat kertaa ennemmin Vjatkassa kuin täällä . . .

On vähällä puhjeta itkuun.

HANNA.

Ystävällisemmin, ikäänkuin hiukan heltyen.

Elä nyt, rakas . . . Mutta sano minulle, koska nyt kerran itse otit sen puheeksi . . . kuinka on sittenkin mahdollista, että te tulitte tähän taloon . . . kaiken sen jälkeen, mitä oli tapahtunut . . . etkö olisi saanut sitä estetyksi?

ROUVA LINDH.

Raukeasti.

Minäkö? En ole mitään voinut . . . en ymmärrä häntä, en tunne häntä enää. Hän sanoo, että oli hänen velvollisuutensa, hänen isänmaallinen velvollisuutensa ottaa virka vastaan . . . olisi muuten tullut venäläinen mies. Täytyi »pelastaa, mitä pelastettavissa on» . . . se on nyt sitä, sinä tiedät.

HANNA.

Ja mitä hän on pelastanut?

ROUVA LINDH.

Niin, mitä? . . . Ei meiltä muuten liioin mitään kysytty. Vaadittiin, puristettiin joka taholta, se oli puolueen tahto, johtajain tahto. Sitä vaati läänin paras, isänmaan onni, suomalaisuuden asia.

HANNA.

Kiinteästi.

Suomalaisuudenkin?

ROUVA LINDH.

Jotain semmoista . . . Lienee peloitettu silläkin, että hän voisi menettää entisen virkansa, ellei ottaisi vastaan uutta. Mitä minä tiedän, en tiedä mitään muuta, kuin että sen jälkeen, kun tulimme tähän taloon — ovat omat lapsemmekin meidät jättäneet.

HANNA.

Hetken päästä.

Sano minulle, onko Aili vielä koulussaan? Hän kirjoitti, että hänen asemansa oli uhattu.

ROUVA LINDH.

En ole kuullut, että hän olisi saanut eroansa, mutta eihän tätä nykyä tiedä mitään. Kouluneuvostossa on Edvard kuitenkin esiintynyt hänen hyväkseen ... mutta eihän todellakaan enää tänään tiedä, mitä huomenna tapahtuu.

HANNA.

Entä ... entä Yrjö? — Onko hän vielä vapautessaan?

ROUVA LINDH.

En ole kuullut, että hänet olisi vangittu, ainakaan vielä.

HANNA.

Vielä? Siitä on siis ollut kysymys?

POLIISIMESTARI tulee. Hän on nousukastyyppi, esiintyy teeskennellyn upseerimaisesti.

POLIISIMESTARI.

Oo, todellakin! Mikä sattuma! Te täällä, arvoisa rouva? Minua ilahuttaa suuresti nähdä teitä.

HANNA.

Katsahtaa häneen olkansa yli. Kääntyy lähteäkseen.

POLIISIMESTARI.

Toivon, että herra rehtori Lindh voi asianhaarain mukaan hyvin.

ROUVA LINDH.

Hän on kuollut.

POLIISIMESTARI.

Oo! — Valitan suruanne. Entisen opettajani kohtalo on minua aina liikuttanut.

HANNA.

Todellakin?

POLIISIMESTARI.

Pyydän anteeksi, mutta kun viimeksi tapasimme toisemme, täytin minä ainoastaan minulle annettua virkatehtävää, sitä ikävämpää, kun sen täytyi kohdistua entiseen arvossa pidettyyn ja rakastettuun opettajaani. Mutta en voinut menetellä toisin, vaikka olisin tahtonutkin.

ROUVA LINDH.

Olisittekohan tahtonutkaan?

POLIISIMESTARI.

Kaikki tapahtui laillisessa järjestyksessä, mitä minuun tulee. Minun suhteeni asiaan oli selvä. Tein ainoastaan velvollisuuteni.

ROUVA LINDH.

Ei teidän velvollisuutenne kuitenkaan vaatinut teitä viemään pois rouvan yksityistä kirjeenvaihtoa.

POLIISIMESTARI.

Rouva kuvernöörska, kaikki ovat jätetyt takaisin herra Yrjö Lindhille, siitä huolimatta, että hän solvasi allekirjoittanutta hänen virkatoimessaan tavalla, joka, jos se olisi kohdistunut johonkuhun muuhun, olisi aiheuttanut ehdottoman vangitsemisen.

ROUVA LINDH.

Kuvernööri on toisessa huoneessa, jos häntä etsitte.

POLIISIMESTARI.

Aivan oikein, häntä juuri etsin, pyydän saada huomauttaa — hänen nimenomaisesta kutsumuksestaan.

Tekee kumarruksen ja menee.

ROUVA LINDH.

Noita kauheita ihmisiä täytyy minun tavata joka päivä.

HANNA.

Et todellakaan ole kadehdittava, Hilda parka. — Sinä ehkä itse tuot minulle tiedon... olisin niin kiitollinen, jos sen tekisit.

ROUVA LINDH.

Sen minä tuon, minä teen sen heti, kun se saapuu.

Saattaa Hannan ja palaa sitten takaisin ja järjestää hetken aikaa huoneessa, korjaten pois teekuppeja. Kun näkee LINDHIN ja POLIISIMESTARIN tulevan, menee.

POLIISIMESTARI.

Niinkuin minulla oli kunnia huomauttaa, ei ole mitään erityistä syytä pelkoon, etteivät kutsunnat onnistuisi. Poikia on saapunut lukuisasti kaikista kunnista. Niitä on anniskelut täynnä. Heidän kesken tuntuu olevan yleisesti vallalla se mielipide, ettei tällä kertaa ruvetakaan Helsingin ruotsikkoherrain narreiksi, vaan mennään miehissä syyniin, koska omat suomalaiset herrat siihen kehoittavat.

LINDH.

Oletteko levittänyt tuota kymmenen ylioppilaan kehoitusta?

POLIISIMESTARI.

Olen, ja se on nähtävästi tehnyt erittäin hyvän vaikutuksen. Mutta eihän poikia kuitenkaan voi täysin taata. Mielet voidaan vielä viime hetkellä saada heilahtamaan toisapäin. Yrjö herralla on epäilemättä vielä koko paljon vaikutusta isänsä vanhan auktoriteetin nojalla.

LINDH.

Onko hän täällä?

POLIISIMESTARI.

Hän saapui tänne viime yönä maalta, jossa on kierrellyt kuvernöörin jälkiä, mutta minä luulen sangen huonolla menestyksellä.

LINDH.

Niin. Minä tiedän.

POLIISIMESTARI.

Hänelle ei kuulemma kaikin paikoin enää ole annettu yösijaakaan.

LINDH.

Minä tiedän.

POLIISIMESTARI.

Sanon kuitenkin suoraan, jos herra kuvernööri sallii minun antaa neuvon: mielet voivat vielä viime hetkellä

muuttua, jos hänen sallitaan yhä edelleen vapaasti liikkua ja saapua itse kutsuntatilaisuuteenkin. Sanon suoraan: hänet olisi vangittava, ainakin kutsuntapäiviksi.

LINDH.

Ei, ei, se ei voi mitenkään käydä päinsä. Jos tulee tiedoksi, että hänet on vangittu ja että minä olen antanut sen tehdä, ja hänet estetään olemasta isänsä hautajaisissa, voipi kiihoitus saada aivan liiaksi ilmaa siipiinsä . . . Ei, ei, kaikki on saatava menemään niin rauhallisesti ja niin huomiota herättämättä kuin suinkin.

POLIISIMESTARI.

Mutta jos emme me vangitse häntä, on pelättävää, että santarmit sen tekevät. Ne ovat pitäneet häntä erityisesti silmällä hänen osanottonsa jälkeen Helsingin mellakoihin.

LINDH.

Onko teillä todella syytä olettaa, että heillä on aikomus vangita hänet?

POLIISIMESTARI.

Kapteeni Popoffin viittauksista luulen ymmärtäneeni, että semmoinen aie todella on olemassa.

LINDH.

Teidän on välttämättä koetettava saada hänet siitä luopumaan tai ainakin odottamaan. Antakaa santarmikapteenin ymmärtää, että me itse panemme toimeen vangittamisen, jos se on välttämätöntä . . . että olemme aikoneet sen tehdäkin, mutta ei tänään eikä vielä huomennakaan; selittäkää, että pyydämme sitä levottomuuksien välttämiseksi.

POLIISIMESTARI.

Mutta jos heidän aikeihinsa ei kuulukaan levottomuuk-
sien välttäminen tässä läänissä, missä suomalaisten viran-
omaisten on onnistunut pysyttää heitä syrjemmässä kuin
muualla?

LINDH.

Se ei ole ollenkaan mahdotonta. Siltä taholta voimme
tietysti odottaa mitä vehkeitä tahansa.

POLIISIMESTARI.

Siinä tapauksessa, että rehtori vainajan hautajaisia ei
olisi pantu toimeen täällä, juuri nyt, ei ehkä olisi ollut syytä
pelkoon, että yleinen mielipide olisi joutunut niin erittäin
kuohuksiin, jos herra Yrjön talteen ottaminen kutsunta-
päiviksi olisi tapahtunut meidänkin aloitteestamme. Riittävä
muodollista aihetta siihen hän kyllä tulee antamaan jo tänä
päivänä.

LINDH.

Minun täytyy vielä miettiä tätä asiaa. Soitan teille
hetken kuluttua uusien määräyksien antamista varten.

POLIISIMESTARI.

Olen käskettävänänne, herra kuvernööri.

Menee.

LINDH.

Selailee papereitaan, nousee ja kävelee, istuu taas.

ROUVA LINDH tulee.

ROUVA LINDH.

Mitä luulet? Pelkäätkö, että vastaus ehkä voi olla kieltävä?

LINDH.

Kuinkas minä voisin sen tietää?

ROUVA LINDH.

Näytä, kuinka sinä sepitit sähkösanoman?

LINDH.

Ilmoitin, mistä on kysymys, ja pyysin, että hänen ylhäisyytensä poistaisi esteet, jotka ovat kohdanneet . . . ja niin edespäin.

ROUVA LINDH.

Miksi niin virallisesti ja kuivasti? Etkö olisi voinut lisätä jotain omasta puolestasikin?

LINDH.

Ja mitä olisi minun pitänyt lisätä?

ROUVA LINDH.

Jotain, josta olisi käynyt ilmi, että asia on sinulle persoonallisesti tärkeä.

LINDH.

En voi pyytää itselleni mitään armonosoitusta siltä taholta.

ROUVA LINDH.

Mutta eihän tässä ole kysymys mistään armonosoituksesta, vaan ihmisen kalleimmasta, pyhimmästä oikeudesta

saada levätä oman maansa povessa. Etkö olisi voinut ainakin siihen vedota?

LINDH.

Minun olisi ehkä pitänyt sepittää sähkösanoma näin: »Teidän ylhäisyytenne venäläiset santarit ovat perustuslain vastaisesti loukanneet ihmisen pyhintä oikeutta pidättämällä» . . . ja niin edespäin . . . »mutta kaikkein pyhimmän suomalaisen oikeuden nimessä vaadin minä, hänen veljensä, että kielto tuossa tuokiossa peruutetaan . . . ellei se tapahdu, jätän minä heti paikalla sisään eronhakemukseni!» Niinkö?

ROUVA LINDH.

Mikä sinun on? Ei kai sinulla voi olla mitään sitä vastaan, että hänet haudataan tänne?

LINDH.

Ei suinkaan . . . vaikka . . . vaikka minusta suoraan sanoen oikeastaan on jotenkin yhdentekevää, missä joku kuollut makaa.

ROUVA LINDH.

Joku kuollut? Mutta onhan kysymys sinun omasta veljestäsi? Ja olihan se hänen viimeinen tahtonsa?

LINDH.

Minulla on siitä viimeisestä tahdosta omat arveluni. On kerrassaan anteeksi antamatonta, että veli parkaa vielä vainajanakin käytetään valtiollisena yllyttäjänä, kuolleena niinkuin eläessäänkin. Eikö jo olisi riittänyt? Eikö häntä jo vihdoin olisi voitu jättää rauhaan?

ROUVA LINDH.

Mutta ethän sinä tahtone sanoa, että Hanna toi hänet tänne pannakseen toimeen valtiollisia mielenosoituksia?

LINDH.

Se ihminen voi mitä hyvänsä.

ROUVA LINDH.

Mutta sehän on kauheata, mitä sanot! Sinä tiedät, ettei asia ole niin! Se on Hannaa kohtaan niin väärin, kuin suinkin olla voi. Sinä et ole voinut koskaan häntä sietää.

LINDH.

En. Se on totta.

Telefooni soi kiivaasti.

ROUVA LINDH.

Se on ehkä jo vastaus!

LINDH.

Telefoonissa.

Halloo! — Hyvä on. Odottakaa hiukan.

Istuu kirjoittamaan selin rouvaan.

»Ymmärtäen teidän veljelliset tunteenne ei hänen ylhäisyydellään ole mitään sitä vastaan». Oliko se niin? Eikö ole mitään erehdystä?

ROUVA LINDH.

Riemuiten.

Hänellä ei ole mitään sitä vastaan! Hän sallii sen!

LINDH.

Kärsimättömästi.

Malta! Elä häiritse, enhän voi kuulla mitään!

Telefooniin.

Kuinka se oli? Jatkakaa!

ROUVA LINDH.

Hanna voi vielä ehtiä junaan!

Rientää ulos.

LINDH.

Malta! sanon minä. — Odota!

Kun näkee rouvan menneen.

Ah! —

Telefooniin.

Suokaa anteeksi, tässä oli keskeytys. Jahah.

Kirjoittaa.

...»vaan jättää hän asian herra kuvernöörin itsensä ratkaistavaksi, kuitenkin sillä ehdolla, että herra kuvernööri vastaa siitä, ettei mitään epäjärjestyksiä eikä hallitukselle vihamielisiä mielenosoituksia panna toimeen.»

Yhä telefooniin.

Eikö ollut mitään muuta? »Kansliapäällikkö Fritsch.»
Kiitän, hyvästi.

Soittaa pois ärtyisesti.

Hilda! — Minne hän meni?

Istuu ja miettii, käsi telefonin kammassa. Soittaa.

Olkaa hyvä ja yhdistäkää Suomalaisen lyseon rehtorinkansliaan. — Onko se Saarinen? Se on Lindh. Sopsisiko sinun tulla luokseni . . . hetkeksi vain. Tahtoisin neuvotella kanssasi eräästä hyvin arkaluontoisesta asiasta. Hyvä on.

Soittaa kiinni ja menee rouva Lindhin jälkeen.

TOINEN NÄYTÖS.

Rehtori Mauri Lindhin entinen koti. Hänen työhuoneensa. Aistikkaat vanhat huonekalut. Paljon kirjoja. Suuri mukava nahkasohva. Seinällä sohvan päällä muotokuva vanhanpuoleisesta miehestä, joka seisoo pöydän takana, samassa huoneessa kuin mitä näyttämö esittää, niinkuin puhuvana, rystyt pöytää vasten, kasvoilla innostunut ilme.

HANNA, AILI ja YRJÖ istuvat eri tahoilla huoneessa niinkuin satunnaisesti asentoihin vaipuneina, alakuloisina. Aili ja Yrjö ovat molemmat nuoria ihmisiä. Aili vähän vanhempi; tumma, kalpea; ilme päättäväinen ja innostuva. Yrjö on vaaleaverinen, hienopiirteinen, hänellä on suurenlainen koukkunenä, silmät syvällä, otsalla tukkaa, puku hiukan huoleton. Otsan yli musta nauha, osaksi tukan peitossa. Hanna istuu päällysvaatteet yllä, kädet helmassa, kokoon vaipuneena, väsyneenä. Sohvalla on villapeite ja tyyny. Aili nousee ja ottaa ne pois.

Keskustelu käy alussa katkonaisesti ja pidätetysti.

AILI.

Etkö nyt sentään riisu päältäsi, äiti? Vastaushan voipi viipyä kauankin vielä, jos se ollenkaan tulee. Anna nyt ainakin hattusi ja puuhkasi.

HANNA.

Antaa ne Ailille.

Ne nyt ehkä voin.

AILI.

Äiti, sinähän olet käynyt ihan harmaaksi! Ja kuinka olet kuihtunut! Mitä olet mahtanutkaan saada siellä kärsiä! Et koskaan sinä kirjoittanut sanaakaan itsestäsi, mutta nyt minä näen. Istu tähän sohvaan, niin saat nojata.

Asettaa tyynyn hänen selkensä taa.

Kätesihän ovat aivan jääkylmät. Sinun täytyy saada jotain lämmintä.

Menee peremmälle, jossa ovensuussa pienellä pöydällä on kahvitarjotin.

HANNA.

Elä nyt huoli laittaa mitään. Minusta tuntuu, kuin en voisi syödä enkä juoda, ennenkuin olen saanut isän maan poveen.

AILI.

Äiti, sinä jäät tänne, ja me matkustamme Yrjön kanssa.

HANNA.

Ei, ei, minä tahdon välttämättä itse.

Huoaten väsyneesti.

Mutta jos nyt en saa. — Ehkei minun ollenkaan olisi pitänyt? Vaan enhän voinut . . . ei, ei, kyllähän minun piti.

YRJÖ.

Yht'äkkiä nousten, painavasti.

Ja hän ei uskaltanut sallia edes sitäkään kysymättä Bobrikoffilta?

HANNA.

Ei.

YRJÖ.

Vaikka santarmit eivät vaatineet muuta kuin hänen suostumuksensa?

HANNA.

Eivät.

AILI.

Hän olisi siis voinut tehdä sen ilman muuta?

HANNA.

Itse hän sanoi, ettei olisi.

AILI.

On asettanut hänen eteensä kahvitarjottimen.
Ota nyt, äiti.

HANNA.

Tulkaa lähemmä, lapset. Yrjö, istu tähän.

YRJÖ istuu sohvalle.

Oletko loukannut otsasi?

YRJÖ.

Satutin vähän, ei se tee mitään.

Muuttautuu takaisin tuolille.

HANNA.

Katsellen ympärilleen.

Täällä on kaikki entisellään, niinkuin silloin kun lähdimme. Tuskin on tuolia muutettu. Siinä on isän pöytä entisessä kunnossaan, hänen kynänvartensakin.

AILI.

Olemme tahtoneet pitää ainakin tämän huoneen itsellämme, niinkuin se oli, siksi kunnes ehkä joskus palaisitte. Ja nythän olemme täällä — kaikki — isäkin.

Osoittaa muotokuvaa seinällä.

HANNA.

Kuinka se on joutunut tänne?

AILI

Se tuotiin tänään lyseolta. Ne olivat isän entiset oppilaat, jotka sen toivat. Rehtori oli käskenyt ottamaan sen alas ja viemään pois.

HANNA.

Ja ne tottelivat?

AILI.

Kuinkas eivät ne olisi totelleet, kun kaikki muutkin tottelevat.

YRJÖ.

Sen täytyi pois kutsuntain tieltä.

HANNA.

Vähän vilkastuen.

Sielläkö kutsunnat pidetään? Lyseon juhlasalissa?

YRJÖ.

Siellä, isän oman perustaman koulun juhlasalissa.

HANNA.

Siihenkö täällä on tultu?

AILI.

Se on nyt vain vähäinen osa.

YRJÖ.

Ailikin on menettänyt tuntinsa tyttökoulussa.

HANNA.

Vai niinkö se päättyi. Olihan se arvattava. Se oli se ainekirjoitus?

AILI.

»Oikeus maan perii». Mutta oikea syy oli tietysti se, ettei karkoitettun tytär voi olla opettajana koulussa, joka nauttii valtioapua ja on juuri pyytänyt lisää. Mutta sekin on pikkuasia.

HANNA.

Se oli kuitenkin sinun ainoa tulolähteesi.

AILI.

Se suretti minua kyllä tänä aamuna, kun sain siitä tiedon, mutta ainoastaan sen tähden, etten enää olisi voinut lähettää teille mitään niinkuin ennen. Mutta nythän —

HANNA.

Hilda Lindh sanoi, että kuvernööri oli sinua puolustanut.

AILI.

Ylenkatseellisesti.

Hän minua puolustanut ...?

HANNA.

Kuulostaen kadulle.

Eikö siellä joku pysähtynyt?

YRJÖ.

Se ajoi ohi.

HANNA.

Hilda Lindh lupasi heti tuoda sanan, kun vastaus saapuu.

AILI.

Hetken päästä. Hellästi.

Äiti, sairastiko isä kauan?

HANNA.

Vältellen.

Ei hän kauan . . . Tai kyllähän hän oikeastaan koko ajan oli sairas.

AILI.

Se oli kai se hänen vanha vaivansa? Hänen rintansa ei kestänyt sitä ilmanalaa?

HANNA.

Niin, kai se sekin vaikutti jotain, ehkä paljonkin. Siellä oli kesällä kauhean kuuma, ja läpi talven puhalsivat jäätävät viimat aavikkojen yli. Kai vaikutti siihen sekin. Ja myöskin hänen ainainen päänsärkynsä. Mutta minä luulen, että se oli enemmän sielullista kuin ruumiillista.

Vaipuu taapäin ja sulkee silmänsä.

AILI.

Hän otti sinulta lupauksen, että toisit hänet tänne?

HANNA.

Hän puhui siitä joskus.

AILI.

Kuolinvuoteellaanko?

HANNA.

Ei ... ei aivan silloin.

AILI.

Se mahtoi olla sinulle kamala matka?

HANNA.

En tiedä. Ei minulla siitä ole juuri muuta muistoa kuin näky, joka koko ajan oli silmiäni edessä ja jota kohti kuljin: kukitettu, vihreä hautakumpu huuruisten koivujen alla, harmaan kirkon seinämällä, sen ympärillä valkolakkinen nuoriso laulamassa — isävainajan oma ainainen unelma viime aikoina.

AILI.

Eikö hän sitten uskonut saavansa tänne enää elävänä palata?

HANNA.

Hän oli menettänyt siitä kaiken toivonsa. — Meidän ei olisi sentään pitänyt päästää häntä sinne. Meidän olisi ehkä sittenkin pitänyt koettaa vaikuttaa siihen, että hänkin olisi lähtenyt Ruotsiin niinkuin kaikki muut.

AILI.

Luottavaisesti hymähtäen.

Ei isä siinä asiassa olisi antanut kenenkään vaikuttaa itseensä. Jos olisimme koettaneetkin, ei hän olisi meitä kuullut.

HANNA.

Emmehän koettaneetkaan. Pikemmin päin vastoin. Lausuimmehan usein, ettei oikeastaan kenenkään pitänyt alistua edes senkään vertaa, että käytti hyväkseen h e i d ä n myöntämäänsä oikeutta lähteä maasta.

AILI.

Niinkuin ennen.

Joskin — mutta itse hän sen kuitenkin ratkaisi.

HANNA.

Niin, kyllä, tavallaan. Kun tuotiin käsky, että viiden vuorokauden kuluessa joko oli poistuttava maasta tai muuten vietäisiin Venäjälle, niin käveli hän tuossa lattialla edestakaisin pitkän aikaa mitään puhumatta. Sitten hän yht'äkkiä kääntyi minun puoleeni ja kysyi, minua syvästi tarkastaen: »Sinä antaisit viedä itsesi? Sinä et lähtisi?» Siihen vastasin minä: »Elä kysy, mitä m i n ä tekisin, vaan tee, niinkuin itse katsot oikeaksi. Seuraan sinua joka tapauksessa.» Hän loi minuun silloin pitkän katseen ja sanoi sitten: »Annamme siis viedä itsemme.» Mutta minusta näytti, kuin olisi hänen silmissään ollut pettymyksen ilme. Niinkuin hän olisi odottanut minulta kannatusta toiseen suuntaan. En tahtonut kuitenkaan enää mitään sanoa, kun silloin minunkin mielestäni meidän todella oli mentävä. Se oli sillä päätetty. Sen enempää ei siitä puhuttu. Viiden päivän kuluttua meidät vietiin.

AILI.

Et sinä silloin siitä mitään puhunut.

HANNA.

En sitä silloin ehkä niin huomannutkaan. Olen ehkä tullut siihen jälestäpäin. Ja kenties minä erehdynkin aivan.

AILI.

Sinä erehdyt, äiti.

Isä olisi kaikesta huolimatta tehnyt, niinkuin teki. Hänen täytyi se tehdä, sillä hän vaati aina kaikkein ankara ja korkeinta sekä itseltään että muilta. Ja hyvä, että hän sitä vaati. Jos ei isän esimerkkiä olisi ollut, en tiedä, mikä meitä olisi ylläpitänyt kaikessa tässä kurjuudessa ja alennuksessa. Olisin jo aikoja sitten joutunut epätoivoon, jos en aina olisi rohkaissut itseäni sillä: i s ä oli kuitenkin mies, i s ä kuitenkin uskalsi ja uhrasi. Onhan niitä tietysti ollut muitakin, jotka ovat panneet kaikkensa alttiiksi, mutta minähän en tuntenut muita kuin isän, en nähnyt edessäni muita kuin hänet. Hän on ollut meille Yrjön kanssa kuin lippu, jota olemme edellämme kuletaneet. En tietysti olisi moittinut häntä, jos hän olisi mennytkin Ruotsiin tai Saksaan tai muuanne. Silloinkin olisi hän ollut paljon. Mutta nyt hän oli minusta vielä enemmän.

YRJÖ.

Syvästi.

Paljoa enemmän.

AILI.

Lämmöllä.

Minun sydämeni oli pakahtua riemusta, kun hän vastasi Lindhille ja rehtori Saariselle, silloin kun he tuli-

vat pyytämään ja rukoilemaan, että hän lähtisi Ruotsiin eikä pakottaisi viemään itseään Venäjälle: »Viekää terveisiä santarmeillenne, että minä en lähde isänmaastani heidän saattamanansa, ainoastaan heidän viemänänsä. Jos minua tahdotaan nähdä isänmaani rajojen tuolla puolella, on minut vietävä sinne väkisin.»

YRJÖ.

Isän teko oli suurin teko, mitä tässä maassa on tehty.

HANNA.

Se oli kuitenkin ehkä liian suuri teko. — Minä luulen, että hän otti kantaakseen enemmän, kuin mihin hänen voimansa riittivät. Hänelle kävi niinkuin puulle, joka on temmattu irti omasta maaperästään. Alussa, kun hänen suonissaan vielä virtasi niin sanoakseni hänen muistojensa mehu, hän kyllä pysyi mieleltään reippaana ja rohkeana. Uskoimmehan tai ainakin tahdoimme uskoa, että kaikki olisi ohimenevää. Luulimmehan, että lähtöimme tulisi antamaan vastarinnalle vain uutta vauhtia ja voimaa. Ja kun meille melkein joka asemalla laulettiin ja tuotiin kukkia ja radan varrella heilutettiin liinoja, matalimmistakin majoista — lapsetkin — hyvästiksi ja takaisintuloksi, niin oli meistä Suomen voima niin suuri, ja sen voitto niin varma. Mutta kun sitten tultiin rajan yli ja meitä pidettiin niin vaarattomina, että tuskin viitsittiin vartioida, siirrettiin vain vaunusta vaunuun niinkuin tavarakääröjä, silloin valtasi minutkin alakuloisuus, ja minä näin, että isä vaipui vaipumistaan kokoon, kuta kauemmas tultiin. Ei hän siitä vielä mitään puhunut, mutta kun meitä vietiin Moskovan läpi ja hän näki kaiken sen suuruuden ja mahtavuuden, huokasi hän: »Ei, tämä jättiläishämähäkki

ei päästä meitä verkostaan, ennenkuin on imenyt meistä viimeisen veripisaran. Me emme saa sitä koskaan kukistetuksi.» Sitten alkoi se loppumaton rautatiematka iankaikkisten lumiaavikkojen yli. »Tuntuu, kuin en tätä tietä enää koskaan palaisi», sanoi hän kerran. »On, niinkuin se veisi iankaikkisuuteen, niinkuin jo olisimme siellä, kuolleiden kentillä, poissa maailmasta. Meidän täytyy heti tottua siihen ajatukseen, että tämä on viimeinen retkemme, ainakin minun.» — Mutta hän ei voinut tottua siihen ajatukseen, ettei enää koskaan pääsisi kotimaahan. Hän alkoi kuihtua ja kuivaa, kunnes — kunnes — lopulta kaatui.

Hetken hiljaisuus.

En ole voinut kuvitella, että koti-ikävä voisi olla niin hirmuisen voimakas ja jäytävä, kuin se oli minussakin, mutta isässä vielä monta vertaa enemmän. Hän ei voinut mihinkään ryhtyä, koetti kyllä panna alulle kirjallisia töitä, mutta pääsi tuskin alkuunkaan. Hänet oli saanut valtaansa hivuttava tauti, joka niinkuin koi jäyti hänen jaloimpia elimiään ja lopulta — —

Hänen kasvonsa värähtävät, mutta hän voittaa vielä liikutuksensa.

AILI.

Et siitä meille mitään hirjoittanut.

HANNA.

Hetken päästä.

Ajattelin, että se menisi ohi, kun aika kuluu. Mutta se vain paheni. Hän meni lopulta melkein puhumattomaksi, vaipui alakuloisuuteen, joka oli sydäntäsärkevä ja josta sain hänet nostetuksi vain lyhyiksi hetkiksi. Silloin

kun hän joskus sanoi jonkun sanan, oli se melkein aina jotain kodista. Hän voi välistä kävellä tuntimääriä huoneensa lattialla, nurkasta nurkkaan, nurkasta nurkkaan, pitkin ja poikki, niinkuin vangittu eläin häkissään. Ja sillä välin istua toisia tuntimääriä tuolillaan, eteensä tylsästi tuijottaen, ja sitten taas yht'äkkiä niinkuin eräänäkin myrskyisenä talvi-iltana huoahtaa: »Jos tuo viima vinkuisi kotinurkissa, olisi se suloista soittoa.» Tai niinkuin viime kesänä, kun häntä jollain viihdyttääkseni olin eräänä tyynenä iltana saanut hänet vähän matkaa ulkopuolelle kaupunkia ja me istuimme joen rannalla: »Nyt siellä ehkä on tyven meidänkin mökin kotirannassa, jos tuuli on sama siellä kuin täälläkin, ja miksei voisi olla. Nyt siellä polskahti kala kaislikkorinnassa ... aurinko laskee saaren taa ... karjan kellot kalkattavat, vasikat ynyy ...»

AILI.

Pyyhkien silmiään.

Isä parka ...

HANNA.

Hän koetti kyllä taistella sitä vastaan. Hän piti sitä heikkoutena ja soimasi siitä itseään. Se oli hänestä miehuuttomuutta tuollainen koti-ikävä — niinkuin hän olisi alistunut, tunnustanut itsensä voitetuksi. Sentähden hän kai kerrankin peruutti pyyntönsä, etten veisi häntä hänen kuoltuaan kotimaahan.

AILI.

Ettet ... ? — mutta mikset?

HANNA.

Ei ollut enää muka väliä sillä, missä semmoinen raukka kuin hän kuoltuaan makaa.

AILI.

Semmoinen raukka kuin hän . . .

HANNA.

Ei ansainnut hän muka päästä isänmaahansa elävänä eikä kuolleena.

YRJÖ.

Ettei hän olisi ansainnut? Isä!

HANNA.

Ainoastaan silloin tällöin onnistui minun viime aikoina saada hänet tästä masennuksesta nostetuksi. Silloin ei hän taas nähnyt mitään esteitä isänmaan asian pikaiselle voitolle. Hän oli varmasti vakuutettu siitä, että täällä, että Venäjällä, että koko maailmassa pian täytyy tapahtua jotain, joka muuttaa kaikki . . . »siellä, kaikkialla on semmoinen pinnistys, puristus kuin meren jäässä . . . yht'äkkiä se murtautuu, kohoaa, murskaa, hautaa alleen.»

On tehnyt sanainsa mukaisia liikkeitä.

YRJÖ.

On tehnyt vaistomaisesti samat liikkeet.

Kohoo — murskaa — mitä hän tarkoitti?

HANNA.

Tuskin hän tiesi sitä itsekään. Se oli kai vain semmoista tunnetta, toivoa, tarvetta edes joskus uskoa johonkin,

lohduttaa itseään jollakin. Silloin kulki hän kuin onnellisessa huumeessa. Hänen optimismillaan ei ollut mitään rajoja. »Nuoriso on jatkava meidän työtämme, Hanna! Aili ja Yrjö ja ne muut — minä näin erotessamme sen heidän silmistään, että he lupasivat sen tehdä. Meidän asiamme on hyvissä käsissä, Hanna.»

AILI.

Katkerasti.

Lupasivat, niin — mutta eivät ole mitään voineet.

YRJÖ.

Samoin.

Ei mitään enää.

HANNA.

Eräänä yönä — en tiedä oliko hän valveillaan, vai kulkiko unessa — kuulin hänen puhuvan niinkuin nuorisolle, oppilailleen: »Elkää taipuko, elkää antako hiuskarvankaan vertaa myöten, elkää väistykö tuumaakaan, seisokaa rinta rintaa vasten, nuoret sankarit Termopyleen! Voitto on meidän!»

AILI.

Juuri niinkuin . . .

Osoittaen kuvaa.

HANNA.

Juuri niinkuin silloin, kun hän tuossa, vähää ennen lähtöään, noin puhui oppilailleen, korkealla pää, rystyt pöytää vasten, niinkuin hänen tapansa oli.

YRJÖ.

Isä unohti Efialteet.

HANNA.

Hän muisti ne huomenna taas. Joka postihan niistä toi uusia tietoja. Tietoja yhä lisääntyvästä eripuraisuudesta, hajaannuksesta, luisumisesta, turmeluksesta, ilmiannoista ja petoksista — ne olivat kaikista pahinta myrkkyä hänen mielelleen ja terveydelleen.

AILI.

Ei olisi meidän pitänyt kirjoittaa niin tarkkaan siitä kaikesta.

HANNA.

Yht'äkkiä, kuin pinnistyksestä laueten.

Lapset! — te ette saa tuomita isää!

YRJÖ.

Mekö?

AILI.

Mistä?

HANNA.

Hän koetti — hän koetti, mutta nähtävästi hän ei enää jaksanut . . . täytyyhän teidän saada se kuitenkin tietää . . .

Suurella ponnistuksella, taistellen liikutustaan vastaan.

Isä . . . isä päätti itse päivänsä.

AILI.

Mitä sinä sanot, äiti?

YRJÖ.

Isä?

HANNA.

Niin.

Hetken äänettömyys.

YRJÖ.

Hiljaa.

Kuinka se tapahtui?

HANNA.

Hän ampui.

YRJÖ ja AILI.

Ampui?

Pitempi vaatiolo.

HANNA.

Onko täällä ehkä viime aikoina tapahtunut jotain tavalista enemmän mieltä järkyttävää? Jotain, joka olisi saanut hänessä epätoivon ja pahan mielen pisaran vuotamaan yli?

AILI.

En tiedä mitään erityistä siihen aikaan. Mutta tuskinhan on ollut sitä päivää, ettei joku uusi häpeä olisi saanut poskia punastumaan.

HANNA.

Kysyn siksi, että hän oli saanut useita kirjeitä sinä päivänä. Hän oli itse noutanut ne poliisikamarista. Mutta ehkette tahdo...

AILI.

Tarttuen äitiään käteen.

Ei, ei, kerro nyt vaan, jos itse jaksat.

HANNA.

Peittää hetkeksi silmänsä toisella kädellä. Hiljaa, tuskin kuuluvasti, liikutuksella.

Oli niin surkeata meidän eromme. Palattuaan poliisikamarista sulkeutui hän ensin huoneeseensa, tuli sitten luokseni, niinkuin olisi aikonut puhua jotain kanssani, mutta keskeytti itsensä, enkä minäkään tullut kysyneeksi, mitä hänellä mahdollisesti olisi ollut sydämellään, kun hän usein teki noin. Hän nousi ja meni takaisin huoneeseensa, mutta tuli sieltä melkein samassa, puki kiireesti ja ikäänkuin vihaisin liikkein, niinkuin hänen tapansa välistä oli, palttoon ylleen ja meni. Näin ikkunasta, että hän meni kadun poikki postilaatikolle ja pisti siihen kirjeen. Se oli suuri keltainen kuori.

Hetken kuluttua hän taas palasi. Hän hengitti raskaasti, oli aivan kalpea ja vapisi. »Sinun täytyy panna pitkäksesi», sanoin minä. »Minä panenkin», sanoi hän sävyisästi, melkein avuttomasti, »mutta anna minulle ensin tupakkaa.»

AILI.

Mitä, äiti?

HANNA.

Tupakkaa; hän oli päättänyt heittää pois polttamisen ja jättänyt tupakkansa minun talteeni, että antaisin hänelle vain suurimmassa tuskassa. Katsoin, että minun piti nyt niinkuin ainakin ensin vastustaa. »Etkö nyt taas ole heikko, sehän on pahinta myrkyä sinun terveydellesi», sanoin.

Mutta silloin hän sai kuin jonkunlaisen hermokohtauksen. — »Heikko! heikko!» kuohahti hän. »Tietysti, minä olen heikko, sehän on selvä, että minä olen heikko ja sinä, vain sinä olet luja! Mutta siitä huolimatta sanon minä, että tästä päivästä on sinun holhoustoimesi lopussa. Minä teen itseni kanssa, juuri niinkuin itse tahdon!» — »Enhän minä suinkaan ole pyrkinyt sinun holhoojaksesi, itsehän sinä pyysit», sanoin minä. — »Sinulla ei ole mitään sanomista, vaikka minä myrkyttäisin itseni.» — »Myrkytä sitten!» sanoin minä ja annoin hänelle kotelonsa. Hän ei ottanut sitä, vaan nousi ja meni huoneeseensa. Ovella hän vielä kääntyi ja virkkoi: »Mitä se sinua liikuttaa, olenko minä heikko, kunhan sinä olet luja.» Hänen kasvoillaan oli ilme, joka kyllä minua vähän vavahdutti. Mutta kun hän joskus ennenkin oli sillä tavalla . . . ja kun ajattelin, että hän ehkä rauhoittuisi paremmin, jos poistuisin, niin pistäysin kaupungille. Kun sieltä palasin, oli se tapahtunut. —

Kun nyt vain tietäisin, ettette ole pettyneet isästä. Sehän kyllä tavallaan oli heikkoutta, sitä tullaan siksi sanomaan — siitä riemuitsemaan, mutta kun ajattele . . .

YRJÖ.

Isä on minulle tämän jälkeen vielä suurempi kuin oli ennen.

AILI.

Ei se ole heikkoutta, äiti, kun uskaltaa kuolla.

HANNA.

Niin! Eikö totta? Kun elämä on menettänyt kaiken merkityksensä — kun on niinkuin isä pannut kaiken palavan sielunsa, kaiken hehkuvan uskonsa asiansa oikeuteen ja

sen menestykseen — ja pitkän elämänsä koettanut lietsoa isänmaallista tulta ja luullut virittäneensä aatteellista henkeä ja rakentaneensa laillisuuden vahvan varustuksen — ja kun kaikki sitten hajoo ja luhistuu kokoon ja itse perustuskin pettää ja pahimmin juuri täällä, hänen omassa vanhassa vaikutuspiirissään — se oli minullekin niin kalvavan katke-
raa, niin nöyryyttävää, niin alentavaa, että olin melkein iloinen, kun sain kätkeä häpeäni edes sinne erämaahan. Toisin ajoin syntyä minussa semmoinen vimma, semmoinen kostonhalu — että oli julistettu, että oli v o i t u julistaa alistuminen, arvannostoon meneminen nuorison isänmaalliseksi velvollisuudeksi . . .

AILI.

Heitetty aseet juuri ratkaisevimmalla hetkellä — toisten vielä taistellessa, kun vielä oli toivoa voitosta . . .

HANNA.

Ja että ne olivat omat miehet, hänen vanhat ystävänsä, muutamat harvat vastoin koko kansaa — että ne olivat voineet vielä senkin tehdä — minä luulen, että juuri se antoi hänelle lopullisen iskun.

AILI.

Se se tietysti oli!

YRJÖ.

Vavahtaen, kasvot lentäen punaisiksi.

Ne olivat ne, jotka hänet surmasivat!

AILI.

Tiesikö isä, että se oli hänen oma veljensä, joka oli täällä turmellut koko hänen elämänsä työn?

HANNA.

En tiedä, missä määrin hän oli selvillä kaikista hänen toimistaan. En tahtonut kertoa hänelle kaikesta, mitä minulle niistä kirjoititte. Hän hyvin harvoin puhui hänestä. Mutta hän oli, kumma kyllä — tai ehkä hän vain tahtoi olla — vakuutettu hänen persoonallisesta rehellisyydestään ja hänen isänmaallisten vaikuttimiensa puhtaudesta.

YRJÖ.

Hän ei tiennyt.

AILI.

Jos hän olisi tiennyt...

HANNA.

Kun hän kuuli hänen nimityksestään, sanoi hän: »Pahempaa ei meille siellä olisi voinut tapahtua. Monet muut heikäläiset vielä epäilevät omaa ohjelmaansa, hän uskoo siihen, ja hän tulee panemaan koko sielunsa sen perille ajamiseen.»

AILI.

Sen hän on, Jumala paratkoon, tehnytkin. Hän ajaa sitä kuin omaa asiaansa.

HANNA.

Minä luulen, että isä oli viimeiseen saakka kirjeenvaihdossa hänen kanssaan, koettaen saada häntä eroamaan. Hän puolestaan näyttää koettaneen vaikuttaa siihen, että isä — anois armoa.

YRJÖ.

Oh!

AILI.

Isä? Isä anois armoa! Onko hän hullu?

HANNA.

Niin, se oli naurettavaa.

AILI.

Intohimolla.

Et voi aavistaa, äiti, mitä hän on täällä tehnyt ja millä tavalla! Venäläiset kuvernöörit lääneissään eivät ole toimineet läheskään sillä innolla, millä hän, eivät saaneet aikaan puoltakaan siitä, mitä hän. Se on hän, joka on keksinyt kuntien sakot.

HANNA.

Hänkö se on?

AILI.

Niin ainakin väitetään, että aate on lähtenyt täältä, hänestä tai rehtori Saarisesta. Ei missään läänissä ole salaisten ilmiantojen lukumäärä niin hirvittävän suuri kuin täällä. Yksin santarmitkin ovat niihin jo kyllästyneet. Hän on turmellut kansan elinjuuret, hän on hämmentänyt kaikki sen siveelliset käsitteet, kaiken käsityksen oikeasta ja väärästä. Jokainen, joka vastustaa esivaltaa, olkoon se millainen tahansa, on isänmaan ja Jumalan vihollinen. Papit saarnaavat sitä kirkoissaan. Ja hän on matkoillaan saanut seurakuntain rovastit siihen, etteivät ne vihi eivätkä pane kuulutuksiin niitä, jotka eivät ole olleet arvannostossa.

HANNA.

Se ei voi olla totta?

AILI.

Se on totta. Sinä voit kuvailla, miten kaikki on mennyt ylösalaisin, kun muuan poika vastaa semmoiselle papille: »Jos et vihi, niin kyllä kai kuitenkin kastat.» — Tapasin junassa äsken köyhän vaimon. Heiltä oli kuollut ainoa lehmä, eivätkä he tienneet, kuinka pääsisivät talven yli. »Vaan antoi toki laupias Jumala perustuslaillisten pitää kokousta poikain kanssa ihan naapurissa, niin meidän poika antoi sen ilmi ja sai sata markkaa, niin ostettiin lehmä ja jäi vielä vähän tähdettäkin.»

HANNA.

Aili!

AILI.

Se ei ole kaskua. Kaikki sakka, mikä oman pahuutensa painosta on pysynyt pohjassa, kelluu nyt pinnalla, eikä heidän puoleltaan, siveellisyyden ja kristillisyyden vanhoilta vartijoilta, kuule yhtä ainoata paheksumisen, ei yhtä ainoata moitteen sanaa, ei heidän lehdissään, ei heidän saarnastuoleissaan. Mutta s i t ä saarnataan, s i i t ä kirjoitetaan, että me, me, isä ja muut, villitsemme kansaa, meidän vastarintamme on rangaistuksen arvoista, me olemme isänmaan vihollisia! — meitä vastaan on nostettu kuin mikä vihan vimma ...

YRJÖ.

Meikäläisiä on ajettu kuin susia pitkin Pohjanmaan lakeuksia, rajalle ja rajan taakin.

AILI.

Tiedätkö, mitä hän — tuo — en saa hänen nimeään huulilleni — mitä hän oli sanonut, kun kuuli, että kasakka oli lyönyt Yrjöä?

HANNA.

Onko kasakka sinua lyönyt?

AILI.

Vetäisee siteen pois Yrjön otsalta, jolloin tulee näkyviin pitkä, vielä punainen arpi viistossa otsan yli.

HANNA.

Kauheata! Millä hän sinua löi?

YRJÖ.

Ruuskallaan.

HANNA.

Kauheata! Missä se tapahtui?

YRJÖ.

Helsingissä.

HANNA.

Löitkö sinä häntä ensin?

AILI.

Yrjöllä oli erään tuntemattoman naisen pikku tyttö sylissään, toisella kädellään hän piti suitsista hevosta, joka tunki äidin päälle ja olisi muutoin tallannut hänet alleen. Mutta sehän . . . sehän oli. . . »oikein sille nulikalle!»

HANNA.

On kimmonnut ylös.

Hän sanoi sen? Hän? Sinusta?

AILI.

»Kuka käski mennä panemaan sormiaan väliin!»

HANNA.

Kuka käski?

AILI.

»Olisi tarvinnut vielä enemmän!»

HANNA.

Hän sanoit?

AILI.

Hän ... tuo ... se oli suomalaisen miehen sana!
Eikä se ole ainoa semmoinen sana, ei hänen suustaan
eikä muiden!

HANNA.

Yhä enemmän kiihtyen.

Mutta eikö heidän mielestään enää saisi . . pitääkö
 antaa heidän kasakkainsa hevosten tallata itseään nosta-
 matta edes aseetonta kättäänkään omaksi suojeluksekseen?
 »Se oli oikein» — mutta jos se oli oikein, silloin kai oli
 oikein se, mikä meillekin tapahtui?

AILI.

Niin olikin!

HANNA.

Oli kai oikein, että kaikki muutkin karkoitettiin?

AILI.

Senkin he ovat sanoneet, juuri sen: »Nyt on heistä
 päästy! Nyt palaa rauha pian maahan!»

HANNA.

Kävelee, pysähtyy.

Oikein isälle, että menetti järkensä ja henkensä — että hän nyt makaa siellä kuolleena kylmässä rautatievaunussa, jossa häntä siirretään raiteelta raiteelle, veturien kirahdellessa korvan juuressa, lävistetyn pään retkahdellessa kirstunlaidasta toiseen? . . . olisi siis kai oikein vielä sekin, jos en saisi tuoda häntä tänne, jos hän ei kuolleenakaan pääsisi lepäämään isänmaansa poveen . . . »Se oli oikein, kuka käski.» — Oo, isä julisti heistä hirmuisen tuomion . . . minä sitä silloin kauhistuin, mutta en tiedä enää . . . »Heidät olisi ammuttava!»

AILI.

Ammuttava?

YRJÖ.

Kiinteästi.

Ketkä? — sanoiko isä, ketkä?

HANNA.

Kaikki, jotka . . . jok'ikinen, joka . . . »niinkuin sodassa ammutaan kavaltajat» — ne olivat hänen sanansa.

Syvästi.

Ja se on vielä menevä siihen . . . täällä meillä, niinkuin se on mennyt siihen kaikkialla, missä kansojen asia on petetty ja missä se on siitä julistanut tuomionsa, mutta ei kykene sitä muuten panemaan täytäntöön! — He, he itse tulevat sen siihen saattamaan. — Muusta he eivät nähtävästi enää välitä.

AILI.

Kasvoillaan pelonalainen ihastus.

Tekin — tekien olitte tulleet siellä siihen?

YRJÖ.

Käännähtäen.

Sinäkin, Aili?

HANNA.

Yht'äkkiä vaihtuen, katkerasti, ylenkatseellisesti.

Tai en tiedä. Ei se täällä meillä siihen mene. Ei meillä mene mikään niinkuin muualla. Ei meidän kansallamme ole oikeata käsitystä siitä, kuinka sitä on solvaistu ja häväisty, kuinka suuri tämä sen häpeä on, ei sillä ole aavistustakaan siitä, mitä on intohimo oikeuden puolesta. Täällähän vain kärsitään, hurskaillaan, etten sanoisi kerskaillaan: »Katso, Herra, kuinka me olemme suuret meidän katajuudessamme, ei mikään kansa ole kärsimystensä kestävyudessa meidän vertaisemme. Me olemme sinun valittu kansasi, mehän toteutamme joka päivä sinun suurinta käskyäsi: käännämme toisen poskemme, kun meitä on toiselle lyöty.» Me annamme pois kaksi oikeuksistamme, kun meitä on yhden anastamisella uhattu, pelastaaksemme kolmannen, joka menee samaa tietä.

Taas innostuen.

Toista on siellä, tuolla suuressa maassa. Nuoret parrottomat pojat juoksevat siellä kasakkain pistimiin ja santarmien sapeleihin kuin kultansa syleilyyn. Hennot hienohipiäiset ja lempeä-ääniset neitokset panevat siellä kansan tuomioita täytäntöön uhraten henkensä kuin uljaimmat sotilaat taistelutantereella. Venäjän kansalla on tulevaisuus, ja se voittaa vapautensa, sillä se osaa ja uskaltaa sen puolesta taistella. Meillä ei ole yhtä ainoata rohkeata, uhkamielistä ajatusta, ei ketään, joka uskaltaisi lausua semmoisen ilmi, vielä vähemmän ketään, joka antaisi

merkin, tekisi vapauttavan, herättävän teon, puhdistaisi ilman, sytyttäisi merkkitulet vuorilla palamaan! Isä oli, mutta hänkin — lävisti oman otsansa.

Vaipuu alas.

YRJÖ.

Tutkien, henkeään pidättäen.

Jos joku sen tekisi, äiti — eikö se olisi murha?

HANNA.

Uudelleen nousten.

Se ei olisi murha, se olisi tuomion täytäntöön pano — kansan tuomion! — Jumalan tuomion!

AILI.

Äiti, sanotko sinäkin sen?

ROUVA LINDH on tullut hiljaa sisään, kasvoilla onnellinen ilme.

ROUVA LINDH.

Pyydän anteeksi, tulin vain, tahdoin vain, kun pyysit — että ehtisit junaan.

HANNA.

Säpsähtää, tointuu, muistaa.

Onko vastaus saapunut?

ROUVA LINDH.

Niin, se tuli juuri, kenraalikuvernöörillä ei ole mitään sitä vastaan.

HANNA.

Ei ole mitään vastaan ... minä siis saan! ... Lapset, ei muisteta nyt, ei ajatella nyt enää, ei ajatella

nyt muuta kuin miten saamme isäparan hänen viimeiseen lepoonsa. — Minä ehdin vielä junaan? Todellako? Kiitos, Hilda! Minä ehdin vielä ... huomenna olen täällä ... Yrjö, riennä kutsumaan ajuria!

ROUVA LINDH.

Enkö minä ehkä saa tarjota sinulle omaani?

HANNA.

Kiitos, Hilda! — Mutta eihän minulla ole mitään paperia näytettävänä santarmeille, jos ne sitä vaativat. Sitä en ehdi saada mukaani.

ROUVA LINDH.

Edvard tietysti sähköttää siitä sinne suoraan. Hän ... hän kyllä pitää siitä huolen.

HANNA.

Niin, oikein, senhän tietysti täytyy käydä niin.

Ailille ja Yrjölle.

Hyvästi, lapset, pitäkää te sill'aikaa huoli kaikista valmistuksista, haudasta, laulusta ja seppeleistä ja ilmoittakaa ystäville! ... Että se sittenkin sai tapahtua.

POUVA LINDH.

Sanoinhan minä sinulle, ettei semmoista toki voisi odottaa edes Bobrikoffilta.

Kuuluu kiivas soitto. Yrjö menee avaamaan. POLII-SIMESTARI astuu sisään.

YRJÖ.

Mitä haluatte?

POLIISIMESTARI.

Pyydän anteeksi, jos tulen sopimattomasti. Tulin ainoastaan kuvernöörin käskystä ilmoittamaan . . .

ROUVA LINDH.

Se oli tarpeetonta, minä olen jo ilmoittanut sen.

Tekee liikkeen, että poliisimestari menisi.

POLIISIMESTARI.

Siinä tapauksessa, että asia on jo ennen minua toimitettu, on minulla kunnia . . .

ROUVA LINDH.

Vaan teillä on ehkä kuvernöörin lupakirja?

POLIISIMESTARI.

Mitä lupakirjaa suvaitsee rouva kuvernööriska tarkoittaa?

ROUVA LINDH.

Lupakirjaa rehtori vainajan tänne tuomiseen.

POLIISIMESTARI.

On nähtävästi olemassa joku väärinkäsitys. Herra kuvernööri päinvastoin soitti minulle ja käski minun kiireimmän kautta ilmoittaa rehtorskalle, että hänen miesvainajansa hautaaminen ei voi tapahtua täällä . . .

KAIKKI.

Ei voi tapahtua?

ROUVA LINDH.

Kuinka ei voi? Mutta kenraalikuvernöörihän on antanut suostumuksensa?

POLIISIMESTARI.

Toistan, että on nähtävästi olemassa väärinkäsitys. Kenties hänen ylhäisyytensä ei olekaan antanut suostumustaan?

ROUVA LINDH.

On, on, kuulihan minä sen telefoonissa.

POLIISIMESTARI.

Tuon ainoastaan perille raportin, joka minulle annettiin tuotavaksi. Jos hänen ylhäisyytensä on antanut suostumuksensa, mutta herra kuvernööri siitä huolimatta on katsonut että hänen pitää vastata kieltävästi, niin on mahdollisesti ilmaantunut asianhaaroja, esteitä . . . jaa, minä en todella tiedä.

ROUVA LINDH.

Mutta mitä esteitä?

POLIISIMESTARI.

Joitain, joita minulla ei ole oikeus eikä tarviskaan tiedustella — telefoonissa — mutta joita herra kuvernööri varmaankaan ei ole salaava arvoisalta puolisoltaan. Sulkeudun suosioonne . . . sulkeudun suosioonne . . .

Menee teeskennellyn kohteliaalla kumarruksella sekä rouva Lindhille että muille, kullekin erikseen.

HANNA.

On jäykistynyt suoraksi ja kylmäksi.
H ä n ei siis salli? Se on siis hän, joka ei salli?

ROUVA LINDH.

Yhä enemmän hätääntyen.

Ei, ei, se ei ole, se ei voi olla mahdollista. Tässä täytyy olla joku erehdys. Ehkei Bobrikoff sittenkään suostunut?

Minä kuulin ehkä sittenkin väärin telefoonissa? Ehkä tuli sittenkin kielto? Ei, kyllä minä kuulin oikein. Mutta näin ei saa käydä . . . ei saa . . . tämä on kauheaa . . .

Puhkee itkuun ja menee.

AILI.

Bobrikoff sallii, mutta hän kieltää? Hän?

HANNA.

Minun täytyy vielä tavata se mies.

Ottaa hattunsa ja puuhkansa.

YRJÖ.

On seisonut, huulet puoleksi auki, kasvot pinnistyneinä, lopulta niinkuin olisi tehnyt päätöksen, nopeasti.

Minä tulen mukaasi, äiti!

AILI.

Yht'äkkiä vavahtaen.

Yrjö, sinä et saa mennä!

YRJÖ.

Aili . . .

Katsovat toisiaan lyhyen hetken.

AILI.

Tai miksei? Menel!

YRJÖ.

Menee, mutta palaa, sulkee intohimoisesti Ailin syyliinsä.

Hyvästi, Aili!

HANNA.

Ovessa.

Tuletko sinä?

YRJÖ.

Minä tulen.

Rientää pois.

AILI.

*Jää hetkeksi miettimään, ristiriitaisten tunteitten vallassa,
tempaa liinan ja aikoo rientää ulos.*

— Yrjö! — Ei, ei . . . — Tai miksei!

Heittää liinansa pois ja jää, vaipuen tuolille.

REHTORI.

KOLMAS NäYTÖS.

Sama huone kuin ensimmäisessä näytöksessä.

KUVERNÖÖRI LINDH ja REHTORI SAARINEN tulevat oikealta. Rehtori on lähdössä, hattu ja hansikkaat kädessä. Kuvernöörillä on salkku toisessa ja virkalakki toisessa kädessä; asettaa ne pöydälle.

LINDH.

En tiedä . . . tämä on . . . teimmepä kuinka hyvänsä . . .
Alkaa kävellä edestakaisin.

REHTORI.

Seuraa häntä silmillään.

Minusta ei sinulla ole vähintäkään syytä päätökseksi peruuttamiseen. Sinulla ei tarvitse olla pienintäkään epäilystä siitä, että menettelit täydelleen, niinkuin asianhaarat välttämättä vaativat, sekä oikein että viisaasti.

LINDH.

Tekee epä määräisen liikkeen.

REHTORI.

Epäilemättä syntyy tästä yhtä ja toista tunteen purkua, ja parjausten tulva kai kohoaa hiukan tähänastistakin tasapintaansa ylemmä.

LINDH.

Siitä en välitä. Siihen olen tottunut.

REHTORI.

Koettaen vaikuttaa.

Jos täällä on saatu jotain toimeen, jos meillä tässä läänissä suomalaiset virkaolot vielä ovat jotakuinkin säilyneet, jos täällä ruotsalaisuus on veisannut viimeisen virtensä ja suomalaisuus viety siihen voittoon, mihin se nykyoloissa suinkin voidaan viedä, niin saamme siitä yksinomaan kiittää veljen tarmokasta toimintaa ja varovaista, valtioviisasta menettelyä.

LINDH.

Minun täytyy kuitenkin sanoa, että minulle on mitä suurimmassa määrin vastenmielistä ryhtyä taisteluun vainajikin vastaan — ja olihan hän, kaikesta huolimatta, oma veljeni.

REHTORI.

Sitähän se tietysti on. Mutta niinkuin itsekin huomautit, ei vaara vainajan tänne tuomisesta suinkaan olisi ollut vähäinen. Niinkuin mielet, aseman meille näennäisestä edullisuudesta huolimatta, nyt ovat kahden vaiheella, ei olisi todellakaan tarvinnut muuta, kuin että joku, ruumissaattueen kulkiessa kutsuntapaikan ohi, olisi siellä huutanut: »Haudastaan nousi hän muistuttamaan teitä velvollisuudestanne!» — tai jotain semmoista, sanoja ne kyllä löytävät ja osaavat niitä käyttää, niin olisi kaikki tai ainakin hyvin paljon voinut olla menetettyä. Kulona olisi tieto siitä, että kaikki olivat saapuneet kutsuntaan, mutta yht'äkkiä isänmaallisten tunteittensa valtaamina jättäneet salin tyhjäksi ja liittyneet

sankarin» hautaussaattueeseen, levinnyt kaikkialle. Se olisi voinut saattaa vaaraan kutsuntain menestymisen koko maassa. Vainajan tänne tuonti on ehkä juuri siinä toivossa asetettukin näiksi päiviksi. Siinä voi piillä hyvinkin pitkälle me nevä juoni.

LINDH.

Minä kyllä epäilin sitä heti kohta.

REHTORI.

No niin, sitä vähemmin siis! Olisihan ollut suorastaan anteeksi antamatonta saattaa vaaraan koko vaivalloisesti rakennettu suunnitelma juuri, kun on toivoa sen onnistumisesta!

LINDH.

Hiljentää kävelyään.

Tietysti.

REHTORI.

Kieltämällä hautauksen täällä kutsuntain aikana olemme välttäneet ansan, jota sekä kagaali että Bobrikoff yrittivät virittää eteemme.

LINDH.

Sinä siis todella luulet, että tässä oli ansa Bobrikoffinkin puolelta?

REHTORI.

Hän tahtoo tännekin venäläistä kuvernööriä. Santarit eivät myöskään voi sulattaa sitä, että heillä täällä on niin vähän jalansijaa. On aivan ilmeistä, että hän jättäessään

asian sinun ratkaistavaksesi oli laskenut, että sinä tunnesyistä ja ehkä myöskin yleisen mielipiteen pelosta sallisit hautauksen tapahtua täällä juuri kutsuntapäivinä ja että silloin syntyisi mielenosoituksia tai muita levottomuuksia. Mutta silloin tapahtui juuri se, mitä hän on odottanut saavansa Pietarissa todistaa: ettei suomalainen mies kyennytkään ylläpitämään järjestystä läänissään, niinkuin oli vakuuteltu. Seuraavana päivänä olisi meillä ollut venäläinen kuvernööri.

LINDH.

Epäilemättä.

REHTORI.

Ole varma siitä! Santarmeilla on kyllä pitkät sormensa tässäkin pelissä. Ellei heillä sitä olisi, olisivat he tietysti ilman muuta kehoittaneet leskeä kääntymään suoraan kenraalikuvernöörin puoleen tai antaneet hänen tulla tänne ilman muuta. Tässä oli kyllä väijytys, mutta (*hymähtäen itserakkaasti*) tällä kertaa löysi hieno venäläinenkin poliitikka vertansa.

LINDH.

Mutta onko sanottu, että nytkään voimme välttää mielenosoituksia, kun tulee tunnetuksi . . . ?

REHTORI.

Jos jotain tapahtuisikin, niin se ei olisi aiheutunut mistään meidän toimenpiteestämme tai laiminlyömisestämme. Ja sitä paitsi, eihän sen tarvitse tulla tunnetuksi, ei ainakaan yleisemmin . . .

LINDH.

Uutinen siitä on varmaan jo tämän päivän lehdessä.

REHTORI.

Katsoo kelloaan.

Maisteri Kinnunen saa tavallisesti vasta kello 10 lehden tarkastettavakseen. Hän lukee sen välitunnilla. Ei tarvitse muuta kuin viittaus . . .

LINDH.

En kuitenkaan tahtoisi siihen sekaantua.

REHTORI.

Jätä se minun huolekseni.

LINDH.

Niin, jos tahdot olla niin ystävällinen.

REHTORI.

Vallan mielelläni, tapaan hänet kohta paikalla koululla.

Menee.

LINDH.

Kokoo paperinsa salkkuun ja aikoo lähteä.

ROUVA LINDH tulee päällysvaatteet yllä.

ROUVA LINDH.

Kiihtyneenä.

Odota, Edvard, elä mene, minun täytyy saada puhua kanssasi!

LINDH.

Minun täytyy joutua virastoon.

ROUVA LINDH.

Sano, ettei se ole totta! Sinä et voi kieltää, kun Bobrikoff kerran on suostunut?

LINDH.

Sinä karkasit tiehesi, ennenkuin kuulit, että suostumukseen oli liitetty ehtoja, joita en voi täyttää.

ROUVA LINDH.

Mitä ehtoja?

LINDH.

Hän vaatii minua vastaamaan siitä, ettei täällä tapahdu mitään mielenosoituksia.

ROUVA LINDH.

Jos hän sitä vaatii, niin sinä vastaat niistä.

Taistellen.

Kuule, jos se tapahtuu...

LINDH.

Kääntyen ja astuen lähemmä.

Niin mitä sitten?

ROUVA LINDH.

En ole enää viime aikoina välittänyt mistään, en enää tahtonut sekaantua mihinkään, en arvostella mitään, teitpä mitä tahansa, ryhdyitpä mihin tahansa... olen elänyt täydellisenä erakkona, pakotettunakin elämään erilläni kaikista vanhoista tuttavistani, sulkenut silmäni ja korvani, en katsonut kupeelleni, ettei kenenkään tarvitsisi minua edes tervehtiä eikä minun ketään... olkoot ne sinun virka-asioitasi, sinun politiikkaasi...

Mutta että voi ja että piti tapahtua vielä tämän . . . että sinä niiden asioittesi tähden . . . ei, sitä eivät voi puolustaa mitkään syyt!

LINDH.

Sitä päinvastoin puolustavat hyvin monet ja hyvin pätevät syyt.

ROUVA LINDH.

Kun sinä kerran voit estää häntä palaamasta tänne kuolleena, niin olisit sinä siis voinut sen tehdä hänen eläessäänkin, jos sinulla olisi ollut siihen valta. Sinä olisit voinut hänet karkoittaakin . . .

LINDH.

Tekee torjuvan, kärsimättömän liikkeen.

Niin, niin, tietysti.

ROUVA LINDH.

Niin, sinä olisit voinut tehdä sen! Nyt minä näen, että sinä olisit voinut senkin tehdä . . . mutta se on semmoinen rikos, se on semmoinen kauhea synti, että jos sinä sen teet . . . .

LINDH.

Niin mitä sitten?

ROUVA LINDH.

Minä en jaksa . . . Mennään täältä, Edvard! Lähdetään pian pois tästä kauheasta paikasta, ennenkuin olemme ikuisessa hukassa. Jätetään tämä kolkko kivimuuri, jossa elämme kuin vankilassa, jossa asumme toinen toisessa

päässä emmekä tapaa toisiamme kuin kärsiäksemme oman-
tuntomme vaivoista . . . Sinäkin kärsit niistä, — minä
näen sen joka päivä. Mitä oli meillä täällä tekemistä?
Etkähän sinä omasta halustasi ja hakemuksestasi tullut-
kaan tänne . . .

LINDH.

En, vaan velvollisuuteni vaatimuksesta.

ROUVA LINDH.

Sinä annoit puolueesi, vanhain ystäväisi houkutella
itseäsi siihen, uskotella, että se oli sinun isänmaallinen
velvollisuutesi. Vaan jos he välttämättä tarvitsevat tälle
sijalle tarkoituksiaan varten jonkun, niin toimittakoot
tänne jonkun muun.

LINDH.

Naurahtaen.

Sinun mielestäsi voisin siis jättää muiden tehtäväksi,
mitä itse häpeän?

ROUVA LINDH.

Siksi, että sinä olet liian hyvä tämmöiseen. Ottakoot
käytyreikseen muita, jotka sopivat siihen paremmin kuin
sinä. Miksei tuo sinun paha henkesi rehtori Saarinen rupea
itse kuvernööriksi? Miksi teettää hän sinulla kaikki hä-
peällisyytensä? — Me voimme vielä, Edvard, peräytyä
kunnialla kaikesta tästä. Sinun täytyy lähteä täältä pois,
ennenkuin politiikka on sinut lopullisesti turmellut, ko-
ventanut ja kylmentänyt, hävittänyt sinusta kaikki inhi-
millisten tunteiden viimeisetkin idut. Sinä olet tehnyt
voitavasi, eikä sinulta voida enää enempää vaatia. Sinulle

pannaan nyt ehtoja, silloin kun on kysymys oman veljesi viimeisen tahdon täyttämisestä. Silloin sinä sähkötät, että jos sinulle niitä pannaan, niin, jollei sinulle anneta suostumusta ilman niitä, niin antakoon hän sinulle erosi! Silloin hän varmaan ne poistaa.

LINDH.

Naurahtaen väkinäisen pilkallisesti.

Silloin hän päinvastoin antaa minulle eroni heti paikalla. — Mutta kuinka monta kertaa täytyy minun sanoa sinulle, että minä en tahdo eroani? Te, sinä ja lapset, ette ole koskaan ymmärtäneet, mitä on velvollisuus pysyä asemassa kuinka vaikeassa, kuinka vastenmielisessä tahansa, silloin kun maata uhkaa vaara ja perikato, mutta vielä on edes jotain toivoa niiden torjumisesta. — Mutta tämä on kaikki tarpeetonta puhetta.

Lähtee menemään.

ROUVA LINDH.

Ja sinä luulet, että isänmaa on pelastettavissa, jos Hanna ei saa haudata täällä miesvainajaansa?

LINDH.

Palaa takaisin rouwansa eteen.

Koko maan onni ja tulevaisuus riippuu siitä, kuinka tämänvuotiset kutsunnat menevät.

ROUVA LINDH.

Minä uskon, että se on mielikuvitusta. Mutta olkoon. Entä sitten?

LINDH.

Jos kutsunnat menevät hyvin, ilman mitään häiriöitä, on mahdollista, hyvinkin luultavaa, että säännölliset olot

palaavat. Kun venäläiset ovat saaneet tahtonsa asevelvollisuusasiassa läpi, tyytyvät he luultavasti siihen ja jättävät meidät sen voiton saavutettuaan rauhaan.

ROUVA LINDH.

Se on erehdys, minä olen varma, että vaino nyt vasta alkaakin. Mutta olkoon, mitä se tähän kuuluu?

LINDH.

Yhä kärsimättömämmin.

Se kuuluu tähän sikäli, että elleivät kutsunnat mene hyvin, on myöskin viimeinen toivo isänmaan pelastumisesta mennyt. Silloin pannaan järjestelmä kaikessa ankaruudessaan toimeen. Ja ne eivät mene hyvin, jos tänne juuri itse kutsuntapäivänä tuodaan vanhan vastarinnan marttyyri, jos joka asemalla kautta koko läänin pidetään puheita ja lasketaan seppeleitä ja täällä sitten lopuksi pannaan toimeen suurenmoiset mielenosoittajaishautajaiset perustuslaillisine »linna-luja-on-jumala»-messuineen.

Kääntyen pois, loitompaa.

Enkä minä sitä paitsi tahdo tänne mitään »pyhää hautaa», jonka ääreen kaikkina karkoitus- ja kuolinpäivinä kokoonnutaan harjoittamaan isänmaallista vainajain palvelusta.

ROUVA LINDH.

Pidätetyllä kauhulla.

Sentähdenkö sinä siis —?

LINDH.

Sentähden, juuri sentähden! Sillä minä en tule asettamaan kutsuntain menestymistä enkä isänmaan asiaa

vaaraan pienimmälläkään varomattomuudella, en katso-
maan mitään persoonallista uhria liian suureksi.

ROUVA LINDH.

Et oman kunniasikaan?

LINDH.

En sitäkään! Jos kagaali sen minulta riistääkin ja
nimeni tahraa, niin antaa sen minulle historia monin ker-
roin kirkastettuna takaisin.

ROUVA LINDH.

Kirkastettuna . . . — En ymmärrä enkä osaa todistaa
kaikkia sinun syytäsi ja poliitikkojasi vastaan; minä näen
vain sen, näen sen nyt hirvittäväällä selvyydellä, mihin
kaikki tuo vihdoin on vienyt. Mutta yhtä minä en sit-
tenkään ymmärrä: kuinka ei sydämesi särje sulkuihin,
kuinka sinä voit sen äänen tukehduuttaa? Onhan tässä
kysymys omasta veljestäsi.

LINDH.

Minulle on tuiki samantekevää, maatuuko mul-
tani toisessa hautuumaassa tai toisessa, rajan tuollako
puolen vai tällä.

ROUVA LINDH.

Sinulle? Mutta k u n se ei ollut yhdentekevää hänelle,
ja k u n se ei ole sitä Hannalle — vihasitpa sinä häntä
kuinka tahansa, mutta kun hän kerran on t u o n u t
hänet tänne — minne hän hänet sitten vie? Takaisinko?
Jonnekin rajan taa? — Tämä on niin raakaa, niin tylyä,
niin epäinhimillisen julmaa. Saavathan viholliset sodas-

sakin haudata kuolleensa, mihin itse tahtovat. Jos täytyy tukehduttaa kaikki jaloimmat tunteet, jos täytyy repiä rinnastaan kaikkein hellin ja pyhin — jos isänmaa täytyy pelastaa tällä tavalla, silloin on parasta, että sitä ei pelasteta ollenkaan.

LINDH.

Isänmaa on pelastettava tavalla millä tahansa.

ROUVA LINDH.

Ajattele, jos minä olisin hänen asemassaan, Edvard!
— Minä rukoilen sinua, anna sydämesi puhua, anna politiikan olla — anna sydämesi puhua!

LINDH.

Synkästi ja karkeasti.

Ja ovatko he ... onko hän, tuo Hanna, onko hän antanut sydämensä puhua? Kuka on minua häväissyt, panetellut, lokaan ryvettänyt enemmän kuin he ... silloinkin kun ei vielä ollut vähintäkään syytä? Sentähden vain, että minä en voinut hyväksyä kaikkia heidän hullu-
tuksiaan ... etten voinut asettua heidän riviinsä tuomitsemaan kansamme parhaita ...

ROUVA LINDH.

Ja siitä sinä nyt näin kostat?

LINDH.

Minä en kosta, mutta jos sen tekisinkin ...

PESONEN tulee.

PESONEN.

Siellä on rehtorska ja ylioppilas Lindh, ne pyytävät päästä herra kuvernöörin puheille.

LINDH.

Odottakoot eteisessä!

PESONEN menee.

ROUVA LINDH.

Et siis peruuta kieltoasi?

LINDH.

En.

ROUVA LINDH.

Hyvästi sitten.

LINDH.

Sinä menet?

ROUVA LINDH.

En voi enää ...

LINDH.

Tarkoitatko totta?

ROUVA LINDH.

Tarkoitin.

LINDH.

Jos luulet tuolla voitasi pakottaa minua johonkin, niin voin ilmoittaa sinulle, että se on kaikista huonoin

keino minun suhteeni. Eronhakemukset eivät ole koskaan minua häikäisseet.

ROUVA LINDH.

Väsyneesti.

En minä tahdo sinua pakottaa.

LINDH.

Ja minne pitää matka, jos saan luvan kysyä?

ROUVA LINDH.

Lasten luo Helsinkiin. Tahdon ainakin säästää heitä kuulemasta tätä vieraiden suusta.

LINDH.

Koettaen olla huoleton.

Voithan käydä sen heille kertomassa. Aiotko jäädä kauaksikin sille matkalle?

ROUVA LINDH.

Minä tulen sitten, kun Maurikin on saanut tulla.

LINDH.

Katkerasti.

Näin siis sinä seurasit minua Vjatkaan?

ROUVA LINDH.

Sinä et mennyt Vjatkaan.

Menee.

LINDH.

Näyttää olevan kahdella päällä. Menee telefoniin, aikoo soittaa, mutta ei soita.

Aikoo mennä rouvansa jälkeen, mutta ei mene. Painautuu pöydän ääreen, pää käsiä vastaan.

TILTA pistäytyy sisään ottamaan huivin, jonka rouva Lindh on unohtanut. Huomattuaan Lindhin saa säälin ilmeen kasvoilleen ja menee varpaillaan ulos.

LINDH.

Oikaiseikse. Suun ympärillä katkera piirre.

Hyvä on.

Soittaa. PESONEN tulee.

Rehtorska tulkoon. Herra Lindhille sanokaa, että olen hänen tavattavissaan virastossa alhaalla.

PESONEN menee. HANNA tulee.

HANNA.

Jäykkä, suora, katkeran kylmä ja terävä.

Olen vielä kerran pakotettu vaivaamaan herra kuvernööriä.

LINDH.

Tehkää hyvin . . .

HANNA.

Minulla on sanottavana ainoastaan muutama sana.

LINDH.

Valitettavasti täytyy minun ilmoittaa, että päätökseni on peruuttamaton.

HANNA.

Herra kuvernööri erehtyy, en tullut mitään peruutusta pyytämään.

LINDH.

Mikä tuottaa minulle sitten kunnian?

HANNA.

Tahdoin kuulla sen omasta suustanne. Nyt olen sen kuullut. — Sitten, koska en voi jättää vainajata sinne, missä hän on, rautatievaunuun ...

LINDH.

Niin, ette suinkaan ...

HANNA.

Niin täytyy minun siis saada tietää, missä hautaaminen voi tai oikeastaan missä sen nyt tulee tapahtua? Kenties herra kuvernööri on ystävällinen ja ilmoittaa minulle, mihin miesvainajani maalliset jäännökset tulevat vietäviksi, voidakseni ryhtyä niihin toimenpiteisiin, jotka mahdollisesti vielä kuuluvat minulle?

LINDH.

Sallikaa minun kysyä: kun vainaja, niinkuin olette kertonut, lausui sen toivomuksen, että hänet tuotaisiin tänne, antoiko hän teille ehkä myöskin määräyksen siitä, milloin hänen hautaamisensa tulisi tapahtua?

HANNA.

Mitä te tarkoittatte?

LINDH.

Tarkoitan, että minä, siinä tapauksessa, että hautausta ei vaadita tapahtuvaksi tällä viikolla, ehkä voisin sallia — kuitenkin eräillä ehdoilla — että se tapahtuu täälläkin jonain minun määräämänäni päivänä.

HANNA.

Mutta jos hautaus kerran ollenkaan saa tapahtua, niin miksei se silloin saa tapahtua toisena päivänä niinkuin toisenakin?

LINDH.

Se voisi häiritä kutsuntain rauhallista menoa.

HANNA.

Vai sentähdenkö? Minä en siis saa haudata häntä tänne sentähden, että teidän kutsuntanne onnistuisivat. Mutta kun kutsunnat ovat onnellisesti ohi, ei mikään estä —?

LINDH.

Ei, niinkuin sanoin, jos sitoudutte noudattamaan eräitä välttämättömiä ehtoja.

HANNA.

Ja ne ehdot ovat?

LINDH.

Valtiollisten mielenosoitusten estämiseksi olen pakotettu vaatimaan, että haudalla ei pidetä mitään puheita.

HANNA.

Onko ehkä vielä joitain muitakin ehtoja olemassa?

LINDH.

Tietysti on myöskin, mahdollisiin suruseppelenauihoihin nähden, otettava varteen kaikkia julkisia tilaisuuksia koskeva kielto kansallisten värien käyttämisestä.

HANNA.

Siis ainoastaan valkoista ja mustaa?

LINDH.

Ainoastaan valkoista ja mustaa.

HANNA.

Minulla ei ollut aikomusta panna toimeen mitään mielenosoittajaishautajaisia, puhein yhtä vähän kuin nauhoinkaan.

LINDH.

Eikä myöskään ystävillänne? Vaadin teiltä takeita siitä, etteivät hekään pane toimeen mitään mielenosoituksia.

HANNA.

Jos tahtoisinkin, kuinka voisin minä heidän puolestaan semmoisia takeita antaa?

LINDH.

Teidän lausumanne toivomuskin on jo oleva heille laki.

HANNA.

Semmoista lakia minä en voi enkä tahdo olla laatimassa. En itseni tähden enkä vainajan. Vaikka olikin hänen toivonsa, että toisin hänet tänne, on hän antava minulle anteeksi, etten voi tehdä enempää, kuin olen tehnyt. Ei hän toden totta lähtenyt sinne sitä varten, että palaisi tänne jonain päivänä, joka jostain syystä sopii

teidän politiikkanne tarkoituksiin. Kun ei hänen sallita päästä isänmaansa poveen ilman ehtoja, hautaan hänet siis jonnekin ensimmäiseen hautuumaahan rajan taa.

LINDH.

Alkaa menettää tyyneyttään.

Teette, niinkuin tahdotte. Menettelyenne miehenne kuoltua on siinä tapauksessa täydessä sopusoinnussa menettelyenne kanssa hänen eläessään. Kun ette sallinut hänen silloin päästä osalliseksi niistä helpotuksista, joita hänelle tahdottiin suoda, ei minua ihmetytä, ettette salli sitä nytkään. Mutta syyttäkää silloin myöskin itseänne siitä, että hän kuoli vieraalle maalle ja että hän nyt ei pääse lepäämään isänmaansa poveen!

HANNA.

Astuen askeleen eteenpäin.

Oliko se minun syyni, että hän joutui sinne?

LINDH.

Te, juuri te, olette syypää hänen kohtaloonsa! Hänen karkoituksensa alkusyy on yksinomaan teidän.

HANNA.

Minun?

LINDH.

Te työnsitte häntä kaikessa edellänne! Te veditte hänet rauhallisesta työhuoneestaan politiikan temmellykseen, panitte hänet johtamaan kaikkia salaisia kokouksianne, saitte hänet kuuroksi kaikille varoituksille! Te eristitte hänet vanhoista ystävistään ja hengenheimolai-

sistaan, te saitte hänet, rehellisen vanhan suomalaisen, liittymään ruotsalaisen puolueenne hurjimpaan kagaaliryhmään ja sen heiluvaan häntään!

HANNA.

Vai minä!

LINDH.

Te estitte hänet menemästä Ruotsiin! Jos hän olisi sinne mennyt, olisi hän varmaan vielä elävien joukossa ja olisi kenties piankin voinut palata. Se oli sitä teidän ja teikäläisten ainaista turhamaisuutta, pinnistettyä hel-sinkiläiskagaalilaista efektinhakuanne, tuota germaani-laista »kunnia»-kiihkoanne, joka on niin tuiki vierasta ja vastenmielistä meidän vakavalle suomalaiselle rodullemme, johon ette kuulu ja jota ette ymmärrä!

HANNA.

Kuulun kernaasti siihen rotuun, josta runoilija kerran lauloi: »Ma kansan näin, mi kunnian edestä kaikki koetti.»

LINDH.

Yhä kiihtyneemmin.

Teillä on aina ollut sairaloinen tarve koettaa olla enemmän kuin muut, ja te tahdoitte tehdä hänestäkin enemmän kuin muut, vielä suuremman ja kuuluisamman kuin puolueenne puolijumalatkaan. Teillä ei ole milloinkaan ollut mitään tunnetta västuusta, ei koskaan ajatus-takaan seurauksista maalle ja kansalle, ei edes hänellekään. Kaikki on uhrattava — uhrattava! — aatteen, oikeuden, ja Jumala ties minkä kaiken yleismaailmallisen korun alttarille! Kunhan vain savu nousee, kunhan vain suitsu

Suomesta näkyy ja Eurooppa ihmettelee! — Hän ei pääsyt elävin silmin näkemään isänmaatansa, mutta te pääsitte. Nyt te täällä tietysti tulette kulkemaan kovaonnisena, uhrautuneena, maanpaosta palanneena intresanttina leskenä. »Hän seurasi häntä maanpakoon, hän hoiti häntä siellä, hän kuljetti hänen ruumiinsa läpi laajan Venäjän, mutta ei saanut tuoda häntä hänen perhehautaansa, julma, luonnoton veli asetti hänelle ehtoja, »häpeällisiä» ehtoja, joihin hän ei voinut suostua. Hänen täytyi viedä hänet takaisin rajan taa» . . . siitä syntyy liikuttava legenda, mieltä tärisyttävä ballaadi! Jos tunnen teidät oikein, niin tulette kai vielä syyttämään meitä — ja minua tietysti ennen muita — siitä, että me hänet karkoitimme, me hänet surmasimme . . .

HANNA.

Te sen teittekin.

LINDH.

Tietysti minä, kuinkas muuten . . . vaikka te itse, juuri te, hänen hyvä hengettärensä, teitte turhiksi meidän, minun, hänen veljensä, ja entisten yhteisten ystäväimme kaikki ponnistukset — huo¹enpidosta häntä kohtaan — val¹mistaa hänelle tilaisuuden päästä kotimaahan.

HANNA.

On koettanut olla tyyni, kiivaammin.

Mutta mitä te oikeastaan tahdotte sanoa? Ettäkö hän siis ilman minua olisi suostunut teidän häpeälliseen, alentavaan esitykseenne? Ettäkö hän, Mauri, olisi voinut pyytää armoa, armoa teiltä?

LINDH.

Ei siinä olisi ollut sen enemmän alentavaa, kuin on sotavangille, joka on joutunut taisteluun kykenemättömäksi, saada osa vapauttaan takaisin sitoutumalla olemaan liikkumatta ulkopuolelle jotain määrättyä aluetta.

HANNA.

Siinä on vain se ero, että tarjousta ei tehty sotavangille, vaan rintamassa seisovalle sotilaille, joka, niin nääntynyt kuin olikin, ei vielä katsonut olevansa taisteluun kykenemätön eikä siis myöskään katsonut voivansa antautuakaan. Ja taisteluun kykenemätönnäkin hän olisi ennen antanut lävistää itsensä, kuin luovuttanut aseensa teidän kaltaistenne maansa kavaltajain hänelle hankkimien etujen saavuttamiseksi. On häväistys hänen nimelleen ja hänen muistolleen, että hän ilman minun vaikutustani olisi miinkään semmoiseen voinut suostua. Ei hän katsonut ehdotuksianne edes sen arvoiseksi, että olisi niistä minulle puhunut. Sain tietää houkutusistanne rikkirevityistä kirjeistänne, joita hän oli heittänyt paperikoriinsa.

PESONEN tulee kädessään keltaisessa kuoressa oleva kirje, jonka asettaa Lindhin eteen pöydälle.

PESONEN.

Tämä oli mennyt erehdyksestä virastoon.

Menee.

HANNA.

Hankkeenne oli katala kylläkin. Sen piti muka käydä ohi Bobrikoffin, Pietarin teitä. Koetitte uskotella hänelle, että jos onnistuisitte, se olisi merkki suunnan muutokseen

yläilmoissa. Oli muka todennäköistä, että muutkin karkoitettut pian saisivat palata samalla tavalla. Koetitte ottaa hänet yllättämällä: vastaus oli annettava juuri samassa, otollinen hetki voisi mennä ohi, huomenna voisi olla jo myöhäistä, — panitte hänen eteensä valmiin paperin, — en sitä löytänyt, hän oli kai heittänyt sen uuniin, mutta kirjeestänne kävi selville, että semmoinenkin oli seurannut mukana — hänen tarvitsi vain piirtää siihen nimensä, ja yhdellä kynänvedolla oli hän vapaa.

LINDH.

Niin, ja sen te estitte.

HANNA.

Hänen mielentilassaan olisi ollut inhimillistä, jos hän olisi horjahtanut. Oli sydämetöntä uskotella hänelle, kotikävästä sairaalle, melkein mielisairaalle miehelle, että hän voisi palata, oli julmaa pitää kuin nälkään nääntymäisillään olevan edessä leipäpalaa, johon hän ei voinut tarttua. — Vai »huolenpidosta häntä kohtaan»! Sitä elkää uskotelko minulle! Kiireenne ei ollut aiheutunut muusta kuin että kutsuntainne edellä olisitte saanut julistaa: hänkin taipui! hänkin alistui! Häntä alentamalla toivoitte itse pääseväne kohoamaan, häntä mustaamalla laskitte itse tulevanne näyttämään vähemmän mustilta. Vasta nyt minä näen politiikkanne koko suunnattoman surkeuden, sen pohjattoman liejun, johon olette liukuneet!

LINDH.

Ontarkastanut kirjettä, avannut sen, ilme hänen kasvoillaan on muuttunut iloiseksi hämmästykseksi, melkein riemuisaksi. Hän antaa Hannan puhua loppuun.

HANNA.

Mutta hän ei suonut teille sitä iloa. Eikä hän tule kuoltuaankaan teidän pyyteitänne palvelemaan. Odottakoon hän aikaansa rajan takana. Se on kerran tuleva. Kerran on koittava Suomen vapautuksen päivä. Ellei se koita, ei tarvitse hänenkään tänne tulla. Mutta se on koittava. Ja silloin, ainakin silloin,

astuu ihan Lindhin eteen,

jos ei jo ennen, kun ulkonainen vihollinen on voitettu, saavat tuomionsa myöskin ne, jotka kavalsivat maansa ja turmelivat kansansa, ja se tuomio on — kuolema!

Lähtee.

LINDH.

Pyydän, odottakaa hiukan. Olkaa hyvä.

Antaa hänelle saamansa kirjeen kuoren.

HANNA.

Häneltä — teille? Mitä tämä on?

LINDH.

Se on leimasta päättäen pantu postiin samana päivänä, jona hän kuoli. Se on nähtävästi jossain avattu ja siitä syystä hiukan viivähtänyt. Mutta se ehti kuitenkin ajoissa. Tehkää hyvin!

Antaa myöskin kirjeessä olleen paperin Hannalle.

Valtakirja minulle jättämään hänen puolestaan senaatiin — armonpyynti.

HANNA.

Vaipuu tuolille.

Se ei voi olla . . .

LINDH.

Se on hänen käsialaansa, siinä on hänen allekirjoitukseensa ja sinettinsä. — Te ette sano mitään. Näyttää, kuin olisi tämä teille, kuinka sanoisin — yllätys.

HANNA.

Heikosti.

Nyt minä ymmärrän kaikki.

LINDH.

Hetken kuluttua läheten Hannaa. Koko ajan huulilla ivahymy.

Hän alistui siis hänkin — niinkuin me muutkin.

HANNA.

Kimmoten ylös.

Hän ei alistunut, hän —

Vaipuu takaisin.

LINDH.

Kerää pöydältä papereita ja asettelee niitä salkkuunsa. Ottaa Hannan edestä pöydältä valtakirjan ja aikoo panna senkin salkkuunsa, mutta jättää sen siihen.

Se on totta, tämä kuuluu teille, vainajan jälkeenjättämiin papereihin.

Menee ja ottaa käteensä kuvernöörin virkalakin. Pysähtyy salkku kainalossa Hannan kohdalle, syrjäyttiin häneen.

Hän tahtoi aina olla jotain suurta, jotain erinomaista, vai tekö hänestä koetitte semmoisen tehdä. Siinä hän nyt kuitenkin on sankarinne, pyhimyksenne . . .

Asettaa päähänsä lakin.

Minä en ole pyrkinyt olemaan muuta, kuin isänmaallisten virkatehtävieni vähäinen, vaatimaton täyttävä.

Lähtee, mutta kääntyy.

Niin, mitä hautaamiseen tulee, niin voi se nyt tapahtua esteettömästi minun puolestani — milloin tahansa — vaikka jo huomenna — ja myöskin ilman ehtoja — sekä puhein että nauhoin.

HANNA.

Nyt te suostutte?

LINDH.

Enhän kernaasti voi olla suostumatta vainajan viimeiseen pyyntöön — hänen omaan pyyntöönsä. Luulen sitä paitsi nyt jommoisellakin varmuudella voivani vastata siitä, ettei täällä enää tule tapahtumaan mitään epäjärjestyksiä.

Menee.

HANNA.

Yhä samassa murtuneessa asennossa.

Oo!

ROUVA LINDH ja TILTA tulevat, edellinen puettuna matkapukuun, jälkimmäinen kantaen matkalaukkua.

ROUVA LINDH.

Tilta vie sen rekeen.

TILTA.

Minä ajattelin sanoa, että jos kuvernöörski — niin, että minä en sittenkään välitä — että olkoon, niinkuin olisi puhumatta se, mitä tänä aamuna . . .

ROUVA LINDH.

Tilta jää! No se on hyvä, että Tilta jää.

TILTA.

Viipyykö kuvernöörska kauankin?

ROUVA LINDH.

En voi vielä sanoa.

TILTA.

Voi, jos kuvernöörska nyt viipyy kauankin . . . mitenkä minä nyt osaan?

ROUVA LINDH.

Kyllähän Tilta osaa. Tilta nyt koettaa vaan katsoa, että kuvernöörillä on kaikki, niinkuin Tilta kyllä tietää. . . Viepi ne alas ja káskee kuskin ajaa pienelle portille, pihan puolelle . . .

TILTA.

Jasso, eikö paraatirappujen eteen, vaan pienelle portille . . .

ROUVA LINDH.

Niin.

TILTA menee.

ROUVA LINDH.

Lähenee arasti Hannaa.

Hanna . . . jos sinä tarvitset minun apuani, tarkoitan, jos tahdot sitä vastaanottaa *m i n u l t a*, niin pyydän saada seurata mukana.

HANNA.

Nostaa päätään.

Sinä lähdet?

ROUVA LINDH.

En voi enää jäädä, sen jälkeen mitä on tapahtunut.

HANNA.

Katkerasti.

Ei sinun s e n t ä h d e n tarvitse lähteä.

ROUVA LINDH.

Riemastuen.

Hän on suostunut! Sinä sait hänet taivutetuksi?

HANNA.

*Kimmahtaa suoraksi, puristaen kätensä nyrkkiin, ojentaen ne ylös tuskassa, kostossa, epätoivossa, niinkuin kutsuen apua, mutta saamatta.**Kuuluu laukaus alhaalta.*

ROUVA LINDH.

Mikä se oli?

HANNA.

Joku ampui.

ROUVA LINDH.

Ampui? Alhaalla käytävässä? — —

Missä Edvard on?

HANNA.

Hän meni juuri ikään — sinne.

ROUVA LINDH.

Rientää ulos peräovesta.

Alkaa kuulua kumeata melua alhaalta. Ovia paukautellaan kiinni. Sähkökelloja soi.

HANNA.

Seisoo jännittyneenä paikoillaan, vähän eteenpäin nojaten ja kuulostaen. Ilme kasvoilla epäääräinen.

YRJÖ tulee nopeasti perältä, päinvastaiselta taholta, kuin minne rouva Lindh oli mennyt.

HANNA.

Mitä se oli? Mitä on tapahtunut?

YRJÖ.

On tapahtunut se, minkä täytyi tapahtua! Hän on saanut tuomionsa!

HANNA.

Hätkö? Hän! — Kuka hänet ampui?

Ei voi kokonaan pidättää ilon ilmettä kasvoiltaan.

YRJÖ.

Riemuiten.

Minä!

HANNA.

Horjuen.

Sinä . . .

YRJÖ.

Kasvoilla kuin ilmestys.

Minä! Hänen täytyi kuolla! Heidän täytyy kohta kaikkien kuolla! Merkkitulet pian kaikilla vuorilla palavat!

HANNA.

Sinä, Yrjö? Sinä! — Ei! Ei!

Kuuluu lähenevää melua. Rientää nopeasti sulkemaan peräoven ja vääntää sen lukkoon.

Melu menee ohi.

Pakene! — Pian! — Mennään täältä! Täällä ei ole ketään!

Tahtoo vetää häntä sille ovelle, josta rouva Lindh oli tullut.

YRJÖ.

Aion vastata teostani.

HANNA.

Sinä, Yrjö? Voi, miksi sinä sen teit?

YRJÖ.

Siksi, että se oli tehtävä.

Tekee liikkeen, niinkuin hänen olisi täytynyt vapautua jostain, joka puristi.

HANNA.

Mutta ei sinun, ei sinun! Enhän minä voinut aavistaa, että s i n ä sen tekisit.

YRJÖ.

Juuri minun! Isä julisti tuomion, ja minä panin sen täytäntöön! Kansan tuomion! Jumalan tuomion!

HANNA.

Yhä suuremmassa tuskassa ja katkeruuden vimmassa.

Eihän — eihän isä ollut oikea mies sitä tuomiota julistamaan!

YRJÖ.

Juuri hän oli oikea mies! Kukas sitten, ellei hän!

HANNA.

Hän pyysi armoa, hän pyysi heiltä armoa . . .

On tarttunut kirjeeseen ja heittänyt sen taas pöydälle.

Vaikeroiden.

Ei hänen, — ei sinun, — ei minun! Voi, mitä minä olen tehnyt!

YRJÖ.

On saanut käteensä kirjeen. Lukee.

»Valtakirja . . .» — hän ? . . . isä ! . . . hän!

Taas kuuluu melua ja askeleita, tartutaan oveen.

POLIISIMESTARIN ÄÄNI.

Se on lukossa. — Kantakaa tänne. — Rientäkää toista tietä. — Vartioikaa kaikkia ovia.

YRJÖ.

Tuijottaa paperiin, kasvot tuskasta vääntyneinä.

Isä alistui, isä pyysi armoa — heiltä . . .

Kulkee muutamia kiivaita askelia, vetää salamannopeasti esiin revolverin ja ojentaa sen itseensä.

HANNA.

On iskenyt kiinni hänen käteensä ja estää häntä ampumasta.

Yrjö, mitä sinä aiot? Sinä et saal!

YRJÖ.

Yhä suuremmassa epät oivossa.

Isä pyysi armoa . . .

HANNA.

Isä ei pyytänyt armoa . . . hän pyysi, mutta hän katui sen heti . . . hän sovitti sen kuolemallaan.

YRJÖ.

Pyrkii irti, mutta ei pääse.

HANNA.

Hän ei ollut enää syyntakeinen, hän oli mielipuoli kärsimyksistä ja koti-ikävästä!

YRJÖ.

Ei näytä kuulevan eikä välittävän.

En voi seisoa heidän edessään syyttäjänä niinkuin aioin!

Riuhtaiseikse irti, sysää äitinsä luotaan, ampuu ja kaatuu pöydän taa.

HANNA.

*Vaipuu pöytää vasten.**AILI syöksee sisään sisäovesta vasemmalta.*

AILI.

Hän teki sen! Hän teki sen! Minä aavistin, että hän tekisi sen!

HANNA.

Tehden heikon, torjuvan liikkeen, särkyneesti.

Aili — sinä et tiedä . . . Ei olisi pitänyt . . . ei olisi pitänyt . . .

AILI.

Huomaa mitä on tapahtunut ja jää seisomaan keskelle lattiaa liikkumatonna.

SISÄLLYS:

MUISTATKO — ? 5

SANOMALEHTIMIESAJOLTANI

Matkoilta omassa maassa.

Kesäkuvia	175
I. Kirkonmäellä	175
II. Kirkon rannassa	187
III. Laivamatka	189
IV. Hovi ja sen herra	199
Käynti Kolilla	214
Purjehdus sisävesillä	221
Pikimmältään Venäjän-Karjalassa	229
I. Pankakoski ja Kalliolahti	229
II. Eränmaan taival	236
III. Riion Pekka	243
IV. Tuulivaarassa	251
V. Tuulijärvellä. — Satujen maailmassa	257
Laatokalla ja Valamossa	263
Yöllinen konsertti Kouvolassa	270
Pyöräraivoilija	275
Käynti »Herättäjän» kokouksessa	279
<i>Sanomalehtimiehen muistelmia.</i>	
I. Kuinka minusta tuli sanomalehtimies	289
II. »Suuri Suomalainen» ja ensimmäiset tehtäväni sanomalehtimiehenä	293
III. Tapahtumia »Suuren Suomalaisen» toimistossa	296
IV. »Suuren Suomalaisen» päätoimittaja	303
V. Mitä »Suuri Suomalainen» sisälsi	307

VI.	Kaksi lähetystä	Siv 312
VII.	Sanomalehtimies aatteiden palveluksessa	317

Kuvauksia säätyvaltiopäiväin ajoilta.

Plenum plenorum huhtikuun 11 p:nä 1885	324
Valtiopäiväin »juhlallinen» aljetuksi kuuluttaminen Helsingissä tammikuun 11 p:nä 1888	332
Valtiopäivätanssiaiset tammik. 23 p:nä 1885	338
Käynti talonpoikaissäädyn istunnossa	348
Pappissäädyn istunnossa	358
Suomalainen klubi	367
Ritarihuoneen lehterillä	372
Ssman katon alla	382

MUISTEMIA JA MATKAKUVIA

Sakari Topeliuksen talviteloilta	389
Taru Sakari Topeliuksesta	398
Lönnrotin kuva	403
Eräs epäsiiveyden ja epäuskon apostoli	413
»Suuri vainaja»	423
Bergbomien jäähyväisjuhla	438
Muutamia muistelmia Minna Canthista	441
Vaihduksissa	455
Käynti K. G. von Essenin luona	461
Professori F. Perander-vainaja	469
Kolme kirjettä Björnsonista	478
Henrik Ibsen ja me suomalaiset	488
Paavi Leo XIII	494
Matkalta Pariisiin v. 1889	499
Muutamia kuvia Pariisin maailmannäyttelystä v. 1889	511
Monsieur Henri ja hänen sanomalehtensä	537
Huutamassa Boulangerin hyväksi	543
Ranskan edustajakamarissa	555
Sasu Punanen Pariisin saunassa	561
Polkupyörällä Pariisissa	569
Vaikutelmia Venäjältä	580
TUOMIO	591

SUOMALAISIA ROMAANEJA.

- Muistatko—?** 15:— s. 25.—, **Omatunto—Juha—Rauhan erakko**, (yht. 24:— sid. 36.—). **Kevät ja takatalvi** (24:— s. 32:—), **Panu**, (20:—, s. 28:—), **Papin tytär ja papin rouva**, (10:—). Juhani Ahon mestariromaanit.
- Laulu tulipunaisesta kukasta**, (15:—, s. 25:—) ja **Pakolaiset**, (12:—, s. 20:—) Johannes Linnankosken maailmankuulut romaanit
- Kurjet**, (15:—, s. 21:—). **Kihlasormus**, (20:—, sid. 30:—). **Silmä yössä**, (10:—, s. 15:—). **Elämän kasvot**, (11:—), Maila Talvion parhaat romaanit.
- Erämaan taistelu, Viipurin pamaus, Pietari Särkiä lahti, Kuningas Suomessa**, Santeri Ivalon suuri historiallinen romaanijakso. Yhteensä sarjakansissa 107:—.
- Hurskas kurjuus**, F. E. Sillanpään mestarillinen kansansielua erittelevä romaani. 10:—
- Elämän havainnoita**, Pietari Päivärinnan valiokertomukset. Sid. 40:—.
- Rojohoppe viime ne reis**, (12:—) ja **Kootut »Raumlaissi jaarituksi»**, (15:—, sid. 25:—). Hj. Nortamon verrattomat kert.
- Miekka ja sana**, (25:—, sid. 50:—) ja **Viimeiset luostariasukkaat**, (5: 50, sid. 15:—). Kyösti Vilkunan kootut historialliset kertomukset ja historiallinen romaani:
- Uuteen maailmaan**, Akseli Järnefelt Rauanheimon kiitetty historiallinen romaani suomalaisten suorittamasta asutustyöstä Amerikassa. 20:—, sid. 30:—.
- Kertoelmia ja kuvauksia**, Juho Reijosen, taiteellisen kansankuvauksemme uranuurtajan novellit. 15:—, sid. 25:—.
- Martti Jänne**, (12:—). **Kappale kahden matkaa**, (5:—, s. 9:—). **Unelmiensa uhri**, (15:—). **Naiskohtalo**, (13:—). **Veripunainen ruusu**, (15:—). Marja Salmelan parhaat kertomukset.
- Knuuttilan turvissa**, Alex Matsonin romaani suomalaisten merimiesten elämästä ulkomaan satamissa. 15:—.
- Maailman loppu**, Johannes Karman suuri mielikuvitusromaanit. 20:—
- Saarelaiskuvia**, Emil Eleniuksen erinomainen novellikokoelma. 12:—
- Lakeuksien lukko**, Artturi Leinosen huomiota herättänyt ponjalaisromaanit, 15:—, sid. 22:—.
- Ylös helvetistä**, Konrad Lehtimäen suuri sota- ja vallankumousromaanit. 15:—, s. 24:—.
- Onni Kalpa**, Jarl Hemmerin romaani, sotilaspojan tarina vuodelta 1918. 15:—.
- Leppirannan Lauri**, Jaakko Nikkisen kiitetty maahenkainen romaani. 5:—.
- Viestini menneiltä sukupolvilta**, Matilda Roslin-Kalliolan valitut kertomukset ja elämäkerta. 25:—, sid. 35:—.
- Välskärin kertomuksia**, Z. Topeliuksen kuolematon romaanijakso Suomen historiasta. Korukans. 100:—.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

Hinta 24:—.